

Historisk Calender.

En Samling historiske Smaaskrifter

af

J. P. F. Konigsfeldt.

Kjøbenhavn.

Forlagt af G. E. C. Gad.

Thieles Bogtrykkeri.

1865.

De smaa historiske Afhandlinger, som hermed forelægges Publikum, ere udarbeidede i Aarene 1860—65, og have for Størstedelen tidligere været trykte. De ere nu paany gjennemgaaede, men forøvrigt i det Hele forblevne saagodtsom uforandrede; kun ved „Bisp Leuderik og Erkebiskop Unne", som har været trykt i „Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie", er det kritisk-literære Apparat af Noter udeladt, „Danske Kongeborge" er, tildeels som Følge af de indtrufne Forhold, blevet noget forandret og forøget, og „Frederiksborg-Slot", som blev skrevet umiddelbart efter Branden, fremtræder nu efter Slottets Gjenopførelse og Slotskirkens Indvielse i omarbeidet Skikkelse. „Gustav Adolf og Ebba Brahe" har ikke tidligere været trykt.

Ligesom til de nysnævnte historiske Skildringer Stoffet fortrinsviis, skjøndt ikke udelukkende, er hentet fra Nordens Historie, saaledes ogsaa til den forudskikkede historiske Calender. Man vil i den finde de sørgelige Begivenheder fra Aaret 1864 med al dets Usselhed og Elendighed sammenstillede med Begivenheder fra tidligere Tider, da ogsaa Dansken kunde seire baade tillands og tilvands, fra lykkeligere og hæderligere Perioder, da Danmark hverken savnede Statsmænd eller Feltherrer. Kan der end — som det blev yttret umiddelbart efter den første store Ulykke og Skuffelse i det forløbne Aar af den Mand, som dengang stod

ved Statens Roer — være noget Styrkende i Sorgen, noget Trøstende og Forfriskende i Nederlag, hvilket Sidste forøvrigt paa det Tidspunkt og i den Mund for Mange har maattet lyde som forargelig Tale, især naar der tages Hensyn til hvad der paafulgte, til den exempelløse Slaphed og Dorskhed, hvormed Krigen fortes, som om det gjældte alt Andet end Danmarks Tilværelse: saa maa det dog „forfriske" ganske anderledes, naar Folket under sin Fornedrelse kalder Mindet tilbage om en lykkelig og hæderlig Fortid, om dygtige og ægte fædrelandssindede Mænd, og dertil knytter en alvorlig Stræben efter at tilveiebringe en Fremtid, der er Danmarks Fortid mere værdig, end Nutiden er det — en Bestræbelse, der visselig vil være nodvendig, hvis ikke Resten af vort lille ulykkelige, saa ofte lemlæstede Fædreland, som Fremmedes Vold og vore Egnes Udygtighed ligesom have kappedes om at mishandle, inden føie Tid skal dele Skjebne med Polen i forrige Aarhundrede, aldeles at udslettes af Staternes Tal.

Med Hensyn til Tidsregningen er her som i mine andre Arbeider ved alle Angivelser den Tidsregning fulgt, som til vedkommende Tid har været brugt her i Landet, altsaa den gamle Stiil indtil 1ste Marts 1700, da den forbedrede Calender tog sin Begyndelse i Danmark.

Frederiksborg, i October 1865.

Indhold.

Historisk Calender.

(1865)

Januar.

1. 1559. Kong Christian III. døer paa Koldinghuus. — 1820. En Militæropstand i Cadiz giver Signalet til de første Frihedsbevægelser i Europa efter Wienercongressen og den hellige Alliances Oprettelse.
2. 1512. Den svenske Rigsforstander Svante Sture døer paa Vesteraas-Slot.
3. 1851. Presseloven.
4. 1825. Den gamle Konge Ferdinand I. af Begge Sicilierne, der havde været Konge i 66 Aar, døer.
5. 1762. Den russiske Keiserinde Elisabeth Petrovna døer, hvorved den gottorpske Sidelinie af det oldenborgske Kongehuus bestiger den russiske Keiserthrone.
6. 1448. De tre nordiske Rigers Konge Christoffer af Baiern døer i Helsingborg, hvorved det oldenborgske Huus bestiger Thronen.
7. 1131. Den danske Kongesøn Knud Lavard, Stamfaderen til den følgende danske Kongeslægt, bliver snigmyrdet i Haraldsted-Skov ved Ringsted af sin Fætter Magnus Nielsson, hvilket Mord har en treaarig Borgerkrig til Følge.
8. 1713. Den svenske Feltherre Magnus Stenbock afbrænder Altona den paafølgende Nat.

9. 1792. Ruslands Gebeet udvides ved Fredsslutningen i Jassy med Tyrkiet.
10. 1661. Act angaaende Overdragelsen af arvelig Souverainitet til Kong Frederik III.
11. 1840. Den lærde Philolog og smagfulde Æsthetiker Christ. Fred. Em. Wilster døer i Sorø.
12. 1519. Keiser Maximilian I. døer paa en Reise i Tyrol i Wels.
13. 1736. Confirmationen indføres i den danske Kirke.
14. 1766. Kong Frederik V. døer paa Christiansborg. — 1814. Danmark maa ved Fredsslutningen i Kiel afstaae Norge til Sverrig.
15. 1776. Forordning om Indfødsretten.
16. 1840. Kong Frederik VI.'s Lig bisættes i Roskilde-Domkirke.
17. 1772 (om Natten). Den danske Cabinetsminister Grev Johan Fred. Struensee styrtes ved en Hofrevolution.
18. 1701. Preussen bliver et Kongerige; Kong Frederik I. (som Kurfyrste af Brandenborg Frederik III.) paasætter sig selv Kronen i Königsberg.
19. 1520. Kong Christiern II. seirer over de Svenske paa en tilfrossen Sø ved Bogesund; Rigsforstanderen Sten Sture den Yngre bliver dødelig saaret.
20. 1848. Kong Christian VIII. døer paa Amalienborg. — 1850. Adam Oehlenschlägers Dødsdag.
21. 1793. Den franske Konge Ludvig XVI. bliver henrettet paa Ludvig XV.'s Plads (nu place de la concorde) i Paris.
22. 1788. Den engelske Digter Lord Georg Gordon Byrons Fødselsdag.
23. 1806. Den engelske Statsminister William Pitt den Yngre døer i London.
24. 1712. Den preussiske Konge Frederik II. den Store fødes i Berlin; 34Aarsdagen derefter (1746) fødes hans Søstersøn, den svenske Konge Gustav III. i Stockholm.
25. 1320. Christoffer II. udsteder i Viborg den første Haandfæstning for at blive Konge i Danmark, som under hans

usle Regjering gaaer sin fuldstændige Opløsning imøde. — 1559. Kong Christiern II. døer paa Kallundborg-Slot.

26. 1764. Den svenske Konge Carl XIV. Johan fødes i en borgerlig fransk Familie (Bernadotte) i Pau.

27. 1756. „Don Juans“ og „Figaros“ Componist Wolfgang Amadeus Mozart fødes i Salzburg.

28. 1754. Ludvig Holberg døer i Kjøbenhavn. — 1768. Kong Frederik VI. fødes paa Christiansborg.

29. 1749. Kong Christian VII. fødes paa Christiansborg.

30. 1658. Den svenske Konge Carl Gustav gaaer med sin Hær over Isen fra Slesvig til Fyen.

31. 1658. De Svenske besætte Fyen, og Carl Gustav drager ind i Odense.

Februar.

1. 1864. Den sidste ulykkelige og uhæderlig førte Krig, bevirket ved de to tydske Stormagters Overfald, begynder.

2. 1864. Hæderlig Kamp med Preusserne ved Mysunde.

3. 865. Christendommens første Forkynder i Norden Ansgarius døer som Erkebiskop i Bremen.

4. 1853. Grev Carl Moltke forbyder som slesvigsk Minister, at de nationale Blade „Fædrelandet“ og „Dagbladet“ holdes og udbredes i Hertugdømmet Slesvig.

5. 1864. Den commanderende General de Meza tiltræder uden Regjeringens Vidende sit Tilbagetog fra Dannevirkestillingen til Flensborg i lukket Eqvipage, og den danske Hær, som maa følge efter, døier allehaande Ondt i den følgende Rædselsnat, hvormed Danmarks Ulykke og Fornedrelse begynder.

6. 1864. 7de Infanteri-Brigade (1ste Regiment, Kjøbenhavnere, og 11te, Nordjyder) under Oberst Max Müller udmærker sig ved glimrende Tapperhed i den blodige Kamp ved Sankelmark-Sø mod den østerrigske Overmagt, medens Kjøbenhavn gjennemrystes af Forfærdelse ved Efterretningen om Tilbagetoget og Uroligheder finde Sted om Aftenen og

Natten, nærmest foranledigede ved den ynkelige Monradske Proclamation.

7. 1864. Conseilspræsidenten Biskop Monrad renser sig og Regjeringen i Rigsdagen for al Deelagtighed i Dannevirke-stillingens Romning, og Rigsdagen erklærer, at Folket „trøstig kan forlade sig paa, at den vil vide ved alle lovlige Midler at hævde Landets Ære og Selvstændighed og kræve det kraftigste Forsvar af Regjeringen“ — et smukt Løfte, naar det blot var blevet holdt!

8. 1725. Den russiske Keiser Peter den Store døer.

9. 1670. Danmarks første souveraine Konge Frederik III. døer paa Kjøbenhavns Slot.

10. 1736. Juridisk Embedsexamen anordnes ved Kjøbenhavns Universitet.

11. 1659 (om Natten Kl. 1—5). Den svenske Konge Carl Gustav forsøger en Storm paa Kjøbenhavn, men slaaes tilbage med stort Tab. Borgere og Studenter kappes om at forsvare deres Fødeby, og Kongen foregaaer med Exemplet; selv Qvinder kaste Kjedler med sydende Beg og Tjære samt store Bjelker ned fra Volden paa Fjenderne.

12. 1771. Den svenske Konge Adolf Frederik døer paa Stockholms Slot og efterfølges af sin begavede Søn Gustav III.

13. 1660. Den svenske Konge Carl X. Gustav døer i Götheborg.

14. 1779. Jordomseileren James Cook bliver dræbt paa Hawaii.

15. 1763. Syvaarskrigen ender ved Freden i Hubertsburg. — 1864. Grev Adam Vilhelm Moltke til Bregentved døer.

16. 1497. Reformatoren Philip Melanchthon fødes i Bretten i Baden.

17. 1500. Den danske Hærs Nederlag ved Hemmingstedt i Ditmarsken; Dannebrogsfanen gaaer tabt.

18. 1546. Morten Luther døer i sin Fødeby Eisleben. — 1864. Preusserne overskride Kongeaaen og besætte Kolding.

19. 1772. Johan Hartvig Ernst Grev Bernstorff (den ældre B.) døer i Hamborg.

20. 1513. Kong Hans døer i Aalborg. — 1790. Keiser Joseph II. døer.
21. 1809. Saragossa indtages af de Franske efter et heltemodigt Forsvar.
22. 1848. En Revolution udbryder i Paris, som støder Kong Ludvig Philip fra Thronen.
23. 1716. Den svenske Feltmarschal Grev Magnus Stenbock døer i Fangenskab i Kjøbenhavns Citadel.
24. 1389. Slag ved Falköping, som bringer Sverrig under Dronning Margrete.
25. 1713. Den første Preusserkonge Frederik I. døer.
26. 1658. Den ulykkelige Fredsslutning i Roskilde, som berøvede Danmark dets østlige Trediedeel. — 1794. Christiansborg-Slots Brand.
27. 1740. Den berømte Feltherre Geheimeraad og General Poul Lovenorn (oprindelig Vendelbo) døer i Kjøbenhavn.
28. 1648. Kong Christian IV. døer paa Rosenborg.
29. 1792. „Barberens" og „Vilhelm Tells" Componist Gioachimo Rossini fødes i Pesaro i Italien.

Marts.

1. 1700. Den forbedrede Calender tager sin Begyndelse i Danmark. — 1815. Keiser Napoleon I.'s Tilbagekomst til Frankrig fra Elba.
2. 1835. Keiser Frants I. af Østerrig døer.
3. 1658. Den svenske Konge Carl Gustav opholder sig som Gjæst hos Kong Frederik III., som han fem Dage iforveien havde berøvet Trediedelen af hans Rige, paa Frederiksborg og bliver prægtig tracteret.
4. 1857. Lov om Bestyrelsen af Kjøbenhavns communale Anliggender.
5. 1864. Valg af Medlemmer til det nye Rigsraads Folkething.
6. 1052. Knud den Stores Enke Dronning Emma døer i Winchester.

7. 1821. Grækernes Reisning mod Tyrkerne begynder i Moldau under Alexander Ypsilantis Ledelse.

8. 1864. Træfning ved Gudsø og Havreballepasset, og Kamp med Østerrigerne ved og i Veile, som besættes af Fjenden.

9. 1851. Hans Christian Ørsteds Dødsdag.

10. 1863. Prindsesse Alexandras Bryllup i Windsor.

11. 1676. Danmarks største Statsmand Peder Griffenfeld styrtes, og 23Aarsdagen derefter (1699) døer han i Throndhjem.

12. 1719. Den svenske Statsmand Georg Heinr. v. Görtz bliver henrettet i Stockholm.

13. 1808. Kong Christian VII. døer i Rendsborg. Aarsdagen derefter (1809) bliver hans Søsterson, den svenske Konge Gustav IV. Adolf stødt fra Thronen.

14. 1820. Kong Victor Emanuel af Italiens Fødselsdag.

15. 1864. 600 Mand Preussere gaae om Natten paa Baade over til Femern, besætte Øen og tage den danske Besætning tilfange.

16. 1792. Den svenske Konge Gustav III. bliver skudt paa en Maskerade i Stockholm af Anckarström.

17. 1864. Kamp med Preusserne ved Dybbøl-By, som kommer i Brand.

18. 1609. Kong Frederik III. fødes paa Hansborg eller Haderslev-Slot.

19. 1702. Den dygtige Regent Vilhelm III. af Oranien, Konge i England og Statholder i Nederlandene, døer.

20. 1815. Keiser Napoleon I. kommer tilbage til Paris efter sin Afreise fra Elba, hvorefter det andet Keiserdømme eller „de 100 Dage" begynder.

21. 1201. Erkebiskop Absalon døer i Sorø-Kloster.

22. 1808. Linieskibet „Prinds Christians" heltemodige Kamp under Sjællands Odde med to engelske Linieskibe. — 1848. Et nyt constitutionelt Ministerium dannes i Kjøbenhavn.

23. 1849. Slaget ved Novara, hvorefter Kong Carl Albert af Sardinien nedlægger Kronen og efterfølges af sin Søn Victor Emanuel, nu Italiens Konge.

24. 1844. Bertel Thorvaldsens Dødsdag. — 1848. Det slesvigholstenske Oprør udbryder.

25. 1252. Den sidste Hohenstaufer Conradin af Neapel fødes.

26. 1523. Frederik I., Hertug af Slesvig-Holsten, hyldes til Danmarks Konge paa Viborg-Thing imod sin Brodersøn Kong Christiern II.

27. 1625. Den engelske Konge Jakob I., Christian IV.'s Svoger, døer.

28. 1241 (Skjærtorsdag). Kong Valdemar II. Seier døer i Vordingborg. — 1864 (2den Paaskedag). Preusserne forsøge at overrumple Dybbølstillingen, men kastes tilbage.

29. 1792. Kong Gustav III. døer paa Stockholms Slot (jfr. 16. Marts).

30. 1808. Koldinghuus afbrænder ved Uforsigtighed af de der indqvarterede Spaniere.

31. 1723. Kong Frederik V. fødes paa Kjøbenhavns Slot.

April.

1. 1340. Danmarks Svøbe, den holstenske Grev Geert bliver dræbt i Randers af Niels Ebbesøn.

2. 1801 (Skjærtorsdag). Slaget paa Kjøbenhavns Rhed.

3. 1849. Den første slesvigske Krig begynder igjen efter Udløbet af den første Vaabenstilstand.

4. 1588 (Skjærtorsdag). Kong Frederik II. døer paa Antvorskov.

5. 1849 (Skjærtorsdag). Den ulykkelige Kamp i Ekernforde-Fjord.

6. 1849 (Langfredag). Hæderlig Træfning ved Ullerup i Sundeved.

7. 1525. Søren Norbys Tilhængere blive slagne ved Lund af Kong Frederik I.s Feltherre Johan Rantzau og Rigsmarsken Tyge Krabbe.

8. 1697. Den berømte Søhelt Niels Juel døer i Kjøbenhavn. — 1818. Kong Christian IX. fødes paa Gottorp som Prinds af Holsten-Beck.

9. 1848. De slesvigholstenske Oprorere blive slagne ved Bov og Flensborg.
10. 1533 (Skjærtorsdag). Kong Frederik I. doer paa Gottorp.
11. 1814. Keiser Napoleon I. frasiger sig paa Slottet Fontainebleau Frankrigs og Italiens Krone.
12. 1577. Kong Christian IV. fødes paa Frederiksborg.
13. 1849. Hæderlig Træfning ved Dybbøl: Bairerne og Sachserne rykke ned mod Alssund, men drives tilbage.
14. 1784. Kronprinds Frederik (senere Kong Frederik VI.) kommer i Spidsen for Regjeringen. — 1865 (Langfredag). Den nordamerikanske Præsident Abraham Lincoln bliver snigmyrdet i Theatret i Washington af Skuespilleren Wilkes Booth.
15. 1646. Kong Christian V. fødes paa Flensborg-Slot.
16. 1521. Luther ankommer til Rigsdagen i Worms.
17. 1790. Den ædle nordamerikanske Borger Benjamin Franklin, Lynaflederens Opfinder, doer i Philadelphia i sit 85de Aar.
18. 1864. Preusserne storme Dybbølstillingen.
19. 1689. Amalienborg i Kjøbenhavn afbrænder ved en i Operahuset opkommen Ild, hvorved mange Mennesker omkomme.
20. 1808. Keiser Napoleon III.'s Fødselsdag.
21. 1733. Kong Christian VI. lægger Grundstenen til det prægtige Residentsslot Christiansborg, som afbrændte 1794.
22. 1340. Valdemar Atterdag bliver ved en Tractat med de holstenske Grever i Spandau erkjendt for Danmarks Konge.
23. 1848 (1ste Paaskedag). Slag ved Slesvig; efter en hæderlig Kamp med Overmagten maa den danske Hær trække sig tilbage.
24. 1848 (2den Paaskedag). Kamp ved Oversø paa Tilbagetoget til Flensborg.
25. 1863. En græsk Deputation ankommer til Kjøbenhavn for at tilbyde Prinds Vilhelm (nu Kong Georg I.) Grækenlands Krone.
26. 1856. Den sjællandske Jernbane til Korsør aabnes.
27. 1588. Formynderregjeringen under Kong Christian IV.s Mindreaarighed, bestaaende af 4 Rigsraader, udnævnes.

28. 1772. Struensee og Brandt henrettes paa Kjøbenhavns Østerfælled.

29. 1864. Østerrigerne rykke ind i Fredericia, efterat Fæstningen i de foregaaende Dage var rømmet paa Regjeringens Befaling.

30. 1736. Det videnskabelige Studium af Chirurgien i Danmark grundlægges ved en kongelig Anordning om Anatomiens og Chirurgiens Indretning og Opkomst.

Mai.

1. 1676. Niels Juel erobrer Visbys Castel og besætter Gulland.

2. 1848. Preusserne rykke første Gang i Forening med de slesvigholstenske Oprørere ind i Jylland og besætte Kolding, Fredericia og Veile.

3. 1826. Kong Carl XV. af Norge og Sverrigs Fødselsdag.

4. 1648. Frederik III. vælges til Konge paa en Rigsdag i Kjøbenhavn.

5. 1821. Keiser Napoleon I. døer som engelsk Statsfange i Longwood paa St. Helena i sit 52de Aar.

6. 1272. Stort Jordskjælv i Danmark.

7. 1849. Træfning ved Gudsø.

8. 1629. Niels Juel fødes i Christiania. — 1852. Londonertractaten, ifølge hvilken der tilsikkredes vor nuværende Konge Arvefølgen i det samlede danske Monarchi, oprettes ved Stormagterne, men bliver skammelig krænket strax efter Kongens Thronbestigelse.

9. 1864. Søtræfning ved Helgoland.

10. 1775. Dronning Caroline Mathilde døer i Celle i sit 24de Aar.

11. 1834 (om Natten). En stor Deel af Hillerød afbrænder.

12. 1182. Kong Valdemar I. døer i Vordingborg.

13. 1247. Sorø-Klostер afbrænder.

14. 1826 (1ste Pintsedag). Jubelfest for Christendommens Forkyndelse i Danmark for 1000 Aar siden.

15. 1470. Kong Carl VIII. Knudsøn af Sverrig, Christiern I.'s Modstander, døer paa Stockholms Slot.

16. 1685. Kongedatteren Eleonore Christine Ulfeld løslades af sit Fængsel i Blaataarn paa Kjøbenhavns Slot, hvor hun havde hensiddet i 22 Aar.

17. 1814. Norges Constitution undertegnes paa Eidsvold.

18. 1864. Krigsminister Lundbye, hvis Udygtighed bidrog Sit til det sidste Aars Elendighed, bliver endelig fjernet.

19. 1838. Frederik VI.'s Datter Prindsesse Vilhelmine holder Bryllup paa Amalienborg med sin Fætter Hertug Carl af Glücksborg, vor nuregjerende Konges ældste Broder.

20. 1506. Amerikas Opdager Christoffer Columbus døer i Valladolid.

21. 1481. Stamfaderen til det oldenborgske Kongehuus Kong Christiern I. døer paa Kjøbenhavns Slot.

22. 1814. Det danske Bibelselskab stiftes.

23. 1706 (1ste Pintsedag). De danske Hjelpetropper i engelsk og hollandsk Tjeneste udmærke sig i Slaget ved Ramillies i Belgien.

24. 1212. Danmarks meest elskede Dronning Margrete Dagmar af Bøhmen døer paa Riberhuus.

25. 1848. De preussiske og oprørske Tropper trække sig igjen ud af Jylland (see 2. Mai).

26. 1676. Griffenfeld bliver uretfærdig dømt til at miste Ære, Liv og Gods.

27. 1770. Den vederstyggelige tydske Dronning Sophie Magdalene, Christian VI.'s Enke, døer paa Christiansborg.

28. 1848. Den danske Hær gjør Angreb paa de tydske Forbundstropper i Sundeved og slaaer dem ved Nybøl.

29. 1453. Constantinopel erobres af Tyrkerne.

30. 1564. Den danske Flaade under Herluf Trolle vinder en stor Seier over den svenske under Øland; det svenske Admiralskib „Makalös" paa 200 Kanoner springer i Luften.

31. 1849. Cavallerifægtning ved Aarhus mellem danske Dragoner og preussiske Husarer.

Juni.

1. 1676. Den dansk-hollandske Flaade under Cornelius Tromp og Niels Juel vinder en stor Seier over den svenske Flaade under Øland, og Aarsdagen derefter (1677) vinder Niels Juel atter en stor Seier under Møen.
2. 1647. Den udvalgte Thronfølger Prinds Christian, Christian IV.'s ældste Søn, døer paa en Badereise paa Slottet Körbitz i Sachsen i sit 45de Aar.
3. 1628. Den danske Søcapitain Jens Munk, bekjendt af sin Reise til Grønland 1619, døer. — 1843. Kronprinds Frederiks Fødselsdag.
4. 1134 (2den Pintsedag). Slaget ved Fodvig i Skaane, hvor Kong Niels maa flygte og hans Søn Magnus falder, ender en treaarig Borgerkrig i Danmark; 5 Biskopper og 60 Præster falde i dette Slag.
5. 1848. Slag ved Dybbøl: Preusserne og Forbundstropperne kastes tilbage. — 1849. Kong Frederik VII. udsteder Danmarks Riges Grundlov.
6. 1676. Griffenfeld bliver paa Retterstedet „benaadet" med livsvarigt Fængsel.
7. 1829 (1ste Pintsedag). Den efter Branden i Bombardementet 1807 nyopbyggede Frue-Kirke i Kjøbenhavn indvies.
8. 1864. Den nordsjællandske Jernbane aabnes.
9. 1800. Den franske General Lannes slaaer Østerrigerne ved Montebello i Øvre-Italien, hvoraf han senere fik Hertugtitel.
10. 1190. Den tydske Keiser Frederik Rodskjæg omkommer paa et Korstog i en Flod i Lille-Asien.
11. 1535. Johan Rantzau slaaer Lybekkerne ved Øxnebjerg i Nærheden af Assens og renser derved Fyen for Fjenden.
12. 1853. Cholera-Epidemien i Kjøbenhavn kræver sine første Offere.
13. 1559. Ditmarskerne blive slagne ved Heide og maae derefter underkaste sig den danske Konge og de holstenske Hertuger.

14. 1800. Førsteconsul Bonaparte vinder en stor Seier over Østerrigerne ved Marengo, og Syvaarsdagen derefter (1807) vinder han som Keiser Napoleon I. en stor Seier over Russerne ved Friedland.

15. 1219. De Danske slaae Esterne i Nærheden af Reval; Dannebrogsfanen kommer tilsyne.

16. 1815. Keiser Napoleon I. slaaer Preusserne ved Ligny.

17. 1682. Den svenske Heltekonge Carl XII. fodes paa Stockholms Slot. — 1865. Stor Ildebrand i Nørre-Sundby.

18. 1815. Slaget ved Waterloo i Nærheden af Brüssel afgjør Napoleon I.'s og Europas Skjebne.

19. 1823. Kong Oscar af Sverrig og Norge holder som Kronprinds Bryllup med Dronning Josephine af Leuchtenberg.

20. 1850. Lov om Udjevning af Forskjellen mellem privilegeret og uprivilegeret Hartkorn.

21. 1797. Danmarks sidste store og under vanskelige Forhold heldige Statsmand Andreas Peter Bernstorff døer i Kjøbenhavn.

22. 1502. Den danske Rigshofmester Poul Laxmand bliver overfaldet og dræbt af to Riddere paa Hoibro i Kjøbenhavn.

23. 1683. Danske Lov udkommer.

24. 1340. Valdemar Atterdag hyldes som Danmarks Konge af den jydske Adel og Almue paa Viborg-Thing.

25. 1565. Den beromte danske Søhelt og ægte Adelsmand Rigsadmiral Herluf Trolle doer i Kjøbenhavn af de Saar, han havde faaet i et Soslag under Pommerns Kyster 4. Juni.

26. 1847. Den første danske Jernbane, imellem Kjobenhavn og Roskilde, aabnes.

27. 1315. Kongerne i Danmark, Norge og Sverrig slutte Forbund med den polske Hertug og senere Konge Vladislav Lokietek i Krakau.

28. 1170. Kong Valdemar II. Seier fodes. — 1840. Den sidste Salving, Kong Christian VIII.'s og Dronning Caroline Amalies, finder Sted i Frederiksborg-Slotskirke paa Dronningens Fodselsdag.

29. 1864. Preusserne gaae om Natten i Baade over til Als og erobre Øen.

30. 1123. Den første lundske Erkebiskop Asker indvier Krypten under Lunds Domkirke.

Juli.

1. 1644. Kong Christian IV. seirer over den svenske Flaade paa Colbergheide ved Femern og bliver saaret; 33Aarsdagen derefter (1677) vinder Niels Juel den berømte Seier i Kjøgebugt over den svenske Flaade.

2. 1850. Fredsslutning i Berlin mellem Danmark og Preussen. — 1865. Vermlands Hovedstad Carlstad afbrænder aldeles.

3. 1864. Den ulykkelige Fægtning ved Lundby.

4. 1534. Den jydske Adel vælger Christian III. til Konge paa en Forsamling i Rye ved Skanderborg.

5. 1830. De Franskes Herredømme i Algier begynder med Staden Algiers Erobring af General Bourmont.

6. 1849. Den danske Hær gjør om Natten Udfald fra Fredericia og vinder en smuk Seier over de slesvigholstenske Insurgenter, som maae opgive Beleiringen.

7. 1807. Fredsslutning i Tilsit mellem Frankrig og Rusland.

8. 1716. Tordenskjold deels odelægger, deels erobrer en svensk Galeiflaade i Dynekilen. — 1864. Ministeriet Monrad, under hvis Styrelse Danmark i Løbet af et halvt Aar blev bragt til Afgrundens Rand, og hvis Mangel paa Dygtighed og Energi saa væsentlig bidrog til vore Ulykker i det sidstforløbne Aar, nødes endelig til at fratræde, efterat Størstedelen af Landet var kommet i Fjendevold.

9. 1807. Preussen ydmyges og dets Territorium reduceres til det Halve ved Freden i Tilsit.

10. 1086. Kong Knud den Hellige bliver dræbt af de oprørske Jyder i St. Albani Kirke i Odense; Kong Erik Eiegod, som da var i Livsfare under Kampen for sin Broder, døer 17Aarsdagen derefter (1103) paa Cypern paa en Pilegrims-

reise til det hellige Land. — 1864. Preusserne gaae i Baade over Liimfjorden op i Vendsyssel.

11. 1581. Den berømte Søhelt Peder Skram, „Danmarks Vovehals", døer i en høi Alder paa sin Gaard Urup ved Horsens. — 1864. Dannelsen af det nuværende danske Ministerium med Geheimeraad Bluhme i Spidsen.

12. 1756. En Forbundstractat sluttes mellem Danmark og Sverrig til at overholde begge Staters Neutralitet under Syvaarskrigen.

13. 1793. Uhyret Marat fældes i Paris af Charlotte Corday d'Armans fra Caen.

14. 1789. Den første franske Revolutions blodige Begyndelse ved Bastillens Bestormelse.

15. 1099. Jerusalem erobres af Korsfarerne paa det første Korstog.

16. 1850. Den tredie Afdeling af den første slesvigske Krig begynder; de danske Tropper rykke fra Als, Fyen og Jylland ind i Slesvig.

17. 1716. Czar Peter den Store kommer til Kjøbenhavn med 48 Galeier og 7—8000 Mand.

18. 1770. Den af den danske Flaade fortjente General-Admirallieutenant Grev Frederik Danneskjold-Samsø døer paa Marselisborg ved Aarhus.

19. 1864. Capitainlieutenant Hammer maa overgive sig med sin lille Eskadre til Preusserne imellem Sild og Amrum.

20. 1639. Det første Guldhorn findes af en Kniplepige ved Gallehuus i Nærheden af Tønder.

21. 1727. Kong Frederik IV. stifter Vaisenhuset i Kjøbenhavn.

22. 1227. Kong Valdemar II. taber Slaget ved Bornhoved.

23. 1719. Tordenskjold besætter Marstrand.

24. 1535. Kong Christian III. begynder Kjøbenhavns Beleiring.

25. 1850. Den danske Hær under General Krogh vinder en afgjørende Seier over de slesvigholstenske Oprørere ved Isted.

26. 1719. Tordenskjold erobrer Marstrands Fæstning Carlsteen.

27. 1830. Julirevolutionen, hvorved Bourbonnernes ældre Linie stødes fra Frankrigs Throne, udbryder i Paris.

28. 1794. Revolutions-Umennesket Robespierre bliver guillotineret i Paris.

29. 1536. Kjøbenhavn maa overgive sig til Kong Christian III. efter et Aars Beleiring.

30. 1532. Kong Christiern II. føres mod givet Leide som Fange til Sonderborg-Slot.

31. 1790. Kong Frederik VI. holder som Kronprinds Bryllup med sit Søskendebarn Dronning Marie af Hessen-Cassel paa Gottorp; Kongeparrets Salving fandt Sted paa deres Sølvbryllupsdag (1815) i Frederiksborg-Slotskirke. — 1853. Den nye Thronfolgelov for det danske Monarchi, hvorved de qvindelige Linier udelukkes fra Thronfolgen, udstedes.

August.

1. 1798. Den franske Flaade bliver odelagt af den engelske Admiral Nelson i Soslaget ved Abukir. — 1864. En Vaabenstilstand sluttes i Wien imellem Danmark og de to tydske Stormagter, som havde overfaldet os, tilligemed Fredspræliminærer paa Basis af Slesvigs, Holstens og Lauenborgs Afstaaelse.

2. 1849. Den ægyptiske Vicekonge Mehemed Ali døer i Alexandria.

3. 1611. Kong Christian IV. erobrer Calmar-Slot.

4. 1700. Den svenske Konge Carl XII. gjør Landgang i Sjælland ved Humlebek.

5. 1657. Den dygtige og fortjente Statsmand Christen Thomesen Sehested, Christian IV.'s og Frederik III.'s Cantsler, døer.

6. 1746. Kong Christian VI. døer paa Hirschholm.

7. 1814. Pave Pius VII. gjenopretter Jesuiterordenen.

8. 1658. Den svenske Konge Carl Gustav bryder Freden i Roskilde og lander i Korsør.

9. 1157. Kongemordet i Roskilde; Svend Grathe overfalder sine to Modkonger, Knud Magnusson bliver myrdet, men Valdemar undkommer.

10. 1250. Kong Erik Plovpenning bliver under et Besøg hos sin Broder Abel i Slesvig myrdet om Natten paa en Baad i Slien og hans Lig nedsænket ved Mysunde.

11. 1658. Carl Gustav begynder Kjøbenhavns Beleiring.

12. 1503. Kong Christian III. fødes; paa sin 34Aars Fødselsdag (1537) bliver han tilligemed sin Dronning kronet af Bugenhagen i Frue-Kirke i Kjøbenhavn.

13. 1645. Danmark maa ved Fredsslutningen i Brømsebro gjøre Afstaaelser til Sverrig og ved Tractaten i Christianopel nedsætte Sundtolden for Hollænderne.

14. 1790. Fredsslutning i Verelä mellem Sverrig og Rusland.

15. 1769. Keiser Napoleon I. fødes i Ajaccio. — 1771. Walter Scott fødes i Edinburgh.

16. 1807. En engelsk Hær gjør uhindret Landgang ved Vedbek.

17. 1626. Kong Christian IV. bliver slaaet af Tilly ved Lutter am Barenberg.

18. 1700. Kong Frederik IV. slutter Fred med Hertug Frederik IV. af Holsten-Gottorp paa Slottet Travendal i Holsten.

19. 1287. Holbek afbrænder.

20. 1559. Kong Frederik II. krones i Frue-Kirke i Kjøbenhavn.

21. 1808. Anføreren for de spanske Tropper, der vare komne til Danmark, Marquis de la Romana indskiber sig med dem (9000 Mand) fra Langeland paa en engelsk Flaade.

22. 1721. Hertugdømmet Slesvig incorporeres i den danske Krones Lande.

23. 1658. Stort og heldigt Udfald fra Kjøbenhavn af de Beleirede under Anførsel af Ulrik Christian Gyldenløve.

24. 1572. Blodbadet paa Hugenotterne i Paris. — 1635. Peder Griffenfeld fødes i en borgerlig Familie (hans Fader Joachim Schumacher var Viinhandler) paa Hjørnet af Store-Kjøbmagergade og Løvstræde i Kjøbenhavn.

25. 1699. Kong Christian V. døer paa Kjøbenhavns Slot.

26. 1612. Et Corps af Skotter under Anførsel af Oberst Georg Sinklar bliver nedsablet af de norske Bønder i Gudbrandsdalen.
27. 1147. Kong Erik Lam døer som Munk i Odense.
28. 1864. Den efter Branden 1859 prægtig restaurerede Frederiksborg-Slotskirke indvies.
29. 1596. Den 19aarige Konge Christian IV. krones i Frue-Kirke i Kjøbenhavn, og den følgende Dag
30. 1596 holder hans 16aarige Søster Augusta Bryllup paa Kjøbenhavns Slot med Hertug Johan Adolf af Holsten-Gottorp.
31. 1644. Admiral Peder Galt bliver henrettet paa Slotspladsen i Kjøbenhavn, fordi han havde ladet den svenske Flaade undslippe af Kielerbugt.

September.

1. 1448. Den første oldenborgske Konge Christiern I. underskriver sin Haandfæstning paa Haderslev-Slot. — 1715. Den franske Konge Ludvig XIV. døer.
2. 1807. Kjøbenhavns Bombardement ved Englænderne begynder (varer til 5. Septbr.). — 1845. Heklas sidste Udbrud.
3. 1650. Oliver Cromwell slaaer Skotterne ved Dunbar; Aarsdagen derefter (1651) slaaer han Prindsen af Wales (Kong Carl II.) ved Worcester, og samme Dag bliver 1658 Protectorens Dødsdag.
4. 1721. Kong Frederik IV. modtager Arvehylding for Hertugdømmet Slesvig paa Gottorp.
5. 1733. Digteren Wieland fødes.
6. 1658. Kronborg overgives til de Svenske af den feige Commandant Oberst Poul Beenfeldt — den værste Plet paa dansk Krigerære i det ulykkelige Aar 1658.
7. 1807. Den øverste Befalingsmand i Kjøbenhavn, den 72-aarige General Peymann slutter en Capitulation med Englænderne, hvorefter hele den danske Flaade overgives dem. —

1812. Slaget ved Moskva. — 1817. Dronning Louise af Danmark fødes i Cassel.

8. 1474. Digteren Lodovico Ariosto fødes i Reggio i Modena.

9. 1000. Søslaget ved Svolder, hvor den norske Konge Olaf Tryggvesøn omkommer.

10. 1660. Den mærkelige sidste Rigsdag i Kjøbenhavn, paa hvilken Souverainiteten indførtes, aabnes paa Slottet.

11. 1709. Danske Hjelpetropper have stor Deel i de Allieredes Seier over de Franske ved Malplaquet.

12. 1850. Hæderlig Artillerikamp med de slesvigholstenske Oprørere ved Mysunde.

13. 1515. Slaget ved Marignano, som aabnede Italien for den franske Konge Frants I.

14. 1829. Fredsslutning i Adrianopel mellem Rusland og Tyrkiet.

15. 1736. Den baade som Videnskabsmand og som Præsident for den franske constituerende Nationalforsamling og Maire i Paris bekjendte Jean Sylvain Bailly (guillotineret 1793) fødes i Paris.

16. 1701. Den fordrevne sidste stuartske Konge Jakob II. døer paa Slottet St. Germain. — 1824. Den franske Restaurationskonge Ludvig XVIII.'s Dødsdag.

17. 1838. Thorvaldsens Tilbagekomst til Kjøbenhavn og festlige Modtagelse; Tiaarsdagen derefter (1848) aabnedes hans Museum.

18. 1137. Kong Erik Emun bliver dræbt af Sorte-Plog paa et Thing ved Ribe. — 1786. Kong Christian VIII. fødes paa Christiansborg.

19. 1863. Kjøbenhavns nye Communehospital aabnes.

20. 1569. Kong Frederik II. udsteder 25 Troesartikler, som alle Fremmede, der vilde nedsætte sig i Danmark og Norge, maatte antage.

21. 1558. Keiser Carl V.'s Dødsdag.

22. 1241. Den islandske Historieskriver Snorre Sturlesøn bliver overfaldet paa sin Gaard Reykholt og dræbt af sin Svigersøn Gissur Thorvaldsøn.

23. 1728. Den tydske Philosoph Christian Thomasius's Dødsdag.
24 og **25.** 1715. Viceadmiral Christ. Thomesen Sehested slaaer den svenske Flaade under Rygen.
26. 1679. Fredsslutning i Lund mellem Danmark og Sverrig.
27. 1799. Forordning, hvorved Trykkefriheden indskrænkes.
28. 1043. Kong Magnus den Gode slaaer Venderne i et blodigt Slag paa Lyrskovshede ved Slesvig.
29. 1560. Den svenske Konge Gustav I. Vasas Dødsdag; Otteaarsdagen derefter (1568) bliver hans ældste Søn Kong Erik XIV. stødt fra Thronen og fængslet af sine Brødre. — 1850. Frederiksstads Bombardement ved de slesvigholstenske Oprørere begynder.
30. 1273. Det store Interregnum ophører ved Rudolf af Habsburgs Valg til tydsk Konge i Frankfurt.

October.

1. 1586. Det russiske Keiserhuus's Stamfader Adolf, første Hertug af Holsten-Gottorp, døer paa Gottorp.
2. 1855. Forfatningsloven for det danske Monarchies Fællesanliggender udstedes.
3. 1826. Digteren Jens Baggesen døer i Hamborg.
4. 1710. Iver Hvitfeldt springer i Luften med „Dannebrog" og hele dets Besætning (700 Mand) under en Søtræfning i Kjøgebugt. — 1850. Insurgenternes mislykkede Forsøg paa at storme Skandserne ved Frederiksstad, som forsvares af Oberstlieutenant Helgesen.
5. 1634. Den udvalgte Prinds Christian holder med stor Pragt Bryllup med den sachsiske Prindsesse Magdalene Sibylla paa Kjøbenhavns Slot. — 1848. Valg paa Medlemmer af den grundlovgivende Rigsforsamling.
6. 1808. Kong Frederik VII. fødes paa Amalienborg.
7. 1571. Kong Christian III.'s Enke Dronning Dorothea døer paa Sønderborg-Slot.
8. 1658. Kong Carl Gustav besætter og udplyndrer Amager.

9. 1799. Napoleon Bonaparte lander efter sin Tilbagekomst fra Ægypten ved Frejus.
10. 1471. Kong Christiern I. bliver slaaet paa Brunkebjerget udenfor Stockholm af den svenske Rigsforstander Sten Sture.
11. 1565. Søhelten Otto Rud døer i svensk Fangenskab paa Svartsjö. — 1634. Den store Vandflod paa Slesvigs Vestkyst, hvorved Øen Nordstrand ødelægges og 6000 Mennesker omkomme. — 1671. Kong Frederik IV. fødes paa Kjøbenhavns Slot.
12. 1492. Christoffer Columbus opdager det første Punkt af Amerika, Øen Guanahani. — 1730. Kong Frederik IV. døer paa Odense-Slot.
13. 1660. Stænderne overdrage Kong Frederik III. Arveregjeringen baade paa Mands- og Qvindesiden. — 1836. Den efter Bombardementet 1807 paany opførte Universitetsbygning i Kjøbenhavn indvies.
14. 1601. Tyge Brahe døer i Prag. — 1758. Slaget ved Hochkirchen. — 1805. Slaget ved Ulm. — 1806. Slagene ved Jena og Auerstädt.
15. 1817. Kosciuszko døer i Solothurn.
16. 1793. Den franske Dronning Marie Antoinette bliver guillotineret i Paris. — 1815. Keiser Napoleon I. ankommer til St. Helena som engelsk Krigsfange.
17. 1797. Fredsslutning i Campo Formio imellem Frankrig og Østerrig.
18. 1660. Kong Frederik III. hyldes af Stænderne som Arvekonge paa Slotspladsen i Kjøbenhavn. — 1813. Det store Folkeslag ved Leipzig, der var begyndt 16. October, afgjøres til Fordeel for de Allierede; paa Tilbagetoget
19. 1813 drukner Polakkernes Anfører Fyrst Joseph Poniatovsky i Elsteren.
20. 1565. Daniel Rantzau slaaer en svensk Hær, der var meer end dobbelt saa stor som den danske, ved Svarteraa. — 1728. Den første store Ildebrand i Kjøbenhavn udbryder (varer til 23. Octbr.). — 1827. Søslaget ved Navarino.

21. 1805. Søslaget ved Cap Trafalgar, hvor den engelske Admiral Nelson faldt.
22. 1813. Danmark erklærer som Frankrigs Allierede Preussen og Rusland Krig.
23. 1157. Kong Svend bliver slaaet paa Grathehede og dræbt paa Flugten.
24. 1375. Kong Valdemar Atterdag døer paa Gurre.
25. 1854. Den sydslesvigske Jernbane, mellem Flensborg og Tønning, aabnes.
26. 1802. Den portugisiske Usurpator Don Miguels Fødselsdag.
27. 1716. Czar Peter den Store og Czarinde Katharine forlade Kjøbenhavn (see 17. Juli).
28. 1412. Dronning Margrete døer paa et Skib i Flensborg-Fjord. — 1691. Peder Tordenskjold fødes i en borgerlig Familie (Wessel) i Throndhjem.
29. 1268. Den sidste Hohenstaufer Conradin af Neapel bliver henrettet i Neapel. — 1658. En hollandsk Flaade under Admiral Opdam løber ind i Sundet og baner sig efter en haard Træfning med den svenske Flaade Vei til Kjøbenhavn.
30. 1536. Den lutherske Reformation indføres i den danske Kirke paa en Rigsdag i Kjøbenhavn. — 1864. Fredsslutningen i Wien, der berøvede os Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg, ender den elendigste Krig, Danmark nogensinde har ført.
31. 1517. Luther begynder Reformationen i Wittenberg.

November.

1. 1700. Den spanske Konge Carl II.'s Død giver Anledning til den spanske Successionskrig. — 1755. Jordskjælvet i Lissabon.
2. 1755. Den franske Dronning Marie Antoinette, Keiserinde Marie Theresias Datter, fødes i Wien. — 1846. Den svenske Digter Biskop Esaias Tegnér døer i Vexiö.
3. 1760. Slaget ved Torgau.
4. 1520. Christiern II. krones som Sverrigs Konge i Stockholm.

5. 1675. Sohelten Cort Sivertsen Adeler døer i Kjøbenhavn. — 1757. Slaget ved Rosbach. — 1758. Grønlændernes Apostel Hans Egede døer i Stubbekjøbing.

6. 1632. Slaget ved Lützen, hvor den svenske Konge Gustav Adolf faldt. — 1792. Slaget ved Jemappe bringer Belgien i de Franskes Hænder.

7. 1809. Forordning angaaende de lærde Skoler i Danmark og Norge.

8. 1520. Kong Christiern II. foranstalter det stockholmske Blodbad.

9. 1799. Napoleon Bonapartes Statscoup, hvormed Consulatet begynder.

10. 1483. Morten Luther fødes i Eisleben.

11. 1561. Den danske Reformator Hans Tausen døer som Biskop i Ribe. — 1569. Daniel Rantzau bliver skudt under Beleiringen af Varberg.

12. 1035. Kong Knud den Store døer i Shaftesbury i England. — 1202. Kong Knud VI. døer. — 1720. Peder Tordenskjold bliver dræbt i en Duel i det Hildesheimske af en svensk Oberst Stahl, kun 29 Aar gammel.

13. 1002. Den engelske Konge Ethelred foranstalter et stort Blodbad paa de Danske, som har Englands Erobring af Svend Tveskjæg til Følge. — 1319. Kong Erik Menved døer i Roskilde.

14. 1659. Slaget ved Nyborg fordriver de Svenske fra Fyen. — 1779. Adam Oehlenschläger fødes paa Vesterbro ved Kjøbenhavn.

15. 1863. Kong Frederik VII. døer paa Glücksborg-Slot.

16. 1715. De Danske og deres Allierede gjøre Landgang paa Rygen, slaae de Svenske under Anførsel af Kong Carl XII. selv, som bliver saaret, og erobre Øen.

17. 1796. Den russiske Keiserinde Katharine II. døer.

18. 1863. Grundlov for Kongeriget Danmarks og Hertugdømmet Slesvigs Fællesanliggender.

19. 1770. Bertel Thorvaldsen fødes i Kjøbenhavn.

20. 1815. Den anden Fredsslutning i Paris imellem Frankrig og de allierede Magter.
21. 1781. Den franske Minister Grev Maurepas's Dødsdag.
22. 1286. Kong Erik Glipping bliver ynkelig myrdet om Natten i Landsbyen Finderup af nogle sammensvorne Adelsmænd.
23. 1808. Spanierne blive slagne af de Franske ved Tudela.
24. 1655. Den svenske Konge Carl XI. fødes paa Stockholms Slot.
25. 1855. Den forhenværende Justitsminister Geheimeconferentsraad Poul Christian Stemann døer.
26. 1740. Den kongelige Familie holder sit Indtog paa Christiansborg. — 1847. Prindsesse Dagmars Fødselsdag.
27. 1863. Coloniallov for de dansk-vestindiske Øer.
28. 1863. Den tydske Forbundsforsamling udelukker den danske Gesandt fra sine Møder.
29. 1517. Kong Christiern II. lader Slotsherren Torben Oxe henrette. — 1830. Den polske Revolution udbryder i Varschau.
30. 1699. Kong Christian VI. fødes paa Kjøbenhavns Slot.

December.

1. 1825. Den russiske Keiser Alexander I. døer paa en Reise i Syd-Rusland i Taganrog. — 1844. Prindsesse Alexandra af Wales's Fødselsdag.
2. 1804. Keiser Napoleon I.'s Kroning i Nôtre-Dame-Kirken i Paris; Aarsdagen derefter (1805) vinder han Slaget ved Austerlitz (Trekeiserslaget). — 1851. Hans Brodersøn Prinds Ludvig Napoleons Statscoup; Aarsdagen derefter (1852) proclameres denne som Keiser Napoleon III.
3. 1800. Slaget ved Hohenlinden. — 1839. Kong Frederik VI. døer paa Amalienborg.
4. 1676. Slaget ved Lund. — 1857. Kjøbenhavn faaer Gasbelysning.
5. 1757. Slaget ved Leuthen. — 1791. Wolfgang Amadeus Mozart døer i Wien i sit 36te Aar.
6. 1792. Kong Vilhelm II. af Nederlandene fødes.

7. 1815. Marschal Ney, Prinds af Moskva, bliver efter Dom skudt i Haven ved Luxembourg i Paris.
8. 1521. Kong Hans's Enke Dronning Christine af Sachsen døer i Odense. — 1625. Den svenske Konge Carl IX.'s Enke Dronning Christine af Holsten-Gottorp døer paa Gripsholm; Aarsdagen derefter (1626) fødes hendes Sønnedatter, den regjerende Dronning Christine i Stockholm.
9. 1594. Den svenske Konge Gustav II. Adolf fødes paa Stockholms Slot.
10. 1813. Hæderlig Træfning for de danske Vaaben ved Sehested.
11. 1658. Kjøbenhavns kjække Forsvarer Ulrik Christian Gyldenløve, en nægte Søn af Kong Christian IV., døer i sit 29de Aar. — 1718. Kong Carl XII. bliver skudt under Beleiringen af Frederikshald.
12. 1791. Keiserinde Marie Louise, Keiser Napoleon I.'s anden Ægtefælle, fødes som østerrigsk Prindsesse.
13. 1250. Keiser Frederik II. døer. — 1570. Fredsslutningen i Stettin ender den nordiske Syvaarskrig.
14. 1546. Tyge Brahe fødes paa Knudstrup i Skaane.
15. 1745. Slaget ved Kesselsdorf, det sidste i de schlesiske Krige.
16. 1622. Cort Sivertsen Adeler fødes i Brevig. — 1790. Belgiernes Konge Leopold I. fødes som Prinds af Sachsen-Coburg i Coburg.
17. 1859. Frederiksborg-Slots Hovedbygning afbrænder.
18. 1724. Kong Frederik V.'s første Ægtefælle Dronning Louise af England fødes i London. — 1748. Det kongelige Skuespilhuus paa Kongens Nytorv i Kjøbenhavn aabnes.
19. 1751. Dronning Louise døer paa Christiansborg Morgenen efter at have fyldt sit 27de Aar. — 1863. Kong Frederik VII.'s Lig bisættes i Roskilde-Domkirke.
20. 1712. Grev Stenbock slaaer den danske Hær ved Gadebusch.
21. 1537. Den svenske Konge Johan III. fødes paa Stegeborg.
22. 1863. Et stort Folkemøde i Christiania opfordrer Regjeringen til at komme Danmark til Hjelp i Kampen for Slesvig.
23. 1777. Den russiske Keiser Alexander I.'s Fødselsdag.

24. 1787. Landgrev Vilhelm af Hessen-Cassels og 1845 hans Dattersøn Hellenernes Konge Georg I.'s Fødselsdag.

25. 1863. Den 72aarige Generallieutenant de Meza faaer Overcommandoen over den danske Hær under den forestaaende Krig.

26. 1194. Keiser Frederik II. fødes.

27. 1530. Billedstormen i Frue-Kirke i Kjøbenhavn.

28. 1861. Den portugisiske Prinds Don Joao døer i Lissabon, 19 Aar gammel, kort efter sin Broder Kong Pedro V. (død 11. Novbr.) og en yngre Broder.

29. 1857. Næringsloven.

30. 1852. Hertug Christian August af Augustenborg udsteder i Frankfurt en Cessions- og Renunciationsact, hvorved han mod en betydelig Pengegodtgjørelse afstaaer sine slesvigske Godser til den danske Krone samt forpligter sig og sin Familie til altid at opholde sig udenfor Kongen af Danmarks Lande og aldrig foretage Noget, hvorved Roligheden i samme kunde forstyrres; 11Aarsdagen derefter (1863) indfinder ikke desto mindre hans ældste Søn, som den æreløse Fyrste havde udstedt en ny Renunciation til Fordeel for, sig i Kiel for at forsøge paa at komme i Besiddelse af Hertugdømmerne, hvori han dog forhindredes af stærkere Røvere.

31. 1863. Det uheldig sammensatte og i al sin Færd uheldige Monradske Ministerium dannes.

Frederiksborg-Slot.

(1860 og 1865)

„O vend dig om og see det skjønne Slot,
Oplyst med Aftensolens sidste Straaler!
Det ligner Skovens rødligbrune Hjort,
Som paa en græsklædt, bøgomkrandset Slette
Staaer ved et stille Vand og speiler sig
Og seer med Stolthed Spiret paa sin Isse".
Heibergs „Tycho Brahes Spaadom".

Paa den nordøstlige Halvo af Sjælland, som imellem Roskildefjord mod Vest og Øresund mod Øst strækker sig op til Kattegattet, ligger, lige langt (3 Miil) fra alle tre Sider og 4½ Miil nordvest for Kjøbenhavn, i en deilig Egn, som er rig paa Skove, Bakker og Søer, Frederiksborg-Slot, der baade ved sin architektoniske Skjonhed, sit rige Indhold og sin Beliggenhed havde skaffet sig et Navn over hele Europa som en af de stolteste Kongeborge*). Slottet er bygget paa 3 ved Broer forbundne Holme i en Sø, som derefter benævnes Slotssøen, paa en enkelt Bygning nær af røde Muursteen med Sandsteens-Hjørner og Baand paa huggen Kampesteens-Grund, i nederlandsk Renaissance-Stiil. Hovedbygningen stiger umiddelbart op af Vandet i 3 Fløie, som paa den fjerde Side ere forenede ved et nu tillukket, men tidligere aabent Galleri; den er 4 Etager høi foruden

*) Siden 8de Juni 1864 er Slottet bragt i nær Forbindelse baade med Kjøbenhavn og Helsingør ved den nordsjællandske Jernbane.

Kjælderne, rigt udsmykket med Billedhuggerarbeide og tækket med Kobber. Porttaarnet, Cancellibygningen med den ligeoverfor liggende forrige Amtmandsbolig, Staldskriverlængen og det saakaldte Audientshuus med Myntporten ligge paa den anden, Staldene samt to lave runde Taarne paa den tredie Slotsholm. Med de to sidstnævnte har Slottet ialt 11 Taarne, af hvilke Porttaarnet og Klokketaarnet ere af betydelig Hoide; det har 4 Borggaarde, 4 hvælvede Broer og 6 alfare Porte. Ved Foden af det mægtige Slot ligger beskedent Kjobsteden Hillerød med sine lave Huse i en Bue omkring Soens vestlige, sydlige og ostlige Side, og den lille Byes venlige Beliggenhed bidrager til at oplive det yndige Landskab.

Frederiksborg=Slot er fra først af bygget af Kong Frederik II., hvis Navn det bærer, men for Størstedelen ombygget af hans Søn og Efterfølger Kong Christian IV., der opforte den prægtige Hovedbygning. Stedet hed tidligere Hillerodsholm, under hvilket Navn det allerede forekommer paa Kong Erik Glippings Tid, da et Diplom under 28de April 1275 er udstedt fra „Hildesruthholm". Paa den forreste af de Øer, der bære Slottet, stod i Midten af det 16de Aarhundrede den beromte Sohelt Herluf Trolles vistnok imod hiint kun lidet anseelige Gaard, af hvilken han var kommen i Besiddelse ved sit Ægteskab med Birgitte Gøye. Blandt de talrige Mageskifter, som Frederik II. foretog sig med sin Adel, er det mærkeligste det i hans andet Regjeringsaar af 1ste Juli 1560, hvorved Kongen tilbyttede sig Hillerodsholm for Skovkloster ved Nestved. Herom vidner endnu en Steen, der er indmuret over Porten paa den nordvestlige Side af den mellemste Slotsgaard, med folgende Indskrift:

Friderick then anden goed och from
hans naade giorde thette bytthe
Ath hyllersholm under kronen kom
oc herlof till Skougkloster flitthe
. M . D. lx .

Kongen begyndte strax paa Slottets Opførelse. Om det gamle Hillerødsholm ganske eller kun tildeels blev nedbrudt, lader

sig ikke bestemme; forøvrigt hentedes Materiale fra de gamle da udtjente Bygninger i Nord-Sjælland Ebbelholt-Kloster, Gurre og Dronningholm-Slot. Arbeidet gik hurtig frem; allerede under 29de Mai 1561 findes et Kongebrev udstedt fra „Frederiksborg"*), ligeledes under 2den September s. A., og fra det næste Aar kjende vi ikke mindre end 12 Udfærdigelser (deriblandt Frederik II.'s Gaardsret af 9de Mai 1562) i Tidsrummet 5te Januar—8de August fra Slottet, hvor vi atter træffe Kongen i de første Dage af Aaret 1563 og i Februar og Marts. De to ovennævnte lavstammede og brede, runde Taarne, der staae i Forbindelse med de forreste Slotsbygninger, bære endnu midt paa deres Mure med støbte Jernziffre og Jernbogstaver Aarstallet 1562 og Kongens Valgsprog: MEIN HOFFNVNG ZV GOTT ALLEIN; efter Sagnet beboede Frederik II. det vestre Taarn, medens Slottet stod under Bygning, hvilket skal have varet til 1567. Stedet maa ogsaa foruden sin naturlige Skjønhed have havt noget eiendommeligt Tiltrækkende for den unge livsglade Konge**), der endnu ikke havde lært at kjende de huuslige Glæder, og for hans muntre Hof, da der i Skovene fandtes Overflødighed af Vildt og Søen vrimlede af Fisk. Men ogsaa efter hans Giftermaal med Sophie af Meklenborg 1572 vedblev det nye Slot at være Bygherrens Yndlingsopholdssted. Den dygtige Rigshofmester Peder Oxe til Gisselfeldt, der holdt Finantserne i saa ypperlig en Orden paa den Tid, døde her d. 24de October 1575, og Dronning Sophie fødte sin ældste Søn, Danmarks og Norges navnkundigste Konge af den oldenborgske Stamme, Christian IV., paa Frederiksborg d. 12te April 1577. Det bekjendte Sagn, at Fødselssmerterne paakom Dronningen paa en Spadseretour, og at hun nedkom paa Marken under en Tornebusk, som siden

*) Til Alsønderup Sognemænd om, at deres Kirke, der 1555 var bestemt til at nedlægges, atter maatte oplades, da Ebbelholt-Kirke laae saa langt borte og var „saa stor paa Bygning", at de ikke kunde holde den vedlige. (Det haandskrevne Diplomat. i Geh.-Archivet.)

**) Kong Frederik II. var født d. 1ste Juli 1534 paa Haderslevhuus.

flyttedes til en lille Holm ved den saakaldte „røde Bro“ vest for Slotsbygningerne, kan ikke gjøre Fordring paa historisk Troværdighed. Ogsaa Kongeparrets næstyngste Barn Prindsesse Hedvig, der siden blev Kurfyrstinde af Sachsen, fødtes paa Frederiksborg d. 5te August 1581.

Imidlertid havde den ædle Herluf Trolle og hans værdige Ægtefælle Birgitte Gøye paa deres nye Herresæde, der nu havde omskiftet det gamle Navn Skovkloster med Navnet Herlufsholm, stiftet den berømte Skole og Opdragelsesanstalt, der nylig har festligholdt sit 300Aars-Jubilæum, d. 23de Mai 1565 — faa Dage forend Rigsadmiralen sidste Gang gik ud med den danske Flaade og fandt Heltedøden i Kampen for Fædrelandet*). Det er rimeligviis dette Forbillede, der svævede Kongen for Øie, da han d. 24de April 1568 ogsaa paa sin Borg stiftede en „Trivial-Skole“**), hvori 30 unge „Personer“ skulde oplæres i boglige Kunster af en „Skolemester“ og en „Hører“ og tillige nyde fornøden Underholdning. Denne Skole havde dog kun en Tilværelse af 17 Aar; thi da Kongen havde erfaret, „hvorledes med samme Skolebørn meget forsømmes, saa de ikke kunne holdes udi slig Tvang og Disciplin og ei heller udi Lærdom og Optugtelse saa formeres og forfremmes, som det sig bør, af den Aarsag at Vi selv ideligen holde Hof paa Vort Slot Friderichsborg, og de der daglig med gemene Hof-Tjenere kunne have Omgængelse, hvoraf Ungdommen meget bliver forført og forkrænket“, blev den nedlagt, og Sorø-Kloster som et „beqvemmere og beleiligere Sted“ omdannet til en kongelig Skole istedetfor den 1585. Men Christian IV. oprettede paany d. 29de Marts

---

*) See ovenfor S. 12.

**) At denne ældre Frederiksborg-Skole har været paa Slottet, er udenfor al Tvivl. I et Kongebrev af 15de Januar 1602 nævnes „Skolen“ blandt de Bygninger, som skulde nedbrydes i Anledning af det nye Slots Opførelse, hvilket viser, at Skolehuset har været en Deel af Slottets Bygninger og at det har beholdt sit Navn efter Skolens Nedlæggelse.

1630 en Skole i Forbindelse med Slottet, men med en egen Bygning i Hillerød, hvilken Skole siden den Tid har bestaaet.

Kong Christian IV. saae, som alt anført, første Gang Dagens Lys paa sin Faders nye Slot d. 12te April 1577. Han besteg kun 11 Aar gammel sin Fædrene-Throne d. 4de April 1588, og overtog selv Regjeringen 1596, da den nittenaarige Konge d. 29de August paa sine Fædres Viis lod sig krone i Frue-Kirke i Hovedstaden. Christian IV. nærede særdeles Forkjærlighed for sit Fødested og fattede snart den Plan at opbygge samme endnu større og anseeligere, end han havde arvet det efter sin Fader. Til den Ende bleve de fleste Bygninger fra Frederik II.'s Tid nedrevne, og istedetfor den ældre Hovedbygning, der kun bestod af een Fløi i 3 Etager med 2 Taarne, opførte han paa samme Sted den prægtige Borg i 3 Fløie med 6 Taarne, som siden har været Gjenstand for almindelig Beundring baade hos Indfødte og Fremmede. Opførelsen falder i det Væsentlige i Aarene 1602—21, altsaa i den første lykkelige Periode af Christian IV.'s lange Regjering, da Finantserne vare i en saa blomstrende Forfatning, før Kongens uheldige Deeltagelse i Tredive-aarskrigen. Skjøndt der nævnes forskjellige Mestere (Jørgen von Friborg, Hans Steenwinkel o. fl.) ved Slottets Opførelse, af hvilke man snart har anseet den Ene, snart den Anden for at have været Slottets Architekt, synes dog Kongen selv at have været den egentlige Bygmester, der har givet Hovedtrækkene til Bygningen samt anordnet og under sit umiddelbare Tilsyn ledet Arbeidernes Udførelse. Foruden de Bygmestere og Steenhuggere, Kongen forefandt fra sin Faders Tid, og som havde været beskjæftigede med dennes Bygningsarbeider (saaledes med Kronborg), bleve ogsaa nye Kunstnere og Haandværkere indkaldte, andre endog beskjæftigede i deres eget Fødeland.

Christian IV.'s ved Branden 1859 ødelagte, men nu med Hensyn til det Ydre væsentlig gjenopførte Hovedbygning bestaaer af 3 Fløie, af hvilke Hovedfløien, der vender sin Façade i nordnordøstlig

Retning, kaldes **Kongefløien**, den vestre Sidefløi **Kirkefløien** og den østre Sidefløi **Prindsessefløien**. Kirkefløien optages i sin hele Længde igjennem de to underste Etager af **Kirken** — det Eneste af de tre Fløies Indre foruden de hvælvede Kjældere, der ikke blev aldeles ødelagt af Branden; tvertimod stode Siderne med Undtagelse af den nordlige Ende, hvor Orgelet og Christian IV.'s Bedestol var, i det Hele ubeskadigede lige op til Hvælvingerne. Det er ogsaa den Deel af Bygningen, der bedst havde bevaret sit oprindelige Indre. At den ydre Bygning allerede er bleven færdig 1606, viser en Steen, der er indmuret i Gavlspidsen med dette Aarstal; men Kirkens rige indre Udstyrelse maa have medtaget mange Aar. Midt paa Fløien er det fiirkantede Klokketaarn, der med sit for sin Skjønhed bekjendte, ved Branden nedstyrtede, men nu atter gjenreiste Spiir hæver sig til en Høide af c. 100 Alen. Ovenover Uhret var i ældre Tid Sangværket, som i en senere Periode kun gik ved Kroninger, men som fra først af var indrettet til hver Time at spille et Psalmevers; det var dog borttaget længe for Slottets Brand. Nede i Taarnet have 4 nye Klokker af forskjellig Størrelse og ovenover disse en femte større, indrettet alene til Slagklokke, afløst de 5 gamle Klokker, der samtlige smeltede ved Branden*). Den særskilte Afdeling af Taarnet, hvori den store Slagklokke hænger, er smykket med 4 colossale Pyramider, og disse hvile paa 16 forgyldte Kugler, som tilligemed 8 større ligeledes forgyldte Kugler bære

---

*) Disse udmærkede sig alle ved deres skjønne fyldige Toner. Af de mindre vare de to fra Katholicismens Tid, betegnede med Aarstallet 1512, og altsaa komne andetstedsfra, maaskee fra Ebbelholt-Klosterkirke, støbte af en paa den Tid bekjendt Klokkestøber Fastenove, af hvem der findes mange Kirkeklokker i Danmark; de to andre bare Aarstallene 1613 og 1614. Den store Slagklokke var bekjendt for sin overordentlig deilige Klang; den havde en vidtløftig tydsk Indskrift og Aarstallet 1618; man kaldte den i Almindelighed Speciesklokken, fordi der i Randen var anbragt 30 forskjellige større og mindre Sølvmynter og Skuepenge fra Christian IV.'s første Regjeringstid. De 5 nye Klokker ere alle fra Anker Heegaards Støberi paa Frederiksværk, opsatte 1863.

det høie pragtfulde ottekantede Spiir, der bestaaer af 3 forskjellige Afdelinger, med et rundtløbende Galleri forneden. Spidsen af Spiret ender i en vægtig Jernstang med et gyldent Rigsæble, den kongelige Krone og alleroverst som Fløi en Hest i fuld Galop, af sammensveitsede Kobberplader (istedetfor en ældre, der var nedblæst, forfærdiget paa Frederiksværk 1831); den nedstyrtede under Branden i Slotsgaarden og er saaledes det Eneste af det gamle Spiir, som forblev i Behold. Den brede og massive Kirkedør, som under Ødelæggelsen blev aldeles uskadt, er heel af Eg og Fyldingerne udvendig beklædte med ziirlig udført Billedskjærerarbeide, forestillende Christi Daab med to store Figurer, Petrus og Paulus, ved Siderne, og ovenover i en Medaillon Dommedag med Jesus og Moses ved Siderne. Men hvad der vækker meest Beundring, er dog Kirkens Indre, hvad enten man tager Hensyn til den herlige Architektur eller til den Rigdom af Forgyldning og Zirater, den Samling af Kunstværker og Kostbarheder, hvori denne Kirke nu atter ligesom før Branden staaer uden Lige i hele Norden. Det var derfor dog en Trøst midt i Ulykken, at denne Slottets skjønneste som dets ærværdigste Deel ikke blev værre medtaget, end at den nu i alt Væsentligt igjen er bragt tilbage til sin oprindelige Skikkelse, blot med Undtagelse af Christian IV.'s berømte Bedekammer. Dette, der befandt sig i Kirkens nordre Ende, som stødte op til den Deel af Kongefløien, hvor Ilden udbrød, blev tilligemed det ovenover værende fortrinlige Orgel aldeles fortæret af Luerne med alle sine herlige Kunstminder fra Kirkens ældste Tid. Dørene og Panelet vare ziirlig indlagte med udvalgte Træsorter og de første smykkede med dreiede Elfenbeens=Capitæler; Loftet var inddeelt i Qvadrater og prydet med lignende Elfenbeens=Rosetter, efter Sigende et Ungdomsarbeide af Christian IV. selv, der meget yndede Dreierkunsten og havde et eget dertil indrettet Værksted i Audientshuusbygningen; Vinduesruderne vare omgivne hver med en smal Bræmme af skjønne Glasmalerier, en her i Landet meget sjelden Kunstart; Væggene vare beklædte med en i sit Slags sjelden og mærkelig Samling af bibelske Stykker, malede

paa ligestore fiirkantede Kobberplader (ialt 23) af nederlandske Mestere; endvidere fandtes her et stort og kostbart Florentinerbord af sort poleret Marmor med en Plade, der ved en neppe synlig Sammensætning af Agater og allehaande farvede Stene havde Lighed med malede Blomster, og i hvilken fandtes et Hul af en Tommes Dybde (saa stort, at man kunde stikke en Finger deri), et Minde om Czar Peters Ophold 1716, da han skal have boret samme med sin Kaardespids. Tidligere stod her ogsaa det saakaldte ebbelholtske Sølvalter, som 1815 blev indsendt til det antiqvariske Museum i Kjøbenhavn; ligeledes hang der fordum under Loftet en Sølv-Lysekrone*). Kirken danner en Rectangel, der har en Længde af henved 80 Alen, en Brede af 20 og en Hoide af 17 Alen. Den er afdeelt ved dobbelte Arcader, som omslutte Bygningen paa alle fire Sider, og af hvilke de øverste tjene til Prydelse for Galleriet eller Omgangen bagved samme, medens Rummet bag de nederste er indrettet til Stolestader. Det Hele understottes fra Gulvet til Loftet af 27 Qvadersteens-Piller, afvexlende bredere bærende Hvælvingerne og smallere, hvilke samtlige ere besatte med joniske og korinthiske Marmorsoiler, 38 ved de nederste Arcader, 36 ved de overste (ved hver af de bredere og smallere Piller henholdsviis 2 og 1) og 12 umiddelbart under Hvælvingerne; imellem Pillerne er der dobbelte aabne og hvælvede Buer, 12 paa hver af Kirkens Langsider og 2 paa hver af Endesiderne, de sidste dog kun i den nederste Arcade. I den nederste Soilerække findes i Nicher mellem begge Soiler ved de bredere Piller 11 Alabast-Statuer af Evangelister og

*) Udførelsen af Bedekammeret, hvortil haves et eget Fond i Overskuddet af Kunstflids-Lotteriet, er overdraget Architekturmaler Heinr. Hansen og nu paabegyndt. En fædrelandssindet kjobenhavnsk Borger, der aldrig svigter, naar Talen er om at understøtte noget Smukt og Godt, Brygger J. C. Jacobsen, har hos den unge talentfulde Maler Carl Bloch gjort Bestilling paa 22 Malerier til Bedekammeret, afpassede efter Felterne i Panelet, til at erstatte dem, der brændte. Motivet til disse Billeder er det samme, som det var i sidstnævnte: Jesu Liv fra Mariæ Bebudelse til Dommedag.

Apostle med rigt forgyldt Drapperi, i den øverste Søileække og under Hvælvingerne tilsvarende Englefigurer. Over den nederste Bueække er der indsat sorte polerede Marmortavler, fortløbende langsmed Galleriet, med latinske Bibelsprog i forgyldt Skrift, 2 over hver Bue, altsaa 24 paa hver af de længere Sider (paa den, der vender ud mod Slotssøen, af det gamle Testament, og paa den, der vender ind mod Slotsgaarden, af det nye) og 4 paa hver af de smallere Sider, samt ovenover Rækken 1 paa hver Side af Orgelet, ialt 58. Loftet, hvis Hovedhvælvinger deles ved Søilerne krydsviis i mindre Buer og Afdelinger, er heelt over decoreret med Englebilleder og andre forskjelligartede Zirater, saasom Løvværk og Blomster, nedhængende Drueklaser og Frugter, smaa Vaabenskjolde, Masker, tildeels af den bizarreste Art, o. M., Alt smukt malet og rigt forgyldt med ægte Guld, saa at Øiet blændes af den overvættes Pragt, uden dog at trættes paa Grund af Mangfoldigheden af Afvexling, medens Formens Elegance og de enkelte Deles passende Forhold i det Hele, i Forbindelse med Loftets dertil svarende Høide, frembringer et velgjørende Indtryk af harmonisk Skjønhed. Paa Galleriet ere de brede Piller imellem Vinduerne beklædte med store bibelske Malerier, hvilke udflyttedes, medens Branden rasede i Slottets andre Fløie, nemlig paa Væggen ud mod Søen følgende 5: Jephta og hans Datter (af Krock), Mariæ Bebudelse, Moses lader Kobberslangen opreise i Ørkenen (af Rottenhammer), Melchisedek velsigner Abraham (af St. Andrée) og Jakobs Kamp med Engelen; paa Væggen ud til Slotsgaarden: Hyrdernes Tilbedelse og de Vise fra Østerland (begge af den danske Hofskildrer under Christian V. Peder Andersen), hvorhos der er Plads til et tredie stort Maleri: Korsfæstelsen; det ældre er nemlig kasseret efter Branden, og et nyt, som males af Professor Roed, er endnu ikke færdigt. Samtlige Malerier ere indfattede i smukt udskaarne Egetræes-Rammer med forgyldte Decorationer og Christian IV.s Navnetræk foroven, Frederik III.'s forneden (paa et enkelt Frederik III.'s og Christian V.'s); før Branden var disse Rammers Skjønhed dækket ved den i vore Kirker desværre saa almindelige

vandalske Overkalkning. I Vinduesfordybningerne og langs Siderne af Galleriets søndre Ende hænge de nulevende Elefant- og Dannebrogs- (Storkors-) Ridderes Vaabenskjolde; Frederiksborg-Slotskirke er nemlig tillige Ordenscapel. Paa den Side af Qvadersteens-Pillerne, der vender ind mod Galleriet, er der malet Statuer: af Adam med et Brystbillede af Eva nedenunder og Jesus med et Brystbillede af Maria paa Pillerne for Midten, de tolv Apostle paa Pillerne i Omgangen ud mod Søen og ligesaa mange Personer af det gamle Testament i den tilsvarende Omgang mod Slotsgaarden. Kirken har Vinduer paa de tre Sider (paa den nordre Side støder den, som alt anført, op til Kongefløien): foroven i Galleriet store spidsbuede Kirkevinduer, forneden ved Kirkestolene en Række mindre, 8 Fag i den øverste og 7 i den nederste Række ud til Søen, men kun 6 Fag i den øverste og 4 i den nederste Række ud til Gaarden, da Vinduernes Række paa denne Side afbrydes ved Kirkedøren og Taarnvæggen. Midt paa Gavlen er en lang og smal pyntelig Qvadersteens-Glaskarnap; saavel i den som i Gavlvinduerne, af hvilke der er et større og et mindre paa hver Side af Karnappen, er nogle Aar for Branden indsat Glasmalerier, hvilke bleve aldeles ubeskadigede: de i Karnappen smukt engelsk Arbeide, en Gave til Kong Frederik VII. fra Sir Morton Peto, forestillende Christus, Evangelisterne, Apostlene parviis, Portraitet af vor afdøde Konge, hans Valgsprog, Kronen, det danske Vaaben m. M. Gavlen prydes endvidere af en lav taarnformig Udbygning, der har været brugt som Skriftestol. Gulvet i Kirken er belagt med store gullandske Fliser i skraat afvexlende Rader, røde og graae. I den sydlige Ende af Kirken staaer Alteret med den kostbare Altertavle: et sandt Kunstværk, hvori Forgyldning, Sølv, Perlemoder og Ibenholt smagfuldt forene sig til at danne et glimrende Pragtstykke, som med et veltruffet Valg og en fortrinlig Udførelse fremstiller de betydningsfuldeste Momenter af Frelserens Liv. De til Alterbordet hørende trekantede massive Sølvstager ere prydede med Christian V.'s Navn og Krone. Prædikestolen, strax tilhøire for Alteret, harmonerer med dette i Rigdom,

Skjønhed og Pragt; ogsaa den er af Ibenholt og Sølv; paa dens fem Sider ere 5 støbte Sølvstatuer af omtrent en Alens Høide, Christus imellem de 4 Evangelister, anbragte i Nicher, og ved Siden af hver Niche staae to Søiler, ligeledes af Sølv, omgivne af krusede Arabesker*). Da Kirken var den Deel af Slottet, som Ilden sidst angreb, var der tilstrækkelig Tid til at redde Alter og Prædikestol med deres kostbare Prydelser, hvilket saaledes alt blev i Behold og nu er restaureret tilligemed Kirken. I dennes modsatte Ende, som brændte, findes det nye Orgel, om hvis Indfatning med dens uendelige Mangfoldighed af herlig udskaarne, med den rigeste Forgyldning og de prægtigste Farver prangende Figurer enhver Beskrivelse kun vilde give en ufuldkommen Forestilling, men hvis rige Pragt forøvrigt ypperlig harmonerer med Kirkens. Under Orgelet er det ovenomtalte Bedekammer; Hvælvingerne under dette i Kirkens Baggrund bæres, foruden af de 3 Qvadersteens-Piller, af 3 sorte Marmorsøiler bagved disse, af hvilke den ene er i Behold fra Branden, men de to andre ere nye. Den egentlige Kongestol er nede i Kirken ved Gulvet tilvenstre for Alteret ligefor Prædikestolen; den udmærker sig ligesom de øvrige Kirkestole ved sit ziirlige og kunstige, med forskjelligfarvet Træ i Form af Blade og Snirkler indlagte Arbeide, hvis oprindelige Skjønhed nu igjen er kommen frem, efterat den Fernis af Smuds, hvormed Tiden havde overtrukket disse Stole, er borttaget. Over Kirkestolene findes udskaaret i Træ, for Midten af hver, de enkelte danske Provindsers Vaabener med forgyldte Kroner, og ved Siderne forskjellige malede og forgyldte groteske Figurer.

At Kirkens ydre Bygning allerede er bleven færdig 1606, er ovenfor omtalt; naar den er bleven færdig indvendig, kan ikke afgjøres. Paa det gamle Orgel, som brændte, stod Aarstallet 1616, og paa det kunstig udarbeidede og forgyldte Jern-

*) Vægten af Altersølvet udgjør efter Rasbechs Frederiksborg-Slots Beskrivelse ialt 18 Lpd. 14 Pd. 10 Lod og Vægten af Sølvet paa Prædikestolen 17 Lpd. 6 Pd. 16 Lod.

gitter, der findes over det Vindue ud til Slotsgaarden, som er nærmest ved Indgangen til samme og som vender ind til Kongestolen, staaer tilligemed Kong Christian IV.'s Navneziffer Aarstallet 1617. Til Frederiksborg-Slotskirke knytter sig den historiske Mærkelighed, at i Souverainitetsperioden 1660—1848 ere de danske Konger og Dronninger her blevne salvede med stor Høitidelighed, alene med Undtagelse af Christian VII. og hans Dronning, hvis Salving foregik i Christiansborg-Slotskirke; nemlig d. 7de Juni 1671 Kong Christian V. (hans Dronning blev ikke salvet, men overværede Høitideligheden i den kongelige Stol), d. 15de April 1700 Kong Frederik IV. og Dronning Louise af Meklenborg, d. 6te Juni 1731 Kong Christian VI. og Dronning Sophie Magdalene, d. 4de Septbr. 1747 Kong Frederik V. og Dronning Louise af England, d. 31te Juli 1815 Kong Frederik VI. og Dronning Marie Sophie Frederike; i Anledning af denne Kroning, der indtraf paa Kongeparrets Sølvbryllupsdag, blev der gjort storartede Forberedelser, og betydelige Forandringer bleve foretagne i Kirken ved Opstilling af Thronen og Omflytning af Alter, Prædikestol o. s. v., i hvilken Skikkelse Kirken henstod lige til 1833; den sidste Kroning var Kong Christian VIII.'s og Dronning Caroline Amalies d. 28de Juni 1840, Dronningens Fødselsdag. Siden 1630 have saavel Hillerød-By som den saakaldte Slotsmenighed havt Tilladelse til at benytte Slotskirken som Sognekirke, eftersom Byens egen Kirke var omblæst i en stærk Storm 1624, og den er nu, efterat den saakaldte Conseilsal paa Slottet siden Branden interimistisk havde været indrømmet disse Menigheder til Gudstjeneste, 1864 atter bleven aabnet for denne, hvorom nedenfor skal tales.

Ovenover Slotskirken strakte sig i dens hele Længde og Brede, men med en Høide af kun 10 Alen, den prægtige majestætiske Riddersal eller „Dandsesalen" med det mageløse Loft, der var en af Slottets største Mærkværdigheder. Det var heelt besat med Billedskjærerarbeide og inddeelt i Qvadrater og Felter, af hvilke 7 Hovedqvadrater fremstillede forskjellige Kunster og Haandteringer (Krigsvidenskaben, Kanon- og Klokkestøbningen,

Uhrmagerkunsten, Destilleerkunsten, Bogtrykkerkunsten, Navigationen, Møllebyggeriet), og de dem omgivende mindre Felter Symboler paa Dyder og Egenskaber, naturhistoriske Afbildninger, Aarstiderne og Maanederne o. s. v., alt udført med stor Kunstfærdighed og rigt udstyret med Guld og skjønne Farver. 26 Kunstnere skulle have arbeidet derpaa i 7 Aar, og endnu efter halvtredie Aarhundredes Forløb havde det herlige Loft holdt sig aldeles uberørt af Tidens Tand, indtil det paa een Gang maatte bukke under for en mægtigere Fjende. Gulvet i Salen var belagt med Marmorfliser. For Enden af Salen fandtes en stor Kamin af sort poleret Marmor, der fordum var belagt med Plader og Forziringer af Sølv og desuden decoreret med store støbte Sølvfigurer; men alle disse kostbare Prydelser bleve allerede 1645 igjen borttagne. Det Samme gjælder om Sølvet paa Skjænken og den saakaldte Musikanterstol eller en Balcon over Indgangen fra Taarnet, hvor Orchestret havde sin Plads under Dandsen, hvilke begge i ældre Beskrivelser omtales som særdeles prægtige, af Ibenholt og fiint Sølv, men som for længe siden vare borttagne. Væggene vare fra først af betrukne med kostbare Gobelins eller vævede Silketapeter, som forestillede Christian IV.'s Kroning i Frue-Kirke og Processionen fra Kirken til Slottet samt flere af denne Konges Bedrifter i Calmarkrigen; de bleve nedtagne 1775*), da Salen bestemtes til et Billedgalleri, og Væggene bleve istedetfor behængte med Malerier af Christian IV.s og Christian V.'s Familier og en Samling af europæiske Regenter i det 18de Aarhundrede i heel Størrelse, som tidligere havde hængt i Hirschholms Riddersal og i det saakaldte Potentat-Gemak paa Christiansborg, og af hvilke de fleste reddedes, inden Branden naaede denne Deel af Slottet. Riddersalen nedbrændte aldeles, saa at kun de nøgne Mure bleve tilbage, medens det berømte Loft hører til Slottets Minder, der ikke paa nogen Maade vil kunne erstattes.

---

*) Endeel af dem bleve anbragte som Betræk i de kongelige Værelser og brændte saaledes med disse.

Kirkefloien stoder mod Nord op til Kongefloien, Slottets Hovedfloi, der bestaaer af 4 Etager foruden Kjælderen. Denne Fløi er 100 Alen lang og 50 Alen hoi; den har paa den udvendige Side mod Soen to store ottekantede Hjornetaarne, som ere prydede med ziirlige Spiir, paa Midten en fiirkantet Udbygning med Altan og paa hver Side af denne en pyntelig Sandsteens-Karnap (den ostre nedstyrtede ved Branden, men er gjenopført); paa den indvendige Side mod Gaarden to mindre ligeledes med Spiir besatte ottekantede Taarne, hvori Vindeltrapper forte op til samtlige Etager, den tilvenstre kaldet Kongens og den tilhoire Dronningens Trappe. Men hvad der især for Branden tildrog sig Opmærksomhed paa denne Side, var de Arcader, der vare anbragte udenpaa Muren foran de to nederste Etager i to Afdelinger, den ene ovenover den anden, med et Galleri imellem, i Form af en Tempelhalle, i ældre Tid kaldet „Spadseregangen" og benyttet ved Kroningsprocessionerne. Dette Galleri, der vistnok var den yngste Deel af Bygningen (efter Christian IV.'s Dagbog forfærdiget og opsat 1621), var opfort af Marmor og Sandsteen; Buerne hvilede paa Marmorsoiler, mellem hvilke vare 7 Aabninger foroven og ligesaa mange forneden, og i disse igjen 6 Nicher i hver Afdeling, prydede med antike Figurer, ligesom ogsaa 7 fritstaaende saadanne vare anbragte over Buerne. Ogsaa dette Galleri, der i Ungdommens Glands maa have været meget skjont, men i den senere Tid var endeel forfaldent, blev odelagt ved Branden; men man nærer Haab om, at der kan skaffes Midler tilveie til, at en saa væsentlig architektonisk Prydelse atter kan opfores. I Kongefloiens nederste Etage var Rosen eller „Ridderstuen", en stor smuk Sal nærmest ved Kirkefloien, der i Slottets ældre Tid brugtes til Spiseværelse. Loftet i denne Sal udmærkede sig ved Skjonhed og Pragt; det var inddeelt i Felter, som fremstillede det danske og det brandenborgske Vaaben, og hvilede paa Marmorsoiler med Qvadersteens-Fodder og forte udgraverede Marmorsokler. I Aaret 1778 blev Rosen med tilhorende Runddeel i Taarnet og Galleribygningen over Soen bestemt til Gjemmested for de af-

døde Ridderes Vaabenskjolde*). Til forskjellige Tider har Rosen været afbenyttet til Gudstjeneste, naar Kirken har været under Reparation eller Tilberedelser ere gjorte der til Kroninger, saaledes i flere Aar for Kroningen 1815. Kjælderen i det tilstødende Hjørnetaarn var Skatkammeret eller „Mynten", hvor Kongens Penge opbevaredes; der gjemmes endnu fra gammel Tid en kløvet Pandeskal, som Sagnet udgiver for Myntmesterens, der til Straf for Falskneri skal være bleven kastet ud over Altanen fra et af Gemakkerne og saaledes have knuust Hovedet. I Kongefløiens anden Etage vare de kongelige Gemakker. Saavel denne Fløi som den tilstødende Prindsessefløi havde i sit Indre med Hensyn til Anordningen af Værelserne og sammes Decoration Intet tilbage af sin oprindelige Skikkelse, og med de gamle Værelser vare ogsaa de gamle Navne: Sommer- og Vintersalen, Englesalen o. s. v. forsvundne. Med Undtagelse af Kjælderen, der kun paa et enkelt Sted blev beskadiget, nedbrændte hele det Indre, da Ilden rasede paa det Frygteligste i begge disse Fløie.

Den østre Sidefløi, Prindsessefløien — saa kaldet, fordi den oprindelig var bestemt for de kongelige Børn — bestaaer ligeledes af 4 Etager foruden Kjælderen, i lige Flugt med Etagerne i Kongefløien. Den har paa Midten af den Side, der vender mod Gaarden, et ottekantet Trappetaarn (ligeoverfor Kirketaarnet), hvori var Opgang til samtlige Etager ligesom i de to tilsvarende Taarne ved Kongefløien, hvilken Trappe aldeles nedstyrtede ved Branden. Fordum var her ogsaa paa denne Side anbragt et Springvand, kaldet Løvespringet, som i ældre Beskrivelser omtales med megen Berømmelse; det skal have været prydet med en Gruppe støbte Metalfigurer (Venus, Cupido o. s. v.), der gjøde Vand i et af en Sandsteens-Løve baaret Kobberbækken.

---

*) Da Rasbechs Beskrivelse af Slottet udkom 1832, udgjorde denne Samling 185 Elefantridderes og 575 Dannebrogsridderes (Storkors) Vaabenskjolde, men den blev stadig forøget, da Riddernes Skjolde flyttedes derned, efterhaanden som de døde.

Gavlen i denne Floi, hvoraf den overste Deel nedstyrtede Onsdagen efter Branden, har i det Hele Lighed med Gavlen i den vestre Sidefloi og bærer i Spidsen Aarstallet 1608; den er ligesom denne prydet med en lang og smal Qvadersteens-Glas-karnap paa Midten, som tildeels nedfaldt, men nu er gjenopført, og har en lignende taarnformig Udbygning for Enden.

I den afbrændte, men nu med Hensyn til det Ydre gjen-opreiste Deel af Slottet, som her kortelig er beskreven, opbevaredes en Malerisamling, der saavel i kunstnerisk som i historisk Henseende maatte ansees for en af Danmarks National-skatte. Denne Samling indeholdt Malerier af bibelsk, mythologisk, allegorisk og historisk Indhold; men af meest Betydning var dog en Rigdom af Portraiter saavel af fyrstelige Personer af det danske Kongehuus og de med dette beslægtede fremmede Fyrstehuse o. s. v., der i Fuldstændighed neppe havde sin Lige i noget andet Land, som af berømte danske Mænd og Qvinder. Malerierne vare ophængte deels i de kongelige Gemakker, deels i 3die Etages Gang og i Værelserne i denne og overste Etage; nogle fandtes ogsaa, som alt anført, i Kirken og Riddersalen. Af Portraiterne bleve omtrent 260 reddede, idet de deels bleve baarne bort under Branden, deels udkastede af Vinduerne, og de ere senere blevne indsendte til Rosenborg; men den overveiende større Deel af Samlingen, hvoriblandt de fleste af de ældste og fortrinligste Stykker, gik tilgrunde. Dette baade for Historien og fra Kunstens Side uvurdeerlige Tab maa betragtes som en væsentlig Part af den store Ulykke, som d. 17de December 1859 rammede Kongen og Landet*).

Prindsessefloien er forbunden med Kirkefloien ved en smuk Portal eller et Galleri, som optager Hovedbygningens fjerde eller dens søndre Side, og som blev aldeles urørt af Ilden. I Midten af en 65 Alen lang, men kun 10 Alen hoi Balustrade er den store Slotsport, opført af Qvadersteen med en Mængde

*) En lille Samling af Malerier findes endnu paa Slottet i Havesalen, hvis Vægge vor afdøde Konge nogen Tid før Branden havde ladet beklæde med et Udvalg af de paa Slottets Lofter henliggende Malerier.

Zirater og det danske og brandenborgske (Christian IV.'s Dronnings) Vaaben. Den rigt forzirede Balustrade er ved en Soilerad deelt i 12 Buer, 6 paa hver Side af Porten, med derunder anbragte antike Figurer (tilvenstre Jupiter og Juno, Mars og Venus, Hippomenes og Atalanta, tilhoire Neptun og Amphitrite, Herkules og Omphale, Apollo og Diana), men som udsatte for Veirligets Indvirkning ere stærkt medtagne af Tiden. Af den rige Forgyldning findes endnu kjendelige Spor. Den bagved værende lave Bygning var for Branden indrettet til Beboelsesleilighed for Slotsbetjenten; over samme er en Altan. Den inderste Slotsgaard, der indesluttes af de hidtil nævnte Bygninger, danner en regelmæssig Fiirkant og er overalt belagt med Steen-Fliser.

Fra Midten af Kongefloiens udvendige Side forte tidligere en Træbro ud til den saakaldte „Dronningo" eller Dronningens Have, en lille Ø med Haveanlæg, der i Form af en udtunget Bastion ligger i Slotssoen foran Slottets Hovedfaçade. Mod Vest er Kongefloien ved en Galleribygning af Qvadersteen (den saakaldte Longang), der hviler paa 5 Buer over Soen, og som ikke blev synderlig beskadiget ved Branden, forbunden med Audientshuset, hvilket ogsaa er opfort af Qvadersteen, og som Ilden ikke naaede. Denne Bygning, der ligger ligefor Fredensborgs og Helsingors Landevei, bestaaer af to Etager: i den nederste er den saakaldte Myntport; den overste Etage optages af Conseilsalen. Den Side af Bygningen, der vender ind mod Gaarden, er rigt decoreret: over Porten er anbragt et Basrelief, forestillende Brud og Brudgom i Brudekammeret, og paa Siderne fritstaaende Figurer: Drabanter, Musikantere o. s. v. Conseilsalen har faaet sin nuværende Udsmykning af Kong Christian V., paa hvis Forherligelse den i det Hele er beregnet. Den lyse rummelige Sal har en Lyskuppel og Vinduer paa alle Sider; paa Væggene hænger et storre Maleri, forestillende Christian V. i romersk Imperatordragt, der krones med Laurbær af Rygtets Genius, med hans tre Prindser, og rundt om dette hænge Portraiter af hans Forfædre, Kongerne af den oldenborgske Stamme, paa to nær i

heel Legemsstørrelse; ovenover det større Maleri og Vinduerne findes Afbildninger af de vigtigste Tildragelser i den skaanske Krig; Platfonden i Loftet forestiller allegorisk de fire Verdensdele og i Midten den nævnte Konges Symbolum. Efter Branden indrømmede Kong Frederik VII. midlertidig Hillerød=By Conseilsalen til Gudstjeneste, hvortil den Nytaarsdag 1860 toges i Brug.

Med Hensyn til Slottets øvrige af Ilden aldeles uberørte Bygninger kunne vi fatte os kortere. Fra Audientshuset strækker sig langsmed Carrousselgaarden, hvori findes en Sandsteens=Portal med Buer og Nicher (Carroussel= eller Ringrendingsporten), en lav Bygning ligeoverfor Kirkefløien, hvilken i ældre Tid beboedes af de kongelige Pager og senere af Staldskriveren. For Enden af denne Gaard laae indtil iaar det saakaldte Indiceerhuus, hvor Dommerne sade ved Ringrendingen; denne Bygning er i Sommeren 1865 nedbrudt. Igjennem den i Begyndelsen af denne Afhandling omtalte Port, som paa den modsatte Side bærer den mærkelige Indskrift angaaende Slottets Oprindelse, kommer man ind i den mellemste Slotsgaard. Denne begrændses af to hinanden lignende store og anseelige Bygninger paa to Etager, som hver paa Midten har et ottekantet Taarn med et lille Spiir. Den vestre Fløi var i Slottets ældre Tid Bolig for Slotsherren og Hofmarschallen, senere for Amtmanden over Frederiksborg=Amt indtil 1855, da Grev Hans Schack Knuth afgik fra dette Embede; her blev under Branden indrettet en Bolig for Kongen. Den østre Fløi kaldes Cancellibygningen, fordi her havde i ældre Tid de kongelige Collegier, navnlig Cancelliet, deres Sæde; senere, under Christian VI., forlagdes det kongelige Kjøkken til den nordre Ende af denne Bygning; i den søndre har Slotsforvalteren sin Bolig. Midt i Gaarden var fordum en under Navn af Neptunusbrønden bekjendt prægtig Fontaine af Marmor, besat med Gudebilleder, baarne af Delphiner, af støbt Metal, og øverst paa en Marmorsøile en Neptuns=Statue; den nævnes sidste Gang 1699. Paa den nordre Side er denne Gaard forbunden

med Slottets Hovedbygning ved en Bro, for Enden af hvilken er den store Slotsport; paa den søndre Side er det prægtige Porttaarn (ogsaa kaldet Fangetaarnet) i 3 Etager med sit smukke Spiir, næsten af samme Høide som Kirketaarnet (henved 100 Al.); det bærer Aarstallet 1618 med det kongelige Vaaben (tidligere tillige to hosliggende Løver), og staaer ved en Muur med deri anbragte Skydehuller i Forbindelse med de to ovennævnte Fløie. Fra Porttarnet fører en krum Bro (derfor kaldet S-Broen) til den forreste Slotsgaard, til hvilken man kommer igjennem en Sandsteens-Port, som bærer Aarstallet 1736. Her ligge de to tidligere omtalte runde Taarne med Aarstallet 1562 og tilstødende Staldlænger — det Eneste, der er tilbage af det gamle Frederiksborg, som Frederik II. havde bygget. Fra denne Slottets ældste Deel fører atter en Sandsteens-Port med en foranliggende Bro ud til Hillerød-Kjøbsted, mod hvilken Side Slottet er forskandset ved to Bastioner, der ere forsynede med Redouter og Skydehuller.

Hermed sluttes den korte Beskrivelse af et Slot, der endnu i sin fremrykkede Alder maa betragtes som et af Nordens herligste Bygværker. Men hvorledes Slottet har taget sig ud i sin første Ungdom, da det glimrede af Guld og friske brogede Farver, da Neptunusbrønden og Løvespringet udsendte deres Straaler og man med Sandhed kunde kalde Frederiksborg den prægtigste Kongeborg i hele Europa, derom har man i vore Dage efter halvtredie hundrede Aars Forløb kun kunnet danne sig et ufuldkomment Begreb.

Endnu staaer tilbage kortelig at omtale de Bygninger i Slottets umiddelbare Nærhed, der maae ansees som henhørende til eller staaende i nær Forbindelse med samme, og af hvilke nu kun en enkelt er tilbage. I den smukke Slotshave, der ligger paa den anden Side af Slotssøen ligeoverfor Slottets Hovedfaçade, og som er anlagt paa Terrasser, havde Christian IV. opført en smuk fiirkantet toetages Bygning med fladt Tag, kaldet

Sparepenge — som Navnet antyder af de fra Slottet bespa-rede Penge og Materialier; bagved samme laae Ridehuset og Folestaldene, en lang temmelig uregelmæssig Bygning, der var sammenbygget med forstnævnte. Sparepenge blev benyttet til Stald, Materialgaard, Kunstkammer og Opbevaringssted for Kost-barheder og Rariteter, Betjentboliger o. s. v.; det blev nedbrudt af Kong Frederik IV. 1719 og Materialierne anvendte til Fre-densborg-Slots Opforelse; Grunden blev inddragen i Slots-haven, som ved denne Leilighed fik sin nyere Skikkelse. Overst oppe i Slotshaven lod Christian VI. i sine sidste Regje-ringsaar, 1744—46, opfore det saakaldte chinesiske Sommer-huus, en fortlobende Række af Bygninger paa 27 Fag og af 147 Alens Længde, der optog hele Havens Brede og ved sit lave plumpe Ydre maa have dannet en paafaldende Contrast til det gamle Slot; det skulde indvendig være udziret paa chinesisk Viis og var bestemt til en afvexlende Sommerbolig for Hoffet i den varmeste Aarstid; saaledes skal Enkedronningen Sophie Magdalene undertiden have opholdt sig her med hele sit Hof i flere Uger. Denne Bygning, hvis Opforelse havde været for-bundet med de hoveripligtige Bonders yderste Udpinelse, havde dog kun en Tilværelse af lidet over 20 Aar; Christian VII. lod den nedbryde i Begyndelsen af sin Regjering 1769. Men den mærkeligste, som den ældste, af de til Frederiksborg-Slot horende Bygninger er Badstuen, der er opført af Frederik II. sam-tidig med det forste Frederiksborg og altsaa ældre end det nu-værende Slot. Denne smukke Bygning paa to Etager med Taarn og Spiir ligger lidt nord for Slottet paa en Landtunge mellem to nylig udgravede Soer, omgiven af herlige Skovpartier. Dens Bestemmelse ligger i Navnet, og om de luxuriose Bade-indretninger, der forefandtes i den tidligste Tid, ere endnu ad-skillige Optegnelser bevarede. Imidlertid ophorte dog snart dens Brug som Kongens Badehuus, og i en senere Tid, navnlig efterat Sparepenge var nedbrudt, opbevaredes der allehaande gamle Huusgeraadsager, Klædningsstykker, Ridetoier, jordfundne Rariteter o. s. v. I Christian VI.'s Tid blev Spiret nedtaget

og adskillige plumpe Forandringer foretagne; Bygningen forfaldt Aar for Aar. Men i Kong Frederik VII.'s Regjeringstid er den med stor Omhu bleven restaureret og gjengivet sin oprindelige ydre Skikkelse. I den ene Badstuedam blev ved sammes Oprensning for nogle Aar siden opkastet en Ø, som Kongen lod beplante samt derpaa opføre et norsk Bjelkehuus, hvilket meget forhøier det Pittoreske i det smilende Landskab. Endnu en Bygning, Frydensborg-Slot, havde Frederik II. opført i noget større Afstand fra Frederiksborg, omtrent $\frac{1}{4}$ Miil mod Nord; i den svenske Krig 1659 blev det ødelagt af Fjenden og kort efter ifølge Kong Frederik III.'s Reskript af 1667 heelt nedbrudt. Saavel af Bygningen selv som af Haveanlægene fandtes endnu Spor, da Frydensborgsletten for noget over en Snees Aar siden første Gang blev opploiet.

Det er naturligt, at Christian IV. tilbragte en stor Deel af sit Liv paa et Sted, der, foruden at det var hans Fødested, tillige i en lang Række af denne Konges lykkeligste Aar havde været Gjenstand for hans kjærligste Omhu under dets kostbare og prægtige Fornyelse, tilmed paa en Tid, da Hoffet mindre stadig end i en senere Periode havde sin Residents i Hovedstaden. Her levede han først med sin elskelige Dronning Anna Katharine af Brandenborg, som d. 15de August 1599 fødte sit første Barn Frederik, der døde efter et Par Uger, paa Frederiksborg (altsaa paa det ældre Slot); senere med sin anden Ægtefælle Kirsten Munk, en adelig Frøken*), til hvem han 1615 lod sig vie til venstre Haand, og som af de 10 Børn, hun skjænkede Kongen, fødte de 4 paa Frederiksborg, nemlig d. 10de August 1618 det ældste Anna Katharine, der som Barn blev forlovet med Rigs-

*) Kirsten Munk, en Datter af Ludvig Munk til Nørlund og Lundegaard, var født d. 6te Juli 1598 paa Nørlund i Jylland. Hun overlevede sin kongelige Ægtefælle i 10 Aar, og døde d. 19de April 1658 paa Boller ved Horsens.

Hofmesteren Frants Rantzau og døde ganske ung; d. 8de Juli 1621 den berømte Eleonore Christine, Corfitz Ulfelds trofaste og ulykkelige Hustru; d. 26de Juli 1622 Valdemar Christian, der gik i svensk Tjeneste og faldt i en Træfning med Polakkerne 1656, og d. 26de April 1625 Frederik Christian, der kun blev to Aar gammel. Mange af de huuslige Scener, der charakterisere Kongens intet mindre end lykkelige Samliv med hans anden Ægtefælle, have tildraget sig her; om en af disse minder endnu den store saakaldte Kongesteen i Indelukket. Sagnet beretter, at Kongen sad her om Aftenen og udbetalte Penge til Haandværksfolkene, medens Slottet var under Bygning; men Stenen angiver sig selv at hidrøre fra en senere Tid, og Kongen har ogsaa optegnet Anledningen til dens Henlæggelse, nemlig en huuslig Tvist, han havde havt med Kirsten Mortens Aften 1628, hvorfor han den næste Morgen lod udsøge en stor Kampesteen i Dyrehaven, som han „til en evig Gedächtniß" lod henlægge, hvor den endnu ligger i den lange Allee i Indelukket. I Stenen er udhugget et Sæde og forneden er indgravet 16 C4 28*). Da Kongen det næste Aar i September kom til Slottet efter et længere Ophold i Holsten, var hans Familie nylig ankommen dertil fra Kronborg, som Natten mellem 24de og 25de Septbr. var blevet hjemsøgt af en Ulykke lig den, der i vor Tid er overgaaet Frederiksborg; Kongen har derom optegnet i sin Skrivcalender for 1629: „Den 27de Septbr. kom jeg til Frederiksborg om Morgenen ved 4 slet, og fandt jeg Børnene der, fordi at de var dragen fra Croneborg for den skrækkelige Ildebrands Skyld." Faa Uger derefter fandt Christian IV.'s Skilsmisse fra Kirsten Munk Sted paa Frederiksborg; det er denne Begivenhed, som Kongen har antydet i samme Skrivcalender, hvor han under 15de October har noteret: „drog jeg til Kjøbenhavn og Kirsten hen til Vallø", som tilhørte hendes Moder Fru Ellen Marsviin. Sidste Gang træffe vi Kongen i et længere Ophold paa hans Yndlingsborg i hans Livs Aften, da det lakkede ad Enden; her

*) See nærmere derom i Artiklen „Blandinger".

blev han angreben af sin sidste Sygdom, en Svagelighed, der var en Følge af Alder og udstandne Besværligheder, og herfra førtes han d. 21de Februar 1648 til Kjøbenhavn, hvor Døden endte hans daadrige Liv paa Rosenborg-Slot Ugedagen derefter, Mandagen d. 28de Februar om Eftermiddagen Kl. 5.

Ogsaa de næstfølgende danske Konger holdt jevnlig Hof paa Frederiksborg. Frederik III. havde faa Dage efter den for Danmark saa ulykkelige Fred i Roskilde Seierherren Carl Gustav til Gjæst her d. 3die og 4de Marts 1658; „Tractementet var heel magnifique tillavet", og den svenske Konge havde ved Bordet sin Plads imellem den danske Konge og Dronning, som han allerede havde berøvet Trediedelen af deres Rige og snart søgte at fratage det Hele. Hans Dronning opholdt sig her en Tid det næste Aar. I December 1665 anrettede en Ildsvaade stor Ødelæggelse paa Slottet*). Fornemmelig Christian V. og Christian VI. residerede ofte paa Frederiksborg, og under disse Konger, især den sidste, undergik Slottets Indre en total uheldig Modernisering efter Tidens forandrede Fordringer til Beqvemmelighed, idet Alt skulde indrettes „efter itzige Brug". Under Frederik IV. sluttedes paa Frederiksborg den Fred, som endte den langvarige nordiske Krig, d. 3die Juli 1720. Men efterat denne Konge havde bygget Lystslottene Frederiksberg og Fredensborg, og Christian VI. hertil havde føiet det anseelige Hirschholm, ligesom ogsaa Hovedstaden havde seet det prægtige Christiansborg reise sig, tabte Frederiksborg en stor Deel af den Opmærksomhed, der tidligere var skjænket det; ogsaa passede den gamle Borg fra Riddertiden med sin alvorlige Charakteer kun slet til det

*) I den svenske Resident Gust. Lilliecronas Breve til Kong Carl XI. hedder det under 11te Decbr. 1665: „Samme Dag („for 2 Dage siden" d. e. d. 9de Decbr.) opkom der en Vaadeild paa Frederiksborg-Slot, hvorved den skjønne Audientssal med det lange Malerigalleri samt de andre Gemakker paa den Side afbrændte", og under 14de Decbr.: „Hs. Maj. reiste Kl. 5 i Morges til Frederiksborg for at tage den der skete ulykkelige Hændelse i Øiesyn" (P. W. Beckers Saml. til Danm. Hist. under Kong Frederik III.'s Regjer. II. S. 114).

nyere Hofliv under de souveraine Konger. Dog holdt Frederik V. her Bryllup med sin anden Dronning Juliane Marie d. 8de Juli 1752; den unge Dronning Caroline Mathilde tilbragte her Sommeren 1768 under sin kongelige Ægtefælles Udenlandsreise, medens begge Enkedronningerne opholdt sig paa Naboslottene, Sophie Magdalene paa Hirschholm og Juliane Marie paa Fredensborg; og det er allerede omtalt, at Kroningshoitidelighederne i hele Souverainitetsperioden med en enkelt Undtagelse fandt Sted paa Frederiksborg. Under Frederik VI.'s lange Regjering og ligeledes under Christian VIII. henstod Slottet ubeboet, og det var nu begyndt stærkt at forfalde; sidstnævnte Konge opholdt sig kun en Ugestid om Efteraaret under Jagten paa Frederiksborg. Imidlertid var 1836 en planmæssig Restauration bleven paabegyndt, hvilken aarlig fortsattes med Omhu og Kyndighed, og som blandt Andet ogsaa gik ud paa saavidt muligt at bringe det Oprindelige igjen frem; saaledes kom Porten i det store Taarn, efter at have mistet sin stygge hvidtede Brædebeklædning, til at fremstaae i sin oprindelige skjonne Skikkelse. Hertil, ligesom ogsaa til den hele Omegns Forskjonnelse, bidrog det meget, at Kong Frederik VII. lige fra sin Regjerings Tiltrædelse nærede særdeles Forkjærlighed for Frederiksborg-Slot og stadig opholdt sig en Deel af Aaret her, i Reglen i Vinter- og Foraarsmaanederne. Sondag Middag d. 27de November 1859 ankom Kongen saaledes hertil, og det var hans Agt som sædvanlig at tilbringe den forestaaende Vinter paa Slottet. Men Forsynet havde besluttet det anderledes. Kongen anede mindst, da han Fredag Aften d. 16de December lagde sig til Hvile, at en rædsom Ulykke faa Timer efter skulde opjage ham fra Leiet. Klokken 3½ fyldte en stærk Rog fjerde Etage i Kongefloien, og det viste sig, at Loftet i Billardværelset i tredie Etage, som stodte op til Riddersalen*), stod i Brand. Med en forfærdelig Hurtighed greb

*) I den vestlige Ende af Kongefloien, hvor Ilden opkom, var i 1ste Etage Rosen og under denne Viinkjælderen, i 2den Etage Kongens Forgemak, i 3die Etage Billardværelset og i 4de Etage Kongens nylig indrettede Antiqvitetssal.

Ilden om sig, og i Løbet af et Par Timer havde den omspændt alle Slottets tre Fløie. Klokken 6 lød den herlige Kirkeklokkes Slag for sidste Gang, og Kl. 6¾ styrtede det prægtige Spiir paa Kirketaarnet. Sidst angreb Ilden Kirken, som man paa det Yderste anstrengte sig for at redde; her brændte den nordlige Ende, der stødte op til Kongefløien, og da den derværende Hvælving nedstyrtede Klokken 12, mistede tre Mennesker Livet; de to døde den følgende Nat efter at have lidt de frygteligste Piinsler, og den tredie blev den næste Dag fremtrukket som forkullet Lig. Klokken 3 om Eftermiddagen forlod Kongen sin brændende Borg. Den næste Onsdag Eftermiddag, da det blæste stærkt, blussede Flammerne op med fornyet Styrke; Stormen nedstyrtede da det Øverste af Prindsessefløiens Gavl og en af Qvistgavlene paa Kirkefløien, som slog Hul i en af Kirkens Hvælvinger. I fem Uger brændte det i Grunden.

„Folkets Kjærlighed min Styrke" var vor afdøde Konges Valgsprog, og ingensinde har det danske Folks Kjærlighed til den Konge, som skjænkede det Frihedens kostelige Gave, viist sig paa en skjønnere Maade end ved denne Leilighed. Aldrig saasnart var den Ulykke, der havde rammet Kongen og Folket, bleven almindelig bekjendt, forend der hævede sig vægtige Røster for Slottets Gjenopførelse, og der aabnedes en Nationalsubscription, hvori Høie og Lave, Fattige og Rige kappedes om at deeltage. I frivillige Gaver er der saaledes indtil Midten af August 1865 i Virkeligheden indkommet med indvundne Renter 303,841 Rd. 1 Mk. 12 Sk.*), hvoraf Kong Frederik gav 100,000 Rd.; af Statskassen bevilgede Rigsdagen 50,000 Rd. til Kirkens Restauration og Rigsraadet fremdeles først 40,000 Rd. og senere 15,738 Rd. Der aabnedes 1861 en aarlig Bortlodning af

---

*) Det offentliggjorte tegnede Beløb er adskillige Tusinder større, men Meget deraf er deels endnu ikke indkommet, deels vil paa Grund af Dødsfald og andre Aarsager slet ikke indkomme.

indenlandske Kunstflidsarbeider med det dobbelte Formaal: at tilveiebringe et Overskud til Fordeel for Slottets Gjenopførelse og tillige ved de for Lotteriet udførte Arbeider at søge fremmet en Samvirken mellem Kunst og Haandværk; denne Sag vandt en saa overordentlig Tilslutning hos Publicum, at der efter 4 Aars Virksomhed allerede er tilveiebragt et Overskud af henved 40,000 Rd., hvilket er bestemt at anvendes væsentlig til Bevarelsen af Slottets monumentale Charakteer, saaledes, som ovenfor anført, til Bedekammerets Udstyrelse, til Rosen o. s. v. Slottets Restauration blev overdraget Professor Meldahl, som, understøttet af dygtige Kunstnere og Haandværkere, maa siges saare heldig at have løst sin Opgave, at bringe Slottets Ydre og Kirken tilbage til deres oprindelige Skikkelse. Arbeidet skred saa rask frem, at Krandsen allerede kunde reises paa Kirkefløien d. 24de October 1860, paa Kongefløien d. 6te October 1861 og paa Kirkespiret d. 20de September 1862. Ogsaa Skillevæggene i Konge- og Prindsessefløien ere opførte. Med Undtagelse af det ovenomtalte Marmorgalleri ved Kongefløien er Slottet saaledes nu i sit Ydre gjenreist. Kirkens Indvielse fandt Sted Søndagen d. 28de August 1864 i Kong Christian IX.'s og den kongelige Families Nærværelse ved Biskop Martensen; Festen indlededes og afsluttedes med en Cantate af Slotspræsten Chr. Hostrup, som efter Biskoppens Indvielsestale prædikede over Dagens Text i den gjenreiste Kirke*).

Frederiksborg-Slots Brand blev følt som en Nationalulykke over hele Landet, men den var dog kun ligesom Forbudet paa en større og ulige tungere. Den Konge, hvis Yndlingsopholdssted den brændte Borg havde været, døde faa Aar efter fjernt fra denne i sin fulde Manddomskraft, paa et Sted, der nu er i fremmed fjendtlig Vold, og det var som om med ham al Lykke og Velsignelse veg bort fra de danske Strande. Det skammelige Overfald af to Stormagter, af hvilke navnlig den ene vilde benytte Kongens

*) Som ovenfor anført havde Gudstjenesten siden Branden været afholdt i Conseilsalen paa Slottet.

Død og et nyt Dynasties Thronbestigelse til at gjennemføre sine længe nærede røveriske Planer, og som derfor ikke toge i Betænkning at krænke en lille Stats Integritet, som de selv nylig netop med Hensyn til den nævnte Eventualitet havde garanteret, kunde under en holdningsløs og kraftløs Regjering og en slap Folkeaand, hvortil kom det øvrige Europas fuldkomne Ligegyldighed, kun medføre en ulykkelig og uhæderlig Krig og en Fred, der svarede til Krigen*). Festglæden ved den prægtige Slotskirkes Indvielse midt under Danmarks Fornedrelse var derfor blandet med dyb Veemod, og Digterens Ord fandt Gjenklang i alle Hjerter, da vi sang:

„Atter Slottets Taarn, det ranke,
Over alle Bøge groer,
Atter Klokken der vil sanke
Gjæster rundt om Herrens Bord,
Atter Psalmetonen qvædes —
Kan vi takke? tør vi glædes?

Tungt, vor Gud! Du os har prøvet;
Flammer slog om Danmarks Huus;
Fortids Glands er tabt i Støvet,
Borgens Taarne halvt i Gruus.
Du, vort Haab, de Smaa og Svages!
Mørk er Natten, lad det dages!"

---

*) Hvorledes et Folk skal føre Krig, naar det gjælder dets Tilværelse, og hvorledes en dygtig Regjering leder en saadan Krig, det viste Hollænderne 1672 med den 22aarige Prinds Vilhelm III. af Oranien i Spidsen under et lignende Overfald af de Franske og Englænderne, og derom kan man læse i F. Schierns smukke lille Skrift „Frankrigs og Englands Angreb paa Holland i Aaret 1672", hvis Tendents øiensynlig var et Forsøg paa i det yderste Øieblik at opmande Regjering og Folk. Naar et Folk med Kraft reiser sig mod de Voldsmænd, som overfalde det, lærer Historien, at det heller ikke længe vil staae alene.

Danske Kongeborge.

(1861 og 1865)

Strax efter den ulykkelige Begivenhed, der bragte Danmarks skjonneste Kongeborg til at gaae op i Luer, horte man fra en Side, som ikke folte Sympathi for Frederiksborg-Slots Gjenopforelse, den Bemærkning, at af Slotte havde Danmark nok. At vort Land imidlertid nu har meget faa Slotte i Forhold til tidligere Tider, fremgaaer allerede deraf, at i alle Kongerigets Provindser udenfor Sjælland er nu ikke en eneste af de mange baade i Henseende til Ælde, Architektur og historiske Minder beromte Kongeboliger tilbage, blot med Undtagelse af det nyere Odense-Slot; thi det gamle Slot Aalborghuus er i sin nuværende Skikkelse saa uanseeligt og forfaldent, at det ikke passende vil kunne henfores blandt Kongeboliger.

Vi skulle ikke længe opholde os ved den sjællandske Kongsgaard Leire ved Roskilde og den jydske Jellinge ved Veile, der tilhore den fjerne Oldtid, fordi disse Kongesæder havde tabt deres Betydning, da den sikkre historiske Tid begynder. Leire, der i Oldsagnene nævnes som Frode Fredgodes og en heel Række folgende Kongers Residents, er især forherliget ved Rolf Krakes glimrende Hof og hans og hans Kæmpers Fald; i Jellinge, hvortil ogsaa Kong Frodes Navn er knyttet — paa Jellinge-Hede henlagde han en Guldring, som Ingen rorte, saa stor en Sikkerhed herskede under hans Regjering — ere endnu i vore

Dage de to Kæmpehøie og Runestene talende Vidnesbyrd om det første Kongepar i det samlede danske Rige, Gorm den Gamle og Thyre Danebod. Heller ikke de to jydske Kongsgaarde nord for Liimfjorden Aggersborg (ligeoverfor Løgstør) og Sjørring (ved Thisted), hvor Kong Knud den Hellige opholdt sig, da Vendelboerne reiste sig imod ham 1086, have havt nogen blivende Betydning; af sidstnævnte Kongsgaard er endnu Voldstedet tilbage. Om Kongernes Bolig i Roskilde, som efter Leire var den sædvanlige Residents igjennem næsten hele Middelalderen, savne vi aldeles historiske Efterretninger; den antages at være brændt tilligemed Domkirken og Størstedelen af Byen i den store Ildebrand 1443, og Kongen har formodentlig derfor forlagt Residentsen til Kjøbenhavn. Derimod træffe vi tidlig i Jylland tre igjennem Aarhundreder berømte Kongeborge, af hvilke hvert af de tre sidste Aarhundreder har seet een forsvinde: Riberhuus, Skanderborg og Koldinghuus.

Riberhuus's Opførelse falder omtrent samtidig med Ribe mærkværdige Domkirkes under Kong Niels's Regjering i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede. Det laae ved den nordvestlige Side af Ribe paa en Banke ved Ribsaaens sydlige Bred, og blev opført for at beskytte Byen mod Angreb fra Søsiden. Riberhuus opnaaede en Alder af henved halvsjette hundrede Aar. I Nyhedens fulde Glands blev Slottet saa at sige indviet ved nysnævnte Konges Søn Magnus's Bryllup med den polske Prindsesse Richiza omtrent 1128; man valgte Ribe til denne Høitid — siger Saxo — fordi Byen drev megen Søhandel og derved havde Overflødighed af allehaande kostbare Varer. Ved dette Bryllup optraadte Knud Lavard med megen Pragt og vakte derved sine Fættere Magnus's og Henrik Skatelars Misundelse, hvilke faa Aar derefter bleve hans Banemænd. Under Knud Lavards Efterkommere, de store Valdemarer, naaede Slottet sin høieste Glands og blev Skuepladsen for mindeværdige Begivenheder. Navnlig opholdt Valdemar Seier sig ofte paa Riber-

huus, formodentlig for at være i Nærheden af den urolige tydske Grændse; her modtog han efter Folkevisen sin elskede Dronning Dagmar — Skibet, som bragte hende til Danmark, kastede Anker ved Mano — og holdt Bryllup med hende 1205; til dette Sted er den herlige Dronnings Liv knyttet, og her døde hun d. 24de Mai 1212. Den fraværende Konges Bekymring og omhedsfulde Iil ved Budskabet om Dronningens farlige Tilstand er skildret med livlige Træk i den bekjendte Folkevise:

„Dankonning slog hans Tavlebord sammen,
At alle de Tærninger sjunge;
Forbyde det Gud Fader i Himmerig,
At Dagmar skulde døe saa ung!

Der Kongen drog af Skanderborg,
Da fulgte ham hundrede Svende,
Og der han kom til Gristedbro,
Fulgte hannem kun Dagmars Dreng.

Der han red over Randbøl=Hede,
Da fulgte ham femten Svende;
Der han kom over Riberbro,
Da var den Herre alene".

I en anden gammel Folkesang, hvor der er Tale om hendes Bryllup, sættes den folkekjære Dronning følgende skjønne Minde:

„Der glædtes ved baade Store og Smaa,
Den Fattige med den Rige;
Der glædtes Bonde og Borger meest,
Af Hjertens Grund tillige.

Hun kom uden Tynge, hun kom med Fred,
Hun kom goden Bonde til Lise;
Havde Danmark altid saadanne Blomster,
Man skulde dem ære og prise.

Alle, saa mange i Danmark vare,
Dem monne Dronning Dagmar behage;
Saalænge hun levede paa Jorden her,
De havde saa gode Dage."

Ogsaa Dagmars eneste Søn, den unge Kong Valdemar, feirede paa Riberhuus sit Bryllup med den portugisiske Prindsesse Eleonore d. 24de Juni 1229. Under Krigen mellem Kong Erik Plovpenning og hans Brødre Abel og Christoffer blev Slottet tilligemed Byen indtaget af disse 1247, ved hvilken Leilighed to af Kongens Døttre saavelsom mange af hans Riddere og Svende bleve tagne tilfange; endnu samme Aar fordrev han imidlertid igjen Brødrene derfra. I Aaret 1258 led Slottet stor Skade ved Lynild; og det næste Aar d. 29de Mai døde her pludselig Kong Christoffer I., som det almindelig antoges og ligefrem paaklagedes for Paven af Enkedronningen, forgivet af en Geistlig Arnfast. Kongen fik sin Grav i Ribe-Domkirke. Efter den følgende Konge Erik Glippings Mord 1286 maae Marsk Stigs Tilhængere have havt Slottet i Besiddelse, hvis man kan fæste Lid til Kæmpevisen, der beretter, at det blev overrumplet og vundet tilbage for den unge Kong Erik Menved i et dandsende Optog:

„Der gaaer Dands paa Ribergade
— Slottet det er vundet —
Der dandse de Riddere froe og glade
— For Erik Konge hiin unge. —

Der gaaer Dands paa Riberbro
— Slottet det er vundet —
Der dandser Riddere med udhugne Sko
— For Erik Konge hiin unge. —

De dandsed dem paa Slottet ind
— Slottet det er vundet —
Med dragne Sværd under Skarlagenskind
— For Erik Konge hiin unge. —

Aldrig saae jeg en Ridderdands
— Slottet det blev vundet —
Vinde saa Slotte med Rosenkrands
— For Erik Konge hiin unge." —

Om denne romantiske Begivenhed tie forøvrigt Krønikerne. I den første Haandfæstning, som en dansk Konge maatte udstede

som Betingelse for sit Valg — Christoffer II.'s af 25de Januar 1320 — nævnes Riberhuus tilligemed Koldinghuus og Skanderborg-Slot som de eneste Slotte i Nørre-Jylland, der fremdeles skulde bevares, hvorimod alle de øvrige skulde sloifes. Da Riget under denne Skyggekonge og i den nærmeste Tid efter hans Død var aldeles opløst, var Riberhuus med Byen og hele Provindsen som Pant i Holstenernes Hænder; og efter Grev Geerts Drab 1340 blev det i den Tractat, som foreløbig sluttedes i Spandau imellem Valdemar Atterdag og den slesvigske Hertug Valdemar, bestemt, at naar den nye Konge havde ægtet Hertugens Søster Helvig, skulde hun i Livgeding have Riberhuus med Told, Møller, Mynten i Byen m. M., hvilket Hertugen maatte indløse fra de holstenske Grever. I denne Konges Regjeringstid var Erland Kalf Lehnsmand paa Riberhuus; han er bleven bekjendt deraf, at han under Kongens Feide med de holstenske Grever gik over til disse med Slottet og til Belønning derfor blev forlehnet med Møgeltønder- og Gram-Slotte, men det næste Aar overgav alle tre Slotte til Kongen, hvilket foranledigede dennes bekjendte Skjemt: „Kalf er en god Ko; ifjor gik han bort som en Kalv; nu er han kommen tilbage som en Ko med to Kalve." Ligesom i det 12te og 13de Aarhundrede tre kongelige Bryllupper vare blevne feirede paa Riberhuus, saaledes fandt en fjerde Fest af denne Art Sted her i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede, da Kong Erik af Pommern d. 15de August 1407 holdt sin Søster Katharines Bryllup med den tydske Keiser Ruprechts Søn Hertug Johan af Baiern; en Søn af dette Ægtepar var den næste danske Konge Christoffer III. Erik af Pommern lod Slottet paany befæste, hvortil han i Aaret 1429 opfordrede Stiftets Geistlighed til at tillade deres Bønder og Bornede at bidrage ved Arbeide. Kong Frederik I. udstedte paa Riberhuus sin Haandfæstning til Norge d. 24de November 1524. Den følgende Konge Christian III. havde, som det hedder i hans Skrivelse til Ribe Domcapitel, „en stor Bygning og Arbeide" for paa Slottet. Under Christian IV.'s Regjering begyndte Slottets Ødelæggelse, som fuldendtes under hans Efterfølger, og foraarsagedes ved de tre

fjendtlige Invasioner paa den jydske Halvø under disse Konger. Første Gang blev Slottet tilligemed Byen holdt besat af de Keiserlige fra d. 28de September 1627 til d. 10de Juni 1629. Ved Torstensons Indfald i Januar 1644 blev Slottet og Byen besat af de Svenske; men Grev Christian Rantzau tvang d. 29de August Fjenden til at overgive Slottet, som han beskjød med Kanoner, der vare anbragte i Domkirkens store Taarn. Længere hen paa Aaret blev Slottet dog atter taget i Besiddelse af den svenske Oberstlieutenant Mortaigne; men d. 30te December erobrede Prinds Frederik (senere Kong Frederik III.) det igjen med Storm, hvorved hele Besætningen skal være bleven nedsablet. I den følgende svenske Krig blev Slottet atter besat, først af Fjenden i August 1657 under Oberstlieutenant Georg Lübecker, derpaa af vore Allierede 1659, og denne Gang saa ilde medhandlet, at man ikke siden tænkte paa at istandsætte det, men Fæstningsværkerne bleve aldeles sløifede. Slottet henstod nu i sin ødelagte Tilstand som Ruin indtil Aarhundredets Slutning. Endnu i Aaret 1684 maa der have været betydelige Levninger tilbage, da man i dette Aar holdt et Syn over det Tømmer, som fandtes paa Riberhuus, tjenligt til anden Bygning, og Stiftamtmanden i den følgende Tid bortskjænkede herfra flere tusinde Tag- og Muursteen til Katharinæ Kirke i Ribe; 1692 foretoges atter en Taxationsforretning over Slotsruinerne, som vidner om, at disse dengang endnu ikke vare aldeles forsvundne. Nu er kun den græsbevoxede Voldplads med de den omgivende Grave tilbage som Minde om det engang saa stolte Slot; og medens de historiske Begivenheder, som ere knyttede til Stedet, dog for en stor Deel have undgaaet Forglemmelsen, veed man saa lidet med Vished om selve Slotsbygningen og dens Historie, at den lærde og omhyggelige Samler, der har meddeelt de nyeste Efterretninger om Riberhuus*), end ikke trøster

*) Afdøde Professor og Rector Thorup i „Historiske Efterretninger om Riberhuus."

sig til med Bestemthed at afgjøre, om Slottet har udgjort 4 Fløie, hvilket i Almindelighed antages, eller kun een.

Naar og af hvem Skanderborg-Slot*) er bygget, er uvist. Det existerede allerede i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, og omtales første Gang i den ovenfor citerede Kæmpevise: Kong Valdemar Seier opholdt sig her 1212, da han fik Budskab om Dagmars nærforestaaende Død paa Riberhuus. Medens Borgerkrigen rasede i Danmark imellem Brødrene Erik Plovpenning og Abel, opholdt Eriks Dronning Jutta sig 1247 paa Skanderborg, hvor hun havde sin Fornøielse af at plukke Munkene i det nærliggende Øm-Kloster, idet hun hver Dag lod borttage, hvad hun lystede, fra deres Gaard Tyrning. Kæmpeviserne lade Kong Erik Glipping opholde sig paa Skanderborg i sin sidste Regjeringstid; her skal Marsk Stig have undsagt Kongen, og Dronning Agnes have modtaget Efterretningen om sin Ægtefælles ynkelige Død 1286. Da hele Riget var udstykket i Slutningen af Christoffer II.'s Regjering og Nørre-Jylland i Grev Geerts Hænder, var Skanderborg-Slot en af de faa Eiendele, som vedbleve at tilhøre Kongen; men faa Aar efter var ogsaa denne Kongeborg i Holstenernes Vold, og det var under Beleiringen af Skanderborg, at Danmarks Befrier Niels Ebbesøn faldt i en Træfning d. 2den November 1340. Under Jydernes Oprør imod Kong Valdemar Atterdag 1368 blev Skanderborg tilligemed de andre kongelige Slotte i Jylland beleiret af Oprørerne og Holstenerne, med hvilke de havde forbundet sig; senere blev det pantsat til Aarhus Bispestol, og endnu 1424 var Slottet i Bispkoppens Værge, men maa kort efter være blevet indløst. Kongerne vedbleve jevnlig at besøge Skanderborg, som ved sin Beliggenhed i en af Landets skjønneste Egne havde noget særligt Tiltrækkende; men ingen af dem har opholdt sig

---

*) Skanderborg-Slot har Navn af den nærliggende Landsby Skanderup. Byen Skanderborg skylder Slottet sin Oprindelse.

saa ofte og saa stadig der som Frederik II., hvem ogsaa Skanderborg-By skylder sin første Oprindelse som Kjøbsted. Denne Konge byggede en stor Slotsport mod Byen, og indrettede 1572 Slotscapellet, som nu er Byens Sognekirke og det Eneste, der er tilbage af Slottet; paa Skanderborg fødtes d. 12te December 1574 hans andet Barn Prindsesse Anna, som blev gift med den skotske (senere tillige engelske) Konge Jakob VI. og Stammoder til de ulykkelige engelske Stuarter, og her modtog Kongen i Sommeren 1587 Besøg af Erkehertug og senere Keiser Matthias af Østerrig, som blev en heel Maaned hos ham. At Kong Christian IV. tilbragte en Deel af sin Ungdom paa Skanderborg, er bekjendt nok; men Rigtigheden af den gamle Beretning, at han skal have øvet sig i Søvæsenet paa Skanderborg-Sø, er i den nyere Tid bleven omtvivlet. Ogsaa efter at have tiltraadt Regjeringen opholdt denne Konge sig ofte paa Skanderborg-Slot; her døde 1608 hans Datter Elisabeth, og i det næste Aar indtraf paa Skanderborg den bekjendte Begivenhed med Christoffer Rosenkrands til Hoxbro, som ved falske Gjældsbreve vilde besvige Christen Juuls Enke, men hindredes deri ved Kongens vise Aarvaagenhed, hvilket har givet Sotoft Stof til Skuespillet „Christian IV.'s Dom". Kongens anden Datter med Kirsten Munk, Sophie Elisabeth, som blev gift med Grev Pentz, fødtes paa Skanderborg 1619. Da Forlehningerne ophørte ved Souverainitetens Indførelse 1660, blev Skanderborg-Slot Sædet for Amtmanden over de forenede Skanderborg- og Aakjær-Amter. I de sidste hundrede Aar af Slottets Tilværelse kom Kongerne her sjeldnere, og i Slutningen af det 17de og Begyndelsen af det 18de Aarhundrede var det i en yderst maadelig Forfatning. Eet Kongebesøg paa Skanderborg-Slot i denne Periode er dog særlig at omtale, nemlig Frederik IV.'s d. 26de Juni 1712, da han førte sin Elskede Comtesse Anna Sophie Reventlov, som han havde bortført fra hendes Moder paa Clausholm, herhen og samme Aften lod sig vie til hende til venstre Haand af en i dette Øiemed til Hofpræst udnævnt Conrector i Flensborg Thomas Clausen — 9 Aar før Dronningens Død, efter hvilken Anna Sophie selv kom til

at bære Kronen. I Aarene 1717—18 lod samme Konge foretage en Ombygning, hvorved Slottets vestlige Halvpart, som var meest forfalden, blev nedbrudt, og den østlige, som var den egentlige Hovedbygning, forsvarlig istandsat; istedetfor den afbrudte Fløi anlagdes Terrasser og en Have. Da paa samme Tid Rytterdistricterne bleve organiserede paany, ved hvilken Indretning Krongodser bleve anvendte til Cavalleriets Underholdning, blev Skanderborg et af de tre jydske Rytterdistricter. Den sidste Konge, som besøgte Skanderborg, var Christian VI. i Mai 1733. Ved Rytterdistricternes Nedlæggelse og Ryttergodsets Salg 1767 bleve Slottets Bygninger, som det ansaaes for bekosteligt at vedligeholde, solgte til Nedbrydelse for 6481 Rdlr., med Undtagelse af Kirken, som Byen beholdt.

Skanderborg-Slot laae paa en Banke paa den saakaldte Slotsholm mellem Skanderborg-Sø og Henning-Sø ved den sydvestlige Side af Byen. I Slottets Velmagtsdage paa Kong Frederik II.'s Tid bestod det af 4 Fløie paa 3 Etager, som indesluttede Borggaarden, med 3 runde Taarne og et svært, i en skjæv Fiirkant bygget Taarn, der blev brugt som Fangetaarn. Nu staaer paa Slotspladsen kun Kirken med sit runde Taarn som den eneste Levning af Slottet; forøvrigt er Slotsbanken omdannet til et smukt Haveanlæg, i hvis Midte staaer et Monument for Kong Frederik VI., opreist 1845. Monumentet bestaaer af en fiirkantet Granitstøtte, hvorpaa Kongens Buste af Marmor og paa Siderne 4 Basreliefs med Inskriptioner, der i simple, men smukke Ord minde om denne Konges faderlige Omsorg for sit Folk.

Koldinghuus blev bygget af Abel som Hertug af Sønder-Jylland, under hans Feide med Broderen Erik Plovpenning, paa en Banke ved den nordlige Side af Kolding 1248; senere blev det ombygget og yderligere befæstet af Erik Glipping som et Værn for Kongeriget mod Hertugerne af Sønder-Jylland af Abels Slægt, der stedse viste sig Kongehuset fjendsk, i Aarene

1268 og 1283. Dette beromte Slot havde den usædvanlig lange Tilværelse af 560 Aar. Dets ældste Navn var Arensborg eller Ornsborg; senere kaldtes det Middelborg; men siden Midten af det 15de Aarhundrede kaldes det bestandig Koldinghuus. Den nordre Floi af Slottet lod Kong Christoffer af Baiern nedbryde og igjen fra Grunden opbygge; til Minde om denne Hovedforandring indsatte han i Muren det baierske og det danske Vaaben. Kong Christian III. elskede særdeles Koldinghuus; han og hans to nærmeste Efterfolgere, Frederik II. og Christian IV., opholdt sig ofte og i længere Tidsrum paa dette Slot, og disse Konger have ogsaa givet Slottet en heel forandret Skikkelse, som i det Væsentlige er den samme, hvori det gik tilgrunde, og om hvilken de storartede Ruiner endnu give en tydelig Forestilling. Christian III. opforte i Aarene 1546—58 Slottets ostre, vestre og sondre Sidefloie; under Kong Frederik II. blev det sat i endnu bedre Stand; men 1583 afbrændte dets vestre og nordre Side, og 1597 dets Kjokken, Bagers, Bryggers, Solvkammer o. s. v. I Kong Christian IV.'s Tid opfortes i Slottets nordvestlige Hjorne det 76 Fod hoie og 24 Fod brede fiirkantede saakaldte Kæmpetaarn, i hvis Hjorner fire 7 Fod hoie Sandsteens Kæmpe- eller Heltestatuer hævede sig, fremvisende hver sit Vaabenskjold, nemlig Hannibal det danske, Scipio det norske, Hercules de tre Kroner og Hector det jydske. Fra dette Taarn, som var fladt ovenpaa, belagt med Blyplader og forsynet med et Steengelænder, havde man en vid og skjon Udsigt. Over Opgangen dertil saaes Kongens og Dronning Anna Katharines Navnetræk, Kongens Symbolum og Aarstallet 1598, som formodentlig var det Aar, i hvilket den af Kong Frederik II. 1586 paabegyndte og siden af hans Son og Efterfolger fortsatte Bygning blev færdig. Under Kæmpetaarnet var Slotskirken, et smukt lille Capel paa 7 Fag og igjennem 2 Etager, i Lighed med Frederiksborg-Slots, skjondt ikke saa kostbart eller pragtfuldt som dette, opfort i Aarene 1601—3. Mange mærkelige Begivenheder henhorende til Hofhistorien under de tre nævnte Konger have tildraget sig paa Koldinghuus. Christian III. tilbragte her de sidste Maaneder af sit Liv; han ankom

hertil i Slutningen af September 1558, udstedte den koldingske Reces d. 13de December, og døde her Nytaarsdag 1559. Hans Dronning Dorothea, som 1547 havde faaet Koldinghuus tilligemed Byen og Lehnet til Livgeding, residerede paa Slottet efter Kongens Død, og anlagde en smuk Lysthave og en Dyrehave ved samme. To af dette Kongepars Børn bleve fødte paa Koldinghuus, nemlig Hertug Hans den Yngre, Stifteren af de sønderborgske Linier af Kongehuset og Stamfader til den nuværende danske Kongeslægt, d. 25de Marts 1545, og Prindsesse Dorothea, som blev gift med Hertug Vilhelm af Brunsvig-Lüneborg og er Stammoder til det engelske og hannoverske Kongehuus, d. 29de Juni 1546; ligesom deres ældste Datter Annas Forlovelse med den sachsiske Hertug og senere Kurfyrste August declareredes her 1548, i hvilken Anledning Kong Christian III. og Adelen øvede sig paa Rendebanen til den Turnering, der skulde holdes i Torgau ved Formælingsfesten, og Hans den Yngre d. 19de September 1568 her holdt Bryllup med sin første Ægtefælle Prindsesse Elisabeth af Brunsvig. Ogsaa 3 af Kong Frederik II.'s Børn bleve fødte paa Koldinghuus, nemlig Prindsesse Elisabeth 1573, Hertug Ulrik 1578 og Prindsesse Augusta 1580; til Festlighederne ved den Sidstes Daab indfandt sig her adskillige tydske Fyrster. Den 14de November 1582 modtoge Hertugerne Adolf og Hans den Yngre deres Forlehning med Slesvig efter den ved Hertug Hans den Ældres Død foretagne Arvedeling paa Salen i Koldinghuus. Den 21de Februar 1614 holdt Kong Christian IV. paa dette Slot en mærkelig Forsamling af Rigsraader og Rigets Biskopper for at dømme i Striden imellem den theologiske Professor Dr. Hans Poulsen Resen og Sognepræsten ved Nicolai Kirke Mag. Ole Kock. Den 2den December 1616 forlehnede samme Konge her med stor Høitidelighed Hertug Frederik III. med Slesvig og slog ved denne Leilighed 12 Adelsmænd til Riddere af Sværdet eller den væbnede Arm for deres Bedrifter i Calmarkrigen. Ved de Keiserliges Indfald 1627 og de Svenskes 1644 og 1657 blev Slottet meget ilde medtaget. Sidste Gang blev Fjenden fordrevet derfra af Polakkerne, som under

Voivoden Czarniezki stormede Koldinghuus Julemorgen 1658 og begik de afskyeligste Grusomheder; ved Uforsigtighed, da en polsk Dragon kom det svenske Krudtforraad for nær med en tændt Lunte, sprængtes Kæmpetaarnet. Efter Ødelæggelsen i hiin Feidetid blev dette af de danske Konger saa yndede Slot dog snart igjen bragt istand. Kong Christian V. anvendte aarlig 3000 Rdlr. paa dets Reparation, og det erholdt siden af Kong Frederik IV. en skjønnere og beqvemmere Indretning. I Aaret 1711 opholdt denne Konge sig med hele sin Hofstat paa Koldinghuus, medens Pesten rasede i Kjøbenhavn; Dronningen og Enkedronningen reiste derimod til Oldenborg. Under dette Kongens Ophold holdtes undertiden Hoffester paa Slottet, og det var saaledes ved en Maskerade her, at Kongen blev indtaget i den attenaarige Comtesse Anna Sophie Reventlov, til hvem han det næste Aar hemmelig lod sig vie paa Skanderborg-Slot, og som siden blev Danmarks Dronning. Det var vistnok især den nordvestre Sidefløi, der skyldtes denne Konge; thi over dens Hovedindgang var anbragt Frederik IV.'s Navnetræk med Aarstallet 1720. I Aaret 1726, da der ogsaa blev foretaget en Reparation af Slotskirkens Indre, var Slottet fuldstændig ombygget, og efter den Tid undergik det ikke nogen betydelig Forandring. Det sidste kongelige Ophold paa Koldinghuus var Christian VII.'s, som ankom hertil den 15de August 1807, faa Maaneder for sin Død og Slottets Undergang, i Anledning af Englændernes Overfald paa Kjøbenhavn, tilligemed Hoffet, Statsraadet og en Deel af Collegiepersonalet; Kongen opholdt sig paa Koldinghuus til d. 11te September s. A., da han begav sig til Rendsborg, hvorhen ogsaa Statsraadet og Collegierne bleve forlagte, og hvor Kongen døde i Marts det følgende Aar. Slottet overlevede kun Kongen i 16 Dage. Efterat Danmark i Aaret 1808 havde forbundet sig med Frankrig mod England og Sverrig, bleve franske og spanske Hjelpetropper indqvarterede her i Landet under Fyrsten af Pontecorvos (senere den svenske Konge Carl XIV. Johans) Overcommando, for i Forening med danske Tropper at gjøre et Indfald i Sverrig. Paa en Reise til Kjøbenhavn

passerede Fyrsten Kolding først i Marts 1808 og retournerede d. 29de samme Maaned til Koldinghuus, som han havde valgt til sit Qvarteer, og hvor en Afdeling af de spanske Tropper var indqvarteret. Natten efter hans Ankomst udbrød der Ild paa Slottet, som fra Klokken 4 om Morgenen til henad Eftermiddagen stod i lys Lue. Ilden var opkommen ved Uforsigtighed af de spanske Soldater, som uvante til vort kolde Klima stoppede Kaminen i Vagtstuen fuld med Halm for i Hast at faae Ild i Brændet, hvilket blussede op i Rørene, som krydsede hverandre i forskjellige Retninger mellem Gulvene, saa at Ilden tilsidst omspændte hele Slottet og det var umuligt at blive Herre over den. Ved Solens Nedgang d. 30te Marts 1808 var det gamle herlige Slot — den sidste jydske Kongeborg — forvandlet til en Ruin, og har siden staaet som den meest storartede af vort Fædrelands faa Ruiner og tillige som et veemodvækkende Minde om al jordisk Storheds Forgængelighed. Slottet var bygget i en skjæv Fiirkant og saa uregelmæssigt, at den vestre Sidefløi inde i Gaarden var nogle og tyve Alen længere end den østre. Det var 3 Etager høit foruden Kjælderne, tækket med Skifertavler, og havde, foruden Kæmpetaarnet, inde i Gaarden 5 smaa ottekantede Taarne, hvoraf de tre vare flade ovenpaa, dækkede med Blyplader og omgivne med Gelændere, og de to havde Spiir. Slottets Mure vare massive, især Kjældermurene under Kæmpetaarnet, der havde 5—6 Alens Tykkelse. Nogle Kjældere vare Fængsler med skumle Arrester; i en af disse sad den i Grevens Feide saa bekjendte Skipper Clement i Forvaring i henved to Aar, indtil han 1536 blev ført til Viborg og der henrettet. Midt i Slotsgaarden stod siden Slutningen af det 16de Aarhundrede en Fontaine, indfattet af en ottekantet Sandsteenskarm, og paa en i dens Bassin opløftet fladtliggende Concha et af Metal støbt Fruentimmerbillede med et Jagthorn paa Hovedet. Ved Branden faldt det halve Kæmpetaarn tilligemed Kæmperne Hercules og Hector, hvorimod den anden Halvdeel endnu staaer urokket, skjøndt den frembyder sit hele sønderrevne Indre til Vindfang i Storm og Uveir; Kæmpen Hannibal er

dog nedblæst d. 3die October 1854, og Scipio staaer saaledes ene tilbage ligesom en Vagt over den sjunkne Herlighed. I den senere Tid har man anvendt endeel Bekostning paa at conservere Slotsruinerne, som Aar for Aar mere forfalde, især den sydlige Fløi ud mod Haven og Byen, hvorfor man ogsaa har understøttet og befæstet Murene med svært Bjelkeværk, massive Støtter og Jernankere. Staldbygningerne, som Ilden skaanede, bleve indtil 1842 benyttede af de i Kolding garnisonerende Landsenceer-Eskadroner, og ere nu Depot for Landstutteriet.

De andre jydske Slotte i Middelalderen ere mindre mærkelige. Kalø-Slot blev opført 1313 paa en lille Ø i den derefter benævnte Kalø-Vig af Erik Menved, efterat denne Konge havde dæmpet en stor Bondeopstand i Jylland, men allerede igjen nedbrudt 1320 ifølge den under Riberhuus omtalte Bestemmelse i Christoffer II.'s Haandfæstning; dog maa der kort efter være blevet opbygget et nyt Slot; thi i den urolige Periode, da Holstenerne med Grev Geert i Spidsen huserede i Danmark, findes Kalø-Slot at have været i dennes Hænder, og ved Forliget i Spandau, som Valdemar Atterdag 1340 sluttede med Holstenerne kort efter Grevens Drab, nævnes dette Slot blandt det Første af Nørre-Jylland, som Kongen skulde indløse. Kalø-Slot er blevet bekjendt af, at her blev Gustav Vasa, Sverrigs senere Konge, som Christiern II. havde bragt ned til Danmark tilligemed flere andre svenske Gidsler imod Tro og Love, holdt i Forvaring 1518 under Lehnsmanden Erik Banners Bevogtning; men det lykkedes ham efter et Aarstids Forløb at undkomme til Lybek, hvorfra han snart vendte tilbage til Sverrig og befriede sit Fædreland fra det danske Herredømme. Christian V. forærede kort efter sin Thronbestigelse Kalø-Slot til sin Halvbroder Grev Ulrik Frederik Gyldenløve, som ogsaa boede der en kort Tid, men formodentlig ikke har kunnet finde sig i at leve i en saadan Afkrog; thi 1672 lod han Slottet nedbryde og anvendte Materialierne til at bygge sit Palais paa Kongens Nytorv i Kjøbenhavn eller det

nuværende Charlottenborg; men endnu er en betydelig Ruin af Slottet tilbage. Ogsaa i Viborg lod Erik Menved 1313 opføre et befæstet Slot i den østlige Deel af Byen paa en Høi, der kaldes Borgevold og nu er beplantet med Naaletræer, om hvilket Slot man forøvrigt kun veed lidet; det findes sidste Gang omtalt 1483, men naar det gik tilgrunde, er uvist. Slotsgraven er endnu kjendelig. I Aalborg laae paa Byens sydlige Side et Slot, der nævnes 1368 under Valdemar Atterdags Krig med Holstenerne, som da havde deres Leir udenfor dette Slot og formodentlig beleirede og indtoge det; ikke heller om dette vides, hverken naar det er bygget, eller naar det er gaaet tilgrunde, og ethvert Spor af samme er nu forsvundet. Ligesaa uvist er det, hvem der først har opbygget det nyere Slot Aalborghuus paa den modsatte nordøstlige Side af Byen ved Liimfjorden; man antager Kong Hans. Det laae adskilt fra Byen ved Volde og Grave; men uagtet dets Befæstelse blev det dog i Grevens Feide strax overgivet til Skipper Clement af Lehnsmanden Peder Lykke 1534. Rimeligviis har Slottet lidt meget i dette for Aalborg saa ulykkelige Aar, da Byen først af Clement blev gjort til Hovedpladsen for Vendelboernes Opstand, og et Par Maaneder senere tagen med Storm af Johan Rantzau; thi allerede 5 Aar derefter, 1539, begyndte Kong Christian III. at nedbryde det og opføre et nyt fra Grunden af, og dette er den nuværende Slotsbygning. 1644 blev Aalborghuus indtaget af de Svenske, men samme Aar bombarderet af Borgemester Ginkels Spaniefarer, som laae i Liimfjorden, saa at Fjenden maatte drage bort. For Souverainiteten var Aalborghuus Sædet for den kongelige Lehnsmand, og det har siden været Bolig for Stiftamtmanden. Bygningen, der nu bestaaer af to Fløie, er høist uanseelig; den Side, der vender ind mod Gaarden, er Bindingsværk. En tredie vestre Fløi, hvor indtil for nogle Aar siden Amtstuen har været, er nu nedbrudt, med Undtagelse af nogle svære Hvælvinger; af de Slottet omgivende Volde er en Deel sløifet og anvendt til Opfyldning af de mudrede og stinkende Grave.

Et Slot, som Valdemar Atterdag havde ladet bygge i Randers, som der fortælles, af 11 nedbrudte Landsbykirker, blev indtaget under den jydske Adels Oprør mod denne Konge 1357 og skal ved samme Leilighed være blevet ødelagt. Drum-Slot i Thy, som ogsaa var blevet ødelagt af de oprørske Herremænd, maatte disse 1373 forpligte sig til igjen at opbygge, ganske som det forhen havde været, og forsyne det med Vaaben, Proviant og Inventarium. Det var et kongeligt Slot indtil efter Souverainitetens Indførelse, da det blev solgt til en Privatmand og senere nedbrudt. Flere andre kongelige Slotte i Jylland før Reformationen (som Bygholm ved Horsens, Thordrup-Slot, nu Frisenvold, ved Randers, Egholm-Slot i Himmersyssel, Skivehuus ved Skive, Varde-Slot eller Vardehuus, Trøiborg-Slot syd for Kongeaaen o. s. v.) skulle her ikke nærmere omtales, fordi de enten ikke ere af videre historisk Betydning eller kun i kortere Tidsrum have tilhørt Kronen.

I Sjælland træffe vi i den tidlige Middelalder to kongelige Slotte, som baade have havt en længere Tilværelse og hver for sig særlig Mærkelighed: Vordingborg-Slot og Kallundborg-Slot. Til Vordingborg-Slot knytter sig Mindet om Danmarks meest glimrende Periode, de store Valdemarers Dage. Det antages med en høi Grad af Rimelighed at være bygget som et Værn mod de vendiske Sørøveres Anfald og Plyndringer paa de danske Kyster af Kong Valdemar I. den Store (man sætter Aar 1166), og Vordingborg blev derefter det sædvanlige Udgangspunkt for de vendiske Tog. Valdemar døde her d. 12te Mai 1182; ogsaa hans to Sønner og Efterfølgere Knud VI. og Valdemar II. Seier opholdt sig jevnlig paa dette Sted, og Sidstnævnte døde ligeledes paa Vordingborg-Slot d. 28de Marts 1241, efter kort iforveien her at have udstedt Jydske Lov. Slottet blev betydelig udvidet af Valdemar IV. Atterdag, til hvis kjæreste Opholdssteder det hørte; af de mange Taarne, som han opførte, er det høieste, Gaasen eller Gaasetaarnet, endnu tilbage og paa

ubetydeligt Muurværk nær den eneste Levning af det gamle omfangsrige Slot, der skal have været næsten som en lille Kjøbsted. Dette Taarn havde Navn af en Guldgaas, der var anbragt paa samme som Veirhane eller Fløi*); Kongen skal have brugt det til deri at hensætte de Fanger, han tog fra Hansestæderne, og gjort sig betalt for dets Opførelse ved Løsepengene, som de maatte udrede. Ligesom under hans Forfædre Venderne i de samme Egne, saaledes vare paa den Tid Hansestæderne Danmarks værste og skadeligste Fjender; men den dygtige Konge foragtede dette Kræmmerforbund, og da 77 Stæder hver for sig sendte ham sit Feidebrev, skal han have svaret:

„Söuen und söuentig Hense,
Unde söuen und söuentig Gense,
Biten mir nicht de Gense,
Frag ich nicht eine Schit na de Hense",

hvilket her anføres, fordi det synes at staae i Forbindelse med Taarnets Navn. Lehnsmanden paa Vordingborg-Slot under denne Krig er bleven bekjendt af sit snilde Forhold mod Fjenden. Hansestæderne beleirede Slottet, og ved et Udfald lykkedes det ham at tage en Mængde Fanger, hvorfor Fjenderne enedes med ham om at faae disse udleverede imod at ophæve Beleiringen. Men da de paa samme Tid fik Forstærkning og derfor imod Accorden fortsatte Beleiringen, lod han omsider, som om han vilde opgive Slottet og bad Høvedsmændene om at komme en bestemt Dag for at modtage Nøglerne, hvorpaa han, da de kom, rakte dem disse, men strax tog dem til Fanger med de Ord, at nu havde han holdt sit Ord, men de ikke deres, og derved fik Beleiringen Ende. Endnu Frederik II. holdt af og til Hof paa Vordingborg-Slot, og Christian IV. lod 1634 to af Taarnene, som vare brøstfældige, istandsætte; men da Slottet havde ophørt at være Bolig for Kongerne, forfaldt det efterhaanden mere og

*) Den var blandt de Kostbarheder, som Erik af Pommern tog med sig, da han 1437 forlod Danmark.

mere. Christian V.'s Broder Prinds Georg eller Jorgen, der havde faaet Vordingborg-Amt som Domaine, opforte et moderne Palais ved de gamle Slotsbygninger, af hvilke vistnok meget Materiale er gaaet over i den nye Bygning, men denne havde kun en Tilværelse af noget over et halvt hundrede Aar; thi 1683 forlod Prindsen Danmark for stedse, da han blev gift med den engelske Prindsesse og senere Dronning Anna, og da Regjeringen ansaae dets Vedligeholdelse for unyttig Pengespilde, blev det solgt 1750 og derefter nedbrudt, saa at ethvert Spor deraf nu er forsvundet. Anderledes forholder det sig derimod med Ruinerne af Valdemarernes Slot; thi i Middelalderen byggede man, som om det var for Evigheden. Da man i sidste Halvdeel af forrige Aarhundrede vilde nedbryde en af de gamle, aldeles forfaldne Slotsbygninger, som kaldtes Cancelliet, havde man stor Moie med at faae den ned, saa at den maatte sprænges med Krudt, og man dog ikke kunde faae Stenene skilte fra hverandre. 1808 blev Gaasetaarnet eller, som det ogsaa kaldes, Valdemars Taarn af den daværende Eier eller rettere Eierinde skjænket Kongen, og horer nu til Statens fredede Mindesmærker.

Kallundborg-Slot var omtrent af samme Alder som Vordingborg-Slot, og har givet Byen Kallundborg sin Oprindelse. Det blev opfort af Absalons Broder Esbern Snare samtidig med Byens Kirke, omtrent 1170, og tilhorte hans Slægt, indtil det efter omtrent hundrede Aars Forløb kom under Kronen og derpaa blev sat i saa god Stand, at det ansaaes for en af Landets stærkeste Fæstninger. Under Erik Menved var Kallundborg-Slot overdraget hans Broder Hertug Christoffer, som siden fulgte ham paa Thronen, og under dennes Regjering var den mægtige Adelsmand Knud Porse forlehnet med Kallundborg; hans Enke, den norske Prindsesse Ingeborg, forsvarede 1341 Slottet ved Holstenernes Hjelp mod Valdemar Atterdag, saa at Kongen med stort Tab maatte ophæve Beleiringen; men ved et Forlig kom han dog senere i Besiddelse af det. Christiern I.'s Dronning Dorothea havde Kallundborg-Slot til Enkesæde. Da Christiern II. havde forladt sine Riger, forblev Borgens Commandant Claus

Eriksøn Ravensberg i nogen Tid paa Kongens Side, indtil Rigshofmesteren Mogens Gøye aabnede Underhandlinger med ham og lovede ham, at han skulde blive Kong Frederiks Mand, naar han vilde overgive Slottet. Claus Eriksøn befalede da sine Soldater at holde Vagt paa den anden Side af Borgen, medens han selv med sine Udvalgte vilde forsvare det vigtige Taarn „Folen"; om Natten bleve endeel af Fjendens Folk hidsede op i Taarnet, overfaldt Besætningen og bemægtigede sig Borgen (1523). Man gav derfor Claus Eriksøn Ogenavnet „Slippeslot". I Grevens Feide blev Slottet erobret af Grev Christoffer af Oldenborg; men det maatte d. 16de Februar 1536 overgive sig til Mogens Gøye paa Christian III.'s Vegne. Fra den Tid forfaldt Kallundborg-Slot og Fæstning mere og mere; 1658 blev det erobret af de Svenske og det næste Aar nedbrudt i Bund og Grund, saa at der aldeles intet Spor er tilbage af det fordum saa stærke Slot. Forøvrigt var Kallundborg-Slot af Vigtighed som Opbevaringssted for Rigets Dressel eller Archiv, ligesom det ogsaa til forskjellige Tider benyttedes til Fængsel for betydelige Statsfanger, som den lundske Domprovst Jakob Lange under Erik Menveds Regjering, de i Slaget ved Falköping fangne fornemme Svenske under Dronning Margrete, Sten Stures Enke Christine Gyllenstjerna og flere svenske Adelsfruer under Christiern II., den svenske General Carl de Mornay, der var tagen tilfange i den nordiske Syvaarskrig under Frederik II., samt under Christian IV. den medicinske Doctor Christoffer Dybvad, som maatte bøde for sine skarpe Yttringer mod Adelen med livsvarigt Fængsel og døde her, ved sin egen Uforsigtighed qvalt af Kuldamp, 1623. Den ulykkelige Konge Christiern II. havde i de sidste 10 Aar af sit urolige Liv et sorgfrit Ophold paa Kallundborg-Slot, hvis Lehn var ham anviist til Underholdning, fra Februar 1549 til hans her indtrufne Død d. 25de Januar 1559.

Af langt ringere Betydning vare Holbek- og Korsør-Slotte, om hvilke ogsaa kun haves ufuldstændige og usikkre Efterretninger. Forstnævnte, hvis Lehn 1320 skal være blevet over-

ladt det landflygtige svenske Kongepar Birger Magnusson og Margrete af Danmark, blev ligesom Kallundborg-Slot ødelagt af de Svenske 1659. Omkring Korsør-Slot lod den svenske Konge Carl Gustav samme Aar anlægge den Fæstning, som har bestaaet, efterat Slottet for længe siden er forsvundet. Det er vistnok oftere blevet forvexlet med det nærliggende Taarnborg-Slot, hvor den udvalgte Konge Erik Christofferson 1326 blev beleiret og tagen tilfange af det oprørske Adelsparti. Naar dette Slot er blevet nedbrudt, er uvist. Tæt nord for Roskilde laae det gamle Haraldsborg, der var opført i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede af Erik Eiegods ældste Søn Harald Kesja ved Isefjorden som en Røverborg, hvorfra den urolige Fyrste under sin bestandige Strid med sin Broder Erik Emun plyndrede det omliggende Land. Det synes senere at have tjent de danske Konger til Residents under deres sædvanlige Ophold i Roskilde i Middelalderen; 1445 gav Christoffer af Baiern sin Dronning Dorothea Haraldsborg i Morgengave. I Begyndelsen af Grevens Feide (i Juni 1534) blev Slottet, hvormed Roskilde Bispestol da var forlehnet, opbrændt af Lybekkerne. Af Nebbe-Slot, der nævnes under Valdemar Atterdag og Margrete, og som af denne Dronning blev skjænket samme Bispestol „for hendes Faders Sjæls Bedste", er endnu kun Voldstedet tilbage 1 Miil nordvest for Roskilde. Jungshoved-Slot i Nærheden af Præstø, hvor efter Sagnet i gamle Dage en Søkonge skal have havt sin Bolig, talte blandt sine Lehnsmænd flere af Danmarks berømteste Adelsmænd (som Peder Oxe, Christoffer Valkendorf, Ove Gjedde) lige til Souverainitetens Indførelse; det var derpaa tilligemed Vordingborg-Amt overdraget Christian V.'s Broder Prinds Georg, som lod det gamle Slot nedbryde. Godset udgjør nu tilligemed Nysø Baroniet Stampenborg. I Nord-Sjælland fandtes flere mærkelige Slotte. Dronningholm var opført ved Arre-Sø af Kong Valdemar Seier til Ære for Dronning Dagmar, og et Lehn hørte senere til Slottet. Materialierne af dette Slot bleve af Frederik II. brugte til Frederiksborg-Slots Bygning. Det samme gjælder om Gurre-Slot, der laae i en skjøn Egn

i Tikjøb Sogn ved den skovbekrandsede Gurre-Sø, 1 Miil vest for Helsingør. Dette lille Slot er bekjendt som Valdemar Atterdags kjæreste Opholdssted, hvilken Konge ogsaa skal have bygget det; her endte han d. 24de October 1375 sit virksomme Liv, og Sagnene om Kongens Elskede Tovelille og om hans Spogelsejagt i Nord-Sjællands Skove knytte sig til dette Sted. Siden forste Halvdeel af det 16de Aarhundrede forfaldt det aldeles; man har meent, at det er blevet odelagt i Grevens Feide. Grunden er 1832 og i de folgende Aar bleven udgravet, hvorved betydelige Ruiner ere komne tilsyne, hvilke give et fuldstændigt Begreb om Slottets Omrids: en indre fiirkantet Taarnbygning, omgiven af en Ringmuur med 4 mindre Hjørnetaarne. Ved Helsingør laae Slottet Krogen eller Ørekrog, der første Gang nævnes 1346 og rimeligviis nærmest var opført for Øresundstoldens Skyld. I Grevens Feide kom det i Lybekkernes Hænder, men blev tilbageerobret af de kongelige Tropper d. 11te Januar 1536. Istedetfor dette Slot opførte Frederik II. i nogen Afstand derfra Kronborg. I den nordligste Deel af Halvoen laae paa en lille Holm i en Indso det gamle, stærkt befæstede Slot Søborg (og ved samme allerede tidlig en Kjobsted af samme Navn), som Sagnet og en Inskription, der skal have staaet over Slotsporten, fører op til den fjerneste Oldtid. Historisk forekommer det forst paa Valdemar den Stores Tid. Allerede under denne Konge blev Søborg-Slot brugt som Statsfængsel, og det er især i denne Henseende, at det har tildraget sig Opmærksomhed. Blandt de mange mærkelige Fanger, som dette Slot har indesluttet, skal her nævnes Kongesonnen Magnus Eriksøn, en uægte Son af Erik Lam (1177), og Erkebiskop Eskils Dattersøn Knud (1179), som begge havde forsogt Opror mod Valdemar, Kongesonnen Biskop Valdemar af Slesvig (1198—1206) og hans Forbundne Grev Adolf af Holsten (1201—3), Hertug Valdemar IV. af Sønder-Jylland og hans Drost Tyge Abildgaard (1285—86); men især er den lundske Erkebiskop Jens Grands Fængsel paa Søborg, hvor han holdtes lænket forst i en Taarnkjælder og derpaa i et Hul hoit oppe i Taarnet

(10de April 1294 — 13de December 1295), blevet bekjendt ved den oprørende Grusomhed, hvormed denne anseelige Fange blev behandlet. At han undkom derfra ved Hjelp af en Kok, som skaffede ham de fornødne Redskaber til hans Befrielse og bragte et Fartøi fra Bornholm til den nærmeste Kyst, vil være de fleste Læsere bekjendt. Ogsaa Kongerne opholdt sig ofte paa Søborg, især Erik Menved. Valdemar Atterdag skal have holdt sin Dronning Helvig, som han mistænkte for utilladelig Forbindelse med en af sine Hofsinder Folquard Lovmandsøn, indespærret paa Søborg i 20 Aar; Sagnet lader ogsaa engang under Kongens Ophold paa dette Slot hans Frille ved Nattetid tilføre ham Dronningen, saa at han ved denne Leilighed blev Fader til sit yngste Barn, Nordens navnkundige Dronning Margrete. Dronning Helvig døde paa Søborg et Aarstid for Kongens paa det nærliggende Gurre indtrufne Død. Fra den Tid taber Slottet sin historiske Betydning; det antages ligesom Gurre at være blevet ødelagt i Grevens Feide, der begyndte med haardt at hjemsøge det nordlige Sjælland. Ved en Undersøgelse, som Kong Frederik VII. i Foraaret 1850 lod foretage af Slottets Ruiner under sit eget Tilsyn, fandtes Levninger af 2 Taarne og 3 Fløie, som paa den fjerde Side vare forenede ved en Muur. Endelig laae i den nordlige Deel af Horns Herred eller Halvøen mellem Roskildefjord og Isefjord Kongsgaarden Abrahamstrup, som første Gang nævnes i Kong Erik Menveds Tid 1318, da hans Dronning Ingeborg paa en Reise herfra til Holbek havde den Ulykke at vælte og tabe sin spæde Søn, som derved tilsatte Livet. I sidste Halvdeel af det 15de Aarhundrede skjænkede Kong Christiern I. Abrahamstrup til sin Dronning Dorothea; forøvrigt var det ligesom Kronens andre Gaarde snart bortforlehnet, snart pantsat til Adelsmænd. 1673 fik Christian V.'s tydske Yndling Overjægermester Vincents Joachim Hahn Skjøde paa Abrahamstrup, som nu ogsaa til Ære for sin nye Eier fik Navnet Jægerspriis; men han solgte det allerede 1679 igjen til Kongen med betydelig Fordeel. Frederik IV. overlod 1703 Jægerspriis til sin Broder Prinds Carl; efter ham eiede de to

følgende Konger Christian VI. og Frederik V. det som Kronprindser. Sidstnævnte Konge skjænkede Slottet og Godset først til sin Dronning Louise og efter hendes Død til sin anden Dronning Juliane Marie, der dog igjen opgav denne Besiddelse 1759. Hendes eneste Barn Arveprinds Frederik fik 1773 af sin Halvbroder Kong Christian VII. Jægerspriis overdraget paa Livstid; han opholdt sig meget her og lod opreise Mindestøtter over berømte Mænd og Qvinder i Haven og Lystskoven, men opgav igjen Slottets Besiddelse 1797. Siden den Tid blev Jægerspriis kun i korte Tidsrum beboet af kongelige Personer og begyndte at forfalde, indtil det 1854 blev kjøbt af Kong Frederik VII., som det siden den Tid jevnlig tjente til Residents, hvorfor Slottet ogsaa har modtaget betydelige Forskjønnelser saavel indvendig som udvendig.

Endnu staaer tilbage kortelig at omtale et Slot, som vel først et Par hundrede Aar efter sin Oprindelse kom under Kronen, men paa hvis Sted senere reiste sig Danmarks største og fornemste Kongeborg. Kjøbenhavns Slot eller Borgen Hafn, som det først kaldtes ligesom den hosliggende lille By, der er voxet op til Danmarks Hovedstad, blev omtrent 1165 opført af Absalon som et Værn mod Vendernes Overfald og Plyndringer, paa det Sted, hvor nu Christiansborg ligger (paa den saakaldte Slotsholm), efterat Valdemar den Store havde skjænket ham og hans Efterfølgere paa Roskilde Bispestol Byen og den omliggende Grund. Inden endnu hundrede Aar vare forløbne, blev dette ældste Slot indtaget og nedbrudt af den rygiske Fyrste Jermer 1259; ogsaa under Valdemar Atterdags Krige med Hansestæderne blev Kjøbenhavns Slot to Gange ødelagt, 1362 og 1368, saa at der i en senere Periode neppe har været Noget tilovers af Absalons Bygning. Sidstnævnte Konge formaaede i Midten af det 14de Aarhundrede de roskildske Biskopper til midlertidig at overdrage sig Slottet og Byen, som derefter ikke mere kom tilbage til Bispestolen; her fandt ogsaa d. 9de April 1363 det mærkelige Bryllup Sted imellem Valdemars tiaarige Datter Margrete og den norske Konge Hakon VI., som senere gav Anledning til de

nordiske Rigers Forening. Efterat Kjøbenhavn under Christoffer af Baiern var bleven Residentsstad, var Slottet at ansee for de danske Kongers Hovedsæde; her døde det oldenborgske Kongehuses Stifter Christiern I. d. 21de Mai 1481, ligesom ogsaa Frederik III. d. 9de Februar 1670 og Christian V. d. 25de August 1699; her holdtes i Reglen de kongelige Bryllupper (Christoffer af Baierns, Christiern I.'s, Hans's, Christiern II.'s, Frederik II.'s, den udvalgte Prinds Christians, Frederik IV.'s o. fl.) og andre Hoffester; her foregik i October 1660 Regjeringsforandringen og Souverainitetshyldingen, og hertil knytte sig i det Hele saa mange mærkelige Minder, at det vilde blive for vidtløftigt her at opregne dem alle. Kun det skal erindres, at i et af Slottets Taarne, det saakaldte „Blaa Taarn", der brugtes som Statsfængsel, blev Kongedatteren Eleonore Christine Ulfeld holdt uretfærdig indespærret som Fange i 22 Aar (8de August 1663 — 20de Mai 1685). Slottet blev med stor Bekostning ombygget af Kong Frederik IV.; men hans Efterfølger Christian VI. og dennes ødsle Dronning Sophie Magdalene lode det strax efter deres Thronbestigelse i Bund og Grund nedrive, og opførte i Aarene 1733—40 paa sammes Sted en ny Kongeborg, der efter Bygherren fik Navnet Christiansborg, og som i Størrelse og Pragt kun havde faa Lige i Europa, men hvis Opførelse ogsaa havde kostet Landet den umaadelige Sum af 27 Tønder Guld. Slottets Hovedbygning bestod af 4 sexetages Fløie; den vestlige Fløi var prydet med et Taarn. Den 26de November 1740 holdt den kongelige Familie sit Indtog i sin nye prægtige Residents. Kong Frederik V. døde paa dette Slot d. 14de Januar 1766, ligesom tidligere hans folkekjære Dronning Louise, d. 19de December 1751; tre Konger ere fødte her: Christian VII. d. 29de Januar 1749, Frederik VI. d. 28de Januar 1768 og Christian VIII. d. 18de September 1786; Frederik V. holdt Bryllup her (med Louise) og ligeledes Christian VII., og i Slotskirken salvedes d. 1ste Mai 1767 sidstnævnte Konge og Dronning Caroline Mathilde. Men den mærkeligste Begivenhed, hvorom Mindet knytter sig til det

ældre Christiansborg, er dog Hofrevolutionen i Natten til d. 17de Januar 1772, som medførte den enevældige Struensees Fald og nysnævnte unge Dronnings Ægteskabsskilsmisse. Den stolte Kongeborg, bestemt til at trodse Aarhundreder, blev ikke to fulde Menneskealdere gammel. Onsdagen d. 26de Februar 1794, da den kongelige Familie sad ved Middagsbordet, udbrød Ild paa Slottet, som brændte hele Natten, og den næste Formiddag vare kun de rygende Mure tilbage af de uhyre Masser, som dannede det egentlige Slot, paa hvilke Millioner nylig vare bortødslede. Murene henstode som Ruiner i henved en Snees Aar; da først begyndte Kong Frederik VI. at gjenopbygge Christiansborg-Slot, med Afbenyttelse af de ældre Mure og de hvælvede Kjældere, men noget lavere og uden Taarne, ved Bygmesteren Conferentsraad Christ. Fred. Hansen. Slotskirken, der ligesom ved det ældre Christiansborg ligger ved Slottets nordre Side, blev indviet paa den tusindaarige Jubelfest for Christendommens Forkyndelse i Danmark d. 14de Mai 1826, og selve Slottet var 1828 saa vidt færdigt, at det ved Prinds Frederiks (Frederik VII's) Bryllup med Prindsesse Vilhelmine d. 1ste November s. A. kunde tages i Brug af den kongelige Familie. Hverken Frederik VI. eller Christian VIII. toge dog deres Residents paa Christiansborg, men først Kong Frederik VII. Siden den frie Forfatnings Indførelse er Slottet ogsaa Forsamlingssted for Rigsdagens tvende Afdelinger, og er ligeledes senere blevet det for Rigsraadet. Her holdes nu ogsaa Høiesteret. I Slottets næstøverste Etage (Kronprindsens Etage) opbevares den kongelige Malerisamling. En af Slottets Bygninger, der ligger vest for Kirken, blev af Frederik VI. skjænket til Thorvaldsens Museum.

Ogsaa paa de mindre danske Øer fandtes i Middelalderen flere Slotte, som nu alle ere forsvundne. Paa Nordvestspidsen af Bornholm laae paa en steil Klippe tæt ved Forbjerget Hammeren det stærke Slot Hammershuus, hvoraf der endnu findes storartede Ruiner. Dette Slot tilhørte vel egentlig de mægtige

lundske Erkebiskopper, som rimeligviis ogsaa have anlagt den faste Borg for at sikkre sig Øens Besiddelse; men under disse Prælaters Stridigheder med Kongerne kom det ofte i disses Hænder; saaledes blev det erobret af Erik Glipping 1265, af Erik Menved 1319, af Christoffer II. 1325. Det blev ogsaa benyttet som Statsfængsel: 1522 blev den fyenske Biskop Jens Andersson Beldenak holdt fængslet paa Hammershuus af Kong Christiern II., men befriet af Lybekkerne, som i August samme Aar toge Slottet med Storm, og fra Juli 1660 til December 1661 sade Corfitz Ulfeld og hans Hustru her fængslede. I den svenske Krig, da Bornholm ved Roskildefreden var afstaaet til Sverrig, havde de svenske Tropper deres Hovedqvarteer paa Hammershuus; men Bornholmerne nødte d. 9de December 1658 Besætningen til at overgive sig og vandt derved deres Ø tilbage under den danske Krone. Efterat Christiansø-Fæstning var bleven anlagt under Christian V., forfaldt Hammershuus; en Deel af Slottet blev nedrevet, og Vagtbygningen i Rønne blev 1743 opført af Steen fra Slottet. En Afbildning fra 1754 viser det allerede ganske som Ruin, overalt berøvet sit Tag. Paa Møen laae ligeledes et gammelt og stærkt Slot, Stegehuus eller Stegeborg, ved den sydlige Side af Stege, hvoraf nu ethvert Spor er forsvundet. Paa dette Slot holdt Kong Erik Plovpenning 1247 sin Broder Hertug Knud af Bleking fangen, men han blev endnu samme Aar befriet af Lybekkerne, som indtoge Slottet. 1253 blev det atter indtaget af Henrik Æmelthorp, en mægtig Adelsmand, med hvem Kong Christoffer I. var i Strid; 1288 blev det derimod forgjæves stormet af de fredløse Kongemordere og de Norske, som vare i Ledtog med dem. I Krigen med Lybekkerne under Kong Hans forsvarede Anders Bilde som Lehnsmand paa Stegeborg 1510 tappert Slottet og Byen; men i Grevens Feide blev Stegeborg 1534 overrumplet af Borgerne i Stege og ligesom saa mange andre Slotte i denne ødelæggende Borgerkrig i Bund og Grund nedbrudt. Paa Falster laae det gamle Nykjøbing-Slot, der især er blevet bekjendt som Enkesæde for tre danske Dronninger. Allerede under de

vendiske Krige er der vistnok ved Nykjøbing opført en Borg, der senere blev et af Danmarks betydeligste Slotte og vedligeholdt sig som saadant igjennem Aarhundreder. 1253 blev Slottet indtaget af Lybekkerne og Holstenerne. Kong Christoffer II. døde paa dette Slot 1333 (eller 1332), og det var oftere Sædet for Fredsforhandlinger mellem Danmark og Hansestæderne. I Grevens Feide var Slottet en Tid lang i Borgernes Hænder, men blev erobret for den udvalgte Konge af Peder Skram. 1588 blev Nykjøbing-Slot Enkesæde for Frederik II.'s Dronning Sophie af Meklenborg, som residerede her i sin lange Enkestand (i 42 Aar) lige til sin Død d. 4de October 1631. Hun lod 1589 det gamle Slot for en stor Deel nedrive og opførte det nye med 4 Fløie i 3 Etager samt eet stort og 3 mindre Taarne. Den nye Slotsbygning var saa anseelig, at Nykjøbing-Slot i „Danske Atlas" siges at være det skjønneste og største Slot i Danmark udenfor Kjøbenhavn næst efter Frederiksborg og Kronborg. Tre Aar efter Dronningens Død blev Slottet Residents for hendes Sønnesøn, den udvalgte Prinds Christian, der boede her med sin Gemalinde, den sachsiske Prindsesse Magdalene Sibylla, indtil sin Død, som indtraf paa en Badereise i Tydskland 1647; Prindsessen vedblev som Enke at residere paa Slottet, indtil hun 1652 indgik nyt Ægteskab. I denne Periode opholdt den svenske Enkedronning Marie Eleonore (Gustav Adolfs Enke) sig 1640 i nogen Tid paa Nykjøbing-Slot, da hun i sin Strid med Formynderregjeringen under hendes Datter Dronning Christines Mindreaarighed havde forladt Sverrig. Den 12te Juni 1667 holdt Kong Christian V. her som Kronprinds Bryllup med Charlotte Amalie af Hessen-Cassel. Fra 1670 til 1685 tjente Nykjøbing-Slot til Sommeropholdssted for Frederik III.'s Enkedronning Sophie Amalie, og ligeledes fra 1700 til 1714 for Christian V.'s nysnævnte Enke. Siden den Tid var det ikke beboet af kongelige Personer, men blev 1766 solgt for en ubetydelig Sum og derefter nedbrudt; af dets Materiale opførtes 4 Herregaarde. Paa Sydspidsen af Falster laae Kongsgaarden Gjedsør, hvor ovennævnte Dronning Sophies Moder Hertug-

inde Elisabeth af Meklenborg (en Datter af Kong Frederik I.) døde d. 14de October 1586 paa Tilbagereisen fra et Besøg, som hun havde aflagt hos sin Datter og Svigersøn. Paa Sydsiden af Lolland lige udenfor Nysted ligger fra gammel Tid Slottet Aalholm, der rimeligviis ligesom Nykjøbing-Slot er anlagt under de vendiske Krige som Værn mod disse Sørøvere. Det var en stærkt befæstet Borg og Sædet for mægtige Lehnsmænd; flere Fredsforhandlinger have her fundet Sted; især sluttedes paa Aalholm d. 28de Juli 1366 en mærkelig Tractat imellem Kong Valdemar Atterdag og de meklenborgske Hertuger angaaende Sverrig. I Grevens Feide blev ogsaa dette Slot 1534 overrumplet af Borgerne (i Nysted), men senere erobret af de kongelige Tropper. Det hørte til flere danske Enkedronningers Livgeding og vedblev at være et kongeligt Slot, hvorefter ogsaa et Amt benævnedes, lige til 1725, da det først blev afhændet fra Kronen og 1734 tilligemed et Par andre Godser oprettet til Grevskabet Christiansholm, hvis Hovedsæde det siden den Tid har været. Hovedbygningen, bestaaende af 4 Fløie, er meget gammel, med svære Mure og Taarne. Paa Øens nordlige Side findes paa en Banke, der skraaner brat ned mod Havet, Voldpladsen af et andet fast Slot Ravnsborg, omgivet af vidtløftige Sumpe og Tørvemoser, der have udgjort denne Borgs naturlige Grave. Slottet blev opført 1335 af den holstenske Greve Johan den Milde, som i Danmarks Opløsningsperiode under Christoffer II. og efter denne Konges Død var i Besiddelse af Lolland; Nogle lade det allerede blive opført af Valdemar den Store. Kong Hans lod Ravnsborg nedbryde 1510, og opførte af dets Materiale Engelborg paa en Ø i Nakskov-Fjord til Forsvar for denne By mod Lybekkernes og de andre Hansestæders Overfald; men dette Slot havde kun en kort Tilværelse.

I Fyen havde de danske Konger flere mærkelige Slotte. I Odense nævnes til forskjellige Tider i Middelalderen forskjellige Kongsgaarde, som alle efter den Tids fromme Skik omdannedes til Klostre. Allerede i den ældste historiske Tid var der en Kongeborg paa det senere saakaldte Nonnebjerg paa den

sydlige Side af Odense-Aa, hvilken i det 12te Aarhundrede blev indrettet til et Nonnekloster, som dog snart forflyttedes til det nærliggende Dalum. En senere Kongsgaard paa Byens nordlige Side blev 1279 af Erik Glipping skjænket Graabrodrene til Kloster; to af Kongens Dottre bleve her begravede 1283, og Kongen havde ogsaa bestemt sig selv sit Hvilested i dets Kirke. Kong Hans's Enkedronning Christine skjænkede sin Gaard, den saakaldte Dronningegaard, til det af hende 1521 oprettede St. Claræ Kloster, og døde her d. 8de December samme Aar; dette Kloster havde dog paa Grund af den snart efter indtrufne Reformation kun en kort Tilværelse, og Gaarden har siden været Bispegaard. Efter Reformationen blev baade for en kort Tid under Frederik II. den gamle Bispegaard (det nuværende Frøkenkloster) indrettet til et kongeligt Slot, og St. Hans-Kloster for hele den følgende Tid omdannet til en Kongsgaard. Paa denne opholdt Christian III. og Frederik II. sig oftere, og i de Breve, som af disse Konger ere udstedte herfra, benævnes den „Vor Gaard udi Odense“ eller „Odense-Gaard“. Frederik IV. ombyggede 1720 denne „Kongens Gaard“ til det nuværende Slot, og her endte han sine Dage paa Tilbagereisen fra Hertugdømmerne Natten mellem d. 11te og 12te October 1730. Odense-Slot, paa hvilket ogsaa Kongerne Christian VIII. og Frederik VII. før deres Thronbestigelse i længere Tidsrum have resideret som Gouverneurer over Fyens Stift, bestaaer af 4 sammenbyggede Fløie i 2 Etager samt en Tilbygning; det stoder umiddelbart op til St. Hans-Kirke. Ved Slottet er en smuk Have med herlige Alleer af Kastanie- og Lindetræer, som staaer aaben for Spadserende. I Odense-Byes umiddelbare Nærhed, ¼ Miil nordvest for samme, laae paa en høi af Skov omgiven Banke Næsbyhoved-Slot, der først nævnes 1337, men hvis Alder vistnok gaaer meget længere tilbage i Tiden, og som, efterat Kongen 1279 havde bortskjænket sin Kongsgaard i Byen, var hans sædvanlige Opholdssted. I det danske Riges oftere omtalte Opløsningsperiode i første Halvdeel af det 14de Aarhundrede var dette Slot tilligemed hele Fyen i de holstenske Grevers

Hænder, og det var ogsaa til forskjellige Tider pantsat til Adelsmænd; forøvrigt havde en kongelig Lehnsmand Bolig paa Næsbyhoved, som i det Hele paa de kongelige Slotte. Af Kongerne opholdt især Hans sig jevnlig paa dette Slot, som han meget yndede, og Dronning Christine tog efter Kongens Død sit stadige Ophold her, indtil hun kort for sin Død, som ovenfor omtalt, flyttede ind i Odense selv. I Begyndelsen af Grevens Feide, i Juli 1534, maatte Næsbyhoved dele den Skjebne med saa mange andre Slotte at falde som et Offer for de vilde Borgerhobes Ødelæggelseslyst, og ethvert Spor af samme er nu forsvundet. Efter Slottets Ødelæggelse flyttede Lehnsmanden ind i Byen og tog sin Bolig paa St. Hans-Kloster eller Odensegaard.

Nyborg-Slot blev anlagt i det 12te Aarhundrede enten af Svend Grathe, som et Sagn beretter, eller noget senere af Valdemar den Stores Søstersøn Prinds Knud, der havde Forlehninger i Danmark. Slottet har givet Byen sin Oprindelse. Da Nyborg snart blev det sædvanlige Sted, hvor Rigets Stænder samledes til Danehof og Herredage, medførte dette, at Kongerne i det 13de, 14de og 15de Aarhundrede ofte opholdt sig paa dette Slot, og mange vigtige Breve ere herfra udstedte. Medens de holstenske Grever huserede her i Landet, inden Valdemar Atterdag igjen fik det danske Rige samlet, søgte de at forraske deres Fætter Hertug Valdemar af Sønder-Jylland (der som Barn i nogle Aar havde været Konge i Danmark), i Harme over, at han havde sluttet Forbund med Kongen, og lokkede ham derfor 1346 over til Øen ved en Indbydelse til Jagt, men førte ham istedet derfor ind paa Nyborg-Slot, hvor de holdt ham fangen paa andet Aar. En anden bekjendt Fange paa dette Slot var den under Søborg omtalte Folqvard Lovmandsøn efter Kæmpevisen, som tilsidst lader ham her blive rullet tildøde i en Tønde med hvasse Knive. Dronning Christine fødte paa Nyborg-Slot det ulykkelige Søskendepar Kong Christiern II. d. 2den Juli 1481 og Elisabeth Kurfyrstinde af Brandenborg 1485. Det er et bekjendt Sagn, at en Abe, som var afrettet til at bringe de Sager tilbage, man gav den at løbe med, en Dag tog den lille

Prinds mellem sine Forbeen og løb op med ham paa Slots-taget, men bragte ham igjen uskadt tilbage. Slottet var bygget i en Fiirkant, med stærke Mure og Taarne og omgivet med dybe Grave; dets Forside vendte ud mod den nuværende Vold. Frederik IV., som fandt det overflødigt, lod det efter den nordiske Krigs Ophør for Størstedelen nedbryde og Materialierne anvende ved Opførelsen af det nye Slot i Odense, saaledes at kun een af Bygningens 4 Fløie er bleven tilbage, der benyttes som Tøihuus for Nyborg-Fæstning, samt et Taarn, hvori en Steen med latinsk Indskrift om Christian III.'s Befæstnings-værker her paa Stedet 1549 findes indmuret, hvilket nu bruges som Krudttaarn.

Af de øvrige fyenske Kongeborge skal her nævnes følgende. Rugaard eller, som den i ældre Tider skrives, Rudgaard i det nordlige Fyen forekommer første Gang i Historien under Dronning Margrete omtrent 1400, da denne Borg tilligemed den øvrige nordlige Deel af Øen var pantsat til den mægtige holstenske Adelsmand Berneke Skinckel, i hvis Familie den længe vedblev at være en Panteforlehning. Efter denne Kongeborg benævnedes Skovby Herred Rugaards Lehn og længere hen i Tiden Rugaards Amt. 1665 blev Gaarden solgt fra Kronen, under hvilken den dog igjen kom tilbage 1718, hvorpaa den blev udlagt til Rytterdistriet; men ved dettes Salg 1764 kom den atter i privat Eie og har siden været Herregaard. Ved det Smalleste af Lillebelt paa en høi ved Strandbredden fremragende skovbevoxet Banke, ¼ Miil vest for Middelfart, laae overordentlig skjønt den gamle Kongeborg Hindsgavl. Den nævnes første Gang 1287, da den blev afbrændt af Marsk Stigs Tilhængere, de fredløse Kongemordere. I September 1295 fandt her en Sammenkomst Sted imellem Kong Erik Menved og den norske Konge Erik Præstehader, hvorved en Vaabenstilstand sluttedes mellem Danmark og Norge. I den første Halvdeel af det 14de Aarhundrede var Hindsgavl tilligemed hele Fyen i de holstenske Grevers Hænder; Valdemar Atterdag indløste efterhaanden Øen; men Hindsgavl, som Kongen forgjæves beleirede 1358, kom først

6*

noget senere i hans Magt. Den 21de September 1409 sluttede Kong Erik af Pommern paa Hindsgavl Forlig med den holstenske Greve Henrik. I den svenske Krig under Frederik III. blev Slottet ødelagt 1659, og Godset blev efter Souverainitetens Indførelse afhændet fra Kronen; af Slottets gamle Mure blev i nogen Afstand fra samme opført den nuværende Herregaard af samme Navn. I kun ringe Afstand fra Hindsgavl laae ligeledes paa en høi Strandbanke ved Lillebelt en anden gammel Kongeborg Gamborg, hvoraf Voldstedet endnu findes. Den var i Slutningen af det 13de Aarhundrede pantsat til Hertugen af Sønder-Jylland, og blev 1357 beleiret af de holstenske Grever, men undsat af Valdemar Atterdag, som selv kom derover og leverede dem et blodigt Slag, i hvilket en af Greverne faldt; ved samme Leilighed blev Slottet ødelagt. Længere mod Syd, ogsaa paa Øens Vestside i Nærheden af Assens, laae det gamle berømte Hagenskov, der første Gang forekommer 1251, og faa Aar derefter, 1259, blev benyttet som Statsfængsel for den mod Kong Christoffer I. oprørske Erkebiskop Jakob Erlandsøn, hvilken Fængsling medførte langvarige Stridigheder i Danmark. Kort efter var Slottet pantsat til Hertug Albert af Brunsvig, Kong Erik Glippings Formynder, i Anledning af de Udgifter, han som saadan havde havt for Riget; i det 14de Aarhundrede, da det tilligemed hele Øen var i Grev Geerts Hænder, blev det af denne solgt til en holstensk Adelsmand og blev først indløst af Dronning Margrete 1386. Den bekjendte Corfitz Ulfeld blev født d. 10de Juli 1606 paa Hagenskov, hvor hans Fader da var Lehnsmand. Efter Souverainitetens Indførelse skjænkede Kong Frederik III. 1667 Hagenskov Gaard og Gods til Amtmanden i samme (senere Assens) Amt Geheimeraad Niels Banner, som ogsaa fik Tilladelse til herefter at kalde Gaarden til Erindring om den kongelige Naade Frederiksgave. Den gamle Slotsbygning afbrændte 1741; den nuværende Hovedbygning i italiensk Stil blev opført 1775 i nogen Afstand fra samme af den daværende Eier Conferentsraad Niels Ryberg. Fra 1824 til 1854 var Frederiksgave Statseiendom, og tjente i Aarene 1841—47 til Sommerresidents

for Kong Frederik VII. som Kronprinds. Paa Sydsiden af Fyen tæt øst for Svendborg laae paa en høi Banke Kongeborgen Ørkil, der beherskede Svendborg=Sund og den hele Omegn. Oprindelsen til denne er ligesaa uvis som til de andre ovennævnte Kongeborge; den forekommer første Gang 1264. Efterat den i det 14de Aarhundrede var kommen tilbage under Kronen fra Holstenerne, var den fordetmeste i de fyenske Biskoppers Besiddelse, som ofte residerede der og udstedte Breve derfra i det 15de og 16de Aarhundrede. Ørkil var det første fyenske Slot, der blev ødelagt i Grevens Feide, idet Borgerne i Svendborg i Forening med Lybekkerne i Juli 1534 stormede det og afbrændte det til Grunden, hvorved tillige Stiftets Archiv gik op i Luer og den hosliggende Ørkil=By, der tidlig havde dannet sig ved Borgen, gik tilgrunde. Ogsaa Kongeborgen Kjærstrup paa den nordøstlige Side af Taasinge tilhørte fra Slutningen af det 14de Aarhundrede til Reformationen tilligemed Øen selv de fyenske Biskopper, som ogsaa ofte opholdt sig paa denne Borg; da den bekjendte Jens Andersson Beldenak 1529 resignerede, forbeholdt han sig Kjærstrup, og her blev den gamle Biskop 1533 overfaldet af en holstensk Adelsmand Christoffer Rantzau, som under mange Mishandlinger slæbte ham omkring i Holsten, indtil han blev udløst af sine Slægtninge. Efter Reformationen blev Borgen ligesom tidligere Sædet for en kongelig Lehnsmand. Christian IV. lod 1629 det gamle Kjærstrup nedbryde, og opførte af Materialierne ¼ Miil derfra ved Stranden det nuværende Valdemars Slot til Residents for sin Søn med Kirsten Munk, Valdemar Christian, som dog aldrig kom til at boe der. Dennes Søster Hedvig Ulfeld bortspillede hele sin Formue og maatte tilsidst forlade Taasinge 1664; Godset blev adsplittet og Valdemars Slot udlagt til en Privatmand. 1678 blev det kjøbt af den berømte Søhelt Niels Juel og har siden tilhørt hans Familie. Tranekjær=Slot paa Langeland er endnu, skjøndt betydelig forandret i de nyere Tider, Levningerne af en af Danmarks ældste og i sin Tid, ogsaa ved sin Beliggenhed paa en høi Bakke, stærkeste Borge. Det forekommer første Gang

1287, og tilhørte Hertugerne af Sønder-Jylland af Kong Abels Slægt indtil 1358, da det blev indtaget af Valdemar Atterdag, som allerede 1355 forgjæves havde beleiret det, fra hvilken Tid det var Sædet for en kongelig Lehnsmand. Under Grevens Feide faldt Slottet 1534 i Lybekkernes Hænder, men blev allerede det næste Aar tilbageerobret af Peder Skram. 1645 fik Grev Christian Rantzau til Breitenburg Tranekjær-Slot i Pant for en stor Pengesum, hvormed han havde forstrakt Kronen, og 1672 blev det Hovedsædet i Grevskabet Langeland, der blev oprettet samme Aar for hans Svigersøn, Storcantsleren Grev Frederik Ahlefeldt, hvis Efterkommere siden have resideret paa Slottet.

Da samtlige den katholske Tids Kirke- og Klostergodser ved Reformationens Indførelse i October 1536 vare komne under Kronen, bleve flere baade Klostre og bispoppelige Borge omdannede til kongelige Slotte. Vi skulle her nævne følgende som de mærkeligste. Antvorskov-Kloster tæt ved Slagelse, bekjendt som Udgangspunktet for Hans Tausens reformatoriske Virken, blev ombygget til Slot af Kong Frederik II., som ofte opholdt sig her og døde paa Antvorskov d. 4de April 1588. Men med Undtagelse af Christian IV. blev dette Slot ikke benyttet af nogen af de følgende Konger; det afgav en Tid lang Bolig for Amtmanden i det efter Slottet benævnte Amt, og blev 1720 med tilliggende Gods af Frederik IV. udlagt til Rytterdistrict. Antvorskov var kongelig Eiendom indtil 1774, da det blev solgt til en Privatmand, som nedrev den gamle smukke Klosterkirke og af dens Steen opbyggede Herregaarden Falkensteen. Godset blev i Begyndelsen af dette Aarhundrede udparcelleret, og Slotsbygningen er siden 1816 ganske nedbrudt. Dragsholm- eller Draxholm-Slot paa den smalle Tange, der forbinder Odsherred med det øvrige Sjælland (ved Foden af Veirhøi), hvilket Slot havde tilhørt Roskilde Bispestol, blev efter at være kommet under Kronen oftere benyttet som Statsfængsel; saaledes blev Stiftets sidste katholske Biskop Joachim Rønnov ved Reformationens Indførelse

i nogen Tid holdt fangen paa sit eget Slot tilligemed Aarhus Bisp Ove Bilde, og fra 1573 sad her den skotske Dronning Marie Stuarts sidste Ægtefælle Grev James Bothwell, der, landflygtig fra sit Fædreland for Mordet paa Dronningens forrige Gemal, var kommen til Danmark; han døde paa Dragsholm d. 14de April 1578. Af de kongelige Lehnsmænd mærkes Rigscantsleren Arild Hvitfeldt, som her skrev en stor Deel af sin Danmarks Krønike. I Svenskekrigen 1658—60 blev Slottet indtaget og afbrændt, saa at kun Murene bleve staaende, og kort efter Krigen kom Godset i Privates Hænder. Det blev senere oprettet til et Stamhuus og 1785 til et Baroni for Familien Adeler under Navnet Adelersborg, hvilket Navn ogsaa Slottets istandsatte Hovedbygning, der er Baroniets Hovedsæde, bærer. Paa Dalum-Kloster i Nærheden af Odense (i den katholske Tid et Nonnekloster, der oprindelig var stiftet i denne By) opholdt Christian IV. sig oftere, og her tog han sit Hovedqvarteer ved de Keiserliges Fremtrængen paa Halvøen 1627; her døde ogsaa den ene af Kongens Sønner med Kirsten Munk samme Aar. Siden Souverainitetens Indførelse har Dalum-Kloster under Navnet Christiansdal fordetmeste været i Privates Eie; kun i Aarene 1718—64 tilhørte det Kronen og udgjorde en Deel af det fyenske Rytterdistrict. Hundslund-Nonnekloster i Vendsyssel var et af de Godser, der ved Frederik II.'s hyppige Mageskifter bleve afhændede fra Kronen (i Aaret 1581), men det blev 1690 solgt til Christian V.'s Dronning Charlotte Amalie, som lod det kalde Dronninglund (hvilket Navn ogsaa Sognet siden har baaret) og ofte som Enke tilbragte en Tid af Sommeren her. Ved Dronningens Død 1714 gik Dronninglund i Arv til hendes Søn Kong Frederik IV., som mageskiftede det bort til sin Søster Prindsesse Sophie Hedvig, der igjen 1730 overlod det til Geheimeraad og Overkammerherre Carl Adolf v. Plessen, og siden den Tid har det været en privat Herregaard. Hald-Slot i Viborg Amt, den mægtige Ridder Niels Bugges Herresæde, blev kort efter dennes Drab solgt til Kong Valdemar Atterdag, men forblev ikke længe i Kronens Eie; thi Dronning

Margrete skjænkede 1393 Slot og Gods til Viborg Bispestol. Biskopperne residerede derpaa ofte paa Hald, og den sidste, Jørgen Friis, blev her tagen tilfange af Viborgs Borgere. Efter Reformationen blev Slottet Sædet for en kongelig Lehnsmand, ligesom ogsaa efter Souverainitetens Indførelse det omliggende Amt benævnedes Halds Amt, skjøndt Slottet allerede 1664 blev afhændet fra Kronen. Hald har siden været en Herregaard; blandt dens Eiere mærkes den i sin Tid bekjendte Statsmand Ove Hoegh-Guldberg, der tilbragte sine sidste Leveaar paa Hald og døde her 1808. Det gamle Slot blev nedrevet i Begyndelsen af forrige Aarhundrede og afløst af en ny Bygning. I Randers blev det gamle Graabrødrekloster kort efter Reformationen omdannet til Dronningborg-Slot (med Klosterkirken til Slotskirke), hvilket tjente til Livgeding for Christian III.'s Enkedronning Dorothea fra 1559 til hendes Død 1571. Saavel dette Kongepar som Frederik II. opholdt sig oftere paa Randers nye Slot; her udstedtes d. 21de December 1551 den dronningborgske Reces. Det var ogsaa Sædet for en kongelig Lehnmand, og efterat Slottet efter Souverainitetens Indførelse med tilliggende betydeligt Gods var blevet solgt fra Kronen, vedblev et Amt at benævnes derefter. 1710 tilfaldt Dronningborg-Slot og Gods atter Kongen, der lagde dem under Ryttergodset; Slottet blev 1721 solgt til Nedbrydelse, og Ryttergodset blev bortsolgt 1765. Silkeborg-Slot, hvor i den nyeste Tid den stærkt fremblomstrende Handelsplads Silkeborg har dannet sig, tilhørte Aarhus Biskopper, som ofte residerede her; den Sidstes, Ove Bildes, Lehnsmand paa Silkeborg Hans Stygge gjorde 1536 i nogen Tid Modstand og vilde ikke overgive Slottet, forend han ved Biskoppens Fængsling nødtes dertil. Silkeborg var derefter et kongeligt Lehn, og senere benævnedes et Amt efter Slottet. Naar dette er nedbrudt, er uvist; Jorderne bleve af Kong Frederik IV. udlagte til Rytterkobler, og ved Ryttergodsets Salg 1767 blev Silkeborg en privat Herregaard. Øm-Kloster i den deilige Egn ved Himmelbjerget blev først 1560 ophævet som Kloster og forandret til et kongeligt Slot, som blev kaldet Emborg-Slot,

af Kong Frederik II., der ofte opholdt sig her i de første Aar; men dette Slot havde kun en kort Tilværelse; thi allerede 1565 forærede Kongen Holger Rosenkrands, som havde det i Forlehning, den kongelige Stald, og ved samme Tid formodes hele Bygningen at være bleven nedbrudt. Bøvling-Slot, som havde tilhørt Ribe Bispestol, var ogsaa efter Reformationen et kongeligt Lehn og Sædet for en kongelig Lehnsmand indtil 1664, da det blev solgt til den af Fæstningsværkerne her i Landet fortjente hollandske Ingenieur Frederik Ruse, senere Baron Rysensteen, som 1672 fik Bøvling Gods oprettet til det i Slutningen af forrige Aarhundrede nedlagte Baroni Rysensteen, hvilket Navn ogsaa det til en Herregaard forvandlede Slot siden den Tid har baaret.

De fleste af disse forhenværende kirkelige Godser ere saaledes igjen efterhaanden, især i den nærmeste Tid efter Souverainitetens Indførelse, blevne afhændede fra Kronen og omdannede til private Herresæder, som endnu for en stor Deel bestaae.

Vi skulle herefter nævne den nyere Tids Slotte, forsaavidt samme ikke allerede have fundet Omtale ved ældre Slotte, hvortil de have sluttet sig. Frederik II. opførte fra 1560 det af hans Søn Christian IV. ombyggede Frederiksborg, som ovenfor har været Gjenstand for en særlig Beskrivelse, og i Aarene 1574—85 Kronborg-Slot og Fæstning istedetfor det ovenfor nævnte Krogen-Slot. Kronborg er bygget i Renaissancestiil; Murene ere beklædte med hugne gullandske Qvadersteen. I sin første Tid tjente dette Slot ofte til Opholdssted for den kongelige Familie; Christian IV.'s ældste Søster Elisabeth havde Bryllup her d. 19de April 1590 med Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Wolfenbüttel, hvilket bivaanedes af deres Søster Anna og hendes Ægtefælle, den skotske Konge Jakob VI., som opholdt sig en Maaned paa Kronborg; og 3 af Christian IV.'s Børn bleve fødte her. Natten mellem 24de og 25de September 1629 blev Kongens Familie, under hans Fraværelse i Hertugdømmerne, for-

drevet fra Kronborg ved en heftig Ildebrand, som anrettede stor Skade paa Slottet*); men det blev i de næste Aar nagtet Rigets Svækkelse ved den nylig endte tydske Krig atter fuldstændig restaureret. Ved Hofrevolutionen d. 17de Januar 1772 blev Dronning Caroline Mathilde med sin spæde Datter Louise Augusta fort til Kronborg, hvorfra Dronningen d. 30te Mai blev afhentet af et engelsk Krigsskib. Som Fæstning har Kronborg aldrig kunnet opfylde sin Bestemmelse, at beherske Sundet; forøvrigt ere Fæstningsværkerne forbedrede under forskjellige Konger, sidst og fornemmelig under Frederik VI. Kronborg-Slotskirke, som fra Begyndelsen af dette Aarhundrede havde ligget øde, blev under Kong Christian VIII. smukt restaureret og indviet 1843.

Hovedstaden saae efterhaanden flere Slotte reise sig ved Siden af sit gamle Slot. Rosenborg blev bygget 1604 og de nærmest følgende Aar tæt udenfor Kjøbenhavn efter Byens daværende Omfang af Kong Christian IV., som døde her d. 28de Februar 1648. Under de følgende Konger har det fordetmeste henstaaet ubeboet. Slottet, der udgjør een Fløi med 4 Taarne, er en smuk Bygning i nederlandsk Renaissancestiil; dets 3die Etage optages af Riddersalen. Paa Rosenborg gjemmes Regalierne og „de danske Kongers chronologiske Samling", bestaaende

*) Denne Ulykke synes at have været ligesaa ødelæggende som den, der i vor Tid er overgaaet Søsterslottet. Christian IV. kalder det i sin Dagbog en „skrækkelig Ildebrand", og i en Skrivelse til Raadet fra 1630 hedder det: „Efterdi den Ulykke med det Huus Kronborg sig tildraget haver, og samme Huus udi lang Tid haver været Danmark til Berømmelse og Zirat, er at betænke, om man vil erholde (d. e. vedligeholde, det tydske „erhalten") det, som endnu kan staae, eller og, om man det ganske vil lade forgaae"; hvorpaa Raadet foreslog, indtil videre „efter Rigernes forarmede og fordærvede Tilstand at forsyne Husene med Spær og Steentag og Ankere i Muren, hvor Behov gjøres, indtil dette fattige Riges Tilstand bliver bedre." Hvormeget Slottets Restauration laae Kongen paa Hjertet, seer man af flere af hans Breve, saaledes et fra 1631, hvori han foreslaaer at faae Slotsbygningen foretaget ved Hjelp af en Forhøielse af Øresundstolden i nogle Aar, hvilken Forhøielse ogsaa blev iværksat.

af en Mængde kostbare Gjenstande, Klædningsstykker o. s. v., der have tilhørt forskjellige Konger, samt en betydelig Samling af Portraiter, hvoriblandt de, der bleve reddede fra Branden paa Frederiksborg; endvidere opbevares her Mynt- og Medaillecabinettet. Rosenborg-Have, eller, som den i daglig Tale kaldes, „Kongens Have" tjener til offentligt Spadseresteed. Charlottenborg paa Kongens Nytorv er opført 1672 af Frederik III.'s Halvbroder Grev Ulrik Frederik Gyldenløve af Steen fra det gamle Kalø-Slot, i en simpel, men ædel Stiil. Dets oprindelige Navn var derfor Gyldenløves Palais; sit nye Navn fik det efter at være kjøbt 1700 af Christian V.'s Enkedronning Charlotte Amalie, som residerede her om Vinteren og døde paa Charlottenborg d. 27de Marts 1714. Slottet gik derpaa i Arv til hendes Børn Prinds Carl og Prindsesse Sophie Hedvig, hvilken sidste døde paa Slottet d. 13de Marts 1735. Frederik V. skjænkede Charlottenborg til det 1754 af denne Konge oprettede Akademi for de skjønne Kunster, som siden har havt det i Brug. Slottets Have blev 1778 indrettet til botanisk Have. Det ældre Amalienborg, bygget af Kong Frederik III., tjente til Vinterresidents for hans Enkedronning Sophie Amalie, som døde her d. 20de Februar 1685, og fra hvem Navnet hidrører; det afbrændte faa Aar efter Dronningens Død, d. 19de April 1689, ved en i Operahuset under en Festforestilling opkommen Ild, hvorved omtrent 300 Tilskuere, tildeels af de anseeligste Familier, bleve enten indebrændte eller qvalte af Røgen og nedtraadte. De 4 nuværende Palaier paa Amalienborg ere byggede midt i forrige Aarhundrede for fire Adelsslægter, efter hvilke de fra først af benævnedes (det moltkeske, det schackske, det levetzovske og det brockdorffske), i en elegant Stiil og efter en fælles Plan, saaledes at de alle fire indtage lige stort Rum og ere hverandre fuldkommen lige i det Ydre; de indeslutte den ottekantede Frederiksplads eller Amalienborg-Plads. Det moltkeske og det schackske Palais bleve efter Christiansborg-Slots Brand 1794 kjøbte af Staten og indrettede til Residents for Kong Christian VII., samt forbundne ved en smuk Colonnade, men som desværre kun er af

Træ; senere var sidstnævnte Palais Residents for Kong Frederik VI., som døde her d. 3die December 1839, og for hans Dronning Marie indtil hendes ligeledes her indtrufne Død d. 21de Marts 1852; det er siden Foraaret 1865 Residents for den nuværende Kongefamilie, og Kronprindsen beboer det tilstødende Palais i Amaliegade; hvorimod i det saakaldte Christian VII.'s Palais er Udenrigsministeriet samt Bolig for Overhofmarschallen. Det levetzovske Palais blev kjøbt af Arveprinds Frederik, som døde her d. 7de December 1805, og gik derefter i Arv til Sønnen Kong Christian VIII., der boede paa dette Palais baade som Prinds og som Konge og døde her d. 20de Januar 1848, ligesom det ogsaa endnu beboes af Enkedronning Caroline Amalie; i dette Palais blev Kong Frederik VII. født d. 6te October 1808. Det brockdorffske Palais var allerede 1768 kjøbt af Staten og indrettet til Landcadetakademi; 1788 blev det et Socadetakademi, og 1828, betydelig restaureret, af Frederik VI. skjænket hans Datter Prindsesse Vilhelmine; det beboes nu af Landgrev Vilhelm af Hessen. Prindsens Palais ved Frederiksholms Canal har sit Navn af dets tidligere Afbenyttelse til Residents for to Prindser. En paa Christian V.'s Tid rig og anseet Kjøbmand Wygandt eiede her en Gaard, som Frederik IV. kjøbte og betydelig udvidede med nogle andre tilkjøbte Nabogaarde, forat den skulde tjene Kongen til midlertidig Bolig, medens Kjøbenhavns Slot ombyggedes. Senere beboedes det af Christian VI. og Frederik V. som Kronprindser; da den Sidste skulde tage Palaiet i Brug 1743, blev det atter ombygget og udvidet. Høiesteret havde sit Locale her fra Slotsbranden til Udgangen af 1852. Nu er Prindsens Palais Opbevaringsstedet for forskjellige Museer: det oldnordiske, det ethnographiske, Kunstmuseet og Antik-Cabinettet (indeholdende ægyptiske, græske og romerske Oldsager) samt for den kongelige Kobberstiksamling.

I det Hele have den nyere Tids Slotte grupperet sig i og omkring Hovedstaden. Frederik IV. opførte 1701 og de følgende Aar paa en Bakke noget vest for Kjøbenhavn ved Roskilde Landevei Slottet Frederiksberg i italiensk Stiil; allerede som Kron-

prinds havde han paa dette Sted, som han meget yndede („Ny-Amager", „Vester-Amager" eller „Prindsens Amager"), havt en lille Lystgaard, kaldet „Prindsens Gaard". Kongen erklærede paa Frederiksberg sin anden Ægtefælle Anna Sophie Reventlov for Dronning og paasatte hende Kronen d. 30te Mai 1721. Christian VI. residerede her i Aarene 1731—40, medens han byggede Christiansborg, og Slottet blev senere benyttet som Sommerresidents af de følgende Konger, sidst af Kong Frederik VI. Den 1ste August 1829 feiredes her Arveprinds Ferdinands Bryllup med Kongens ældste Datter Prindsesse Caroline. Ved Slottet ligge to smukke Haver: den egentlige Slotshave, ved hvis Indgang Frederik VI.'s Broncestatue af Bissen er bleven opreist 1858, og Søndermarken, hvilke blive stærkt besøgte af Spadserende fra Hovedstaden. I længere Afstand fra denne, 5 Mile mod Nordvest, byggede Frederik IV. 1720 et andet Slot, som fik Navnet Fredensborg af den Fred, der blev sluttet med Sverrig samme Aar; tidligere hed Stedet Østrup. Det nye Slot benyttedes oprindelig af Hoffet til Sommerresidents, og Enkedronning Juliane Marie residerede paa Fredensborg i flere Aar til sin Død, som indtraf her d. 10de October 1796. Efter Frederiksborg-Slots Brand opholdt Kong Frederik VII. sig jevnlig paa Fredensborg, ligesom ogsaa vor nuregjerende Konge. Fredensborg-Slotshave, der strækker sig ned mod Esrom-Sø, med sine herlige Alleer og sine Billedstøtter af Marmor og Sandsteen, er bekjendt for sin Skjønhed. Det en Miil nord for Kjøbenhavn beliggende Jægersborg var fra først af en Herregaard ved Navn Ibstrup, som tilhørte Familien Ulfeld, men blev kjøbt af Christian IV. og indrettet til et Jagtslot. Her fødte Kongens Frille Vibeke Kruse 1630 den for sin Tapperhed under Kjøbenhavns Beleiring bekjendte Generallieutenant Ulrik Christian Gyldenløve. Slottet blev nedbrudt 1761; men nogle Udbygninger benyttes endnu af Husarregimentet. Efter Jægersborg benævnes den nærliggende Dyrehave. Slottet Bernstorff, der har en særdeles smuk Beliggenhed, var oprindelig en Fasangaard til Jægersborg, som den ældre Bernstorff 1765 lod om-

bygge ved den berømte Bygmester Jardin og give sit Navn. Efter at have været i forskjellige Privatmænds Eie kom det i Kong Christian VIII.'s Besiddelse, hvilken Konge pleiede at tilbringe en Deel af Sommeren her, og det har senere tjent til Sommerresidents for vor nuværende Kongefamilie. Det lille Lystslot Charlottenlund ved Strandveien hed oprindelig Gyldenlund efter dets tidligere Eier Grev Ulrik Frederik Gyldenløve, men fik sit nuværende Navn af Christian VI.'s Søster Prindsesse Charlotte Amalie, som ombyggede det 1733. Det har i den nyere Tid været beboet om Sommeren af Landgrev Vilhelm af Hessens Familie. Den hosliggende Skov er ligesom Jægersborg-Dyrehave et yndet Udflugtssted for Kjøbenhavnerne om Sommeren. Jagtslottet Eremitagen er opført 1736 af Christian VI. paa en Plaine i Jægersborg-Dyrehave; her udstedte Kong Frederik VII. den nye Thronfølgelov d. 31te Juli 1853 og Heelstats-Forfatningsloven d. 2den October 1855. Slottet Sorgenfri tæt ved Lyngby, 1½ Miil nord for Kjøbenhavn, er opført i Begyndelsen af forrige Aarhundrede af Grev Carl Ahlefeldt og har senere tilhørt forskjellige kongelige Personer: Frederik IV., Prindsesse Sophie Hedvig, Christian VI.'s Svigerinde Enkefyrstinde Sophie Caroline af Ost-Friesland, der døde paa Sorgenfri d. 7de Juni 1764, Arveprinds Frederik, Christian VIII., der baade som Prinds og som Konge pleiede at tilbringe Sommeren her, ligesom Slottet endnu er Sommerresidents for Enkedronningen. To Herregaarde i Nærheden af Sorgenfri have ogsaa tidligere været kongelige Slotte, nemlig Frederiksdal, som tilhørte Kong Frederik III., og som af Christian VI. 1739 blev foræret til hans Yndling Grev Johan Sigismund Schulin, der opførte den nuværende Bygning, og Dronninggaard, som har Navn efter Frederik III.'s Dronning Sophie Amalie, der her lod en smuk Bygning opføre, hvilken senere afbrændte; begge ligge i en deilig Egn ved Fure-Sø. Et Par Miil nord for Kjøbenhavn ved Strandveien ligger Palaiet Skodsborg, Kong Frederik VII.'s sædvanlige Sommerresidents. Tre Mile nord for Hovedstaden opførte Christian VI. i Aarene 1733—44

med stor Bekostning midt i en Sump det pragtfulde Hirschholm-Slot, hvor denne Konge døde d. 6te August 1746. Ogsaa de følgende Konger residerede ofte paa Hirschholm, sidst Christian VII. og Dronning Caroline Mathilde, som her d. 7de Juli 1771 fødte Prindsesse Louise Augusta, Moderen til de augustenborgske Landsforrædere. Frederik VI. lod Slottet nedbryde 1810; paa den Plads, hvor det stod, staaer nu Sognets Kirke, og nogle af Slottets tilbageværende Udbygninger benyttes af en Eskadron af Husarregimentet. Christian VI.'s Dronning Sophie Magdalene opførte 1744 i nogen Afstand fra Hirschholm paa en høi Strandbrink ved Sundet det efter Dronningen benævnte mindre Lystslot Sophienberg; det er siden 1800 Privateiendom. Slottet Marienlyst ved Helsingør blev af Kong Christian VII. skjænket til Enkedronning Juliane Marie; i den nyeste Tid er det blevet solgt ved Auction og kjøbt af Helsingørs Commune samt indrettet til Sobadeanstalt. Palaiet i Roskilde blev opført af Kong Christian VI. tæt op til Domkirken istedetfor den gamle katholske Bispegaard. Her samledes i Provindsialstænderforsamlingernes Periode 1835—48 Østifternes Stænder; forøvrigt benyttes Palaiet kun af den kongelige Familie, naar en Ligbegængelse finder Sted i Kongehuset.

De to tidligere Herregaarde og nuværende adelige Frøkenklostre Vallø og Vemmetofte i det sydøstlige Sjælland vare ogsaa for en Tid kongelige Slotte. Vallø, som Frederik IV. kjøbte af den bekjendte rige Adelsfamilie Skeel, blev af denne Konge 1713 oprettet til et Grevskab for hans daværende Frille og senere Dronning Anna Sophie Reventlov og bestemt til Enkesæde for hende; „men da dette faldt anderledes ud", som Pontoppidan siger i „Danske Atlas", og Dronningen ved Christian VI.'s Thronbestigelse blev forviist til Clausholm, skjænkede sidstnævnte Konge Vallø til sin Dronning Sophie Magdalene, som deraf oprettede et Stift eller Kloster for adelige Frøkener ved Fundats af 14de Mai 1738, paa hvilken Dag ogsaa Klostrets høitidelige Indvielse fandt Sted. Vemmetofte blev kjøbt af Dronning Charlotte Amalie 1694, og var efter Dronningens Død beboet af

hendes Børn, Prinds Carl, som døde paa Vemmetofte d. 8de Juli 1729, og Prindsesse Sophie Hedvig, efter hvis Død Vemmetofte ved Fundats af 10de Juni 1735 blev omdannet til et adeligt Frøkenkloster. Den ovennævnte Herregaard Clausholm i Jylland, Randers Amt, var ligeledes i nogen Tid et kongeligt Slot, da Frederik IV. 1718 kjøbte det af sin Svigermoder Sophie Amalie Reventlov og ombyggede det; efter Kongens Død fik Dronning Anna Sophie denne sin Fædrenegaard anviist til Enkesæde, og her døde hun d. 7de Januar 1743, hvorpaa Clausholm blev solgt af Regjeringen og saaledes atter kom til at indtage sin gamle Plads blandt Landets private Herregaarde.

Ogsaa i det gamle danske Land Sønder-Jylland eller, som det i en senere Periode kaldes, Hertugdømmet Slesvig var der i ældre Tider flere Slotte end nu, og mange baade ældre og nyere Minder knytte sig ogsaa til disse Kongeboliger*); saaledes ere fem af vore oldenborgske Konger fødte paa Slotte i Hertugdømmet**) og to døde derovre. Ved Haderslev laae Slottet Haderslevhuus paa en Høi, „Boghoved", hvilket første Gang nævnes 1326, da den udvalgte Konge Erik Christofferson førtes hertil som Fange af det oprørske Adelsparti, og han befriedes først 1329, da Slottet blev overrumplet af hans og hans Faders Tilhængere. Paa dette Slot udstedtes d. 1ste September 1448 den Haandfæstning, som bragte det oldenborgske Huus paa Danmarks Throne, og her fødtes en følgende Konge, Frederik II., d. 1ste Juli 1534. Hertug Hans den Ældre, hvem Haderslev ved Hertugdømmernes Deling 1544 tilfaldt, tog sin Residents paa

*) Baade af denne Grund, og fordi Sønder-Jylland, skjøndt nu for Tiden tabt for Danmark, dog endnu væsentlig er et dansk Land og forhaabentlig længe vil vedblive at være det, har Forf. ikke villet udelade dette Afsnit i den nye Udgave.

**) De fire nævnes nedenfor; den femte, Christian III., hvis Fødselssted ikke angives, var rimeligviis født paa Gottorp, hvor hans Fader residerede, førend han blev Konge.

Haderslevhuus, men lod det nedbryde 1557 og opførte i dets Sted et nyt Slot øst for Byen, som efter ham blev kaldt Hansborg, og hvor han derpaa residerede til sin Død d. 2den October 1580. Ogsaa paa dette Slot opholdt Kongerne sig ofte; her fødtes Frederik II.'s yngste Søn Hans d. 26de Juli 1583, og Christian IV. holdt her d. 27de November 1597 Bryllup med den brandenborgske Prindsesse Anna Katharine, som ogsaa d. 18de Marts 1609 fødte sin tredie Søn Kong Frederik III. paa Hansborg. Det afbrændte i den svenske Krig under Christian IV. 1644. Det nærliggende, paa en steil Banke opførte Slot Tørning (Dorning, Thyrning) nævnes 1340 blandt de Slotte og Stæder i Sønder-Jylland, som Hertug Valdemar V. pantsatte til de holstenske Grever for Indløsningen af Nørre-Jylland; og ikke længe efter var det i den mægtige Ridder Claus Limbeks Eie, som fik Undsætning af den holstenske Greve Claus, da Kong Valdemar Atterdag 1351 her beleirede den oprørske Magnat, saa at de kongelige Tropper maatte ophæve Beleiringen. Ogsaa 1422 blev dette „Bjergslot", som det kaldtes, forgjæves beleiret af Erik af Pommern. Fra Familien Limbek kom det til Familien Ahlefeldt, som 1494 ved Bytte overlod det til Kong Hans, der bortforlehnede det til forskjellige Adelsmænd. Slottet er for længe siden nedbrudt; men efter samme benævnedes fordum et eget Amt, ligesom endnu i den nyeste Tid Tørning-Lehn. Aabenraa havde et gammelt Slot, Aabenraahuus, hvor den oprørske Bisp Valdemar af Slesvig blev tagen tilfange af Kong Knud VI. 1193; Dronning Margrete lod det nedbryde 1411 og opførte istedetfor samme tæt udenfor Byen det lille Slot Brundlund, som i de tre sidste Aarhundreder har været Amtmandsbolig. Ogsaa Flensborg havde sit faste Slot Duborg, hvoraf der endnu findes en Ruin nord for Byen. Det var bygget i Midten af det 14de Aarhundrede; under Erik af Pommerns langvarige Krige med de holstenske Grever blev det oftere beleiret af disse og endelig indtaget 1431. Det tjente ofte Landsherren til Residents, og her fødtes baade Hertug Adolf, Stifteren af den gottorpske Linie af det oldenborgske Kongehuus og

Stamfaderen til det russiske Keiserhuus, d. 25de Januar 1526, og Kong Christian V. d. 15de April 1646; senere blev det Amtmandsbolig, men forfaldt tilsidst ganske og blev nedbrudt 1719. Glücksborg- eller Lyksborg-Slot*) er bygget af Hertug Hans den Yngre, Stifteren af de sønderborgske Linier af Kongehuset. Da denne Fyrste ved et Delingsforlig med sin Broder Kong Frederik II. 1582 var bleven Eier af Rye- eller Ruhe-Kloster i Angel, lod han samme Aar de gamle Klosterbygninger nedbryde og lagde Grunden til Glücksborg-Slot, hvor han ogsaa døde d. 9de October 1622, og ved hvilket en Flekke af samme Navn efterhaanden dannede sig. Slottet ligger i en lille Indsø i en romantisk Egn tæt ved Flensborg-Fjord, omgivet af Skov og Vand; det er en massiv Bygning i regelmæssig Fiirkant, med 4 ottekantede Hjørnetaarne og et Spiir midt paa Taget. I Slottet er en Kirke, som ogsaa benyttes af Byen, og det hertugelige Begravelsescapel. Glücksborg var nemlig Residents for den efter samme benævnte Linie af Hertug Hans's Efterkommere, og blev efter den sidste Hertug af Glücksborg Frederik Henrik Vilhelms Død d. 13de Marts 1779 beboet af hans Enke og hendes anden Ægtefælle, den sidste Hertug af Brunsvig-Bevern. Efter Hertugindens Død skjænkede Kong Frederik VI. 1825 Slottet til sin Svoger Hertug Vilhelm af Slesvig-Holsten-Beck (Fader til vor nuregjerende Konge) med Titel af Hertug af Glücksborg, hvorefter det tjente til Bolig for hans Familie. I den senere Tid pleiede, som bekjendt, Kong Frederik VII. at tilbringe en Deel af Aaret paa Glücksborg, og her indtraf aldeles uventet det Dødsfald, der meer end noget andet i ældre eller nyere Tid har været skjebnesvangert for Danmark — d. 15de November 1863. Gottorp er et gammelt Slot, der ligger i Sliens inderste Vig paa en lille Ø ved Byen Slesvig og ved Dæmninger er forbundet med Fastlandet. Det var oprindelig Sædet for de slesvigske Biskopper, men blev Residents for Hertugerne af Sønder-Jylland af Abels Æt, efter at være

*) Det skreves allerede i den første Tid „Lycksburg".

kommet ved Mageskifte 1268 til Hertug Erik, som lod det stærkt befæste. Hans Søn Hertug Valdemar IV. lod 1288 Slottet nedbryde for at bruge Materialierne til Befæstning af Byen Slesvig, der samme Aar var afbrændt, men opbyggede det igjen 1295. Denne Hertugs Sønnesøn af samme Navn pantsatte Slottet til den bekjendte Grev Geert af Holsten. 1492 afbrændte det næsten ganske, men blev snart gjenopbygget, og i Begyndelsen af det næste Aarhundrede lod Hertug Frederik, senere Kong Frederik I., der jevnlig opholdt sig paa Gottorp og døde her d. 10de April 1533, foretage betydelige Forbedringer saavel ved Slotsbygningerne som ved Fæstningsværkerne, ligesom ogsaa hans Efterfølger Kong Christian III. Da denne Konge 1544 deelte Hertugdømmerne med sine to Brødre, tilfaldt Gottorp den yngre, Adolf. I December 1564 — Natten efterat Hertug Adolf her havde feiret sit Bryllup med Prindsesse Christine, en Datter af den i Reformationstiden bekjendte Landgrev Philip den Høimodige af Hessen — afbrændte Slottets Nord- og Østfløi, men de bleve gjenopførte 1568 af italienske Bygmestere; og Gottorp var derefter Residents for denne Hertug, som døde her d. 1ste October 1586, og hans Efterkommere, de mærkelige holsten-gottorpske Hertuger, og Udgangspunktet for de sidste af disses fjendtlige Machinationer mod Danmark indtil 1713, da Kong Frederik IV. erobrede de holsten-gottorpske Lande, hvorefter deres Residents forflyttedes til Kiel. Den 4de September 1721 modtog Kongen paa Gottorp Arvehylding af de slesvigske Stænder. Kong Frederik VI. holdt paa Gottorp d. 31te Juli 1790 Bryllup med sin Cousine Prindsesse Marie Sophie Frederike af Hessen-Cassel. I dette Aarhundrede har Gottorp været Sædet for Statholderen i Hertugdømmerne, for den 1834 oprettede slesvig-holstenske Regjering og for den slesvigske Overret indtil 1848. Her fødtes d. 8de April 1818 Kong Christian IX. som Prinds af Holsten-Beck. Slottet er en anseelig og smuk Bygning, bestaaende af 4 ulige store Fløie; i den nordlige Fløi er Kirken og Riddersalen. Det har i den senere Tid været indrettet til Caserne. Forøvrigt havde Staden Slesvig i Middelalderen flere

Slotte*). Tonder-Slot ved Byen af samme Navn blev 1271 erobret og ødelagt af Erik Glipping under hans Strid med Hertugen af Sonder-Jylland, hvilken Skjebne det senere ofte havde i de idelige slesvigske Krige, ligesom det ogsaa flere Gange blev beskadiget ved Vandflod. Medens Slesvig var deelt imellem Kongerne og Hertugerne af Holsten-Gottorp, tilhorte det de Sidste, indtil deres Andeel 1713 blev inddragen under Kronen. Slottet forfaldt efterhaanden mere og mere, og blev i Aarene 1750—51 nedbrudt paa Porthuset nær, der brugtes som Fængsel. Husum-Slot er bygget af ovennævnte Hertug Adolf i Aarene 1577—82 paa samme Sted, hvor Byens Graabrodrekloster tidligere stod, til Enkesæde for Hertuginderne af hans Slægt, af hvilke ogsaa flere have benyttet det som saadant; her døde saaledes Hertug Johan Adolfs Enke Augusta (en Søster til Kong Christian IV.) d. 5te Februar 1639 og Hertug Frederik III.'s Enke Marie Elisabeth af Sachsen d. 24de Juni 1684. En Hovedreparation blev foretaget 1752, hvorved Slottet mistede sine Taarne; det har siden tjent til Bolig for Amtmanden. Ogsaa Tønning havde et Slot, bygget af den samme Hertug Adolf i Aarene 1580—83 til Bolig for den bekjendte eiderstedske Staller Caspar Hoyer; her residerede Hertug Frederik III. i nogen Tid under Krigen mellem Danmark og Sverrig, i hvilken han var paa svensk Side, og døde paa dette Slot d. 10de August 1659; det blev nedbrudt 1735.

Øen Als havde meget tidlig paa sin nordlige Side et Slot, som allerede skal være bygget i Midten af det 12te Aarhundrede af Svend Grathe og først kaldtes Als-Slot, men, efterat Sønderborg-Slot var bygget, i Modsætning til dette fik Navnet Nordborg, hvilket Slot har givet den hosliggende Flekke dens Oprindelse og Navn. Det laae paa en Ø i Nordborg-So, og da det var stærkt befæstet, blev det brugt som Fængsel først for den slesvigske Biskop Valdemar, da han var tagen tilfange paa

*) Der nævnes ikke mindre end 8 Borge og Slotte i Slesvig-By til forskjellige Tider.

Aabenraa-Slot, i Aarene 1193—98 (han blev derfra ført til Soborg i Sjælland), og senere, efterat Als var kommen i Hertugen af Sønder-Jyllands Besiddelse, 1261 i nogle Maaneder for den tolvaarige Konge Erik Glipping, da han var bleven fangen i Slaget paa Lohede. 1358 blev Nordborg-Slot erobret af Valdemar Atterdag, og 1410 af Erik af Pommern. Efter Hertugdømmernes Deling var Slottet Sædet for den efter samme benævnte Linie af Kongehuset. I den svenske Krig 1658 blev det tre Gange erobret, først af Fjenden, derpaa af vore Allierede, og saa atter af de Svenske. Den 14de Marts 1665 afbrændte det gamle Slot aldeles*); men et nyt, noget mindre Slot blev opbygget 1678 af Hertug August. 1766 blev dette solgt, og flere Dele af samme bleve nedbrudte, saa at nu kun enkelte Bygninger ere tilbage, som tilhøre Private. Ogsaa Sønderborg-Slot ved Als-Sund, bygget paa Pæle paa en i Vandet udskudt Grund ved den sydvestlige Side af Byen Sønderborg, er gammelt og var i Middelalderen stærkt befæstet. Om det, som Nogle antage, allerede er opført af Valdemar den Store som Værn mod de vendiske Sørøvere, er uvist; det forekommer første Gang i Historien 1253, da Christoffer I., i Begyndelsen af de langvarige Stridigheder mellem Kongerne og Hertugerne af Sønder-Jylland af Kongehusets ældre Linie, erobrede det. Den 30te Marts 1326 sluttede den unge Hertug Valdemar V. her den Forbindelse med de misfornøiede danske Magnater, som havde Kong Christoffer II.'s Fordrivelse til Følge. I Juni 1340 holdt Kong Valdemar Atterdag paa Sønderborg-Slot Bryllup med nysnævnte Hertug Valdemars Søster Helvig. Under Kon-

*) I Bircherods Dagbøger omtales denne Slotsbrand saaledes: „Den 14de Marts 1665 afbrændte det fyrstelige Slot Nordborg paa Als med indehavende Mobilier og Formue, saa at man fik Intet deraf reddet. Ildebranden begyndte om Aftenen efter Solens Nedgang og varede til Midnat". Anledningen til Branden angives i „Danske Atlas": „Fyrstinde Eleonore havde samme Aften bedet sin Livmedicus Caspar Malgius samt hans Hustru til sig, og i deres Fraværelse fyrede Pigen saa stærkt i, at hele Slottet opbrændte."

gens paafolgende Strid med sin Svoger beleirede han 1358 Sonderborg-Slot efter at have erobret Nordborg; men paa Hertuginde Richizas Forbon lod han hende beholde Slottet. Især er Sonderborg-Slot blevet mærkeligt derved, at Kong Christiern II. i henved 17 Aar, fra 1532 til 1549, blev holdt i et haardt Fængsel i et af Slottets Taarne. Kong Christian III.'s Enkedronning Dorothea døde paa Sønderborg d. 7de October 1571. Imidlertid var Slottet ved Delingen 1564 tilfaldet hendes yngre Søn Hans den Yngre, og efter samme benævnes de af denne Fyrste stiftede talrige Linier. Det var derefter Sædet for ham og Hertugerne af hans ældste Linie, indtil den Sidste formedelst Gjæld maatte overlade det til Kong Frederik III. 1667. I den første slesvigske Krig blev Sonderborg-Slot brugt til Lazareth, Vaabendepot o. s. v. Slottet er bygget i en Fiirkant; i en af dets Fløie er det smukke Slotscapel med de sonderborgske Hertugers Begravelser. Det havde tidligere et stærkt, med Skydehuller besat Taarn i hvert Hjørne, nemlig et fiirkantet mod Byen og tre runde mod Søen; men under Kong Frederik IV. blev det første nedbrudt og de andre berøvede deres Spiir. Det sydøstlige Taarn, i hvilket Christiern II. sad fangen, blev nedbrudt 1755; nu er kun Resten af det nordvestlige tilbage. De to Slotte paa Als have givet to Amter Navn.

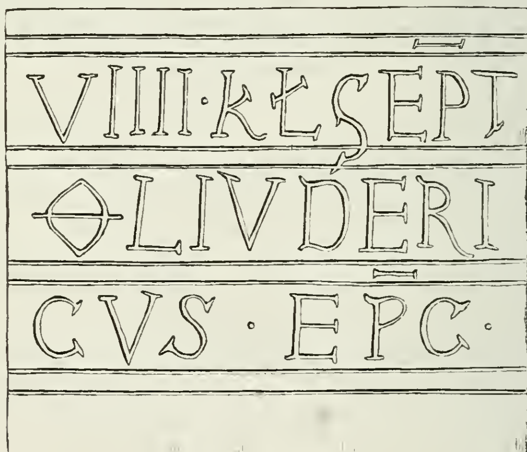
Paa Sydsiden af Femern laae det faste Slot Glambek, som første Gang nævnes 1317; det næste Aar blev det pantsat af Kong Erik Menved til Marsken Niels Olufsøn. 1358 blev det erobret af Valdemar Atterdag, men allerede det næste Aar tilbagetaget af hans forenede Fjender; og under Erik af Pommerns langvarige Krig med Holstenerne blev det gjentagne Gange beleiret og erobret. Senere tjente det til Bolig for Amtmanden paa Femern indtil 1632; men efterhaanden forfaldt det, saa at 1728 foruden Voldene kun en Muur stod deraf, og nu ere kun faa Spor tilbage.

Den hermed sluttede Oversigt over de danske Kongeborge i ældre og nyere Tid vil have viist, hvad der er sagt i Begyndelsen, at Danmark nu har meget faa Slotte i Forhold til tidligere Tider. Mange ere faldne for Fjendehaand, deels ved Landets egne Børn i den blodige Borgerkrig, der gik forud for Reformationen, deels ved Fremmede, navnlig i Svenskekrigen under Frederik III.; enkelte ere gaaede tilgrunde ved Vaadeild, andre ved Tidens Ødelæggelse, nogle endelig for at afløses af nye. En af de faa, der ere tilbage — den ældste og ærværdigste i Kongeriget, den skjønneste og paa historiske Minder rigeste — har den sidste Tid seet falde som Offer for de graadige Luer. Det maa regnes vor Tid til Ære, at den ikke feigt har forsaget eller koldt ladet haant om, hvad der hos et Folk, som elsker sin Historie og holder Kunsten i Ære, bør være Gjenstand for dets varme Kjærlighed; at det danske Folk i det nittende Aarhundrede har vidst at frede om en Arv, som er efterladt det af en af dets bedste Konger; at det har gjenreist en Borg, som var dets meest elskede Konges kjæreste Opholdssted, og at det saaledes med en Pietet, som kan tjene andre Folk til Mønster, har fredet og forhaabentlig selv i disse tunge Tider vil vedblive at frede om sine gode Kongers Minde.

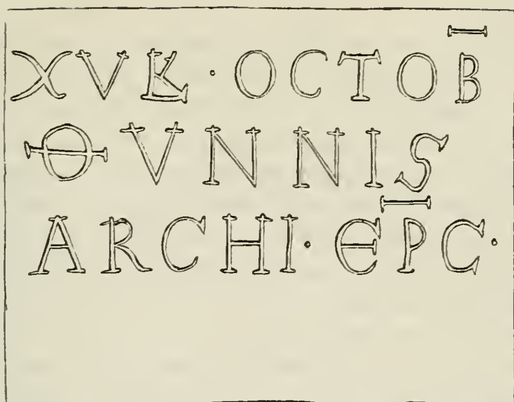
Den bremiske Biskop Leuderik og den hamborg-bremiske Erkebiskop Unne.

(1860)

Ved at afbryde Alterbordet i Domkirken (St. Petri Kirke) i Bremen i Aaret 1840 fandt man tvende Blytavler paa omtrent 1 Fod i Qvadrat med følgende Indskrifter, hvilke i Aaret 1858 bleve meddeelte det kongelige nordiske Oldskrift-Selskab i Kjøbenhavn af Domkirkens Forstander Senator J. H. Adami i Bremen:

ɔ: VIIII. Kalendas Septembris obiit Liudericus episcopus (D. 24de August døde Biskop Liuderik).

ɔ: XV. Kalendas Octobris obiit Unni sanctus archiepiscopus (D. 17de September døde den hellige Erkebifkop Unne).

Foruden Blytavlerne fandtes ogsaa en Leerurne med Menneskebeen. Det er om disse to ældgamle nordtydske Prælater, den tredie og den niende Kirkefyrste i Bremen, af hvilke den Sidstes Virken har været af saa stor Betydning for Norden, at man med Rette sætter ham ved Siden af hans store Forgængere Ansgar og Rimbert, at de følgende Blade skulle fremføre nogle Efterretninger, forsaavidt saadanne kunne tilveiebringes af de sparsomme Meddelelser, som Kildeskrifterne indeholde.

Bifkop Leuderik.

Under sine langvarige Krige med Sachserne i Slutningen af det 8de Aarhundrede oprettede Carl den Store i Aaret 788 et Bispedømme i Bremen for det nordlige Tydskland; Krigen var nemlig baade en Erobrings- og en Omvendelseskrig, og ved dens heldige Udfald skaffede den store Frankerfyrste Christendommen Terrain i disse Egne. Saaledes grundedes det berømte Stift, som i det følgende Aarhundrede ved Foreningen med Hamborg ophøiedes til Erkestift for hele Norden; som, efterat den nordiske Kirke var bleven udsondret derfra, endnu længe vedblev at være Sædet

for en mægtig Prælat; og som længere hen i Tiden, da Bremen med det øvrige Nord-Tydskland havde sluttet sig til Protestantismen, i Reglen beklædtes af fyrstelige Personer, indtil Stiftet ved den westphalske Fred seculariseredes og overgaves som Hertugdømme til Sverrig. Herfra kom det, efter at være erobret af Danmark i den nordiske Krig og solgt til den engelsk-hannoveranske Regjering, i Forbindelse med Kurfyrstendømmet Hannover; Byen selv var tidligere bleven en fri Rigsstad, og blev ligeledes af Wienercongressen med et lille District gjort til en Fristat i det tydske Forbundslegeme.

Den første bremiske Biskop var den hellige Willehad, en Englænder, der havde prædiket Evangeliet i Friesland; han blev indviet til Biskop d. 13de Juli 787 i Worms, opførte til Ære for St. Peter en Trækirke paa det Sted, hvor Erkebiskop Adalbert i det 11te Aarhundrede byggede den nuværende storartede og skjønne Domkirke, og døde d. 8de November 789. Hans Efterfølger var hans Discipel St. Willerik, som beklædte Bispestolen i henved 50 Aar til sin Død d. 4de Mai 838. Den tredie Biskop var Leuderik eller Liuderik. Hvad der er forplantet til Efterslægten om denne Biskop, er høist ubetydeligt. Han havde været Willeriks Diakonus, og skal have været en stolt og overmodig Mand; dog synes de Grunde, hvorpaa Historieskriveren Adam af Bremen støtter denne Dom, ikke afgjørende*). Leuderik var samtidig med Ansgar som Erkebiskop i Hamborg, og en værre Plet paa hans Eftermæle er den Kjendsgjerning, at han forjog denne af apostolisk Iver besjælede Mand, da han paa sin Flugt efter Hamborgs Brand var kommen til Bremen, af Misundelse over hans Lærdom og Dyder. Biskop Leuderik døde d. 24de August 845, da han beklædte Bispestolen paa 8de Aar, og blev begravet i St. Peters Kirke ligesom begge sine Forgængere, paa den sydlige Side af Alteret.

---

*) Hans Ord ere disse: „Man siger ogsaa," at han har været stolt, hvilket kan sluttes deraf, at han pralende kaldte sig snart den bremiske Kirkes Vogter, snart dens Hyrde".

Erkebiskop Unne.

Den Mand, som Biskop Leuderik havde behandlet saa ukjærligt, var af Forsynet udseet til hans Efterfolger. Da den jydske Konge Harald Klak i Aaret 826 var bleven døbt under sit Ophold ved Keiser Ludvig den Frommes Hof i Ingelheim, og hans Ledsager Ansgarius, en Munk fra Klostret Ny-Corvey i Westphalen, samme Aar fra Slesvig havde begyndt sin Missionsvirksomhed her i Norden, der var af saa stor Betydning, at man fra det nævnte Aar daterer Christendommens Forkyndelse i disse Lande og med Rette benævner Ansgar „Nordens Apostel", oprettede Keiseren 834 en Erkebispestol i den nordtydske Stad Hamborg for den nordiske Kirke, som nu skulde grundlægges. Men efterat Hamborg var blevet opbrændt af de hedenske Vikinger 845 og Ansgar som Følge deraf maatte flakke landflygtig omkring, forenede Kong Ludvig den Tydske Bispedømmet Bremen, som efter Leuderiks Død i nogle Aar var uden Overhyrde, med Erkestiftet Hamborg; paa en Rigsforsamling i Mainz 848 blev Foreningen besluttet og Ansgar udnævnt til Erkebiskop over de forenede Stifter, hvorpaa han 849 blev høitidelig indført i sit nye Stift Bremen, og Pave Nicolaus I. ved en Bulle af 31te Mai 858 stadfæstede Foreningen. Ansgars velsignelsesrige Virken for Christendommens Udbredelse i Norden, som det ikke her er Stedet at beskrive, vedvarede lige til hans Død d. 3die Februar 865, og fortsattes af hans Efterfølger i de forenede Stifter Rimbert, en Discipel af Ansgar og hans Biograph (død d. 11te Juni 888), i samme Aand og med samme Held. De tre næste hamborgbremiske Erkebiskopper: Adalgar (død d. 9de Mai 909), Hoger (død d. 20de December 916) og Reginward (død d. 1ste October 917), ere derimod uden Betydning for den nordiske Kirke; de vovede ikke at udsætte sig for de Forfølgelser, som Gorm den Gamle, der henimod Slutningen af det 9de Aarhundrede samlede Danmark til eet Rige og som var en ivrig Hedning, lod udgaae over de Christne, og den Sidste beklædte desuden Erkesædet ikke engang et Aar. Men den følgende Erkebiskop Unne fortsatte med Iver det af Ansgar og Rimbert

begyndte Missionsværk som Nordens tredie Apostel. Han var ligesom sine Formænd Munk i Corvey, af fornem Herkomst — hans Fader hed Folchard og hans Moder Svaneberg — og opnaaede sin høie Værdighed aldeles uventet. Folket og Geistligheden i Bremen havde valgt Domcapitlets Provst Leidrad til Reginwards Efterfølger, og denne begav sig, ledsaget af sin Capellan Unne, til Kong Conrad I.'s Hof for at erholde Stadfæstelse paa Valget. Men Kongen forbigik den anseelige Prælat og rakte Bispestaven til hans lille og uanseelige Capellan, som stod bag ved ham, hvorpaa Pave Johannes X. gav Unne Pallium. For sin Hellighed stod han i stor Anseelse saavel hos Conrad (død 918) som hos hans Efterfølger Kong Henrik Fuglefænger (919—936). I Juni 932 bivaanede Unne et Concilium, som Kong Henrik holdt i Erfurt. Da Henrik kort efter havde overvundet Gorm den Gamle og nødt ham til at tillade, at Christendommen forkyndtes i hans Rige (934), benyttede Unne sig strax af sin Konges Seier, og begav sig, fulgt af sit Klerefi, indenfor Danmarks Grændser. Den gamle, i sin Hedningetro indgroede Konge kunde den fromme Prælat vel ikke vinde, men Kongesønnen Harald (den følgende Konge Harald Blaatand), der efter sin Moder var mildere stemt mod Christendommen, tillod den nye Lære offentlig at forkyndes og antages, skjøndt han endnu ikke selv modtog Daaben, og det var endog ved hans Hjelp og med en Udsending fra ham, at Unne bereiste alle de danske Øer „for at prædike Guds Ord blandt Hedningerne og bestyrke de Troende, som han der fandt fangne, i Christendommen". Fremdeles omvendte han den jydske Underkonge Frode og døbte ham tilligemed mange af hans Folk, hvorpaa de nedrevne Kirker i Hedeby (Slesvig) og Ribe igjen bleve opbyggede og en tredie (Hellig=Trefoldigheds Kirke) opført i Aarhus. Udbyttet af Unnes Mission i Danmark var saaledes, at Christendommen fæstede Bo høit oppe i Jylland, og at Oprettelsen af de tre første danske Bispedømmer forberedtes paa Halvøen, hvilken fandt Sted 12 Aar efter denne Erkebiskops Død under hans Efterfølger Adaldag og Harald Blaatands Regjering (948); ligesom

det ogsaa var første Gang, at Øerne bleve besøgte af en fremmed Geistlig. Herfra seilede Unne over Østersøen til Sverrig og kom efter en besværlig Reise til Birka ved Mælaren, der paa den Tid var Rigets Hovedstad og en meget besøgt Handelsplads*), og hvor Ansgar 100 Aar tidligere havde prædiket. Af Kong Ring, som da regjerede tilligemed sine Sønner Erik og Emund, fik Unne Tilladelse til at forkynde Evangeliet; efter at have virket her et Aar med Held, da han netop var i Begreb med at vende tilbage, blev han pludselig syg og døde i Birka d. 17de September 936, et Par Maaneder efter sin Konge Henrik Fuglefænger, med hvis Regjeringstid hans Episkopat næsten ganske falder sammen. Hans Legeme blev begravet af hans Disciple i Birka, men Hovedet bragte de til hans Metropol Bremen og begravede det i St. Petri Kirke foran Alteret. Den lærde Kannik Adam af Bremen, der i det næste Aarhundrede skrev sin hamborgske Bispekrønike, slutter denne berømmelige Biskops Levnet med en veltalende Paamindelse til de Biskopper, der vare anderledes sindede, idet han fremstiller denne „verdslig fattige, men priisværdige og store Christi Præst" som et Exempel for dem, der, nedsjunkne i Magelighed, „blive siddende hjemme og sætte Ærens, Fordelens, Bugens og Søvnens fortvarige Glæder som det Første, en Biskop har at eftertragte" — et Vidnesbyrd om, at Fordærvelsen allerede i en saa tidlig Periode havde begyndt at udbrede sig blandt den høiere Geistlighed**).

---

*) Beliggenheden af den i Sverrigs ældste Kirkehistorie mærkværdige, men allerede paa Adam af Bremens Tid (i sidste Halvdeel af det 11te Aarhundrede) forsvundne Stad Birka er ikke ganske sikker. Længe antog man, nærmest paa Grund af Navneligheden, at den laae paa Øen Björkö i Mælaren, men nyere Historieforskere ere enige om, at den enten er samme Stad som det ældgamle Sigtuna, eller har ligget tæt op til dette som dets Forstad („Borg") og Havnestad.

**) Unnes Levnet er beskrevet baade i Prosa og paa Vers af Sigebert, en Munk i Corvey, der havde fulgt ham paa hele hans Missionsreise og efter hans Død vendte tilbage igjen til sit Kloster; men disse Levnetsbeskrivelser ere desværre for længe siden gaaet tabte.

Efter Unne styrede endnu 9 hamborg-bremiske Erkebisskopper den nordiske Kirke*), men uden at tage sig af Missionen, som efter Danmarks Forening med England i Begyndelsen af det næste Aarhundrede udgik fra dette Rige; medens Humbert beklædte Erkebispestolen, fik Norden 1104 sit eget Erkesæde i Lund, og de bremiske Erkebisskoppers gjentagne Forsøg i det 12te Aarhundrede paa ved Keiserens Hjelp igjen at bringe den nordiske Kirke under deres Høihed bleve uden Følger. Men i Reformationsperioden kom Erkestiftet Bremen atter for nogen Tid i en vis Forbindelse med Norden, idet de tre sidste Erkebisskopper (den 47de—49de i den hele Bisperække fra St. Willehad) vare yngre Prindser af det danske (oldenborgske) Kongehuses tvende Hovedlinier, nemlig Johan Adolf (1585—96) og hans Broder Johan Frederik (1596—1634) af Holsten-Gottorp, og endelig Kong Christian IV.'s Søn Frederik, der 1648 besteg Danmarks og Norges Throne; den sidste bremiske Erkebisskop blev vor første souveraine Konge Frederik III.

*) De vare: Adaldag (død 28de April 988), Lievizo eller Libentius I. (død 4de Januar 1013), Unvan (død 27de Januar 1029), Libentius II. (død 25de August 1032), Herman (død 28de September 1035), Bezelin Alebrand (død 15de April 1043), Adalbert (død 16de Marts 1072), Liemar (død 16de Mai 1101) og Humbert (død 1104).

Den sidste Hohenstaufer.

(1864)

Kampen mellem Keiser og Pave, mellem Kirke og Stat var paa sit Høieste, dengang den Fyrste fødtes, der skulde falde som uskyldigt Offer for denne Kamp, og ved hvis tidlige forsmædelige Død en af de berømteste Slægter forsvinder fra Historiens Skueplads. Den tappre, ridderlige, høitbegavede Keiser Frederik II., Tydsklands femte Konge af Hohenstaufernes ædle Slægt, trodsede igjennem en lang Regjeringstid de pavelige Banstraaler og holdt sig uagtet idelige Anfægtelser af Pave og Modkonger paa Keiserthronen, lige til Døden bortrev ham i hans Manddomsalder d. 13de December 1250. Men Stammens Rod var allerede da undergravet, og det herlige Træ, der i halvandet hundrede Aar havde skudt saa kraftige Skud, var viet til sin Undergang. Vel besteg den store Keisers Søn Conrad IV. Tydsklands og Siciliens Throner, men holdt sig kun med Møie paa den første mod Modkongen Vilhelm af Holland og blev allerede i sit 26de Aar d. 21de Mai 1254 bortrevet af Døden — det antoges ved Gift — i Giftblanderiets Hjem.

To Aar før Conrad IV.'s Død havde hans Ægtefælle, den baierske Prindsesse Elisabeth, d. 25de Marts 1252 født ham en Søn, der fik Faderens Navn, men af Italienerne kaldtes Conradino (lille eller unge Conrad). Det er denne sidste Hohenstaufers tragiske Skjebne, der skal være Gjenstand for disse

Blade*). Ved Conrad IV.'s tidlige Død aabnede der sig de bedste Udsigter for Paven til at faae Ende paa den forhadte Slægts Herredømme, der var blevet ham saa meget mere farligt, som det, siden Hohenstauferne 1194 vare komne i Besiddelse af Neapel og Sicilien, strakte sig paa begge Sider af hans egne Stater. Men Keiser Frederik II. havde udenfor sine tre Ægteskaber**) med den skjønne Adelsfroken Blanca Lancia, til hvem han lod sig vie paa Dødsleiet, efterladt en Søn Manfred, der var ham det kjæreste af alle hans mange Børn***), og i hvis Arme han døde. Denne nu toogtyveaarige Yngling, der havde arvet hele sin Slægts ridderlige Charakteer, og paa hvem dens Fremtidshaab beroede, besluttede i denne overhængende Fare at hævde dens Herredømme over Nedre-Italien og lod sig, da det var umuligt for hans unge Brodersøn at gjøre sine Rettigheder gjældende, selv i Palermo krone til Konge 1258. Overalt i Italien sluttede Ghibellinerne eller Keiservennerne sig til den unge tappre og livsglade Konge, og de pavelige Banbuller formaaede ikke at rokke hans Undersatters Troskab. Da Manfred

*) Den er oftere dramatisk behandlet, saaledes hos os af C. J. Boye: „Conradin, den sidste Hohenstaufer, et Sørgespil", Kbhvn. 1821. Naar man kalder Conradin den sidste Hohenstaufer, da er dette forøvrigt kun forsaavidt ganske correct, som han var den sidste ægtefødte og i Fribed virkende Mand af Stammen. En uægte Søn af Keiser Frederik II., Kong Enzius af Sardinien, overlevede ham i nogle Aar, men indespærret i Bolognas Fængsler, hvor han efter henved 23 Aars Fangenskab døde d. 14de Marts 1272. Ogsaa Kong Manfred efterlod sig 3 unge Sønner, som i mange Aar og lige til deres Død holdtes indespærrede i den neapolitanske Konges grusomme Fængsler.

**) Med Constantia af Aragonien, Jolanthe af Jerusalem, Moder til Conrad IV., og Isabella, Datter af den engelske Konge Johan uden Land og Moder til Margrete, den thyringske Landgreve Albert den Vanartedes ulykkelige Ægtefælle, som døde 1270.

***) Paa Stamtavlen hos Raumer („Geschichte der Hohenstaufen", IV., 3te Aufl. S. 395) opregnes 17 Børn af Keiser Frederik II. baade i og udenfor Ægteskab. Og i Løbet af et Par Generationer var Slægten aldeles uddøet.

1259 efter sin første Ægtefælles Død giftede sig med den sytten-aarige for sin sjeldne Skjønhed berømte Prindsesse Helene, en Datter af Fyrsten i Epirus, og glimrende Fester af forskjellig Art i den Anledning afløste hverandre baade ved Hoffet og rundt omkring i Landet, sagde det begeistrede Folk, at Paradiset atter var kommet paa Jorden. Men Slangen lurede ogsaa i dette Paradiis efter sit Bytte. Gjerne havde Kong Manfred udsonet sig med Kirken, men alle hans Forsøg i denne Retning strandede paa det uudslukkelige Had til hans Slægt, der gik i Arv fra den ene Pave til den anden. Forgjæves henvendte dog Paven sig til den franske Konge Ludvig IX. (den Hellige) med Tilbud om at overlade det apuliske Rige til en af hans Sønner; den fromme og retsindige Konge erklærede det ligefrem for skammeligt at tilrane sig fremmed Eiendom. Men i Kongens fra ham heelt forskjellige yngre Broder Carl af Anjou, Greve af Provence, fandt Paven et saa meget villigere Redskab. Det var en modig, kraftig og paa sin Viis klog, men tillige herskesyg, grusom, uretfærdig, for enhver ædel Følelse uimodtagelig Fyrste, hvis menneskefjendske Sjæl stod malet i hans skumle Ansigtstræk. Med ham sluttede Pave Urban IV. 1263 en Tractat, ifølge hvilken han skulde have det apuliske Rige som Mandslehn af Pavestolen, men under betydelige Indskrænkninger, og imod at han aarlig skulde betale Paven 8000 Unzer Guld og hvert tredie Aar levere en hvid Hest som Tegn paa sin Lehnsafhængighed. Men Manfred havde saa stor Fremgang mod sine Fjender, at Paven var omringet paa alle Sider, da Døden overraskede ham i Perugia, hvor han havde søgt sin Tilflugt, d. 2den October 1264. Kongens Forhold til Pavestolen forbedredes dog ikke derved; thi den næste Pave, Clemens IV., var en fransk Biskop og som Provençaler og født Undersaat af Carl af Anjou saa meget mere, uagtet sin retskafne Charakteer, hildet i de pavelige Traditioner med Hensyn til Hohenstaufernes Slægt. I Henhold til ovennævnte Overeenskomst imellem den sidst afdøde Pave og Carl af Anjou begav denne sig nu tilsøes til Rom; vel blev hans lille Flaade adsplittet af Storm og han selv maatte med et Par

Skibe søge Tilflugt ved Porto Pisano, men de ellers ghibellinsk-sindede Pisanere hindrede Manfreds Statholder fra at tage ham tilfange — hvad deres By senere bittert maatte fortryde — og han naaede saaledes lykkelig Tiberen, drog d. 21de Mai 1265 ind i Rom og sluttede otte Dage derefter en ny Traetat med Paven, hvorved han fik det hele apuliske Rige efter dets gamle Grændser og tillige arveligt paa Qvindesiden*). I Rom tilbragte Carl nu Sommeren og Efteraaret af Mangel paa Penge og Mandskab i sørgelige Omstændigheder og under bestandig Misforstaaelse med Paven; hans franske Hær, der i Juni var draget gjennem Passet Col di Tenda ind i Italien, naaede først henimod Juletid Rom, og d. 6te Januar 1266 blev Carl derpaa tilligemed sin Ægtefælle Beatrix kronet af 5 Cardinaler. Italien var nu saaledes deelt imellem to Konger, og der forestod en Kamp paa Liv og Død. Carl rykkede ind i Neapel, trængte ved Forræderi af Manfreds egen Svoger Grev Richard af Caserta**) gjennem Passet ved Ceperano, stormede San Germano og mødte d. 26de Februar Kong Manfreds Hær paa Sletten ved Benevent. Forgjæves kæmpede de vantroe Saracener, hvis Troskab mod Keiser Frederik var gaaet i Arv til hans Søn, forgjæves de tydske Ryttere, forgjæves Kongen selv, der for Slaget havde erklæret, at han hellere vilde falde her som Konge end som en Usling vanke landflygtig og betlende om i fremmed Land, med glimrende Tapperhed; ogsaa her gjorde Forræderi Udslaget, og da Manfred saae Alt tabt, styrtede han sig ind i den vildeste Slagtummel og kom ikke mere tilbage. To Dage efter Slaget fandt man Kongens Lig udplyndret paa Valpladsen, og han blev begravet som en Misdæder paa et affsides Sted. Men Sagnet om den skjønne, aandrige, ulykkelige Kong Manfred lever endnu den Dag idag der i Egnen***).

*) Blandt Regenterne i Neapel af Huset Anjou ere netop de to Dronninger af Navnet Johanne de meest bekjendte.

**) Han var gift med Keiser Frederik II.'s uægte Datter Violante.

***) I Staden Manfredonia er hans Navn bevaret.

Hohenstaufernes Rige stod nu aabent for den fremmede Usurpator, og han beherskede det med Jernscepter. Han rasede mod alle Hohenstaufernes Tilhængere, lod flere af de i Slaget ved Benevent fangne Adelsmænd paa det Frygteligste mishandle*), trykkede sine nye Undersaatter paa alle mulige Maader, gav de vigtigste Poster, Slotte og Krongodser til sine rovbegjerlige Franskmænd; og Pavens gjentagne indtrængende Formaninger til ham om at regjere med større Maadehold og Retfærdighed formaaede ikke at standse den grusomme Konge i hans tyranniske Færd. I en af disse pavelige Skrivelser hedder det, efterat hans Voldsgjerninger ere opregnede: „Derfor er du forhadt af Alle, Alle forbande dig, og ikke alene Skam vælter ind paa dig, men du vil paa denne Vei ikke engang kunne undgaae Armodens Tryk, hvad der vel vilde blive dig føleligere. Du finder maaskee disse Yttringer haarde, skjøndt de kun sigte til dit eget Vel, og vi haabe, at du hellere vil lade dig belære af Ord end ved sørgelige Erfaringer. Regjer herefter saaledes, at Enden kan blive Begyndelsen lig, og at det kan blive Gud til Ære, dig til Fordeel og Dine til Glæde og godt Exempel".

Imidlertid var Conradin voxet op i Tydskland under sin Moders omhyggelige Opdragelse og ved sin Morbroder Hertug Ludvig af Baierns Hof til en skjøn og lovende Yngling. Hans Øie var aabent for Syd-Tydsklands skjønne Natur ved Bodensøens Bredder i hans Hjemstavn Schwaben, som han selv besang, og hans Hjerte for Venskabets varme Følelser, som allerede i Barndomsaarene knyttede et inderligt Baand imellem ham og hans Slægtning Frederik af Østerrig, der kun var tre Aar ældre end Conradin og ligesom han berøvet sine Fædrenebesiddelser; hans Sjæl var opfyldt af Slægtens stolte Minder, og det deilige Land hiinsides Alperne, der var hans Fædrenearv, vinkede ikke mindre end Ærens Røst den femtenaarige tidlig udviklede Yngling til at træde i sine Fædres Spor. Til ham satte nu ogsaa efter Kong Manfreds Fald de italienske Ghibelliner alt deres Haab

*) Han lod Hænder og Fødder afhugge paa dem og deres Øine udstikke.

under deres mange Trængsler. Forgjæves advarede Conradins ømme Moder om den sikkre Fare, men det høist tvivlsomme Udfald og de afskrækkende Erfaringer: Italien med sine Skatte, sin Lyst, sit Trylleri havde lokket alle Hohenstauferne til sig, men til den visse Undergang; de fremmede Folks og onde Herskeres lumske Efterstræbelser vare endnu mere at frygte end deres aabne Angreb; hendes eneste Barn, Slægtens sidste Skud maatte ikke udsætte sit Liv for saa store Farer. Men den ridderlige Yngling blev fast i sit Forsæt; for ham stod hans Farfader Keiser Frederiks Ungdom som en lysende Stjerne, som han maatte følge. Efter at have solgt og pantsat de sidste Levninger af de hohenstaufiske Besiddelser i Schwaben for at faae Penge til Udrustningerne og efter forud at have underrettet Italienerne om sin Ankomst og opfordret dem til Bistand drog Conradin om Efteraaret 1267 med en Hær paa 10,000 Mand over Alperne og naaede d. 20de October Verona, hvor han blev modtaget med Jubel. Vel blev han allerede her forladt af sin Onkel og Formynder Hertug Ludvig af Baiern og sin Stiffader Grev Meinhard af Görz, som vendte tilbage til Tydskland, og Paven udslyngede sine Banstraaler mod ham og hans Tilhængere, men disses Tal voxede ikke desto mindre bestandig; overalt strømmede Ghibellinerne til hans Faner, Saracenerne i Luceria gjorde Oprør mod Carl, dennes forrige Forbundsfælle Prinds Henrik af Castilien (en Broder til Kong Alfons X.) sluttede sig til Conradin, og et Oprør paa Sicilien, ledet af Conrad Capece, som Conradin allerede i Tydskland havde udnævnt til Statholder over denne Ø, udbredte sig stedse videre. Conradins Tog gjennem Italien lignede derfor et Triumphtog: fra Verona brød han i Januar 1268 op til Pavia og derfra i Marts til Pisa; d. 25de Juni seirede han over Franskmændene ved Ponte di Valle; d. 24de Juli holdt han sit høitidelige Indtog i Rom, som Henrik af Castilien, der var bleven udnævnt til romersk Senator, til Trods for Paven aabnede for den unge Hohenstaufer, og Verdensstadens skjønneste Koner og Jomfruer førte den skjønne Yngling, der i Seiersrusen allerede drømte om Keiserkronen, op

paa Capitolium under Sang og Spil og Dands. Hans Fjender bleve grebne af Forfærdelse; kun Paven bevarede sin Fatning og spaaede: „Denne Drengs Storhed vil forsvinde som en Røg; han gaaer til Apulien som til Slagterbænken". Conradins Lykke forøgedes imidlertid endnu ved en stor Sosejer, som den pisanske Flaade under Anførsel af Grev Frederik Lancia d. 11te August vandt over den franske ved Messina. Syv Dage derefter, d. 18de August, brød Conradin op fra Rom, og rykkede over Bjergene ind i det apuliske Rige, hvor han kunde gjøre Regning paa kraftig Bistand baade af de ghibellinske Adelsmænd og af de hans Slægt trofast hengivne Saracener. Da Conradin var steget over Bjergene, syntes hans herlige Fædrenerige at ligge aabent for hans Fødder. Men een ulykkelig Dag skulde snart gjøre Ende paa Ynglingens stolte Drømme. Ved Skurkola og Tagliacozzo stødte Conradins og Carls Hære sammen, og her leveredes det afgjørende Slag, der gjorde Ende paa Hohenstaufernes Magt, d. 23de August 1268. Conradins Hær var Carls overlegen, og den Første ansaae allerede Slaget for vundet, da det ved Korsfareren Erard af Valerys List fik det modsatte Udfald. Denne kloge og tappre Ridder, der i de samme Dage var vendt tilbage fra det hellige Land, raadede før Slaget Carl at stille 800 udvalgte Riddere, anførte af ham og Kongen selv, i en Bjergkløft, hvor de ikke kunde sees, og fra dem skulde Afgjørelsen komme. Allerede var Kong Carls første Hærafdeling, der bestod af Provençaler, dreven paa Flugt af Spanierne og Lombarderne under Prinds Henrik af Castiliens Anførsel, og den anden franske Skare gik det ikke bedre i Kampen med Tydskerne under Conradin og Frederik af Østerrig, efterat dens Anfører Marschal Henrik af Cousance, som paa Grund af sin store Lighed med Carl blev antaget for Kongen selv, var falden; og det var kun med den største Møie, at Valery afholdt Kongen, der fra Bagholdet var Vidne til sin Hærs Nederlag, fra at bryde frem. Men da de ghibellinske Riddere i Glæden over den vundne Seier opløste sig og overgave sig til Hvile efter den hede Sommerdags Anstrengelser, da sagde Valery til Kongen: „Nu er Øieblikket kom-

met", og de franske Riddere brøde frem fra deres Baghold med en saadan Hurtighed og Kraft, at Tydskerne, som desuden i Begyndelsen ansaae dem for Venner, der vendte tilbage fra at forfølge Fjenden, hverken fik Tid til at gribe de bortlagte Vaaben eller ordne sig, men Alle uagtet Conradins og de andre Anføreres Bestræbelser for at samle dem geraadede i vild Flugt. Heller ikke Henrik af Castilien, der med sine Spaniere vendte tilbage til Valpladsen fra at forfølge Provençalerne, kunde udholde de Franskes voldsomme Angreb. Seiren havde forvandlet sig til et afgjort Nederlag. Endnu samme Aften sendte Kong Carl et Seiersbudskab til Paven, hvori han sagde, at dette Slag havde været langt mere haardnakket og blodigt end Slaget ved Benevent; om Conradin, Frederik af Østerrig og Henrik af Castilien vare undkomne, og hvorhen de vare flygtede, vidste man endnu ikke.

Conradin flygtede med sin Ven og de andre ghibellinske Høvdinger til selve Rom, hvor de i Tanken om den varme Deeltagelse, der for kort siden var viist dem, haabede at finde kraftig Hjelp. Men de vankelmodige Romere modtoge dem ikke med de samme Følelser som for en Maaned siden, da Lykken tilsmilede dem; tvertimod kunde de vente det Værste, hvis Kong Carl eller hans Tilhængere nærmede sig Staden. Conradin ilede derfor hemmelig med sine Venner til Astura*) for derfra tilsøes at naae Sicilien og fra denne venskabeligsindede Ø igjen at optage Kampen med Carl. De vare ogsaa allerede komne ud paa Havet, da Asturas Behersker sendte et stærkt bemandet Skib ud efter Flygtningerne med Befaling, at de skulde vende tilbage til Fastlandet. Da de hørte, at Johan Frangipani var Asturas Herre, fattede de imidlertid nyt Haab, thi ingen Adelsslægt havde modtaget saa mange Velgjerninger af Conradins Farfader som Frangipaniernes, og den store Keiser havde selv slaaet Johan til Ridder. Men denne Usling vilde hellere forraade sine Venner

*) En lille Ø ved Udløbet af Floden af samme Navn paa Nordsiden af de pontinske Sumpe.

og vinde Gods og Guld end udsætte sin Borg for en Beleiring; han overleverede Flygtningerne i deres Forfølgeres Hænder.

Under Haan og Spot blev nu Keiser Frederiks Sønnesøn som en Forbryder ført igjennem Campanien til sit Riges Hovedstad. Thi det neapolitanske Rige var hans med Rette, men Røvere respectere ikke Retten, hverken Carl af Anjou i det trettende Aarhundrede eller hans værdige Sidestykke — kun med den Forskjel, som et saa langt mellemliggende Tidsrum af sig selv medfører — Preusserkongen Vilhelm i vore Dage. Men disse Forbrydere i det Store, paa hvis Hoveder saa mange Uskyldiges Forbandelse hviler, finde deres Dom i Historien; „die Weltgeschichte ist das Weltgericht!" Kong Carl gav nu sin grusomme Naturs onde Tilskyndelser frit Løb, og hvad han ikke før havde raset mod de Personer og Stæder, der vare Hohenstauferne hengivne, det gjorde han nu. Af en saadan Fjende kunde den fangne Fyrste derfor ikke vente nogen Skaansel. For Skinnets Skyld sammenkaldte Carl dog en Forsamling af Dommere og Retslærde fra Rigets forskjellige Provindser i Neapel, da han sikkert haabede, at Enhver af dem vilde samstemme med den af ham fremførte Anklage, at Conradin var en Forbryder mod Kirken, en Oprører og Høiforræder mod sin retmæssige Herre og Konge og derfor tilligemed sine Venner og Medfanger skyldig til Døden. Da Dommerne hørte Anklagen, taug de af Frygt for Kongen; endelig traadte En af dem, Guido fra Suzara, frem og sagde høit og med fast Røst: „Conradin er ikke kommen som en Røver eller Oprører, men i Tillid til sin gode Ret; han begik ingen Forbrydelse, da han søgte at gjenvinde sit nedarvede Fædrenerige i aaben Krig; han er ikke engang tagen tilfange i Kampen, men paa Flugten, og baade guddommelig og menneskelig Ret byder at behandle Fanger skaansomt". Alle Dommerne frikjendte derefter Conradin og hans Venner, blot med Undtagelse af den trællesindede Robert af Bari, og Kongen, der nu tilsidesatte alle Former, fældede efter denne ene Stemme af egen Magtfuldkommenhed og uden engang at høre de Anklagede Dødsdom over samtlige Fanger.

Den sextenaarige Conradin, der sad ved Skakspillet, da Dommen blev ham forkyndt, viste en Fatning, der var hans Helteslægt værdig, og benyttede den korte Tid, han havde tilbage, til at opsætte sit Testament og forsone sig med sin Gud ved Bøn og Skriftemaal. Den 29de October 1268 — to Maaneder efter det ulykkelige Slag ved Skurkola — bleve Fangerne førte til Retterstedet, der var opreist tæt udenfor Byen ved det senere saa=kaldte Ny=Torv og Carmeliterkirken paa Neapels deilige Strandbred. Kong Carl var selv fra Vinduet i en nærliggende Borg Vidne til det blodige Skuespil, som han lod opføre. Paa hans Befaling holdt den ovennævnte uretfærdige Dommer Robert af Bari følgende Tale: „Forsamlede Mænd! Denne Conradin kom fra Tydskland for at forføre Folket, høste fremmed Sæd og med Uret angribe retmæssige Herskere. I Begyndelsen seirede han ved Tilfældet, men ved vor Konges Dygtighed blev Seiren forvandlet til Nederlag, og Den, som ikke holdt sig bunden ved nogen Lov, bliver nu ført bunden for den Konges Dom, som han tragtede efter at tilintet=gjøre. Derfor bliver der nu med Geistlighedens Tilladelse og efter de Vise og Lovkyndiges Raad forkyndt Dødsdom over ham og hans Medskyldige som Røvere, Oprørere og Forrædere, og forat ingen yderligere Fare skal opstaae, bliver Dommen fuldbyrdet strax for Alles Øine". Alle Tilstedeværende bleve stærkt bevæ=gede ved at høre denne Dom, men Ingen vovede at yttre sig høit. Kun Kongens egen Svigersøn Grev Robert af Flandern sprang frem og sagde til Robert af Bari: „Hvor tør du frække, uretfærdige Skurk dømme en saa stor og herlig Ridder til Døden?" og i det Samme huggede han ham saaledes med sit Sværd, at han blev baaret halvdød bort. De franske Riddere tilkjendegave lyde=lig deres Bifald, og Kongen bed sin Harme i sig, men Dommen blev uforandret. Derpaa sagde Conradin med stor Fatning til Folket, hvis retmæssige Konge han var: „For Gud har jeg som Synder fortjent Døden, men her bliver jeg uretfærdig fordømt. Jeg spørger alle de troe Mænd, for hvem mine Forfædre her sørgede med faderlig Omhu, jeg spørger alle Fyrster og Ypperste paa Jorden, om Den fortjener Døden, der kun forsvarer sine

egne og sine Folks Rettigheder. Og om ogsaa jeg var skyldig, hvor tor man da straffe de Uskyldige, som uden at have forpligtet sig til Andre hang ved mig med priisværdig Troskab?" Efter at have sagt disse Ord kastede Conradin sin Handske ned fra Skafottet, forat den kunde blive bragt til Kong Peter af Aragonien, der var gift med hans Frænke Constantia, en Datter af Kong Manfred, og saaledes Slægtens nærmeste Arving, som et Pant paa, at han overdrog ham alle sine Rettigheder til Apulien og Sicilien. Ridder Henrik Truchsess af Waldburg optog Handsken og opfyldte sin Fyrstes sidste Ønske. Denne omfavnede nu sin Hjertensven Frederik af Østerrig og sine andre Dødsfæller, og sagde med Armene og Blikket oploftet mod Himlen: „Jesus Christus, alle Skabningers Herre, Ærens Konge! Kan denne Kalk ikke gaae fra mig, saa befaler jeg min Aand i dine Hænder!" Derpaa knælede han ned, og efter endnu engang at have reist sig op og sagt: „O Moder, hvilke Lidelser forvolder jeg dig!" modtog han Dødshugget. Da Frederik af Østerrig saae sin Vens Hoved falde, skreg han høit; derefter havde han selv, Greverne Lancia og flere af de fornemste Hovdinger samme Skjebne. De Henrettedes Lig bleve ikke begravede i indviet Jord, men nedlagte paa Strandbredden eller, som Andre fortælle — paa Jødernes Kirkegaard. Men senere bleve de to saa grusomt myrdede Prindsers Lig henflyttede i Carmeliterkirken Santa Maria del Carmine, hvor den sidst afdøde baierske Konge Maximilian II., med hvem Conradin paa Mødrenesiden havde Stamfædre tilfælles, som Kronprinds 1847 har ladet opreise en Marmorstatue af den sidste Hohenstaufer*).

Dog — Nemesis udeblev ikke; tvertimod er det gamle Ord, at „Nemesis stundom kommer seent, men naar hun saa kommer, rammer hun saa meget desto tungere", neppe nogensinde paa en mere træffende Maade gaaet i Opfyldelse end ved denne Leilighed. Den unge haabefulde Fyrstes, den hæderkronede Slægts sidste

*) Udført af Schöpf i München efter Thorvaldsens Model (Thorvaldsens Museum Værelset XXI.).

Ætlings Blod skulde tusindfold og atter tusindfold hævnes, og den sicilianske Vesper*), som befriede den skjønne Ø fra et utaaleligt Tyranni og bragte den til en ny af Hohenstauferne oprunden Æt, er for de følgende Tider et Exempel paa, hvorledes et Folk, der er bragt til Fortvivlelse, reiser sig mod fremmede Voldsmænd, der undertrykke dets Frihed og Ret — naar Tidens Fylde kommer.

---

*) Saaledes kaldes, som bekjendt, det store Blodbad, som 14 Aar efter den Katastrophe, der nylig er beskreven, nemlig 2den Paaskedags Eftermiddag d. 30te Marts 1282, fandt Sted over hele Sicilien paa de for deres Voldsfærd almindelig forhadte Franskmænd. Signalet til Blodsudgydelsen var Vesperklokkens Lyd (Kl. 6), hvoraf Navnet. Blodbadet var i den Grad almindeligt, at af saa mange tusinde Franskmænd kun to undslap. Sicilianerne overgave derefter deres Ø til ovennævnte Kong Peter III. af Aragonien, og den var derpaa forenet med Spanien lige til Afstaaelsen ved Freden i Utrecht 1713. To Aar efter den sicilianske Vesper blev Kong Carls ældste Søn fangen af Aragonierne og Sicilianerne, og af disse, der havde saa meget at hævne, dømt til Døden, men dog ikke henrettet; man vilde ikke gjengjælde Ondt med Ondt. Rystet af disse Begivenheder, om end ikke af Anger og Samvittighedsnag, døde den grusomme Tyran d. 7de Januar 1285. Men Neapel vedblev at være i hans Slægts Besiddelse, indtil den uddøde med Tronning Johanne II. 1435.

Valdemar Atterdag.

(1862)

„Vort Riges Grændse de voldelig brød,
Og Landet de agted at dele,
Men det skal siges, naar Volmer er død,
Han atter har samlet det Hele".

Hauchs „Valdemar Atterdag".

Valdemar den Onde kaldte Samtiden en Konge, som Historien længe har anviist en Plads blandt Danmarks bedste Konger. Samtiden er ofte uretfærdig; men det er Historiens skjønne Kald at indtage Dommersædet, at veie og prøve og derefter fælde en retfærdig Dom.

Der har været Tider, da det syntes at være ude med Danmarks gamle Rige, og en Tid i det fjortende Aarhundrede var det endog saa at sige udslettet af Staternes Tal. Men Forsynet har holdt sin beskjærmende Haand over vort Fædreland, og naar Tiderne ere onde, søge vi berettiget Trøst og Haab i de betydningsfulde Ord, der gjælde for Staterne som for den Enkelte: „Hjelp dig selv, saa vil Gud hjelpe dig!"*)

---

*) Det maa bemærkes, at dette er skrevet før Aaret 1864, som har gjort Forf.s Ord tilskamme, idet en væsentlig Aarsag blandt de mange til vore Ulykker vísselig var den, at vi stolede paa Andres Hjelp istedetfor paa os selv.

I første Halvdeel af det fjortende Aarhundrede regjerede i Danmark en Konge, hvis Navn staaer bedækket med Skjændsel i Historien — Christoffer II. Hans Fader havde været en usſel Vellystning*), over hvis Minde hans ynkelige Død i en ung Alder dog ligesom har kastet et formildende Skjær. Selv viste Christoffer, der ved Faderens Mord var ti Aar gammel, sig som en slet Søn og Broder, idet han, medens hans ældre Broder Erik Menved var Konge, forbandt sig med sin Faders Mordere og sluttede sig til udvortes Fjender og indvortes Oprørere mod sin Broder og sit Fædreland. Da Christoffer ikke desto mindre efter Eriks Død uden Børn 1319 som den eneste Prinds i den kongelige Linie af Svend Estridsøns Slægt**) blev tagen til Konge, søgte man at gjøre ham uskadelig ved at binde hans Hænder, og de følgende danske Konger igjennem meer end 300 Aar kunde takke denne Forgænger for, at deres Hænder bleve bundne paa lignende Maade; da han, troløs i al sin Færd, snart overtraadte Haandfæstningen, udbrød der Oprør, saa at han maatte flygte (1326), og de holstenske Grever Geert og Johan (Christoffers Halvbroder) skaltede og valtede fra nu af i Danmark som Rigets egentlige Herrer, ogsaa efterat den usle Konge var kommen tilbage, som derefter til sin Død 1332 ikke havde stort mere end Navnet af Konge. Ogsaa dette ophørte nu, og i de næste 8 Aar var der ingen dansk Konge, ligesaalidt som der i Virkeligheden var noget dansk Rige.

Christoffer II. havde i sit Ægteskab med den pommerske Prindsesse Euphemia (død 1330) tre Sønner og tre Døttre. Af Døttrene blev Margrete 1324 gift med den tydske Keiser Ludvig af Baierns ældste Søn Markgrev Ludvig af Brandenburg; de to andre, Agnes og Helvig, døde i en ung Alder. Sønnerne

---

*) Kong Erik Glipping, som blev myrdet paa det Grueligste af 12 sammensvorne Adelsmænd i Finderup Lade 1286.

**) Den sønderjydske Hertug Erik af Abels Linie vides ikke at have gjort noget Skridt for at vinde Kronen, hvilket under de daværende Omstændigheder neppe vilde have været ham vanskeligt.

vare Erik, Otto og Valdemar. Den ældste, Erik, var allerede 1321 ifølge den i Danmark siden Valdemar den Stores Tid herskende Skik bleven valgt til Konge og kronet tilligemed sin Fader 1324, men var død kort før denne af Følgerne af et Fald, da han red over Dannevirke paa sin Flugt fra Slaget paa Lohede mod Grev Geert; Otto, der efter Faderens Død kaldte sig Hertug af Lolland og Estland (omtrent det Eneste af Riget, der ikke var i Fremmedes Hænder), gjorde 1334 et Forsøg paa at uddrive Holstenerne og gjenvinde sit Fædrenerige, men blev slagen og fangen paa Taphede ved Viborg og derpaa holdt i Forvaring paa Segeberg-Slot til 1341; Valdemar, der tidlig var kommen bort fra Danmark, da hans Fader tog ham med sig paa sin Flugt, blev opdraget ved den tydske Keisers Hof, hvilket vistnok har været af Vigtighed med Hensyn til hans Regjering. Naar Valdemar blev født, er ikke opteguet. Det var heller ikke sunget for hans Vugge, at han nogensinde skulde bestige en Throne, eftersom han var den tredie Søn af en Konge, der saagodtsom var uden Rige; men Omstændighederne føiede sig, som paaviist, gunstigt for Valdemar i Henseende til Successionen. Da Holstenernes Magt var brudt ved Grev Geerts Drab af Niels Ebbesøn, var Veien saaledes banet for Valdemar til Thronen i hans Fædrenerige, der rigtignok først paany skulde skabes; og allerede Trengedagen derefter, d. 22de April 1340, sluttede han i Spandau ved sin Svoger Markgreven af Brandenborgs Mægling en Tractat med de holstenske Grever Henrik og Nicolaus, Geerts Sønner, hvori han erkjendtes for Konge i Danmark og Bestemmelser fastsattes med Hensyn til Maaden, hvorpaa Nørre-Jylland skulde indløses. Denne Tractat stadfæstedes ved en personlig Sammenkomst i Lybek, hvor der tillige d. 19de Mai sluttedes Forlig med Hertug Valdemar af Sønder-Jylland, som havde været Konge i Danmark, medens Christoffer var fordreven (1326—29); Kong Valdemar skulde ægte Hertugens Søster Helvig og have 24,000 Mark lødig Sølv i Medgift, som skulde afdrages i de 100,000 Mark, for hvilke Nørre-Jylland og Fyen vare pant-

satte til Holstenerne*). Ved Pintsetid, i Begyndelsen af Juni 1340, kom Valdemar indenfor Danmarks Grændse (til det Slesvigske) og holdt Bryllup med Helvig paa Sønderborg-Slot, hvorpaa han først blev hyldet d. 24de Juni af den jydske Adel og Almue paa Viborg-Thing og derpaa af Sjællænderne og de andre Øboere i Roskilde. Allerede ved sin Thronbestigelse og sit Giftermaal begyndte Valdemar saaledes sit store Værk, at samle det opløste Riges adsplittede Provindser, hvorved han har indlagt sig udødelig Fortjeneste af vort Fædreland og gjort sig værdig til samme berømmelige Tilnavn som den romerske Keiser Aurelian: „Rigets Gjenopretter“**). Ved en snildt beregnende Klogskab***) og et sjeldent Greb paa at omgaaes med Penge; ved Magt, hvor han fandt det nødvendigt, og ved List, hvor hverken Magt eller Penge vilde slaae til, lykkedes det tilsidst Valdemar saagodtsom ganske at naae Maalet, og han vilde have naaet det fuldkomment, hvis ikke Døden havde standset ham i hans sidste Bestræbelser, der gik ud paa at bringe Sønder-Jylland tilbage i dets gamle Forbindelse med Kongeriget. Men hans Regjering var derfor ogsaa en stadig Kamp saavel med indvortes som med udvortes Fjender. Det fjerntliggende Estland, Valdemar Seiers berømte Erobring, hvortil glandsfulde Minder, om Korstogene, om Dannebrog og om Østersøherredømmet, knyttede sig, men som nu ikke havde nogen Betydning for Danmark, efterat de mellemliggende Lande for længe siden vare tabte, og som desuden idelig hjemsøgtes af Opror og Angreb af Naboerne, solgte denne praktiske Konge 1346 for 19,000 Mark Sølv til de tydske

*) I den foreløbige Tractat i Spandau var bestemt, at Valdemar skulde ægte en Søster til de holstenske Grever paa lignende Vilkaar.

**) Keiser Aurelian, der regjerede i Aarene 270—75, maatte paa samme Maade samle det opløste romerske Rige, i hvis forskjellige Provindser Statholderne havde gjort sig uafhængige under en Række foregaaende uduelige Keisere.

***) Valdemar nærmede sig langsomt, men sikkert Maalet, og hans seige Politik betegnes ved hans Mundheld: „imorgen er der atter en Dag“, hvoraf han har faaet det Tilnavn, han bærer i Historien.

Riddere for at faae Penge til at indløse vigtigere Dele af Riget. Store Skatter saae han sig nødt til i samme Øiemed at paalægge Undersaatterne, som derfor kaldte ham „den Onde" og stedse vare tilbøielige til Oprør, især Jyderne, der bleve æggede af de mægtige Herremænd, som, vante til de forrige Tiders Lovløshed, ikke kunde finde sig i Valdemars strenge, kraftige og ofte vilkaarlige Regimente. De mærkeligste af disse vare Claus Limbek til Tørning, der snart var paa Kongens Side som hans Drost, snart i Spidsen for Oprør imod ham; Niels Bugge til Hald, som 1359 tilligemed to andre Herremænd blev myrdet af nogle Fiskere i Middelfart — man har meent paa Kongens Foranstaltning, og Stig Andersson til Bjørnholm og Møllerup, en Sønnesøn af Kongemorderen, den berygtede Marsk af samme Navn. I al sin Færd stod Kongen alene, uden en eneste Mand ved sin Side, paa hvem han kunde stole; men i rolig Bevidsthed om, hvad han havde virket, fremtraadte Valdemar i Januar 1349 paa et Danehof i Ringsted for det forsamlede Folk og aflagde her fuldstændigt Regnskab for Anvendelsen af Landets Penge, hvorved han vandt saa megen Tillid, at han kort efter opnaaede Folkets Samtykke til betydelige Skattepaalæg.

Imidlertid havde den kraftige Konge dog ogsaa bøiet sig for Tidens religiøse Aand og 1345 gjort en Valfart til Jerusalem i Følge med sin Ven Hertug Erik af Sachsen-Lauenborg — den Eneste, der synes at have været Kongen oprigtig hengiven. Han blev af denne ved Christi Grav slaaet til Ridder af den hellige Grav eller „Gudsridder", og vendte det næste Aar tilbage til Danmark for at fortsætte sit verdslige Værk, hvori han end ikke lod sig standse i de tunge Aar, da Danmark ligesom det øvrige Europa hjemsøgtes af en frygtelig Svøbe, „den sorte Død", der skal have bortrevet en Trediedeel af Befolkningen (1348—50). Valdemars kloge Politik strakte sig ogsaa til Udlandet; i Pestaaret 1350 skjænkede Keiser Carl IV. Kongen 16,000 Mark Sølv for vigtige Tjenester, han havde viist ham, og aldrig kunde Penge anvendes bedre i Nogens Hænder end i Valdemars.

Længst varede det, inden Rigets østlige Tredièdeel, de hiinsides Sundet liggende Provindser, kom tilbage til Danmark. Skaane, Halland og Bleking vare i Rigets Opløsningsperiode komne fra Holstenerne til den svensk-norske Konge Magnus Smek, og Valdemar havde i de første Aar af sin Regjering gjentagne Gange stadfæstet dennes Besiddelse deraf, ja endog i et Forlig i Varberg 1343 tilligemed sine Mænd lovet, at Ingen skulde vælges til Konge i Danmark, forend han havde gjort Ed paa at ville holde Løftet om Skaanes Overdragelse til Kong Magnus; ved hvilken Leilighed ogsaa de svenske og skaanske Prælater med Erkebiskopperne i Lund og Upsala i Spidsen havde udstedt et Brev om, at Sverrig og Skaane fra nu af skulde udgjøre eet Rige under een Konge og Øresund være det svenske Riges Grændse. Men fordi Valdemar havde maattet udsætte sine Planer, havde han ikke opgivet dem, og Hindringer vare for ham kun en Spore; han trøstede sig i dette Punkt som sædvanlig med „imorgen er der atter en Dag“, og denne foronskede Dag kom ogsaa tilsidst. Magnus Smek havde ved sin uforstandige Regjering gjort sig almindelig foragtet og forhadt i Sverrig og laae i bestandig Strid med Rigets Stænder og sin ældste Søn Erik, som han havde maattet antage til Medregent. Disse Forhold kom den snilde Valdemar godt tilpas. Han lod, som han var Magnus's Ven og vilde tage sig af hans Sag, indbød 1359 Magnus tilligemed hans Dronning Blanca og deres anden Søn, den norske Konge Hakon VI., til Kjøbenhavn, hvor han modtog dem paa det Venligste og fik sin sexaarige Datter Margrete forlovet med den eetogtyveaarige Hakon, samt modtog Magnus's Løfte om at overlade ham Skaane. Kort efter døde den unge Kong Erik, rimeligviis forgivet af sine unaturlige Forældre, og det næste Aar kom Valdemar i Besiddelse af de gamle danske Lande Skaane, Halland og Bleking; Magnus udleverede alle de Breve, hvorpaa hans Ret til disse Provindser støttede sig, og Valdemar brændte dem. Saaledes havde Valdemar 20 Aar efter sin Thronbestigelse igjen faaet hele Riget samlet, paa Sønder-Jylland nær, der i længere Tid havde været skilt fra Kronen; og dette havde den

store Konge udrettet saa at sige alene og saa langt fra at være understøttet af sit Folk, at han endog under sit møisommelige Arbeide med at samle Riget maatte kæmpe med idelige Opror; thi Folkeaanden var paa den Tid, som desværre saa ofte, hensygnet i Danmark, og Enhver, baade Høie og Lave, tænkte kun paa sit Eget.

I det følgende Aar forøgede Kong Valdemar endog Danmarks Rige ved Erobringen af Gulland. Magnus Smek og Hakon havde 1361, omstemte af det svenske Rigsraad, hævet Sidstnævntes Forlovelse med den danske Kongedatter og derimod knyttet en Forbindelse med de holstenske Grever ved at fastsætte et Giftermaal imellem Hakon og disses Søster Elisabeth. Om Sommeren gjorde derfor Valdemar sit mærkelige Tog til Gulland eller Gotland, indtog d. 28de Juli den rige Hansestad Visby, hvor efter Sagnet Svinene aade af Sølvtruge, og erobrede Øen, hvorpaa han bragte et umaadeligt Bytte tilbage til Danmark og føiede til sin Titel Tillæget „de Gothers Konge", som hans Efterfølgere paa den danske Throne siden have beholdt. Visbys Erobring tændte øieblikkelig Krigsluen i hele Norden. Sverrigs og Norges Konger sluttede Forbund med Hansestæderne, som sendte Valdemar Feidebreve*), og med de holstenske Grever, med hvem Valdemar, uagtet det ved hans Thronbestigelse indgaaede Forlig, havde idelige Stridigheder**), og af hvilke navnlig den tappre Grev Henrik („der Eiserne", den Jernhaarde) var ham en farlig Fjende. I Forsommeren 1362 stak Hansestædernes Flaade i Søen, anført af Grev Henrik, og styrede til Sundet; for at hævne Visbys Ødelæggelse indtog og plyndrede den Kjøbenhavn, og i et blodigt Søslag d. 8de Juli blev Kongesønnen Hertug Christoffer haardt saaret i Hovedet ved et Steenskud; men da Valdemar d. 18de Juli havde slaaet deres Flaade ved Helsing-

---

*) See ovenfor S. 69.

**) 1357 havde han saaledes leveret dem et Slag ved Gamborg i Fyen, hvor den yngste af Brødrene, Grev Johan, faldt, og Grev Claus, som i Slaget mistede et Øie, med Nød og neppe undgik Fangenskab.

borg og erobret flere Skibe, bleve Stæderne kjede af en Krig, der bragte dem Tab istedetfor Fordeel, og sluttede snart en Vaabenstilstand. Om Vinteren indtraf en for Valdemar meget heldig og for Norden meget vigtig Omstændighed. De holstenske Grever affendte i December deres Søster Elisabeth fra Traven til Sverrig til hendes Brudgom; men en Storm kastede hende iland paa Skaanes Kyst, hvor hun blev anholdt af Erkebispen i Lund og holdt tilbage Vinteren over. Valdemar forsømte ikke at benytte denne gunstige Leilighed; han indbød den svensk-norske Kongefamilie til en festlig Sammenkomst i Roskilde, og fik her den for 4 Aar siden indledede, men siden afbrudte Forbindelse imellem Hakon og Margrete igjen og uopløselig knyttet, idet han foranstaltede sin tiaarige Datters Bryllup med den svensk-norske Konge Hakon i Kjøbenhavn d. 9de April 1363 — en Forbindelse, der snart blev af en Betydning, som Valdemar neppe fra først af havde tænkt sig, da Thronfølgeren Hertug Christoffer døde to Maaneder derefter, d. 11te Juni, af Følgerne af det Saar, han havde faaet i Søslaget ved Kjøbenhavn Aaret iforveien. Tre Aar derefter blev den unge Brud sendt op til sin kongelige Ægtefælle; den holstenske Prindsesse maatte ombytte den Krone, hun havde været paa Veien til at vinde, med Nonnesløret. Men i Sverrig gik nu Forbittrelsen mod Kong Magnus over alle Grændser. Saavel han som Hakon, der Aaret iforveien var udnævnt til sin Faders Medregent, bleve affatte, og Magnus's Søstersøn Hertug Albrecht af Meklenborg i deres Sted tagen til Konge. Valdemar ansaae det for rigtigst for en Tid at holde sig borte fra sit Rige, og begav sig i October til fremmede Lande, opholdt sig nogen Tid i Krakau, hvor han sluttede et Forbund med Kong Casimir den Store og bivaanede Keiser Carl IV.'s Bryllup, hvem han derfra ledsagede til Prag, derpaa i Flandern, i Avignon hos Paven, som forærede ham kostelige Reliquier, der fordeeltes omkring i de sjællandske Slotscapeller, og i Cøln, hvor han forrettede sin Andagt ved de hellige tre Kongers Grav; efter 10 Maaneders Fraværelse kom han 1364 igjen tilbage. I den næste Tid syntes en Række Fredsslutninger, med de holstenske

Grever (i Kolding 1365), med Hansestæderne (i Nykjobing paa Falster 1365) og med Hertug Albrecht den Ældre af Meklenborg, den nye svenske Konges Fader, paa dennes Vegne (paa Aalholm i Lolland 1366), at skulle tilveiebringe en roligere Tilstand i Norden. Men det var kun som Havblik for Stormen. I Aaret 1367 opkom nye Stridigheder med Hansestæderne, som fandt deres Fiskeri- og Handelsinteresser paa den skaanske Kyst (hvor navnlig Skanor var dem et Punkt af stor Vigtighed) besværede af Valdemar, og derfor besluttede Krig mod Danmark; og i Begyndelsen af det næste Aar dannede der sig et stort Forbund imod Valdemar mellem Stæderne, de meklenborgske Hertuger, de holstenske Grever, Sverrig, Hertug Henrik af Sonder-Jylland *) og den oprorske jydske Adel med Claus Limbek og Stig Andersson i Spidsen. Saa mange og mægtige Fjender vare for meget, selv for en Konge som Valdemar Atterdag, og han greb derfor til det sædvanlige Middel at forlade Riget, efter at have nedlagt Regjeringen i Rigsraadets Hænder, da han klogelig indsaae, at dette under saadanne Omstændigheder vilde kunne udrette mere til Rigets Tarv end han selv, der var personlig hadet. Det var Skjærtorsdag d. 6te April 1368, at Valdemar sidste Gang forlod sit Rige, og han blev borte i fire Aar. Kjobenhavn blev nu anden Gang indtaget af Hansestæderne, og saaledes gik det flere danske Stæder og Slotte; den svenske Konge Albrecht brod ind i Skaane; Holstenerne og den jydske Adel beleirede Skanderborg-Slot og trængte frem lige til Aalborg, saa at det syntes, som om Frugterne af en dygtig Konges otteogtyveaarige Arbeide igjen skulde gaae tabte og den kullede Greves Tider fornyes for Danmark. Men Hansestæderne vare ikke enige, og den snilde Henning Podebusk, der som „Rigets Hovedsmand“ stod i Spidsen for Rigsraadet og Regjeringen, benyttede sig deraf til at knytte Underhandlinger med disse Danmarks farligste Fjender i Stralsund, hvilke Underhandlinger medforte et forelobigt Forlig d. 30te November 1369, som blev stadfæstet sammesteds d. 24de Mai 1370, men paa

*) Hans Fader Hertug Valdemar, Kong Valdemars Svoger, var død 1364.

høist ydmygende Betingelser for Danmark. Stæderne skulde i 15 Aar oppebære to Trediedele af Renten fra 8 skaanske Herreder, der hørte til Helsingborg-, Malmo-, Skanor- og Falsterbo-Slotte, og imidlertid have disse Slotte tilligemed Varberg-Slot i Halland i Pant; hvis Valdemar vilde blive ved sit Rige skulde han besegle Forliget tilligemed sine ypperste Mænd, og i Tilfælde af Thronskifte skulde Stæderne tages med paa Raad ved Kongevalget. Valdemar havde imidlertid ikke som sin Fader tilbragt sin Udlændighedstid daadløs, men af al sin Kraft virket for sit Rige, og fornemmelig benyttet sig af sit venskabelige Forhold til Keiser Carl IV.; saaledes fik han Keiseren til i Juli 1370 at beskikke nogle tydske Fyrster til Dommere over „de Folk i Danmark, som havde viist sig troløse, æreløse og meensvorne mod deres rette naturlige Herre". Det næste Aar sluttede han Forlig med sin Svigerson Hertug Henrik af Meklenborg, hvorved dennes Søn og Valdemars Dattersøn Albrecht bestemtes til Thronfølger i Danmark. Endelig beqvemmede han sig, tvungen af Nødvendighed, d. 27de October 1371 til at stadfæste Freden i Stralsund med Hansestæderne sammesteds, og det næste Aar vendte han tilbage til Danmark. I Januar 1373 sluttede han ogsaa Fred med de holstenske Grever, og Landet havde saaledes nu atter Ro. Men de sidste fire Aars Begivenheder og Kongens Fraværelse havde svækket det overordentlig og ikke mindre Kongemagten ved den utilbørlige Overvægt, som Raadet, der fra Kongens Raad nu var blevet til Rigets Raad, havde tiltaget sig. Kongen vedblev imidlertid i sine tre sidste Leveaar ufortrødent at virke for sit Rige, og slog og kuede saaledes i Februar 1374 i Spidsen for en leiet Hær de gjenstridige Friser i det vestlige Sønder-Jylland, som vægrede sig ved at betale Skat. For denne gamle danske Provinds syntes der i det Hele i disse Aar at aabne sig en lysere Fremtid og Udsigter for den utrættelige Konge til som Løn for al hans Møie at see hele Gorms Rige samlet for hans Død. Enkehertuginde Rixe, en Søster til Kongens Ven Hertug Erik af Sachsen-Lauenborg, antog Nytaarsdag 1373 Valdemar til sin Værge og overgav Øen Als

tilligemed de slesvigske Herreder, som hørte til hendes Livgeding, til hans Varetægt; og i Juni 1374 overlod hendes Søn Hertug Henrik Kongen sin Indløsningsret til Gottorp-Slot med Tilliggende, der var pantsat til de holstenske Grever. I Sommeren 1375 døde Hertugen barnløs, og med ham uddøde Kong Abels Mandsstamme, som havde været forlehnet med Sønder-Jylland, hvorpaa Kongen tog Størstedelen af Hertugdømmet i Besiddelse. Men ligesom han var ved at naae Maalet, standsede Døden hans Værk og gjorde d. 24de October samme Aar Ende paa denne Konges sjeldent daadfulde Liv. Valdemar døde paa Gurre i Nord-Sjælland, hvilket lille Slot i en yndig Natur, omkrandset af Skov og Sø, tilligemed de første store Valdemarers gamle Borg Vordingborg, som han betydelig udvidede, og hvorved han grundede en Koloni af Søfolk til Kysternes Forsvar, var hans kjæreste Opholdssted, og hvortil der knyttede sig Længsler og Minder for den alderstegne Konge, som Sagnet har opbevaret.

Vi have nu betragtet Valdemar som Konge; hans huuslige og private Liv tilhører mindre Historien end Sagnet og Folkesangen, der have havt mere at gjøre med Valdemar Atterdag end med nogen anden enten tidligere eller senere dansk Konge. Valdemar var ikke elsket af sine Samtidige og kunde ikke være det; Sagnene ere et Udtryk af Tidsalderens Domme og Anskuelser; men hvis det er lykkedes i disse korte Omrids at give et nogenlunde anskueligt Billede af denne Konges kloge og utrættelige Virken, kan man godt lade Sagnet komme tilorde uden at frygte for, at den store Konges Minde derved skal lide Afbræk, ligesaalidt som enkelte af hans Regjeringshandlinger, der ikke kunne bestaae for den strenge Morals Domstol, bør komme i Betragtning ved Siden af hans udødelige Fortjenester af det Rige, som Forsynet havde kaldet ham til at samle og styre — hans ved en Række uduelige Forgængere dybt sunkne og tilsidst aldeles opløste Fædrenerige. Kun de mærkeligste Træk skulle dog her anføres. Valdemars Dronning Helvig „levede mangen ond

Dag med ham"; hun var af en ham forhadt Slægt, der idelig havde ligget i Strid med Kongehuset, og hendes Broder Hertug Valdemars Forhold til Kongen og Riget var ikke blevet bedre ved et Ægteskab, som kun var sluttet af politiske Hensyn. Derimod knyttede Kjærlighedens omme Baand Valdemar til den yndige Tovelille fra Rygen, af den gamle vendiske Fyrsteslægt og, som det antages, en Søster til eller dog nær Slægtning af Rigsforstanderen Henning Podebusk; paa det skjønne Gurre fandt Valdemar i sin Tovelils Arme Hvile fra sine møisommelige Kongepligter og rigelig Erstatning for Savnet af ægteskabelig Lykke. Om Kong Valdemar, Dronning Helvig og Tovelille har der dannet sig en Sagnkreds, som ofte er bleven benyttet af danske Digtere, og som har fremkaldt den skjønne Digtning, hvoraf de indledende Linier til denne Skildring ere tagne. Valdemar havde flere Børn med Tove og tog sig hendes Død meget nær*). Hendes Moder havde bundet om sin Datters Hals en Amulet, hvis hemmelige Trolddom endog fængslede Kongen til den døde Qvinde. Han førte derfor overalt Liget med sig i en kostbar Kiste. Da opdagede en af hans Mænd Amuletten og bar den hos sig. Kongens Kjærlighed faldt nu ganske paa denne, indtil Hofmanden, kjed af den idelige Opvartning, kastede Tryllemidlet fra sig i et Morads ved Vordingborg, hvilket Sted fra den Tid blev Kongen saa kjært, at han sagde: „Naar Gud kun evig vilde lade mig beholde Vordingborg og Gurre, skulde jeg ikke misunde ham Himmerig". Kongen havde Dronning Helvig mistænkt for utilladelig Forbindelse med en af sine Hofsinder Folquard Lovmandsøn, som han derfor paa Nyborg-Slot lod rulle tildøde i en Tønde med hvasse Knive. Dronningen selv blev indespærret for Livstid paa Søborg-Slot i Nærheden af Gurre, hvor hun tilbragte nogle og tyve Aar og døde Aaret

---

*) Fortællingen om, at Dronning Helvig lod Tovelille qvæles af Hede i Badet, beroer paa en Forvexling med Valdemar I.'s Dronning Sophie, om hvem Kæmpevisen beretter, at hun tog sidstnævnte Konges Frille af Dage paa denne Maade.

for Kongen*). Da Valdemar engang var paa Jagt i Nord-Sjællands Skove, traf han der en deilig Pige i grønne Klæder — jydske Anna kalder Sagnet hende — i hvem han blev forelsket; men iført Pigens Dragt og ukjendt hvilede Dronningen selv i Nattens Mørke paa Søborg i Kongens Arme, og saaledes blev Valdemar Fader til den navnkundige Margrete. Kjærlighed og Jagt vare Valdemars Yndlingslidenskaber. Han lod anlægge flere brolagte Jagtveie ved sine Yndlingssteder i Sjælland, hvoraf der endnu findes Levninger, som bære hans Navn**). I hans Jagtlyst seer Almuen ligesom et sammentrængt Billede af alle de onde Lyster, som Sagnet saa villig har tillagt denne Konge; det har ogsaa dømt ham til fredløs i Høstnætterne at jage paa en hvid Hest, ledsaget af sorte Hunde med gloende Tunger ud af Halsen, indtil Dommedag. „I de skjønne nordsjællandske Skove aabner mangen Bonde om Natten sit Led for Kong Valdemar; og i Vordingborgs Taarn troer endnu Folket ved Midnatstid at see et Tryllebillede af svundne Dage, naar Væbnere og Jomfruer, iførte gamle Dragter, vise sig ifærd med at rede Sengen for deres af Jagten trætte Herre". Efter fem Aarhundreders Forløb toner endnu Sagnet som et Echo af Valdemars rastløse Liv.

Valdemars Lig blev først begravet i Vordingborg, men siden af hans Datter Margrete stedt til Hvile i Sorø gamle ærværdige Klosterkirke hos hans Forældre og tre forudgangne Søskende. I sit lidet lystelige Ægteskab med Abels Ætling, den sønderjydske Prindsesse Helvig, havde han havt 6 Børn (2 Sønner og 4 Døttre), af hvilke kun det yngste overlevede

*) Dronning Helvig blev begravet i Esrom-Klosterkirkes Høichor foran Alteret, hvor hendes Datter Dronning Margrete Aar 1400 foranstaltede en daglig Messe for hende til evig Tid.

**) De vare tildeels krumme, hvilken Slags Veie tidligere kaldtes „Rumper"; deraf Ordsproget „Det gaaer ud og ind som Kong Valdemars Rumpe".

sine Forældre. Deres ældste Barn Christoffer, født 1344, Hertug af Lolland og designeret Thronfølger, fik, som allerede anført, sit Banesaar i Krigen med Hansestæderne og var kun nitten Aar gammel, da han døde*); to Døttre, en ældre Margrete, født 1345, og Katharine, født 1349, samt den anden Søn Valdemar, født 1350, døde som Børn; af de to andre Døttre blev Ingeborg, der var født 1347, gift med Hertug Henrik af Meklenborg, en Broder til den svenske Konge Albrecht, og fra dette Ægtepar nedstamme to følgende tydske Konger i Norden, Erik af Pommern og Christoffer af Baiern; den yngre Margretes (født 1353) tidlige Giftermaal med den norske Konge Hakon VI. er ovenfor omtalt. 1371 fødte Margrete sit eneste Barn Oluf, der efter sin Morfaders Død blev valgt til Konge i Danmark 1376, og 1380 arvede Norge efter sin Fader, hvormed disse Rigers 434aarige Forbindelse begynder; han døde allerede 1387. Med Margrete uddøde den gamle danske Kongestamme i begge sine Linier d. 28de October 1412.

Valdemars Aand gik i Arv til hans yngste Barn. Ligesom Valdemar Atterdag igjen havde samlet det opløste danske Rige, saaledes lykkedes det Margretes Statsklogt i Forbindelse med heldige Omstændigheder at bringe alle tre nordiske Riger i Forening under sit Scepter; det lykkedes en Qvinde igjen at samle, hvad Aarhundreder havde holdt adskilt; men desværre varede det ikke længe, inden Tvedragtens Lue atter optændtes mellem Brødrene.

---

*) Der var indledet Forhandlinger med den franske Konge Johan den Gode om et Giftermaal imellem denne Prinds og en af de franske Kongedøttre, og i Forbindelse hermed aftalt et Tog af Valdemar til England, hvilket dog ikke kom til Udførelse. Christoffer blev begravet i Roskilde=Domkirke, som, efterat Ringsted= og Sorø=Klosterkirker havde modtaget de fleste Fyrstelig af Knud Lavards Slægt, nu igjen begyndte at blive det sædvanlige Hvilested for de kongelige Personer i Danmark. En Ridderfigur af Marmor, der opbevares i Hellig=Trekongers Capel i Domkirken, antages at forestille denne Prinds og at have været bestemt til et Monument for ham.

Kong Erik XIV. og Karin Månsdatter*).

(1860)

»O Gud, hvem skall jag klaga
Den sorg jag måste draga,
Så arm och syndafull?
Ack! hvad jag har bedrifvit,
Kan endast bli tilgifvit
För Jesu Kristi skull.«

Psalme af Kong Erik XIV.

Sverrig havde tidlig brudt den Forbindelse mellem Nordens tre Riger, som Margretes Statsklogt havde tilveiebragt, men som hendes Efterfølgere paa Thronen manglede Kraft og Klogskab til at holde vedlige, og Christiern II.'s Voldsfærd, der berøvede ham Sverrigs Krone i samme Øieblik, som han havde vundet den, havde hævet Calmarunionen for stedse. En ny Kongeslægt af gammel svensk Rod havde besteget Thronen — en ridderlig Kongeslægt, som ved sin sjeldne gjennem flere Slægtled nedarvede krigerske Dygtighed i meer end hundrede Aar gav denne nordiske Stat en saadan Anseelse, at ingen anden Stat i Europa paa den Tid kunde maale sig med den i denne Henseende. Stifteren af denne Kongeslægt Gustav I. Vasa efterlod ved sin Død

*) Til denne historiske Skildring, hvis Hensigt er at drage en elskværdig qvindelig Personlighed, der er mindre bekjendt her i Landet, frem for Læserne, er især benyttet Fryxells »Berättelser ur svenska historien« 3die Deel.

d. 29de September 1560 efter en lang, hæderlig og lykkelig Regjering Kronen til sin ældste Søn Erik XIV. Kong Gustav havde været tre Gange gift: i sit første Ægteskab med den sachsen-lauenborgske Prindsesse Katharine, en Søster til den danske Konge Christian III.'s Dronning Dorothea, havde han kun denne ene Søn, hvorimod hans anden Dronning Margrete Lejonhufvud havde født ham 10 Børn, 5 Sønner (af hvilke dog de to døde tidlig) og 5 Døttre, som alle bleve bortgiftede til tydske Fyrster. I sin fremrykkede Alder giftede Kongen sig med Margretes Søsterdatter, den smukke sextenaarige Katharine Stenbock; men hans sidste Ægteskab var barnløst, og hans tredie Dronning tilbragte 61 Aar i Enkestand.

Erik XIV. var født d. 13de December 1533 paa Stockholms Slot og var saaledes ud over den første Ynglingsalder, da han ved sin Faders Død besteg Sverrigs Throne. Han var vel udstyret af Naturen, smuk og stærk, udmærket færdig i allehaande ridderlige Øvelser, vel begavet, og hans gode Evner vare udviklede ved en lærd og omhyggelig Underviisning — navnlig skrev han let og ziirligt Latin og var især dygtig i Mathematik og Astronomi, ja endog heldig Digter og Componist; men en medfødt Heftighed, der var eiendommelig for Vasaslægten, forenet med Lunefuldhed og Mistænksomhed, som næredes ved astrologiske Grublerier, udartede hos Erik ved Forholdenes Indflydelse til sine Tider til formeligt Vanvid, og endte med at skille den ulykkelige Konge, hvis Ungdom havde været saa lovende, ved Krone og Liv. Der fortælles, at hans Fødsel havde været meget besværlig, og hans Moder laae i tre Døgn, inden Forløsningen fandt Sted. Tredie Dags Aften kom Kongens Livlæge, der som sædvanlig paa den Tid tillige var Stjernetyder, for at forhøre om Dronningens Tilstand. Da han i Forgemakket hørte, at Forløsningen endnu ikke var forbi, udbrød han: „Falder alle paa Knæ og beder med mig, at den ikke maa skee i denne Time; thi paa Himlen er der svare og onde Tegn, saa at den, der nu fødtes, vilde blive et Sorgens Barn for Sverrigs Rige.“ Endnu medens han talte, fødtes Barnet, og dets Skrig hørtes ud fra

Sovekammeret — Stjernetyderens Spaadom gik desværre kun altfor godt i Opfyldelse.

Gustav Vasas første Ægteskab havde været et af de sædvanlige Fyrstepartier, der indgaaes, uden at Hjertet tages med paa Raad, og den tydske Prindsesse havde ikke forstaaet at vinde Kongens Kjærlighed; denne tilfaldt derimod ganske hans anden Dronning, den yndige Margrete. Kongen overførte saa meget lettere Utilbøieligheden mod Moderen paa Sønnen, som Erik havde arvet hendes lunefulde Charakteer; derimod var Halvbroderen Johan, den elskede Margretes udtrykte Billede, Gjenstand for Faderens hele Kjærlighed og Tillid. Erik mærkede snart dette Forhold, og hans Sind forbittredes tidlig baade mod Fader og Broder. Dertil kom, at Gustav overlod den yngre Søn Finland, og der siges, at Johans Slægtninge paa Mødreneside skulle hemmelig have næret Misforstaaelsen mellem Kongen og hans ældste Søn, i Haab om at drive det dertil, at Gustav skulde udelukke Erik fra Thronfølgen og udnævne Johan til sin Efterfølger. Dette skete nu vel ikke; men den store Forskjel, som Faderen gjorde mellem sine Sønner, lagde dog den første Spire til det unaturlige Broderhad, der siden gjorde Erik til Tyran og Johan til Brodermorder.

Erik fik vel ogsaa Calmar, hvor han holdt Hof i Faderens sidste Regjeringsaar, med tilhørende Lehn; men derved forbedredes ikke Forholdet, og den unge Fyrste gjorde selv Alt, hvad han kunde, for at nære den gjensidige Mistillid, idet han formelig lod sin Faders Yttringer og Skridt udspionere. Det unaturlige Forhold mellem Fader og Søn var steget til det Høieste, da den gamle Konge døde. Erik havde nylig tiltraadt en Reise til England, hvor han længe forgjæves havde søgt at indlede en Forbindelse med Dronning Elisabeth og nu personlig vilde frie; men paa Efterretningen om sin Faders Død vendte han tilbage og holdt d. 30te November 1560 sit Indtog i Stockholm. Den 29de Juni 1561 lod han sig med stor Pragt krone i Upsala, og for at vinde den høie Adel og derved skaffe sig en Modvægt mod sine Brødre, som hans Fader havde udnævnt til Hertuger,

ophøiede han 3 af de fornemste, med Kongehuset besvogrede Adelsherrer til Grever og 9 til Friherrer. Idet Gustav Vasa udnævnte sine tre Sønner af andet Ægteskab til Hertuger, overlod han dem betydelige Provindser af Riget, nemlig Johan, som anført, Finland, Magnus Øst-Gothland og Dal, og Carl Södermanland, Nerike og Vermland, uden i sit Testament nærmere at bestemme, hvor stor Magt de skulde have i deres Hertugdømmer, eller hvorvidt de skulde være Kongen undergivne, hvilket strax blev en Kilde til heftige Stridigheder*). Erik sammenkaldte en Rigsdag i Arboga og forelagde Stænderne et Skrift, som noie bestemte Kongens og Hertugernes Magt og betydelig indskrænkede de Sidstes. Stænderne gik ind paa Kongens Forslag, og Hertugerne maatte underkaste sig; men da denne Underkastelse var tvungen, var det let at forudsee, at Striden snart vilde blusse op igjen.

Kong Erik havde sin onde og han havde sin gode Genius. Gøran (Jorgen) Persson, en Præstesøn fra Sala, havde været Eriks Lærer, og blev senere hans altformaaende Yndling og Ophavsmand til de Voldsgjerninger, som gjorde denne Konges Regjering saa forhadt og medførte dens sorgelige Ende. Ved omhyggelige Studier og ved Udenlandsreiser havde denne Mand erhvervet sig baade Lærdom og Duelighed; saavel herved som ved sit indsmigrende Væsen havde han vundet sin forrige Lærlings fulde Tillid, saa at denne, saasnart han blev Konge, gjorde ham til sin Vicecantsler. I Begyndelsen af Eriks Regjering skete adskillige gavnlige Foranstaltninger, hvori Gøran ogsaa havde sin Deel. Men han var snu og ond, og skyede hverken Løgn, Bagtalelse eller andre slette Midler for at opnaae sine Hensigter.

---

*) Historien er en god Læremester, og for ret at indskærpe sine Lærdomme gjentager den dem til forskjellige Tider med en ofte overraskende Lighed mellem Personer og Forhold. Ligesom vor store Valdemar Seiers Statsfeil i at udstykke Riget mellem sine Sønner hævnede sig ved en unaturlig Broderstrid, saaledes ogsaa den store Gustav Vasas lignende Statsfeil. I begge Tilfælde maatte Kongen falde som et Offer for sin Broder. — Hvo gjenkjender ikke de ulykkelige engelske Stuarters og deres Lands Skjebne i de franske Bourbonners?

Han misundte og hadede den gamle Adel, og dette stemmede godt overeens med Eriks egne Anskuelser, da han selv frygtede samme som Slægtninge og hemmelige Tilhængere af Hertug Johan. Gøran Perssons Ondskab kom Kongens Mistænksomhed godt tilhjelp, og Erik laante kun altfor villig Øre til hans hemmelige, ofte falske Angivelser. Især gik Gorans Bestræbelser ud paa at vende Kongens Øu fra hans Brødre og Adelen, forat han selv med sine Kreaturer kunde komme til den høieste Magt. Johan reiste 1562 imod Kongens Villie til Polen, med hvilket Rige Erik paa den Tid var i Strid, for at ægte den polske Konge Sigismunds Søster Katharine. Det lykkedes let Gøran at forestille Kongen, at Johans Forbindelse med Polen var rettet mod Erik. Da nu Johan ved sin Tilbagekomst til Finland fik Underretning om Eriks Vrede, foretog han sig uforsigtige Skridt, som gav hans Fjender Vaaben i Hænder imod ham. Kongen sammenkaldte Stænderne i Stockholm, anklagede selv sin Broder, og denne dømtes som Landsforræder tilligemed sine Tilhængere fra Livet. Flere af disse bleve henrettede, og en Hær sendtes op til Finland for at beleire Åbo, som Hertugen efter to Maaneders tappre Forsvar maatte overgive d. 12te August 1563, hvorpaa han og hans unge Ægtefælle bleve førte som Fanger til Sverrig. Erik gyste dog tilbage for et Brodermord, skjøndt Goran Persson ivrig tilraadede ham Hertugens Død, og Dødsdommen forandredes til livsvarigt Fængsel, hvorefter Johan og Katharine tilbragte 4 Aar i Fangenskab paa Gripsholm-Slot. Paa samme Tid begyndte Erik den blodige Syvaarskrig med sin Fætter, den dansk-norske Konge Frederik II., hvilken Krig førtes ud over hans Regjerings Grændser, idet Skjebnen havde forbeholdt den fangne Johan at ende den.

Under disse indre og ydre Stridigheder gik Eriks stadige Bestræbelser ud paa at finde en Dronning. Uden at opgive sit gamle Frieri til den engelske Dronning henvendte han sig samtidig til den for sin Skjønhed og sin ulykkelige Skjebne saa bekjendte franske Enkedronning og senere regjerende Dronning i Skotland Marie Stuart, til Prindsesse Renata af Lothringen

(Christiern II.'s Datterdatter) og til Prindsesse Christine af Hessen, en Datter af den i Reformationstiden bekjendte Landgreve Philip den Høimodige*). Men ingen af disse hinanden krydsende Giftermaalsplaner, som kostede Landet umaadelige Pengesummer, og som bidroge ikke lidet til at svække Kongens Anseelse saavel i Udlandet som hjemme, vilde fremmes. Det stod i Skjebnens Bog, at den Qvinde, som skulde vinde Eriks Hjerte og — om end kun for en ganske kort Tid — dele hans Krone, skulde være at finde langt borte fra de fyrstelige Sale. Vi skulle nu nogle Dieblikke dvæle ved den eneste lysende Stjerne i den mørke Nat, der hvilede over Eriks Liv under hans korte Kongedømme — ved Karin Månsdatter.

I Sverrig var endnu i det 16de Aarhundrede den Skik ikke saa almindelig som i andre Lande, at Kongerne søgte deres Ægtefæller i fremmede Fyrstehuse, ihvorvel Erik, som vi have seet, gjorde adskillige Forsøg i denne Retning; dette havde sin naturlige Grund deri, at Kongeslægterne i dette Land, der fordetmeste vare udgaaede af den indfødte Adel, hurtig afløste hverandre, og som oftest uddøde, inden de endnu havde faaet Tid til ret at befæste sig paa Thronen**). Gustav Vasa havde valgt sine to sidste Dronninger blandt sit Folks Adel; ogsaa Johans anden Dronning blev en svensk Adelsfrøken; Eriks Udvalgte havde Fødselen anviist en beskeden Plads i Landets ringeste Classer, men en høiere Adel end den, Fødselen giver, gjorde hende værdig til at indtage en Plads ved Kongens Side. I Eriks Livvagt

*) Sidstnævnte Prindsesse blev kort efter gift med Hertug Adolf af Holsten-Gottorp, og deres Datter med Eriks yngste Broder Kong Carl IX. (see S. 158), saa at hun blev Stammoder til Gustav Adolf og Dronning Christine, ligesom ogsaa til Carl XI., Carl XII. og de følgende svenske Konger af det holsten-gottorpske Huus.

**) Intet Land i Europa kjender saa mange Dynastier som Sverrig, der har havt Konger af 18 forskjellige Slægter, hvoraf de 11 vare svenske eller dog nordiske. De øvrige 7, hvoraf de 4 kun gave Sverrig en enkelt Konge, vare alle, med Undtagelse af det nuregjerende Kongehuus, forskjellige tydske Fyrstehuse.

tjente en Bondesøn fra Medelpad (et af Landskaberne i det svenske Norland) ved Navn Magnus, først som Menig, siden som Corporal. Han havde en Datter Karin, der som Barn sad paa Stortorvet i Stockholm og solgte Frugt, hvorved hun fortjente sig sit Ophold. Kongen kom en Dag der forbi, blev opmærksom paa den da trettenaarige Piges sjeldne Skjønhed og lod hende optage blandt sin Søster Elisabeths Jomfruer og give en omhyggelig Underviisning. Den lille Karin fattede let Alt, hvad hun skulde lære, og udmærkede sig derhos ved et sædeligt og i enhver Henseende elskværdigt Væsen. Ogsaa hendes Skjønhed tiltog med hver Dag, saa at alle den Tids Forfattere, endog Eriks Fjender, ere enige i at berømme hende som den Skjønneste blandt de Skjønne. Det samme syntes Erik, og hans Hjerte droges alt mere og mere til hende. Han benyttede enhver Leilighed til at vise hende sin Hengivenhed, og dette indvirkede saa meget lettere paa den unge smukke Pige, som Erik selv var en skjøn og tillige, naar han vilde, kunde være en elskværdig Herre*). Fortryllet af den kongelige Høihed og endnu mere af Kjærlighed hengav hun sig ganske til sin elskede Erik. En virkelig gjensidig Tilbøielighed forenede dem. Erik havde fra den Tid ingen Tanke for andre Fruentimmer; hans elskede Karin blev hans Alt. Frierierne til de fremmede Fyrstinder ophørte ogsaa efterhaanden, og da Karin snart fødte en Søn, skal Kongen allerede have fattet den Beslutning ved Leilighed at ophøie hende til sin Dronning.

Karin blandede sig aldrig i Regjeringssager; ikke desto mindre bragte Gøran Perssons onde Samvittighed ham til at frygte den store Yndest, hvori hun stod hos hans Herre; hun kunde jo styrte ham. Han og hans Tilhængere søgte derfor ved falske Beskyldninger at bringe hende i Unaade; men det mislykkedes. Deres Ondskab blev røbet; Erik blev høilig forbittret, og hvis ikke den godlidende Karin selv havde bedt for dem, vilde det have været forbi med dem og deres Magt; maaskee Kongen derved

---

*) Karin antages at være født 1549 og var altsaa 15—16 Aar yngre end Kongen.

vilde have været reddet. Hans Kjærlighed til den skjønne og blide Karin blev uforanderlig, og hun brugte stedse og alene sin Indflydelse til at formilde hans heftige Sind.

Een Bloddaad — den værste af Eriks Voldsgjerninger og den, der kostede ham Krone og Liv — kunde Karin dog ikke afværge, thi her fandt Gøran Perssons Ondskab en Støtte i Kongens Mistænksomhed. Af alle svenske Adelsslægter var Sturernes den fornemste og mægtigste, da den efter Calmar-unionens Opløsning havde givet Sverrig tre Rigsforstandere umiddelbart for Gustav Vasa og tillige var nærbeslægtet saavel med de gamle som med det nye Kongehuus. Baade Gustav og hans Søn nærede en hemmelig Frygt for Sturerne; de vare bange for, at de ikke skulde kunne modstaae de mange Fristelser til Opror, som fordums Minder, Folkets Hengivenhed og egen Magt frembode. Gustav var klog nok til at skjule sin Frygt; hos Erik gav den sig oftere tilkjende. Hovedet for Slægten var Svante Sture, den første af de tre Grever, som Erik havde udnævnt ved sin Kroning, en Søn af den sidste Rigsforstander Sten Sture den Yngre og Svoger til den afdøde Konge. I Begyndelsen viste Erik idetmindste tilsyneladende Svante Sture megen Tillid og satte ham til Statholder i Lifland; ja han tænkte endog i nogen Tid paa at ægte en af hans Døttre; men Gøran arbeidede derimod og forestillede Kongen, at de store Huse vare mægtige nok iforveien. Denne Kongens onde Aand nærede stadig Eriks Mistillid og Uvillie mod Sturerne, af hvilke især Svante Stures ældste Søn Nils Sture var Gjenstand for Kongens Frygt. Under det aldeles ugrundede Paaskud, at Slaget ved Svarteraa, hvor Daniel Rantzau d. 20de October 1565 med en langt ringere Hær tilføiede de Svenske et stort Nederlag, var tabt ved Nils Stures Forræderi, lod Kongen denne dømme fra Livet, hvilket vel skjænkedes ham af sær kongelig Naade, men paa den Betingelse, at han skulde holde et vanærende Indtog i Hovedstaden som Landsforræder. Dette fandt ogsaa virkelig Sted

d. 15de Juni 1566 med alle de Forhaanelser, som Gørans nedrige Sjæl kunde udtænke. Greven blev med Magt sat op paa en gammel afredt Vognmandsheſt; en Krone af Halm blev sat paa hans Hoved og et Ark reent Papir lagt foran ham; i dette Optog maatte han med en lang Række Tiggerborn og pjaltede Kjærlinger foran sig ride igjennem Stockholms Gader. Da Gøran, idet han satte Halmkrandsen paa hans Hat og lagde Papiret i Sadlen, udbrød: „Her, Nils Sture, du Forræder! har du den prægtige Belønning, du har fortjent i Felten, og her har du Brev paa det Gods, som er dig lovet", svarede Hr. Nils Uslingen: „Et Baſtreb om din Hals var en mere passende Belønning for dig, end denne er for mig. Jeg har fortjent andet af Kongen; det kunne I bevidne — tilføiede han, idet han vendte sig om til Soldaterne — „I, som have været med mig i Krigen"; hvorpaa Flere raabte høit, at Hr. Nils havde forholdt sig som en ærlig Svensker mod Fjenden. At en saa skammelig Behandling af en af Landets første Magnater maatte vække hans Families og i det Hele det svenske Aristokraties Harme, er naturligt; muligt er det ogsaa, at et Opror fra den Tid var i Gjære, skjøndt det aldrig blev beviiſt. Nok er det — Kongen, hvis Mistænksomhed tiltog Dag for Dag og nu, efter hvad der fra hans Side var passeret, heller ikke var uden Grund, sammenkaldte det næste Aar en Rigsdag i Upsala, og indbød forinden nogle af Rigets fornemſte Herrer, af Familierne Sture, Lejonhufvud, Stenbock o. fl., til sig paa Svartſjø, hvor de strax efter Ankomsten bleve fængslede, og derfra førte til Upsala. Den 19de Mai 1567 aabnedes Rigsdagen af Kongen, som Gøran Persson og hans Slæng gjorde Alt for at ophidse, med en Anklage mod Nils Sture og hans Standsfæller, hvilken videre udførtes af Gøran, der forelagde Stænderne fire aldeles intetsigende Anklagepunkter. Alle Stænderne, undtagen Præsteskabet med den gamle Erkebiskop Laurentius Petri i Spidsen, toge dem dog for gode og dømte, for at gjøre Kongen tilpas, de Anklagede som æreløse Landsforrædere. To Aar senere efter Eriks Affættelse casserede de samme Stænder igjen efter den nye Konges Ønske Dommen

og undskyldte sig med, at de vare blevne tvungne til at underskrive den uden at kjende den; men Geistlighedens Protest viser nokfom, at Tvangen ikke var nimodstaaelig. Forøvrigt var Dommen allerede fuldbyrdet, inden den blev fældet.

Under hele denne formløse og lovløse Proces vaklede den ulykkelige Konge, som Gøran og hans Parti holdt afspærret fra alle forstandige og retsindige Mænd, der havde kunnet stemme hans Tanker til det Bedre, fra den ene Side til den anden, snart indtil Raseri plaget af sin ulyksalige Mistanke, snart rørt af Samvittigheden og af Medlidenhed, saa at han endog var lige ved at løslade de Anklagede og skaffe dem Opreisning. Den 22de Mai skrev han selv til Svante Sture, at han var overbeviist om hans Uskyldighed, og at Begges Uvenner vare Skyld i hele Misforholdet, og Karin fik Tilladelse til at glæde hans Hustru med Haabet om et godt Udfald. Men snart fik Gøran Persson og Mistænksomheden igjen Magt over den svage Konge, der stedse tumledes som en Bold imellem det Gode og det Onde.

Den 24de Mai 1567 blev den ulykkelige Dag baade for Erik og Sturerne. Kongen havde taget en sort spansk Fløiels Klædning paa, med Kappe over Skuldrene, Sværd ved Siden og paa Hovedet en sort Hue med sorte Fjær. Om Formiddagen vilde han forlige sig med Herrerne. Han gik først til Sten Lejonhufvuds Fængsel, kastede sig paa Knæ for ham og bad ham tilgive, at han var bleven uskyldig fængslet og saa slet behandlet. Hr. Sten faldt selv paa Knæ og bad Kongen om Naade, hvorpaa de begge fulgtes ad til Svante Sture. Her fandt samme Scene Sted; Erik bad om Tilgivelse for den uforskyldte Fængsling og fik den, og for at bekræfte Forsoningen begjærede han en af Grev Svantes Døttre tilægte. Sture svarede, at han selv, hans Datter og Alt, hvad han eiede, tilhørte hans Konge. Nu skulde de gaae ud og begge Herrerne løslades; men i Døren vendte Erik sig om og sagde: „I kan dog aldrig tilgive mig Hr. Nils's Beskæmmelse." I det Samme kom Gøran Persson og sagde: „Naadigste Herre! herude er En, som ikke mener Eders Majestæt

det vel". „Hvem er det?" raabte Kongen og sprang ud. Herved blev Svante Sture atter indespærret, og Sten Lejonhufvud sendtes igjen til sit Fængsel. Man berettede Kongen, at hans Broder Hertug Johan var kommen los og havde begyndt Opror. Strax bleve nogle Soldater afsendte med Befaling at bringe Hertugen enten dod eller levende. Nu kom Magister Petrus Caroli, der var Præst i Calmar og tidligere som Hofprædikant havde vidst at vinde Eriks Yndest, ligesom han i det Hele horte til Gorans Slæng, og Kongen tog ham med sig paa en Spadseretour. Da Erik kom tilbage fra denne til Slottet, var han ganske oprort og ilede til Nils Stures Fængsel. Denne havde lagt sig paa Sengen og læste i en Bonnebog, da Kongen traadte ind med en Dolk i Haanden og udbrod: „Er du der, du Landsforræder!" Hr. Nils sprang op af Sengen, kastede sig paa Knæ og sagde: „Allernaadigste Konge! jeg er ingen Forræder, men har trolig tjent og vovet mit Liv for Eders Majestæt". Men istedetfor Svar stodte Kongen ham Dolken i Armen. Nils trak den ud, aftorrede Blodet og leverede den igjen til Kongen med de Ord: „Naadige Herre! skaan mig; jeg har ikke fortjent Eders Unaade". Nu sprang Drabanten Per Wiljamsson, en Sosterson af Goran Persson, frem, og idet han sagde: „Du er alligevel en Forræder, og derfor skal du have dette", stak han ham sin Hellebard i Siet; Sture styrtede om paa Gulvet og bad ynkelig: „Naadige Konge! skaan mit Liv!" Men Erik sagde blot: „Hor, den Forræder taler endnu". Da fuldendte Per Wiljamsson Mordet med gjentagne Hellebardstod.

Neppe var dette forste Mord begaaet og Kongen kommen ud, forend han blev overfaldet af en heftig Angst og Samvittighedsbebreidelser. Han skyndte sig til Svante Stures Fængsel, kastede sig atter paa Knæ og sagde: „Kjære Frænde! for Guds Skyld bede vi Eder at tilgive Alt, hvad vi have gjort imod Eder". Som om han havde en Anelse om, hvad der var passeret, svarede Greven: „Allernaadigste Konge! er min Son uskadt, saa vil jeg af Hjertet gjerne tilgive Eders Majestæt; men er han ikke længer ilive, da skal I staae mig til Ansvar for Gud".

„Ja, see der", sagde Erik og sprang op, „I tilgiver os det aldrig; derfor maa I lide samme Skjebne". Fulgt af nogle Drabanter ilede han ud af Slottet.

Erik vidste nu ikke mere, hvad han gjorde, og Gøran Persson og hans Parti havde Spillet vundet. De paastode, at da Nils var myrdet, var det ogsaa nødvendigt, at de Andre, som aldrig vilde tilgive dette Mord, kom af Dage, og Kongen sendte Befaling til Slottet, at alle Fangerne skulde miste Livet „undtagen Hr. Sten". Kongens forrige Lærer Dionysius Beurreus, der gjorde ham Forestillinger derimod, blev paa hans Befaling myrdet af Per Wiljamsson. Derpaa begav han sig selv længere bort i Skove og Udørkener, og Ingen vidste, hvor han var henne. Da Per Gad, der førte Commandoen paa Upsala-Slot, havde modtaget Kongens Befaling, gik han først med sine Drabanter til Svante Sture og myrdede ham; derpaa havde Abraham Stenbock, Erik Sture (Svantes yngre Søn) og Ivar Ivarsson samme Skjebne. Sten Lejonhufvud og Sten Banér undslap, da Per Gad ikke vidste, hvilken Hr. Sten Kongen havde meent skulde skaanes. Slottets Porte bleve i flere Dage holdte lukkede, saa at hele Byen var uvidende om den passerede Blodbaad, og de Fangnes Slægtninge vedbleve at sende Mad op til dem paa Slottet. Det var i den Tid, at Gøran Persson fik Stænderne til at underskrive Dommen for at skaffe de begaaede Mord Skin af Lovlighed.

Efter disse rædsomme Forvildelser, under den paafølgende Fortvivlelses haarde Kampe, viste den trofaste Karin sig som den blodbetyngede og nu dobbelt ulykkelige Konges gode Engel. Martret paa det Frygteligste af Samvittighedsnag og Angst for Fremtiden var han i den første Tid efter Mordet aldeles vanvittig og vankede omkring forklædt som Bonde, uden i flere Dage enten at ville nyde nogen Spise eller søge Hvile. Dem, der kjendte ham og kaldte ham Konge, svarede han: „Nils Sture er Sverrigs Rigsforstander" og „Jeg har som Nero myrdet min Lærer". Karin fik ham endelig opsøgt og ført tilbage til Upsala, og hendes utrættelige og kjærlige Omhu gjød ligesom Balsom i de

blødende Saar. Angerfuld kastede han sig nu i Armene paa Adelen og søgte at forlige sig med de Myrdedes Slægtninge; store Summer bleve disse udbetalte, og de myrdede Herrers Begravelse gik for sig med stor Pragt. Da Kongens nedslagne Sindsstemning med hyppige Anfald af Vanvid gjorde ham aldeles uskikket til at befatte sig med Regjeringen, blev han ført til Svartsjø, hvor han tilbragte sine Dage som i et Fængsel under stadigt Tilsyn, eftersom man frygtede for, at han kunde tilføie sig selv eller Andre Skade; Regjeringen forestodes imidlertid i Stockholm af Sten Lejonhufvud, der, som vi have seet, ved en tilfældig Omstændighed var undgaaet Døden, og Per Brahe. Gøran Persson og hans Tilhængere, som havde haabet ved Herrernes Død at arve deres Magt og Rigdomme, bleve bittert skuffede. Kongen afskyede i denne sin Tilstand sine forrige Raadgivere, og da de hævnlystne Herrer forlangte, at Gøran skulde stilles for Retten, gav Erik strax sit Samtykke. Han blev ført for en Domstol af 48 adelige Herrer og anklaget for mange og gruelige Forbrydelser. Meer end 120 Mennesker, som alle i Dommen nævntes ved Navn, skulde denne Mand have ladet bringe af Dage, tildeels uden Lov og Dom, idet han enten havde ladet dem hemmelig myrde i Fængslet eller drukne ved Nattetid, og deres Eiendomme havde han for Størstedelen rovet til sig. Gøran og hans Broder Krister bleve dømte til Tab af Ære, Liv og Gods. Dommens Udførelse blev dog udsat, indtil Kongen havde gjenvundet sit Helbred og kunde stadfæste den.

Af Eriks Sindssvaghed benyttede Johans mange og mægtige Slægtninge sig til at udvirke hans Befrielse, som de ogsaa let opnaaede paa Basis af gjensidig Forsoning; Hertugen lovede Kongen undersaatlig Troskab og Lydighed efter Arboga-Forliget, ligesom ogsaa at erkjende de Sønner, som Karin Månsdatter maatte føde, for Thronarvinger. Den 8de October fandt en Sammenkomst mellem Brødrene Sted paa Svartsjø; de faldt paa Knæ for hinanden og bade hinanden om Tilgivelse, men deres Hjerter vedbleve at være fulde af Frygt og Had. Snart skiltes de igjen ad; Erik forblev paa Svartsjø, men Johan op-

holdt sig meest i Arboga eller Eskilstuna. Saaledes endte Aaret 1567, som Erik selv i sin paa Latin førte Dagbog har betegnet som „det ulykkeligste Aar for Kong Erik".

Sverrigs forvirrede Forhold kom de Danske godt tilpas under Krigen. Daniel Rantzau og Frants Brokkenhuus gjorde i November 1567 deres berømte Indfald i Sverrig, trængte igjennem Smaaland ind i Øst-Gothland, og hærjede og ødelagde Land og Stæder overalt, hvor de kom frem. Erik, der nærede Mistanke til sine Feltherrer og frygtede for, at de skulde vende sig med Hæren mod ham selv, besluttede i Januar 1568 i egen Person at anføre Toget mod Rantzau. Hvorledes Krigen blev ført under saadanne Forhold, kan man let tænke sig. Kongen, der havde trukket Tropperne, som skulde spærre Tilbageveien for Rantzau, til sig, drog meget langsomt frem; Rantzau slog sig igjennem de forskjellige Baghold i Huulveien og naaede d. 14de Februar lykkelig den danske Grændse, saa at Erik, der kom dragende efter med sin Hær, ikke mødte nogen Fjende; han faldt derfor ind i Skaane og hærjede Landet; men da Veiene om Foraaret toede op, trak han sig igjen tilbage. Under dette korte Felttog, der ikke skaffede ham Laurbær, havde Kongen gjenvundet sit Helbred, og dermed var ogsaa Angeren over den i forrige Aar begaaede Blodbaad forbi. Saasnart han kom tilbage til Stockholm, var det Første, han gjorde, at frikjende Gøran Persson; han lod en Herold udraabe, at Gøran var en ærlig, uskyldig Mand, men derimod de i Upsala myrdede Herrer Forrædere, som havde fortjent deres Død, og han fordrede alle de Summer tilbage, som han i sin Svaghed havde udbetalt deres Slægtninge. En almindelig Takkefest blev paabudt over hele Riget for Kongens Helbredelse. Eriks Beslutning at belønne sin elskede Karin for hendes Trofasthed ved at ophøie hende til Dronning stod imidlertid fast. Han havde allerede tidligere i denne Hensigt udvirket sig Stændernes Samtykke til at gifte sig, med hvem han vilde, indenrigs eller udenrigs, høi

eller lav. Derefter lod han sig hemmelig vie til Karin, og Hertugerne og Raadet maatte love at erkjende hendes Børn for Thronarvinger. Den 28de Februar 1568 fødte hun en Søn, som blev kaldet Gustav, og hvis Daab gik for sig med stor Høitidelighed; ved denne Leilighed bleve Karin og hendes Slægtninge ophøiede i Adelstanden med en Halvmaane i Vaabenet. Endelig efter sin Tilbagekomst fra Felttoget besluttede Erik offentlig at feire sin Formæling med Karin og tillige lade hende krone til Dronning; for at forhøie Festen blev den sat i Forbindelse med Kongens Søster Sophies Bryllup med Hertug Magnus af Sachsen-Lauenborg. Dagen bestemtes til d. 4de Juli. Alle Rigets fornemste Herrer bleve indbudne, ogsaa Hertugerne, som vel lovede at komme, men ikke indfandt sig. Paa den fastsatte Dag fandt begge Formælinger Sted. Erkebispen Laurentius Petri forrettede Vielsen; Per Brahe førte Bruden; tre Riddere bare Kronen, Scepteret og Æblet, og fire andre holdt en forgyldt Himmel over hende. To Rigsraader holdt hendes to Børn under Bryllupsklædet, hvorved de erklæredes for ægte. Den næste Dag foregik Karins Kroning i Storkirken med stor Pragt og de sædvanlige Ceremonier. Da den var forbi, blev en Adelsmand og to Bønder fra Medelpad, Karins Morbrødre, slagne til Riddere. Ved Taffelet efter Kroningen indtraf det Uheld, at Nils Gyllenstjerna, som stod og holdt Kronen, besvimede og tabte den paa Gulvet. Folk mumlede imellem hverandre, at det var et ondt Varsel for den unge Dronning.

Men der behøvedes ingen Jertegn for at varsle Eriks Fald, og der hørte kun ringe Skarpsindighed til at forudsee, hvad der vilde skee, især efter Mordet paa Sturerne.

Eriks Bryllupsglæde blev snart forstyrret. Hertug Johans Losladelse fremskyndede Kongens Fald; thi nu havde de Misfornøiede faaet en Leder, om hvilken de kunde samle sig. Karins Ophøielse paa Thronen blev et kjærkomment Paaskud for Johan til at styrte sin forhadte Broder, ved Siden af alt det

Andet, der med Grund kunde lægges Kongen til Last. Faa Dage efter Brylluppet fik denne Underretning om, at begge Hertugerne, Johan og Carl*), havde forladt Eskilstuna, uden at man vidste, hvorhen de havde begivet sig, og snart erfarede man, at de havde bemægtiget sig Vadstena og med flere af den fornemste Adel stode under Vaaben. Oproret greb hurtig om sig, da der overalt var tilstrækkeligt Tonder, og naaede snart lige til Stockholms Porte. Forgjæves tilbod Erik sine Brødre Forlig og leiede paa samme Tid Snigmordere for at rydde dem af Veien; forgjæves udfordrede han Hertug Carl til en Tvekamp; forgjæves stred han i den sidste Kamp i Spidsen for det Mandskab, der var forblevet ham tro, med fortvivlet Tapperhed, og slog Hertugernes Tropper ved Botkyrka, hvor Mange faldt for hans Haand — hans Skjebne stod ikke til at afvende. Enkedronningen og de kongelige Prindsesser forlode hemmelig Stockholm og begave sig til Hertugerne. Den 17de September opsloge disse deres Leir udenfor Hovedstaden. Da Erik og Gøran Persson fra Slottet saae deres Faner, sagde den Sidste: „Hvis I, naadigste Herre! havde fulgt mit Raad og strax efter Dommen lagt Hertug Johans Hoved ved hans Fødder, saa var dette ikke skeet". „Du siger Noget", svarede Kongen. Ved et Udfald fra Staden opsøgte Erik i det høieste Raseri Hertug Johan for med egen Haand at fælde ham; men Hertugen var ikke i Kampen. Alt maatte vige for Kongens vilde Tapperhed, og han besluttede at forsvare sig til det Yderste. Men der var altfor ringe Sympathi for Erik hos Hovedstadens Befolkning, til at han længe kunde holde sig. Da Hertugerne forlangte Gøran Perssons Udlevering og i modsat Fald truede Stockholm med Storm, nødte Borgerskabet, hvem han var ligesaa forhadt som Adelen, Kongen til at tillade, at hans Yndling blev udleveret. „Snarere havde jeg troet, at Himlen skulde falde ned, end at Kong Erik skulde overgive mig", udbrød Gøran, da han fik at vide, at han blev

*) Den tredie Broder Hertug Magnus var sindssvag og stod saaledes udenfor Begivenhederne; han levede al sin Tid paa Kongsbro i Øst-Gothland.

udleveret paa Kongens Befaling. „Af min ulykkelige Skjebne kunne I lære mere at søge Guds end Kongers Naade". Han blev lagt paa Pinebænken og derefter paa det Grueligste henrettet. Dette skete paa Brunkebjerg, forat Erik fra Slottet skulde see det. Dagen efter Gørans Henrettelse, d. 29de September 1568, aabnede Besætningen Stockholms Porte for Hertugernes Folk, medens Kongen var i Kirke. Paa Efterretningen herom ilede Erik til Slottet for at forekomme sine Fjender, og det lykkedes ham ogsaa at naae det, efterat Sten Lejonhufvud, der vilde afskjære ham Veien, var nedstødt af en Drabant; men han maatte strax derefter overgive sig til Hertug Carl og gaae i Fængsel. Det var netop Otteaarsdagen efter hans Faders Død og hans egen Thronbestigelse.

Den følgende Dag holdt Johan sit høitidelige Indtog i Stockholm, blev udraabt til Sverrigs Konge under Navn af Johan III. og hyldet af Hertug Carl, Raadet og Borgerskabet. I Januar 1569 traadte Stænderne, der vare sammenkaldte for at fradømme Erik Kronen, sammen i Stockholm, og d. 9de Januar stod han tilrette for dem i Storkirken. Han førte selv sit Forsvar med Heftighed og Fynd, og hans Tale syntes at gjøre Virkning. Da afbrød Johan ham med de Ord: „Men du er jo aldeles fra Forstanden". Erik svarede: „Kun een Gang var jeg fra Forstanden, og det var, da jeg lod dig slippe ud af Fængslet". Han blev dømt fra Kronen og til bestandigt, men fyrsteligt Fængsel; Stændernes Dom nedlagdes i et vidtløftigt Skrift, hvori sande og falske Beskyldninger ere blandede imellem hverandre.

Men Erik fik ikke noget fyrsteligt Fængsel; dertil var Johans Had for stort. Han blev ofte mishandlet af sine raae Vogtere, især af den vilde Oluf Stenbock, der endog engang efter et formeligt Slagsmaal i sit Raseri affyrede en Bøsse paa Erik og traf ham i Armen, saa at han faldt om paa Gulvet, svømmende i sit Blod. Johans Frygt drev ham til idelig at lade den ulykkelige Konge skifte Opholdssted. Først sad han paa Stockholms Slot; men endnu i Aaret 1569 blev

han flyttet derfra til Åbo; fra Åbo førtes han 1571 til Kastelholm paa Øen Åland og efter nogle Maaneder til Gripsholm; derfra igjen 1573 til Vesterås og endelig 1574 til sit sidste Fængsel paa Ørbyhus i Upland. Overalt, hvor han var, maatte han savne alle Livets Beqvemmeligheder og blev systematisk plaget; saaledes bleve, da Erik var en Elsker af Læsning og Musik, Bøger og Instrumenter tagne fra ham. Hyppig klagede han i Breve til Johan over den haarde Behandling og udbad sig Landflygtighed som en Naade; „Verden er dog stor nok" — skriver han i et af dem — „til at selv Broderhad kan stilles ved Afstand af Steder og Lande". Een Trøst fik han, da det blev tilladt hans elskede Karin og deres Børn at besøge ham i hans Fængsel; men ogsaa den blev ham snart berøvet, og da de førtes bort, henfaldt han i den dybeste Sorg. Han skrev lange Breve til Karin, som indeholdt snart Forsikkringer om hans Kjærlighed, snart Formaninger med Hensyn til Børnenes Opdragelse. Stundom udgjød han sin Sorg i Psalmer, af hvilke et Par ere optagne i den svenske Psalmebog*).

Imidlertid fandt gjentagne Sammensværgelser Sted for at befrie Erik, hvilket kan tjene til at vise, at han ved Siden af sine mange Fjender dog ogsaa havde Venner. En af disse, Franskmanden Carl de Mornay, førte 1573 5000 Skotter, som han var udsendt af Regjeringen for at hverve, til Stockholm; med disse var det hans Hensigt at befrie Erik og under den saakaldte Sværddands, som var meget i Brug i Skotland, og som nogle af dem skulde opføre paa Slottet, myrde Johan og de mod Erik meest fjendtlig stemte Herrer; men Planen blev røbet og Mornay henrettet. Endelig besluttede Johan for bestandig at befrie sig fra sin Frygt ved at lade Erik myrde, hvortil den unaturlige Broder allerede 1569 havde erhvervet sig Rigsraadets og Bispernes Samtykke i Tilfælde af Oprør, og

*) I den nugjældende danske Psalmebog findes een Psalme af Kong Erik XIV. (Nr. 540 „Jeg er en fattig Fange") og een af hans Brodersøn Kong Gustav Adolf (Nr. 112 „Forfærdes ei, du lille Hob").

1575 faaet samme fornyet. I Februar 1577 modtog Hovedsmanden paa Ørbyhus Johans Befaling, at Erik skulde tages af Dage ved Gift. Kongens Kammertjener tilberedte Giften, og hans Secretair Johan Henriksson skulde give ham den. Den ulykkelige Fange saae, at al Modstand var forgjæves. Den 24de Februar aflagde Erik sit Skriftemaal og modtog Sacramentet; den næste Dag tog han Giften i Ærtesuppe. Dens Virkninger indfandt sig snart. Da Døden nærmede sig, spurgte Præsten ham, om han ikke af Hjertet vilde tilgive sine Fjender, hvad han den foregaaende Dag ved Skriftemaalet havde nægtet. Han svarede: „Jo, af Hjertet gjerne." Erik døde om Morgenen Kl. 2 d. 26de Februar 1577. Et Iilbud bragte strax Underretning derom til Johan, der fra Prædikestolene i Stockholm lod forkynde Eriks Død „som Følge af en langvarig Sygdom". Hans Lig kom til at hvile i Vesterås-Domkirke; over samme blev sat følgende Indskrift paa Latin af 1ste Kong. Bog, 2det Cap. 15de V.: „Riget er vendt fra mig og blevet min Broders; af Herren er det blevet hans."

Eriks Dronning havde aldrig blandet sig i Regjeringen, men kun overalt, hvor det var hende muligt, brugt sin Indflydelse til at afholde Kongen fra Voldsomheder. Hendes Mildhed og Uegennyttighed var almindelig bekjendt, og Forfølgelserne mod Erik strakte sig derfor ikke til hende. Hun fik anviist Underholdning for sig og sine Børn, hvilken efterhaanden forøgedes; 1581 overlod Johan hende Kongsgaarden Ljuxala i Finland med 26 Bøndergaarde. Kongen synes at have villet vise sin Anger over Brodermordet ved Mildhed mod Enken; ogsaa Hertug Carl viste hende bestandig Velvillie. Hendes Datter Sigrid blev gift med Lagmanden i Finland Henrik Classon Tott, ved hvem hun blev Stammoder til den 1674 uddøde grevelige Familie Tott, og efter hans Død med Nils Nilsson Natt och Dag. Glemt af Verden henlevede Karin sin Alderdom i sine Nærmestes Kreds (Datter, Svigersøn og Børnebørn) paa

det affides, men skjønne Ljuxala. Sin Glæde søgte hun i at gjøre godt, og Mindet om hendes Dyder og hendes Velgjørenhed lever endnu efter halvtredie hundrede Aars Forløb blandt Almuen der i Egnen.

Endnu et Træk skulle vi anføre af Karins ædle Charakteer. Efter Johans Død udbrød der en heftig Krig mellem hans Søn Sigismund og Hertug Carl om Kronen, og Krigens Rædsler naaede ogsaa til Finland. Oluf Stenbock — den Samme, der havde behandlet Erik saa umenneskeligt i Fængslet — var der Anfører for Sigismunds Parti. Endnu i sin fremrykkede Alder havde han bevaret sit vilde Sind, og da han var bleven fangen af Carls Tilhængere, blev han derfor bunden til et Træ, skudt og nedgravet som et Dyr paa Marken i Nærheden af Ljuxala. Da Karin fik sin forrige Fjendes ulykkelige Skjebne at vide, udsendte hun i Stilhed nogle af sine Tjenere, som opgravede Liget, og lod det give en anstændig Begravelse i viet Jord.

Karin døde i Aaret 1612 og fik sit Hvilested i det tottske Gravcapel i Åbo-Domkirke. Foruden Datteren Sigrid havde hun født Erik tre Sønner, af hvilke de to vare døde i en spæd Alder. Den tredie, Gustav, der var født 1568 kort før sin Moders Bryllup og endnu før sin Fødsel bestemt til Thronarving, blev opdraget i Udlandet af Jesuiter i den katholske Tro. Han havde arvet sin Faders Kjærlighed til Videnskaberne; især syslede han ivrig med chemiske Studier, hvilket endog skal have forkortet hans Liv. Efter megen Omflakken og mange Hændelser kom han tilsidst til Rusland, hvis Czar Boris Godunov forgjæves søgte at bruge ham som Redskab for sine politiske Planer. Her døde han 1607 i den lille By Kaschin. I en Birkelund udenfor Byen vistes Kongesønnens eensomme Grav.

Gustav Adolf og Ebba Brahe.

(1865)

Til at noget Stort og Herligt kan udrettes, til at Tanken om noget Stort og Herligt baade undfanges og kommer til Udførelse hører der Begeistring, og ingen Tid har vel mere behøvet at mindes herom end netop vor prosaiske Tid, der er saa fattig paa Begeistring og saa fattig paa Stordaad. Men at Begeistringen hos den stærke, daadskraftige Mand saa ofte fødes eller dog næres af den omme elskende Qvinde, det lærer saa at sige hvert Blad i Historien. Det var Kjærlighed til Qvinden, der bragte Harald Haarfager til at undfange den dristige Tanke at bringe hele Norges Rige under sit Scepter; det var den, der i Middelalderen besjælede de christne Riddere til at udføre glimrende Bedrifter i Kamp for Kirken og Uskyldigheden; det var efter Sagnet i en elsket Qvindes Favn, at Valdemar Atterdag fandt Hvile og Løn for sin store Kongegjerning igjen at samle sit opløste Fædrenerige. Selv Vasasønnen med de rige Anlæg, men det vilde Sind, som har været Gjenstand for den foranstaaende Skildring, mildnedes og ligesom fremtræder i et skjønnere Lys ved en ædel Qvindes Kjærlighed, og nærværende Fortælling skal fremstille et lignende Forhold mellem hans Brodersøn, den store Troeshelt Gustav Adolf, og en ung Qvinde, efter den samme Forfatter, hvis ædle Personlighed udbreder et eiendommeligt Skjønhedsskjær over de Mænd og Qvinder, som han fremstiller paa Historiens Skueplads.

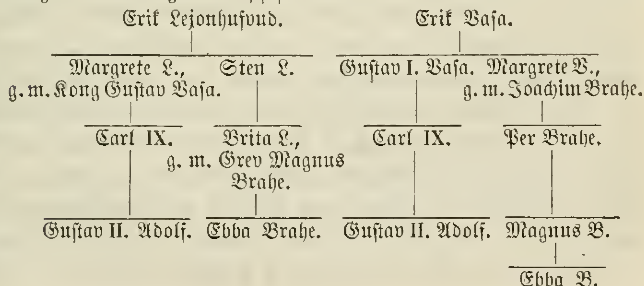
Den svenske Rigsdrost Grev Magnus Brahe, en af Rigets fornemste Herrer, var gift med Brita Lejonhufvud, en Datter af Gustav Vasas Svoger Sten Eriksson Lejonhufvud. De havde kun et eneste Barn, en Datter, som var født 1596 og blev kaldet Ebba efter sin Mormoder og Faster. Fru Brita var en fortrolig Veninde af Dronning Christine, Kong Carl IX.'s Ægtefælle*), og da hun laae paa sit Yderste, begjærede hun som den sidste Naadesbeviisning, at Dronningen vilde tage hendes unge Datter under sin Beskyttelse. Dronningen opfyldte beredvillig sin døende Veninbes Ønske og førte den unge Frøken med sig til Hoffet, hvor hun ved sit elskværdige Væsen, sin Forstand og sin sjeldne Skjønhed snart i høi Grad vandt baade Dronningens og alle Andres Yndest. Hendes personlige Egenskaber i Forbindelse med hendes høie Byrd og Rigdom gjorde snart den unge Ebba Brahe til Gjenstand for de adelige Ynglingers Beundring og Tilbøielighed, saa at de kappedes om at behage hende, og selv Kongens Brodersøn Hertug Johan af Øst-Gothland tænkte en Tid lang paa at vælge hende til sin Brud, men hans Planer forstyrredes af Dronningen, som fik et Ægteskab bragt istand imellem Prindsen og sin egen Datter. Ebba Brahes Skjønhed skulde imidlertid paa en endnu føleligere Maade give den stolte Dronning Anstød.

Ved Mødrenes fortrolige Omgang vare Gustav Adolf og Ebba Brahe som Børn ofte komne sammen og havde allerede da fattet Barndomsvenskabets Hengivenhed for hinanden. Senere aftog vel den gjensidige Fortrolighed og de traf sjeldnere sammen, eftersom Prindsen bestandig var sysselsat, deels med Studier, deels paa Reiser og med Regjeringsanliggender. Men efter Fru Britas Død saae de hinanden igjen, hun dengang femten, han sytten Aar gammel, begge uden Sammen-

*) Denne Dronning, der spiller en Hovedrolle i den følgende Fortælling, var den i Anm. S. 142 omtalte Prindsesse af Holsten-Gottorp, en Datter af den første af disse Hertuger Adolf og Sønnedatter af den danske Konge Frederik I.

ligning de skjønneste og meest udmærkede ved hele Hoffet, baade i Andres og i Hinandens Øine. Gjensidig Beundring, stedse voxende Tilbøielighed og tilsidst den varmeste Kjærlighed udviklede sig, vel lidt efter lidt, men derfor ogsaa saa meget desto stærkere og dybere i deres alvorlige Sind. Imidlertid havde Gustav Adolf besteget Thronen efter sin Fader, men først et Aar senere, henimod Slutningen af Aaret 1612, fandt han Leilighed til at tilstaae sine Følelser for sin Frænke*) og modtage Forsikkringen om hendes Gjenkjærlighed. Et saadant Forhold kunde imidlertid ikke længe undgaae Hoffets og den skarpsynede Enkedronnings Opmærksomhed, og hun besluttede paa enhver Maade at modarbeide det, skjøndt — hvad der allerede er bemærket i den foregaaende Afhandling — slige Forbindelser mellem Kongerne af Vasaslægten, der jo selv oprindelig var en svensk Adelsslægt, og Frøkener af Landets øvrige adelige Familier tidligere, medens Slægten endnu var ny paa Thronen, ikke havde været ualmindelige, eftersom baade Familierne Lejonhufvud, Stenbock og Bjelke havde afgivet Dronninger til Kongehuset. Dronningen lod de to Elskende tydelig mærke sit Mishag med deres Forbindelse, og søgte derhos saa meget som muligt at holde dem fjernede fra hinanden, i Haab om, at Tiden, Fornøielser og For-

*) Gustav Adolf og Ebba Brahe vare, som ovenfor antydet, Næstsøskendeborn og desuden endnu paa en anden Maade beslægtede, idet Frøkenens Fader Grev Magnus Brahe som Sønnesøn af Gustav Vasas Søster Margrete var Kongens Næstsøskendebarn.

retninger skulde adsprede den attenaarige Konge. Men hun tog feil; med Vanskelighederne tiltog deres Kjærlighed. I de varmeste Udtryk udgjød den unge Konge sine Følelser og Forhaabninger i det ene Brev efter det andet til sin elskede Frøken, og anholdt tilsidst formelig hos Grev Magnus om hans Datters Haand. Frøken Ebba derimod, som daglig var udsat for Hoffets Skjæmt og Enkedronningens aabenbare Uvillie, tabte Modet og bad i gjentagne Skrivelser sin kongelige Elsker om at opgive Tanken om deres Forening. „Hjertens allerkjæreste Frøken" — svarede Gustav Adolf — „ved den trofaste Kjærlighed, jeg har baaret og stedse bærer til Eder, bønfalder jeg Eder om aldrig mere at lade mig høre eller læse de Ord, at jeg ikke mere skulde tænke paa Eder. Tvertimod synes det mig, at vi med den Bestandighed, som er ægte Kjærligheds Prydelse, bør lade vor Lykke i andre Henseender fare, i det faste Haab ved en saadan Troskab tilsidst at overvinde Hendes Majestæts Sind og saaledes opleve den lyksalige Dag, som skal husvale min brændende Længsel og, som jeg haaber, ogsaa glæde Eders trofaste Hjerte." Under Brevene saaes Gustav Adolfs og Ebba Brahes Navne sammenføiede, undertiden det sidste indsat i den Førstes brændende Hjerte.

Da Enkedronningen mærkede, at hun Intet opnaaede paa denne Maade, forandrede hun sit Forhold og begyndte at møde Ebba Brahe med mere Godhed og Velvillie. Gustav Adolf fattede nyt Haab og gjorde ogsaa ved Hertug Julius Henrik af Sachsen-Lauenborgs Mægling et nyt Forsøg paa at erholde sin Moders Samtykke. Dronningen gav et undvigende Svar: hun saae ugjerne en Konges Forbindelse med en Undersaats Datter; men skulde Saadant nødvendig skee, vidste hun ingen mere passende end Frøken Ebba, der baade besad og fortjente Alles Høiagtelse; dog ønskede hun nogle Aars Udsættelse for yderligere at prøve deres gjensidige Tænkemaade. Nu syntes Sagen alene at beroe paa de Elskende selv, paa deres Troskab og Hengivenhed. Kongen tvivlede derfor ikke mere om et heldigt Udfald og udmalede allerede med de skjønneste Farver i Tanker og Breve den lykke-

lige Tid, da han skulde komme til at eie sin elskede Frøken. Grev Magnus havde naturligviis Intet mod Forbindelsen, og selv Frøken Ebba hengav sig i nogen Tid til de lyseste Forhaabninger.

Men Sagen var endnu langtfra afgjort. Enkedronningen vedblev at modarbeide Forbindelsen, og mange af Rigets anseete Mænd understøttede hendes Bestræbelser, deels af Statsaarsager, deels af Misundelse. Meest virkede i denne Retning den berømte Statsmand Axel Oxenstjerna, hvis Venskab og Raad havde størst Indflydelse paa den unge Konge. Det var dog længe forgjæves. Gustav Adolf, der altid var opfyldt af sønlig Ærbødighed, vilde i en saa vigtig Sag ikke støde an mod sin Moders bestemte Villie, men erklærede paa den anden Side ligesaa bestemt, at han vilde afvente den fastsatte Tidsfrist og under alle Omstændigheder ikke gifte sig med nogen Anden. Enkedronningen kom atter i ondt Lune og lod Frøken Ebba ofte erfare Følgerne deraf. Kongen fik det at vide; han skjulte sin Uvillie over Moderens Opførsel, men foranstaltede strax, at Frøken Ebba flyttede fra Hoffet til den gamle Enkedronning Katharine Stenbock*) paa Strømsholm. De fortsatte deres Brevvexling. Endnu i September 1614 under Krigen med Rusland skrev Kongen fra Narva til sin Elskede og omtalte med Glæde de Bedrifter, som han „til Frøken Ebbas Ære og Fædrelandets Forsvar havde udført mod den overmodige Fjende“.

Tiden og Fraværelsen bevirkede dog efterhaanden en Forandring i Kongens Tænkemaade. Det lykkedes Enkedronningen og Axel Oxenstjerna at overbevise ham om Nødvendigheden af at opoffre sin personlige Tilbøielighed for høiere Statshensyn. Gustav Adolf indsaae, at denne Opoffrelse gjældte hans private Livs hele Lykke; men det gjældte ogsaa Fædrelandets Lykke, og han underkastede sig. Om nogen anden Forbindelse vilde han dog ikke høre tale, men gav i Almindelighed tilkjende, at han slet ikke vilde gifte sig. Det hed sig derfor en Tid, at hans

*) Kongens Bedstefader Gustav Vasas Enke.

Broder Hertug Carl Philip skulde blive hans Efterfølger, og han opfordrede denne til i saadant Øiemed snart at tænke paa Giftermaal. Da hans ældre Halvsøster Katharine i Aaret 1615 indgik Ægteskab med Pfalzgrev Johan Casimir, yttrede han ligesom med en prophetisk Anelse: „Jeg haaber, at du føder en Søn, som skal blive min Efterfølger paa Sverrigs Throne" *).

Ebba Brahe saae og sørgede over Kongens forandrede Opførsel, men hun beklagede sig ikke. Dog yttrede ogsaa hun bestemt Ulyst til enhver ny Forbindelse. Da indtraf der en Omstændighed, som gjorde Ende paa disse forviklede Forhold. Blandt de Hollændere, som Regjeringen havde indkaldt til Götheborg, var Abraham Cabeliau bekjendt for sin Rigdom og Dygtighed, og hans Datter Margrete for sin sjeldne Skjønhed. Den Sidste opvakte den unge Konges Opmærksomhed, thi hun kunde maale sig med selve Ebba Brahe i Skjønhed, men ikke i Sædelighed. Af ubekjendte Grunde fulgte Margrete Cabeliau i Aaret 1615 med sin Fader til den svenske Krigshær i Liffland, og under den langvarige Beleiring af Pleskov blev hendes Bekjendtskab med Kongen saa fortroligt, at hun det næste Foraar fødte en Søn, den siden saakaldte Gustav Gustavsson af Vasaborg.

Enkedronningen, som bestandig frygtede for, at Gustav Adolfs Tilbøielighed for Ebba Brahe igjen skulde opvaagne med fornyet Styrke, greb med Glæde denne Omstændighed til at forestille Frøkenen, hvor lidet man kunde stole paa en saa ung og ustadig Konges Forsikkringer. Det Samme sagde den gamle Enkedronning Katharine Stenbock og Frøken Ebbas andre Venner, ja endog hendes egen Eftertanke og Stolthed. Hun vilde ikke rivalisere med den letsindige Margrete Cabeliau, men opgav fra den Tid al Tanke om Forening med sin fordums Elsker.

Et Aars Tid derefter endte den russiske Krig ved Freden i Stolbova. Rigsmarsken Jakob De la Gardie, som havde

*) Prindsessen blev Moder til den svenske Konge Carl X. Gustav, som Gustav Adolfs Datter Dronning Christine 1654 nedlagde Regjeringen til Fordeel for.

havt Anførselen i denne Krig, vendte hjem rig paa Seire og bedækket med Hæder. Han havde udvidet Sverrigs Grændser og endog bragt de svenske Vaaben ind i Ruslands ældgamle Hovedstad. Hele Riget gjenlød af hans Priis, og Gustav Adolf ilede med at belønne saa udmærkede Fortjenester med Rigets høieste Værdigheder. Strax efter sin Hjemkomst gjorde De la Gardie den gamle Enkedronning sin Opvartning paa Stromsholm. Ved denne Leilighed blev han strax fængslet af Ebba Brahes Skjønhed og indtagende Væsen og friede til hende. Alle bifaldt og understøttede Forslaget, fornemmelig begge Enkedronningerne. Ebba selv kunde ikke være blind for Heltens Fortrin; han var fireogtredive Aar gammel og en personlig behagelig Mand; allerede om Efteraaret 1617 feiredes deres høitidelige Forlovelse. Naar undertiden Mindet om hendes Ungdomskjærlighed med dens gyldne Forhaabninger foresvævede hendes Sjæl, søgte hun at trænge det tilbage ved alvorlige Betragtninger over sin nye Forbindelse, dens Fordele og de Pligter, den paalagde hende. Engang var hun tilfældigviis, hensunken i saadanne Tanker, bleven staaende i en Vinduesfordybning paa Stockholms Slot, og da hun troede sig ubemærket, ridsede hun med sin Diamantring følgende Linier i Ruden:

»Jag är förnöjd med lotten min
Och tackar Gud för nåden sin«.

Enkedronningen saae det og skrev strax paa samme Maade nedenunder:

»Det ena du vill, det andra du skall,
Så pläger det gå i dylika fall«*).

---

*) D. e. i slige Tilfælde. — I Hofmans „Efterretninger om danske Adelsmænd" 3die Bind under „de svenske Braher" gives en fra ovenstaaende forskjellig, mere romantisk, men vistnok mindre paalidelig Beretning om Ebba Brahes Giftermaal, som der dog vel maa ligge et Sagn til Grund for. Det fortælles der, at Enkedronningen i Hast foranstaltede Bryllupet under Kongens Fraværelse og imod Ebbas Villie. Da Frøkenen Intet udrettede ved Taarer og Bønner, sendte hun hemmelig Bud til Kongen ved en gammel tro Tjener, hvis Navn

I Foraaret 1618 holdtes Grev Jakob De la Gardies og Ebba Brahes Bryllup. Gustav Adolfs Ungdomselskede tilbragte et langt og idetmindste tilsyneladende lykkeligt Liv i dette Ægteskab. Tiden, den bedste af alle Læger, har vel ogsaa bragt Lægedom for hendes Saar. Hun fødte sin Mand fjorten Børn*), og fulgte ham i Felten, omhyggelig sørgende for ham og hans Krigere, saa at man har sammenlignet den svenske Dame med Oldtidens Agrippina, der saa trofast fulgte sin Germanicus. To Aar efter Ebba Brahes Bryllup indgik Gustav Adolf et Fornuftgiftermaal med en Prindsesse, som hans stolte Moder ikke havde noget imod, med Marie Eleonore af Brandenborg.

---

endog anføres. Gustav ilede strax hjem og ankom paa Slottet i samme Øieblik, som Vielsen var fuldbragt. Da han traadte ind i Salen, modtog Dronningen ham med de Ord: „I kommer forsilde, Ebba er allerede gift". Fuld af Harme tiltalte Kongen først Brudgommen, som kastede sig for hans Fødder, bad om Naade og beraabte sig paa Frøkenens Vidnesbyrd, at han var bleven tvungen dertil af Dronningen. Da nu ogsaa Grev Magnus og Frøken Ebba kastede al Skylden paa hende, lod Kongen sin Moder vide, at han med fuld Ret kunde opløse det allerede knyttede Baand. Derimod gjorde Dronningen en Indvending, der neppe havde gjældt hos andre end den store Gustav, som fuldkommen vidste at beherske sig selv: at det vilde foraarsage megen Eftertale hos Undersaatterne, hvis en ung Konge, der nylig var kommen paa Thronen, vilde give dem sligt Exempel. „Bekymret, træt og urolig i Sindet tog Kongen derpaa Frøken Ebba paa sine Arme og kastede sig med Støvler og Sporer paa i Brudesengen med hende i alle Bryllupsgjæsternes Overværelse, hvor han af Mathed og hun af Sorg snart faldt i en dyb Søvn. Men da han havde udsovet, brugte han al sin Veltalenhed til at overtale Frøken Ebba til at give sig tilfreds og ligesom af Himlens Haand antage Grev Jakob til sin Mand. Hun maatte ogsaa endelig finde sig deri og lovede i Hs. Majestæts Nærværelse at elske og ære Grev Jakob, hvem Kongen tilsagde sin kongelige Naade og forærede 1000 Rdl. Spec. i Brudegave".

*) Deres fjerde Barn var den berømte Rigscantsler Grev Magnus Gabriel De la Gardie, der blev gift med Carl X.'s Søster, Gustav Adolfs Søsterdatter. At han har været en Søn af Gustav Adolf, hvad man i en senere Tid har villet antage, savner, som Fryxell bemærker, al historisk Grund og strider desuden ganske mod Ebba Brahes Charakteer.

Den unge Dronning var smuk af Ydre, men af et flygtigt, forfængeligt Sind; hun elskede den store Konge, ved hvis Side hun var hævet paa Thronen, paa sin Viis næsten til Afguderi. Hun blev Moder til hans Efterfølgerske paa Thronen Dronning Christine. Kongen synes at have gjengjældt hendes Kjærlighed. „Mange meente dog" — saaledes slutter den svenske Historieskriver sin Beretning om disse Forbindelser — „at Gustav Adolf havde følt Trang til en dybere Kjærlighed, at den herlige Ebba Brahes Billede ofte maatte dukke op for hans savnende Sjæl. Isaafald forstod han godt at skjule sine Længsler. Verden saae og troede ikke andet, end at Kongen og Dronningen følte sig lige lykkelige".

Corfitz Ulfeld.

(1862)

Peder Skram, Herluf Trolle, Otto Rud, Daniel Rantzau, Frants Brokkenhuus, Johan Friis, Peder Oxe, Niels Kaas, Christoffer Valkendorf, Tyge Brahe, Arild Hvitfeldt, Christian Friis, Holger Rosenkrands, Christen Thomesen Sehested, Christen Skeel, Niels Juel, Iver Hvitfeldt — hvilken Krands af berømmelige Navne paa danske Adelsmænd baade i Krig og i Fred, baade i Statens og i Videnskabens Tjeneste, i det 16de og 17de Aarhundrede, og om hvilket Savn i vore Dage minde ikke disse Navne! Men ved Siden af dem træffe vi ogsaa Navnet — Corfitz Ulfeld.

Familien Ulfeld var en gammel og anseelig dansk Adelsslægt, som første Gang forekommer under Dronning Margrete 1390. Hennike Ulfeld var Biskop i Odense under Christoffer af Baierns og Christiern I.'s Regjering i Aarene 1440—60. Slægtens gamle Herresæde var Kogsbølle, længere hen i Tiden kaldet Ulfeldsholm, det nuværende Holckenhavn (Hovedsædet i Baroniet af samme Navn) ved Nyborg; senere erholdt den ved Giftermaal forskjellige andre Besiddelser. Jakob Ulfeld til Kogsbølle, Rigsraad, blev sat i Spidsen for et stort Gesandtskab paa 100 Personer, som Kong Frederik II. 1578 sendte til den russiske Czar Ivan Vasiljevitsch II., og han har selv beskrevet denne sin Gesandtskabsreise paa Latin; Resultatet af Sendelsen svarede imidlertid ikke til Kongens Ønske, og Ulfeld faldt for nogen Tid i

Unaade, hvilket foranledigede ham til ved Kongens Ligbegængelse i Roskilde-Domkirke at træde frem og beklage sig over, at den afdøde Konge kun slet havde lønnet ham for hans lange og tro Tjeneste. Skjøndt denne usømmelige Adfærd naturligviis vakte megen Forbittrelse ved Hoffet, var det dog saa langt fra, at Familiens Anseelse derved led noget Afbræk, at endog to af denne Ulfelds Sønner kom til at beklæde høie Rigsembeder: Jakob Ulfeld blev Rigscantsler efter Krønikeskriveren Arild Hvitfeld 1609, og forblev i denne Stilling til sin Død 1630; Mogens Ulfeld blev paa samme Tid Rigsadmiral, og beklædte ligeledes dette Embede til sin Død 1616. Den yngre Jakob Ulfeld ægtede Birgitte Brokkenhuus (en Sønnedatter af Daniel Rantzaus tappre Kampfælle, Marsken Frants Brokkenhuus), som tilbragte ham sin Fædrenegaard Egeskov i det sydlige Fyen; deres Ægteskab blev velsignet med 17 Børn (11 Sønner og 6 Døttre), der alle paa en Datter nær naaede den voxne Alder, og af hvilke Corfitz, der skulde spille saa mærkelig en Rolle i Historien, var det syvende*). Jakob Ulfeld foretog sig i sin Ungdom vidtløftige Reiser, ikke blot i Europa, men ogsaa i det hellige Land, Arabien, Indien og Ægypten, og var efter sin Hjemkomst efterhaanden kongelig Lehnsmand paa Hindsgavl, Hagenskov og Nyborg-Slot; paa disse forskjellige Steder fødtes derfor deres Børn, og det var paa den gamle, af Erkebiskop Jakob Erlandsøns Fangenskab bekjendte fyenske Kongeborg Hagenskov, at

---

*) Da Jakob Ulfeld 1625 var sendt som Gesandt til de forenede Nederlande, med hvilke han fornyede en tidligere, ogsaa ved ham afsluttet Tractat, forærede Generalstaterne ham et stort Maleri, der forestillede ham og hans Hustru tilbords med alle deres 17 Børn; det findes aftegnet i Hofmans „Efterretninger om danske Adelsmænd" II. S. 224. — Corfitz var et almindeligt Navn i den Ulfeldske Familie: den ældre Jakob Ulfeld havde havt en Broder Corfitz, der var Rigsraad og døde paa Frederiksborg d. 14de Marts 1563, altsaa i den første Tid af dette Slots Tilværelse; ogsaa den yngre Jakob Ulfeld havde en Broder, denne igjen en Sønnesøn, og Mogens Ulfeld en Søn, som faldt i Slaget paa Colbergheide 1644, af dette Navn.

Corfitz Ulfeld først saae Dagens Lys d. 10de Juli 1606, paa hans Forældres ottende Bryllupsdag. Hans udmærkede Anlæg udviklede sig tidlig, og allerede i sit tiende Aar blev han sendt paa en videnskabelig Udenlandsreise med sine ældre Brødre; men tidlig viste sig ogsaa hans egenraadige og ustadige Sind; thi da han ikke kunde forliges med sin Hofmester og derfor blev kaldt hjem af sin Fader, vilde han ikke adlyde, og da Faderen ikke længer sendte ham Penge, skal han 1621 have taget Tjeneste som Page ved den sidste Greve af Oldenborg Anton Günthers Hof, og kæmpede 1627 med de danske Tropper i Hannover imod de Keiserlige, men af begge Dele blev han snart kjed. Imidlertid fortsatte han sine Studier i Frankrig og Italien, og vakte overalt, hvor han kom i Udlandet, almindelig Beundring ved sin store Forstand og Færdighed i at tale forskjellige Sprog, saa at han ved sin Hjemkomst let blev forsonet med sin Fader.

Corfitz Ulfeld blev snart ansat som Hofjunker hos Kong Christian IV., og vandt hurtig ved sine glimrende Egenskaber og sit ualmindelige Omgangstalent saavel Kongens Yndest som hans Datter Eleonore Christines Kjærlighed, saa at han endog blev forlovet med denne Kongens meest yndede Datter af hans Ægteskab med Kirsten Munk*). Og denne sin tidlige Kjærlighed bevarede den høihjertede Kongedatter trofast under alle de haarde Prøvelser, til hvilke den blev Kilden. 1634 blev den udvalgte Prinds Christians Bryllup med den sachsiske Prindsesse Magdalene Sibylla høitideligholdt med stor Pragt paa Kjøbenhavns Slot, og da Frankrig havde sendt en overordentlig Gesandt, Grev d'Avaux, til Danmark i den Anledning, kunde ingen af Hoffets Cavalerer findes mere passende end Corfitz Ulfeld til at fungere som Marschal hos Gesandten, hvis Yndest han vandt ligesom alle Andres, med hvem han kom i Berøring; paa Bryllupsdagen, d. 5te October, var han en af de tolv Adelsmænd,

*) Eleonore Christine var født paa Frederiksborg d. 8de Juli 1621 og altsaa 15 Aar yngre end Ulfeld, med hvem hun kun 7 Aar gammel blev forlovet 1628.

Kongen slog til Riddere af Elefanten. Efter at have gjort en Reise til Paris 1635 for at faae en Beenskade, som de danske Læger havde erklæret for incurabel, helbredet, holdt Ulfeld selv d. 9de October 1636 Bryllup med sin elskede Eleonore Christine paa Kjøbenhavns Slot.

Saasnart Ulfeld var bleven Kongens Svigersøn, steg han i en Hast fra den ene Værdighed til den anden; han blev Rigsraad, Statholder i Kjøbenhavn og Rigsskatmester, blev efter forskjellige andre Gesandtskabsreiser 1641 sendt til det keiserlige Hof for at erhverve Kongen en Deel af Arven i Holsten efter den sidste schauenburgske Greve Otto VI., som var død Aaret iforveien, og d. 7de August samme Aar af Keiser Ferdinand III. ophøiet til tydsk Rigsgreve; endelig naaede han den høieste Embedsstilling i Danmark, idet han 1643 udnævntes til Rigshofmester og saaledes blev den første Mand i Riget efter Kongen. Men Ulfelds store Lykke gjorde ham svimmel, og den mindre elskværdige Side af hans Charakteer begyndte fra den Tid af at udvikle sig med stedse tiltagende Styrke, idet de onde Magter, der afgjorde hans Livs Skjebne, Ærgjerrighed og Vindesyge, dreve ham videre og videre, saa at den Mand, der kunde have været en Prydelse for sit Fædreland, hvis han var bleven baaren af de samme Grundsætninger som de Adelsmænd i Ordets smukkeste Betydning, hvis Navne pryde de første Linier af denne Skildring — at adelig Fødsel forpligter til ædel Tænkemaade og til adelig Færd — tvertimod blev et Redskab for fremmed Herskesyge til sit Fædrelands Fordærvelse. Medens hans umaadelige Hovmod og den store Indflydelse, han nød som Kongens Svigersøn, gjorde ham forhadt hos hans Standsfæller, berigede han sig ved at lade slaae slet Mynt, og lagde derved Grunden til sin uhyre Formue paa sine Landsmænds Bekostning*); dette var Ulfelds første Skridt paa Forbryderbanen. Ogsaa gjorde vistnok Ulfeld

*) Han skal have tjent 4 Skill. paa hvert af de i Aaret 1644 prægede Tomarksstykker. Frederik III. lod dem strax efter sin Regjerings Tiltrædelse nedsætte til deres rette Værdi.

allerede i den første Tid, efterat han som Rigshofmester var kommen i Spidsen for Rigsraadet og Regjeringen, sit Fædreland ligesaa megen Skade ved den Ligegyldighed, hvormed han gik Sverrigs truende Holdning imøde, hvad enten nu samme meest var grundet i politisk Kortsynethed eller i overmodig Sikkerhedsfølelse, som ved sit senere Forræderi; og skjøndt han siden gjorde sig til af, at den uheldige Fred til Brømsebro, som han tillige med tre andre danske Rigsraader afsluttede 1645, og som skilte Danmark ved de første Provindser paa og ved den skandinaviske Halvø, uden ham kunde være bleven endnu værre, er det dog vist, at den gamle Konge følte dybt og bittert, hvor stort et Offer Danmark maatte bringe; med største Uvillie underskrev han Tractaterne med Sverrig og Holland, og kastede dem til Ulfeld med de Ord: „Der har du dem, saadan som du har lavet dem!"

Fra den Tid tabte Kongens Tillid og Fortrolighed til hans Svigersøn sig betydelig, og Spændingen tiltog endnu mere, efterat Ulfeld i Aarene 1646—47 havde foretaget sig en Gesandtskabsreise til Holland og Frankrig, der ikke faldt ud efter Kongens Ønske, ligesom ogsaa hans aristokratiske Hovmod og selvtiltagne Myndighed stødte an mod Kongens jevne, aabne og djærve Charakteer. Det var ogsaa saa langt fra, at Christian IV. lagde Skjul paa sin Utilfredshed og Uvillie mod Rigshofmesteren, at der i Kongens sidste Aar endog forekommer stærke Udtalelser i denne Retning i hans Breve, især til hans trofast hengivne Cantsler Christen Thomesen Sehested; ja i længere Tid efter Ulfelds Hjemkomst fra sin „uhørt lange Ambassade", som Kongen kaldte den, vilde han ikke engang see ham. Dog vare Rigshofmesteren og hans Frue nærværende ved Kongens Dødsleie. Christian IV.'s Død var en skjebnesvanger Begivenhed for Ulfeld. Kongens ældste Søn, den til Thronfølger udvalgte Prinds Christian, var død Aaret iforveien, og Danmarks Throne stod altsaa ledig, da det nye Thronfølgervalg først var berammet til d. 17de April 1648 og Kongen døde d. 28de Februar. Havde Ulfeld allerede tidligere viist sig overmodig og myndig, medens hans

Konges og Svigerfaders imponerende Personlighed dog maatte kunne holde ham nogenlunde indenfor de rette Skranker, saa blev han det end mere nu, da han under det efter Kongens Død paafølgende to Maaneders Interregnum ifølge sin Embedsstilling kom til at staae i Spidsen for Regentskabet, bestaaende af Rigets fire høieste Embedsmænd; dog modsatte Raadet sig med Fasthed og Værdighed Ulfelds og hans Svogres personlige Anmasselser. Vel er der ingen Grund til at antage, at Ulfeld har villet forsøge paa at bringe Kronen enten paa sit eget eller paa sin Svoger Grev Valdemar Christians*) Hoved eller i det Hele modarbeide Dens Valg, der stod Kronen nærmest, thi, om han end har kunnet ønske det, maa han dog have indseet Umuligheden af at sætte det igjennem; men som en ægte Repræsentant for Adelsvælden brugte han sin Indflydelse hos sine Standsfæller til at faae Kongens Haandfæstning saa opskruet, at den blev haardere end nogen tidligere dansk Konges, men derfor ogsaa den sidste**). Frederik III. var heller ikke uvidende om Ulfelds Andeel heri; ved Kroningsgildet henvendte han sig til ham med de Ord: „Corfitz! I har idag bundet mine Hænder; hvo veed, hvem der kan binde Eders igjen!" og denne Yttring indeholder en Antydning af det Forhold, hvori den nye Konge kom til at staae til Rigets Hofmester.

Spændingen imellem begge gik snart over til aabenbart Fjendskab, og næredes ved Dronning Sophie Amalies stolte Opførsel mod Kongedatteren Eleonore Christine, paa hvem hun var misundelig for hendes Skjønhed. Dog forblev Ulfelds offentlige Stilling for det Første uforandret, og i Frederik III.'s første Regjeringsaar indfalder den sidste betydende politiske Handling af Ulfeld som dansk Statstjener, nemlig hans andet Gesandtskab til

---

*) Christian IV.'s eneste dalevende Søn af hans andet (morganatiske) Ægteskab med Kirsten Munk, født 1622.

**) Frederik III. blev valgt til Konge d. 4de Mai 1648; d. 7de Mai overleverede Rigshofmesteren ham Stændernes Valgbreve og nedlagde Regjeringen i hans Hænder; d. 8de Mai underskrev Kongen Haandfæstningen. Ved Kroningen d. 23de November s. A. bar Ulfeld Kronen.

Holland, hvortil han afreiste 1649, og hvor han nu endelig fandt Leilighed til at realisere sin Yndlingsidee om Øresundstoldens Afløsning mod en fast aarlig Pengegodtgjørelse (hvilken Christian IV. altid havde modsat sig), idet han samtidig dermed sluttede en Alliancetractat med Republiken (d. 9de October 1649). Men disse Tractater fandt ingen Anerkjendelse i Danmark, navnlig den første (Redemtionstractaten, som ogsaa efter 4 Aars Forløb igjen blev ophævet), og Regjeringen havde benyttet Ulfelds Fraværelse til at foretage forskjellige Forandringer og Indskrænkninger af hans Embedsmyndighed, som i høi Grad krænkede hans Stolthed. Ja der blev endog nedsat en Commission for at undersøge saavel hans Forhold paa Gesandtskabsreisen som hans egenmægtige Embedsvirksomhed under Christian IV., navnlig Bestyrelsen af Finantserne. Da man nu tillige nægtede hans Frue de Æresbeviisninger, hun tidligere havde nydt som Kongedatter (Titlen „Grevinde af Slesvig-Holsten", Ret til at kjøre ind i Slotsgaarden o. s. v.), begik Ulfeld det ukloge Skridt aldeles at trække sig tilbage fra Hoffet. Hans Fjender glemte ikke at benytte sig af dette Brud imellem Ulfeld og Kongehuset, og snart indtraf den bekjendte Katastrophe, som, hvor lidet betydende den endog i sig selv maatte synes, dog fik en saa afgjørende Indflydelse paa den ulfeldske Families senere Skjebne. Et løsagtigt og, som det synes, sindsforvirret Fruentimmer ved Navn Dina Vinhowers fremkom med den Beskyldning, at Ulfeld og hans Kone tragtede Kongen efter Livet ved Gift, og blev hertil instrueret af en af Ulfelds Fjender, Geheimeraad og Oberst Jørgen Walter, der under Christian IV. havde viist sig som en tapper Officeer ved Rendsborgs Beleiring i den sidste Krig 1645, da han var denne Fæstnings Commandant, og derfor var bleven adlet. Den skandaløse Proces vakte megen Opsigt, og skjøndt den endte med Dinas Henrettelse og Walters Landsforviisning, var Ulfeld dog ikke tilfreds med denne Opreisning, men begav sig hemmelig med sin Frue og sine ældste Børn seent om Aftenen d. 14de Juli 1651 (tre Dage efter Dinas Henrettelse) ud af Østerport, hvortil han havde ladet sig gjøre en Nøgle, og gik samme Nat ombord paa

et hollandsk Skib, som ventede ham ved Kysten en halv Miil fra Helsingør. Da Ulfeld sex Aar derefter igjen kom tilbage, var han i Ledtog med Danmarks Fjender.

Ulfeld begav sig først til Amsterdam, hvor han dog kun opholdt sig i nogle Uger, og derfra til Sverrig. Her fandt han en udmærket Modtagelse hos Dronning Christine, der ikke nærede venlige Følelser mod Danmark, og dermed var den Stilling afgjort, som Ulfeld herefter kom til at indtage mod sit Fædreland: ligesom han allerede i en Række af Aar havde opført sig i Landet selv som en egenraadig og skadelig Magnat, saaledes traadte han nu, idet han ganske gav sig hen til en fremmed, mod Danmark fjendtligsindet Regjerings Interesse og Tjeneste, aabenlyst frem som sin Konges Avindsmand og som Forræder mod sit Fædreland. Den danske Regjerings Fremgangsmaade mod Ulfeld var kun overeensstemmende med Retfærdighed: d. 17de August 1651 udgik en kongelig Stævning til ham, at møde ved den næste Herredag og der lide Tiltale og Dom for at have Kongen uafvidende forladt Riget, uden at gjøre Regnskab for noget af alt det, der i saa mange Aar havde været ham betroet; d. 11te September afæskede Kongen Rigsraadet Erklæring om, hvorvidt Ulfeld ved sin Undvigelse og slette Opførsel maatte ansees for at have forbrudt sine Embeder, sin Værdighed som Medlem af Raadet og de ham tillagte Lehn, og Rigsraadet, hvori han kun havde havt faa Venner, svarede, at Kongen maatte være bemyndiget til at besætte Ulfelds Poster med Andre, som vilde gjøre ham og Riget bedre Tjeneste*); endelig bleve hans Eiendomme beslaglagte, men Størstedelen af sin umaadelige Formue, som han havde tilranet sig i de 8 Aar, hvori han forestod Rigshofmester-Embedet, medens

---

*) Som Rigshofmester afløstes han af Joachim Gersdorf (den sidste danske Rigshofmester) og som Befalingsmand paa Møen af Henrik Rammel, der begge vare bekjendte som Ulfelds Modstandere. Hans norske Lehn bleve givne til Cantsleren Christen Thomesen Sehested.

den danske Krone var i største Nød og Pengebetryk, og sit kostbareste Løsøre og Bohave havde han for sin Afreise sendt til Holland og andre fremmede Steder. Ulfeld udgav paa sin Side i April 1652 i Stralsund et saakaldet „Høytrengende Æris Forsvar imod den publiceerde usandferdig Kiøbenhaffns Beretning anlangende Dinæ oc Walters Sag, med hosfolgende Aarsager, som hafuer nød oc tvungen mig for en tid at begifue mig aff mit kiere Fæderneland", hvilket indeholdt de groveste personlige Angreb og Fornærmelser mod Kong Frederik III.; og den kongelige Stævning agtede han saa lidt, at han, istedetfor at møde ved Herredagen d. 1ste Juli 1653, hvor hans Sag blev foretagen, skjøndt ikke afgjort, ved en af sine Tjenere lod fremlægge et Indlæg, hvori han ikke alene gjentog sit Klagemaal over den Vold og Uret, som skulde være paafort ham i Danmark, men drev sit frække Hovmod og Tilsidesættelsen af al Ærbødighed mod sin Landsherre saavidt, at han besvarede dennes Indkaldelse med at skyde sin Sag under den svenske Dronnings og det svenske Rigsraads Dom, saa at de, som der vilde tiltale ham, „sig og under samme Ret giver, der at lide og udstaae, hvis Retten kan medføre, om de ham ubeviisligen for Noget tiltaler". Endvidere benyttede han enhver Leilighed til at ophidse den fremmede Dronning, som havde taget ham i Beskyttelse — en Beskyttelse, som han forøvrigt maatte betale med betydelige Pengeoffere — og som vedblev dermed nagtet den dygtige danske Gesandt Peder Juels Forestillinger, imod sit Fædreland, som han ogsaa paa andre Maader søgte at gjøre den størst mulige Skade ved at indvirke paa de fremmede Gesandter i Stockholm, navnlig den nyskabte engelske Republiks Gesandt og i Anledning af den forhadte Sundtold, hvorom Ulfeld maatte kunne meddele saameget sikkrere Underretninger, som samme vistnok har været en af Hovedkilderne til hans Rigdom. Vel nedlagde Dronning Christine Regjeringen 1654, men Ulfeld vedblev at staae i samme Anseelse hos hendes Efterfølger Carl X. Gustav, og under denne Konge lykkedes det ham endelig for en kort Tid at nyde Hævnens

Sodme, hvorefter hans slette Hjerte tragtede, men som snart kom til at bære bittre Frugter for ham selv.

At følge Ulfeld i alle Enkeltheder paa hans tolvaarige Bane som Landsforræder og aabenbar Fjende af det Land, som den nedrige Hykler, der kaldte det „mit kjære Fædreland", havde begyndt med at udsuge og endte med at forraade i fremmed Vold, vilde blive for trættende og piinligt; vi maae indskrænke os til de Hovedmomenter, som især have forskaffet Ulfeld hans sorgelige Navnkundighed. Den danske Regjering begik d. 1ste Juni 1657 det ukloge Skridt at erklære Sverrig Krig, i det daarlige Haab at kunne benytte Carl Gustavs Fraværelse i den polske Krig til at tilbagevinde de i Bromsebro-Freden tabte Provindser, uagtet Danmark hverken havde Penge, Tropper eller Generaler til at føre Krigen; og den svenske Konge, der lige siden sin Thronbestigelse var bleven stemt af Ulfeld for Krig med Danmark, brød nu allerede i Juli med sin Hovedmagt op fra Polen, og bragte i kort Tid vort Fædreland dets Undergang saa nær, som det ikke havde været siden Christoffer II.'s og Grev Geerts Dage. Carl Gustav lod strax Ulfeld komme til sig fra Slottet Barth i Pommern, der var blevet ham overladt af Dronning Christine som Pant for de store Pengelaan, hvormed han havde forstrakt hende, og hvor han havde opholdt sig siden 1655, og han fulgte derpaa i Hovedqvarteret Helten paa hans hurtige Seierstog igjennem Hertugdommerne*). Fra Langenwedel i Holsten udstedte Ulfeld d. 12te August 1657 en Opfordring til den jydske Adel om at falde fra Riget og Kong Frederik og sværge den svenske Konge Troskab, men dette Manifest blev naturligviis ligesom andre lignende fra samme Haand aldeles upaaagtet,

*) Da Ulfeld ikke længe derefter ogsaa gjorde sig mistænkt hos den svenske Regjering, forklarede han, at den Tjeneste, han havde gjort hos Carl Gustav, „var voluntaire og gjort af et godt, oprigtigt Gemyt" (!). Han tilføier: „Og vil jeg forhaabe, at jeg haver tjent Hs. Kongel. Majestæt paa samme Tog og Expedition saaledes, at Hs. Kongel. Maj. ikke med Billighed over mig kan klage" — med disse Ord har Forræderen fældet sin egen Dom.

da Ulfelds forræderske Færd overalt i Danmark havde vakt den største Afsky. Det var ikke heller saameget ved Forræderens Tjenester som ved sin egen Krigsdygtighed og ved Naturens Hjelp, der i Januar 1658 slog en Iisbro over Belterne, at Carl Gustav nær havde omstyrtet det danske Rige, skjøndt det ikke kan nægtes, at Ulfeld gjorde Fjenden adskillig Nytte, saaledes ved at faae Commandanten i Nakskov til at overgive denne faste Stad uden at løsne et Skud. Hvis Carl Gustav havde fulgt Ulfelds Raad at afvise de Fredscommissairer, som den danske Regjering i største Skynding sendte til Vordingborg, og gaae lige mod Kjøbenhavn, som Forræderen vidste var aldeles forsvarsløst, vilde det ogsaa have været ude med Danmark; heldigviis vovede den svenske Konge ikke i rette Øieblik det afgjørende Skridt; men idet han besluttede sig til Fred, tilføiede han Kong Frederik III. og det danske Folk den udsøgte Ydmygelse at lade Freden forhandles ved Ulfeld, hvis hævngjerrige Had han vel vidste vilde forskaffe Sverrig de størst mulige Fordele. Og hans Tillid i denne Henseende skuffedes heller ikke; Ulfelds Fordringer vare i den Grad opskruede, at selv den engelske Gesandt, der fulgte med paa svensk Side, fandt dem overdrevent ubillige. Ulfeld forlangte ikke mindre end: Skaane, Halland, Bleking, Bornholm, Læsø, Anholt, Hveen og Saltholm, Bohus-Lehn, Aggershuus og Throndhjems Stifter, Ditmarsken, Pinneberg, Delmenhorst, 12 store Krigsskibe, de hvervede Regimenters Overgivelse i svensk Krigstjeneste, en Million Rigsdaler og Halvdelen af Øresundstolden, samt Ophævelsen af Danmarks for Sverrig skadelige Allianecer med fremmede Magter, navnlig med Nederlandene. Ved den engelske og franske Fredsmæglers Mellemkomst bleve Fordringerne vel noget nedstemte; men aldrig nogensinde havde Danmark dog sluttet en saa vanærende og fordærvelig Fred som den roskildske, der blev undertegnet af Ulfeld paa Fjendens Vegne, og som berøvede hans Fædreland en Trediedeel af dets Gebeet. Selv fik han alle sine Godser tilbage, sikkert Ophold i Danmark og en Obligation paa 64,000 Rdl. for de siden hans Undvigelse oppebaarne Indtægter af hans Godser.

Men den straffende Nemesis udeblev ikke længe, og den roskildske Fred kan betragtes som Vendepunktet i Ulfelds Lykke. Efter Freden (Februar 1658) tog han sit Ophold i Malmø og lod sig her bruge til at tage Skaanes Indbyggere i Ed for den svenske Konge, som til Belønning for hans „hulde, tro og mærkelige Tjenester" gjorde ham til svensk Greve af Solvitsborg og skjænkede ham betydelige Godser i Skaane og Bleking. Snart fik Ulfeld dog Leilighed til at sande de bekjendte Ord, at man elsker Forræderiet, men hader Forræderen. Og hvor kan ogsaa Nogen, der forraader det, som maa være Enhver helligst paa Jorden — sin Konge og sit Fædreland — vente eller gjøre Fordring paa Tillid! Da Carl Gustav hurtig fortrød, at han imod Forræderens Raad havde ladet den danske Krone slippe sig saa let af Hænderne, og begyndte Krigen igjen, rørte der sig, som bekjendt, en anden Aand i det danske Folk end for et halvt Aar siden, da det var blevet overrasket af den uforudseete Fare. Ligesom der rundt omkring i de afstaaede Provindser blev gjort Forsøg paa at komme tilbage i den gamle Forbindelse med Danmark, hvilke for en stor Deel lykkedes, saaledes fattede ogsaa endeel Borgere i Malmø i Slutningen af Aaret 1658 det Anslag at afkaste det svenske Herredømme og overgive Staden til dens forrige Herre; men Planen røbedes, et stort Antal malmøske Borgere bleve i den Anledning fængslede, og Ulfeld af dem angiven som Deeltager i Sammensværgelsen. Den svenske Regjering lod derpaa Ulfeld*) og hans Frue holde fængslede i deres Huus, og der blev nedsat en Commission til at optage Forhør og anstille Undersøgelser (Mai 1659). Disse førte dog for Ulfelds Vedkommende af Mangel paa tilstrækkelige Beviser ikke til noget Resultat, og Ulfeld blev frikjendt; men Feigheden, der er den onde Samvittigheds uadskillelige Ledsager, lod ham ikke

*) Ulfeld havde allerede iforveien paadraget sig Carl Gustavs Mishag ved sin Opposition mod Tolden, da hverken han eller den skaanske Adel vilde finde sig i nogensomhelst Afgifter, hvorfor de havde været frie under den danske Krone, ligesom ogsaa ved uforsigtige Yttringer til hoitstaaende Svenske.

oppebie Sagens Udfald; ligesom han under hele Processen havde anstillet sig maalløs og holdt sig sengeliggende, medens hans trofaste Hustru med stor Klogt og Standhaftighed forsvarede hans Sag, saaledes skuffede han ved List sin talrige Bevogtning, undflyede (der fortælles i Præstedragt) af sit Fangenskab og flygtede med sin Frue over til Kjøbenhavn i Juli 1660. Her vare Forholdene imidlertid forandrede: Freden i Roskilde var bleven efterfulgt af en anden ei fuldt saa uheldig Fred i Kjøbenhavn, der ikke indeholdt Noget om Ulfeld; Carl Gustav var død; og den danske Regjering tog ikke i Betænkning at behandle den Mand, der havde gjort sit Fædreland saa megen Skade, som Statsforbryder. Det Ulfeldske Ægtepar blev strax efter Ankomsten til Kjøbenhavn sat i Forvaring paa Rosenborg og faa Dage derefter under stærk Bevogtning ført til Bornholm, hvor de sattes i Fangenskab i et Taarn paa Hammershuus-Slot under Opsyn af Commandanten Generalmajor Adolf Fuchs, der ikke behandlede sine høie Gjæster paa den lempeligste Maade*). Efter et mislykket og med Livsfare forbundet Forsøg paa at flygte fra deres Klippefængsel (om Aftenen d. 13de Marts 1661) bleve de endnu strengere bevogtede og adskilte hver i sit med Jern beslaaede Fængsel i forskjellige Etager. Imidlertid var den mærkelige Statsforandring foregaaet, hvorved Adelsaristokratiet i Danmark, der i den senere Tid havde viist sig saa fordærveligt for Landet, var blevet afløst af kongelig Arve- og Enevoldsregjering, og Frederik III. affendte i September 1661 en af sine meest betroede Mænd og den fornemste af Rigets Herrer efter Souverainitetens Indførelse, Overstatholder og Premierminister Grev Christian Rantzau, til Bornholm for at modtage Arvehyldingsed af Indbyggerne, efterat Øen igjen var afstaaet af Sverrig til den danske Krone, og ved samme Leilighed undersøge de Fangnes Tilstand og

*) Fuchs havde udmærket sig som en tapper og duelig Officeer under Kjøbenhavns Beleiring. Hans Strenghed mod det Ulfeldske Ægtepar kostede ham Livet; han blev 1662 myrdet i Brügge af en af deres Sønner, Christian Ulfeld.

Omstændighederne ved deres Undvigelse. Denne humane Mand, der tidligere havde været Ulfelds Ven, og som nærede Medfølelse med de navnkundige Fangers ulykkelige Skjebne, indledede tillige, da man nu ikke længer frygtede dem, efter sin Regjerings Ordre Forhandlinger med Ulfeld, som endelig førte til deres Befrielse, men paa Betingelser, der vare høist ydmygende for den fordum saa stolte Magnat. Den 27de October 1661 maatte han udstede en saakaldet „Deprecation", hvori han, med Udtryk af dyb Fortrydelse over sine foregaaende Forseelser, bønfaldt Kongen om at „tilgive ham disse af puur Naade", og at han „ved denne sin milde Clemenz og Naade vilde forunde ham og hans Dame deres Frihed"; han lovede Kongen herefter ubrødelig Troskab og ikke uden hans Tilladelse at gaae i nogen anden Herres Tjeneste, samt, hvis det saa behagede Kongen, tilligemed sin Familie at tage sit Ophold i Fyen og aldrig komme til Sjælland uden speciel Bevilling; den af Kongen udstedte Obligation paa 64,000 Rdl. annullerede han; sine sjællandske Godser, Saltø, Bavelse og Lellingegaard m. M., vilde han afstaae, hvorhos han tilføiede: „Og ligesom Hs. Kongel. Majestæt hermed vil have forholdt, ville vi udi al Underdanighed os efter rette og forholde, forhaabende at nyde nogen Naade udi vor store Trængsel og Elendigheds Tilstand, at vi ikke med alle skulle ganske gaae tilgrunde. Saa dybt var nu Forræderen, der for halvfjerde Aar siden havde havt sit Fædrelands Skjebne i sin Haand og ikke vidst, hvor dybt han vilde ydmyge det og dets Konge, selv ydmyget af denne. Dog forløb endnu henved to Maaneder, inden Ulfeld og hans Frue fik deres Frihed; først efter at have egenhændig afskrevet et ham i December af Kongen tilsendt Document i tre Exemplarer, som til forskjellige Tider skulde affendes fra Øen — Frederik III. vidste, at man ikke kunde gaae forsigtig nok tilværks mod en saadan Forbryder i det Store — blev han med sin Ægtefælle under Eskorte ført til Rønne og derfra med en kongelig Galliot under Bevogtning sendt til Kjøbenhavn, hvor de ankom d. 21de December. Paa Toldboden bleve de modtagne af Grev Rantzau og i Grevens Kareth førte til hans Gaard i Store-Kannikestræde

(ved Siden af Regentsen), hvor den underste Etage var indrettet til at modtage dem.

Ulfeld provede nu, ligesom han ogsaa under sit forrige korte Ophold i Kjobenhavn forgjæves havde forsogt, at nærme sig Frederik III. ved gjentagne Skrivelser, men kunde ikke opnaae en personlig Sammenkomst med den af ham saa haardt krænkede Konge, der nu til Gjengjæld saa dybt havde ydmyget den formastelige Undersaat. Trediedagen efter sin Ankomst maatte han knælende aflægge sin Hyldings- og Troskabsed for Grev Rantzau, Feltherre Hans Schack, Cantsler Reetz og Rentemester Christoffer Gabel, og d. 27de December afreiste begge Ægtefæller til Herregaarden Ellensborg i Fyen, der var bestemt til deres fremtidige Opholdssted*). Her holdt de faa Dage derefter (d. 3die Januar 1662) en stor Banket for den omboende Landadel, der maa have modt med underlige Folelser til dette Velkomstgilde, saa meget mere som Ulfeld folelig havde fornærmet flere af dem paa sit Hævntog med den svenske Konge. Her havde han nu ogsaa kunnet tilbringe Resten af sit Liv med sin Familie uanfægtet**), hvis ikke hans urolige Aand havde drevet ham til nye Anslag, der endelig medforte hans Undergang. Han vilde fremdeles spille en politisk Rolle, og da han derfor ikke kunde finde sig i den nye Tingenes Orden i Danmark, sogte han endnu i samme

*) Ellensborg var Ulfelds gamle Fædrenegaard Kogsbolle eller Ulfeldsholm, som en Tid lang havde tilhørt Christian IV.'s Svigermoder Fru Ellen Marsviin og derpaa var gaaet i Arv til hendes Datterdatter Eleonore Christine. Dennes Arvegods var det Eneste, Ulfeld beholdt af sine fordums store Besiddelser.

**) Den 28de Januar ankom Ulfelds og Eleonore Christines 5 Børn til Odense fra Lybek, hvor de havde opholdt sig under deres Forældres Fangenskab, og reiste derfra til Ellensborg. Den 3die Februar var Ulfeld selv i Odense. Han omtales af en yngre Samtidig som en „i sin Omgængelse høflig og beleven Mand", og der tilfoies: „Samme Mand havde den Dyd, at han ei lettelig glemte Nogens Velgjerning, men og derhos den store Skrøbelighed og Feil, at han var af Naturen saare hævngjerrig og glemte ligesaa lidet, hvis Tort eller Fortred Nogen havde tilfoiet ham". (Bicherods Dagbøger.)

Aar om Tilladelse til at gjøre en Badereise, som ogsaa blev ham tilstaaet; men istedetfor at reise til Badet, drog han med hele sin Familie omkring i Europas større Stæder, Amsterdam, Paris, Brügge, hvor en af hans Sønner snigmyrdede General Fuchs, gjorde den franske Konge Ludvig XIV. Forslag, som dog ikke bleve antagne, og henvendte sig til Kurfyrsten af Brandenborg Frederik Vilhelm den Store med en Forestilling, som skal have gaaet ud paa, at baade Adelen, Geistligheden og en stor Deel af Almuen var misfornøiet med den nye Regjering i Danmark, og at det vilde være let for ham at skaffe Kurfyrsten Danmarks Krone. Kurfyrsten aabenbarede Ulfelds Anslag for Kong Frederik III., og denne lod Sagen komme for Høiesteret, som d. 24de Juli 1663 fældede den Dom, at Corfitz Ulfeld burde som Majestætsforbryder afhugges Haand og Hoved og hans Gods confiskeres, samt hans adelige Vaaben sønderbrydes af Bøddelen for ham og alle hans Efterkommere, der for stedse skulde være forviste fra Kongen af Danmarks Riger; hvorhos en Belønning af 20,000 Rdl. udsattes for Den, der bragte ham levende, og 10,000 Rdl. for Den, der kunde bevise at have dræbt ham. Dommen indeholdt ogsaa den Bestemmelse, at hvis man ikke kunde blive hans Person mægtig, skulde Livsstraffen udføres paa et Billede af ham, og denne tragicomiske Execution fandt Sted d. 13de November 1663. Endelig blev hans store Gaard i Kjøbenhavn i den vestlige Ende af Løvstræde nedbrudt og tilligemed Haven udlagt til en Plads (Ulfeldsplads, Graabrødretorv), paa hvilken der blev opsat en Støtte af Graasteen med den Indskrift:

„Forræderen Corfitz WF Til æwig Spott
Skam oc Skensel“.

Da Ulfeld fik at vide, hvad der var overgaaet ham i hans Fædreland, fandt han det ikke raadeligt at følge efter sin Hustru, der var reist iforveien til England, men begav sig med sine tre Sønner og en Datter*) til Basel, hvor han ikke var kjendt. I England

---

*) Der nævnes 12 Børn af Corfitz Ulfeld og Eleonore Christine, men flere af dem døde tidlig. Sønnen Leon Greve af Ulfeld (født 1651,

blev Grevinde Ulfeld efter den danske Gesandts Reqvisition imod al Folkeret anholdt i Dower paa Kong Carl II.'s Befaling og ført til Kjøbenhavn, hvor hun strax ved Ankomsten d. 8de August 1663 bragtes under militær Bevogtning til Slottet og hensattes i „Blaataarn". Vel kan der til alle Tider strides om, hvorvidt Hjertets Røst bør tale stærkere og Blodets Baand knytte fastere end Fædrelandskjærligheden, og Ingen kan være mindre tilbøielig end Forfatteren af disse Linier til at sympathisere med dem, der sætte personlige Følelser over Hensyn til Fædrelandet; men man maa betænke, at her er Tale om en sin Ægtefælle trofast elskende Qvinde, og der var dog Intetsomhelst, der berettigede den danske Regjering til at behandle Christian IV.'s Datter som en lumpen Forbryderske. Hendes eneste Brøde, som hun selv gjorde sig til af som en Dyd, bestod i, at hun trolig havde fulgt sin skyldige Ægteherre; og derfor maatte nu Kongedatteren Eleonore Christine Ulfeld — det største Mønster paa ægteskabelig Hengivenhed, Historien kan opvise — i 22 Aar (1663—85) hensmægte i et usselt Fængsel i hendes Fædres Borg, ligesom det andet berømte Offer for den nyskabte kongelige Enevælde, den store Griffenfeld, noget senere, men i mange Aar samtidig med Ulfelds heroiske Hustru, smededes til Munkholms Klippe*). Selv flakkede Ulfeld efter sin Domfældelse som et jaget Dyr landflygtig om fra Sted til Sted og intet Sted sikker paa sit Liv, der var givet til Priis for Enhver, som kjendte ham og vilde fortjene den udsatte Belønning, hvorfor han udgav sig for sine Sønners Hofmester; men sjælelig og legemlig Afkræftelse gjorde snart Ende paa hans usle Tilværelse. Han døde i en Baad paa

død 1716) var keiserlig Geheimeraad og forplantede Slægten i Østerrig; hans Søn Corfitz Anton Greve af Ulfeld var Marie Theresias Storcantsler.

*) Efter sin Løsladelse tilbragte Ulfelds Hustru Størstedelen af sine 13 sidste Leveaar i Maribo, hvor hun døde d. 16de Marts 1698 — det samme Aar, hvori Griffenfeld løslodes af sit Fængsel — og ligger begravet i den berømte Klosterkirke. Hun overlevede sin Ægtefælle i 34 Aar.

Rhinen ved Neuburg i Nærheden af Basel d. 20de Februar 1664, og forat Liget ikke skulde findes, begravede hans Sønner ham hemmelig under et Træ.

Saaledes endte denne navnkundige Statsmand, hvis Ungdom havde været saa lovende, og som ved sin Konges Yndest og en Kongedatters Kjærlighed havde brudt sig en saa glimrende Bane, sit urolige og brødefulde Liv. Ulfeld er et sørgeligt Exempel paa, hvorvidt en begavet Aand kan drives, naar den er hildet i Egenkjærlighed og ikke kan tæmme sine Lidenskaber, naar ikke dens Ledestjerne er i Himlen og den paa Jorden sætter Fædrelandet over Alt. Den Skampæl, som Samtiden reiste Ulfeld, er bleven borttagen to hundrede Aar senere af en mildere Slægt*); men den Skamstøtte, som han selv har sat sig, vil staae, saalænge Historien lever, med den uudslettelige Indskrift: Landsforræderen Corfitz Ulfeld!

---

*) Vi Ældre mindes den stygge Graasteens-Støtte, som paa Kong Christian VIII.'s Befaling blev borttaget Natten mellem d. 23de og 24de Mai 1842.

Johan Frederik Struensee.

(1861)

Ulfeld	Griffenfeld	Struensee
1663	1676	1772

Danmark har i de sidst forløbne Aarhundreder havt milde Konger, og i intet Land er den uindskrænkede Fyrstevælde maaskee bleven brugt med mere Maadehold og mindre misbrugt end hos os; og dog har den danske Historie i Souverainitetsperioden — for ikke at tale om Stavnsbaandets Trælleaag, hvorunder Landets talrigste Stand maatte sukke igjennem flere Decennier — tre Statsmænd at opvise, som, ihvor høist forskjellige de end have været baade i Henseende til Charakteer, Paavirkning af Forholdene og Fortjeneste af vort Fædreland, dog have havt den Skjebne tilfælles, at de alle tre ere blevne nedstyrtede fra Magtens høieste Tinde til Retterstedet. Den Første undgik den forsmædelige Død ved Flugten, men Dommen udførtes paa hans Billede; den Anden ved en „Naade", som han fandt „haardere end Døden" — den Sidste maatte bløde under Bøddeløxen.

Hundrede Aar efter Griffenfeld finde vi Johan Frederik Struensee ved Statsroret. De vare begge borgerlig fødte; den Første havde hævet sig til Danmarks Regent under den uselvstændige og villieløse Kong Christian V., den Sidste opsvang sig til Landets enevældige Hersker under den sindsforvirrede Kong Christian VII.; begge betraadte Skafottet — videre vil neppe

Nogen udstrække Sammenligningen mellem den dygtigste Statsstyrer, Danmark nogensinde har havt, og den fremmede Eventyrer. Struensee var født d. 5te August 1737 i den sachsiske Stad Halle, hvor hans Fader Adam Struensee, en værdig Geistlig, der senere fra 1759 i en meget lang Aarrække var Generalsuperintendent i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten*), dengang var Præst. Den unge Struensee studerede Medicin, tog 1757 Doctorgraden i Halle, og blev 1758 ansat som Stadsphysicus i Altona. Den pietistiske Retning i Kirken, som hans Fader tilhørte**), havde tidlig stødt ham bort fra Christendommen, hvorimod han hentede sin Livsphilosophi, saavelsom de Maximer, han senere anvendte i Regjeringen, fra de samtidige franske Philosophers (Voltaires, Rousseaus, Helvetius' o. Fl.s) Skrifter, og i Overeensstemmelse hermed satte det at forskaffe sig behagelige Fornemmelser som Livets Opgave. I Altona levede han som en ægte Epikuræer, og satte stor Priis paa Bordets Glæder i Selskab med nogle usædelige Venner og fornemme Damer af tvetydigt Rygte. Blandt Struensees Omgangsvenner i Altona var ogsaa den ryggesløse Schack Carl Grev Rantzau-Ascheberg, som siden fik en saa afgjørende Indflydelse paa hans Skjebne. Allerede da skulle de to Venners Samtaler have dreiet sig om Statsstyrelsen og Rantzau væsentlig have næret hos Struensee — der af Naturen besad gode Anlæg, men, ligesom han var blottet for sædelig Alvor, saaledes ogsaa manglede Studium og Erfaring — den Forfængelighed og de høie Ideer om sin Dygtighed til at regjere, som blev Kilden til hans paafølgende Ophøielse og Fald. Da den nittenaarige Kong Christian VII. i Foraaret 1768 tiltraadte sin Udenlandsreise, blev Struensee efter Kongens daværende Yndling Grev Conrad Holcks, hans Livlæge Bergers og

---

*) Han døde i denne Stilling 1791 i sit 83de Aar.

**) Man vil erindre, at Halle var Udgangspunktet for den ogsaa i Danmark under Christian VI. indtrængte Pietisme eller Fromhedssyge, som i sin oprindelige smukke Skikkelse var grundet af de to bekjendte tydske Theologer Philip Jakob Spener (død 1705) og August Hermann Francke (død 1727).

Fleres Anbefaling ansat som Reiselæge hos Kongen, der snart fandt Behag i hans Selskab, saa at Struensee allerede under Reisen lagde Grunden til den Indflydelse, der senere blev saa overordentlig. Efter Hjemkomsten i Januar 1769 blev han først udnævnt til Hofmedicus, og kort efter til Forelæser, i hvilken Stilling han til enhver Tid havde uhindret Adgang til Kongen, samt Etatsraad; snart traadte han ogsaa i et fortroligt Forhold til den unge Dronning Caroline Mathilde (en Søster til den engelske Konge Georg III.), som han vandt ved sit indsmigrende Væsen*) og ved at tilveiebringe en Tilnærmelse imellem de kongelige Ægtefæller, mellem hvilke Forholdet tidligere havde været koldt og uvenligt, da Kongen, hvis Liv var en Blanding af Galskab og Udsvævelser, allerede i den første Tid efter Brylluppet havde stødt sin Dronning fra sig. Det var i den paafølgende Vinter 1769—70, at Struensees nærmere Forbindelse med Dronningen tog sin Begyndelse, og dermed tillige den Indgriben i det politiske Liv, hvori hans Ærgjerrighed stedse drev ham videre, og hvortil han kun altfor godt vidste at benytte den Indflydelse, som han baade ved Dronningen og ved sit eget Omgangstalent vandt over den unge sindssvage Konge; thi Ærgjerrighed og Vellyst vare de to Poler, hvorom Struensees Liv dreiede sig. I den første Tid efter Hjemkomsten havde Struensee havt Værelser paa Palaiet bag Slottet; nu fik han Bolig paa selve dette. „Den 17de Januar 1770 havde hans Skjebne udseet til den Dag, paa hvilken han flyttede til Christiansborg, for netop i to Aar paa dette Slot at begynde og fuldende sin tragiske Bedrift".

I Juni 1770 foretog Hoffet en Reise til Holsten, som blev af meget vigtige Følger. Paa Slottet Travendal indfandt sig

*) Om Struensees Ydre ere Meningerne deelte. Reverdil omtaler ham i sine Memoirer som en meget smuk Mand, hvorimod andre Samtidige ikke finde ham smuk og navnlig tillægge ham et skummelt Blik, hvilket ogsaa fandtes udtrykt i et Portrait af ham, som opbevaredes paa Frederiksborg-Slot.

to af Struensees tidligere Omgangsvenner Grev Rantzau-Ascheberg og Kammerjunker Enevold Brandt, der begge higede efter at komme tilbage til et Hof, hvor de forhen havde glimret. Den Sidste — forøvrigt en Ubetydelighed, men hvis Liv fra nu af var saa nøie knyttet til Struensees, at han endog blev dennes Ledsager i Døden — var tidligere bleven forviist ved en egenhændig Skrivelse af Kongen, da han havde havt Dristighed nok til at tilstille denne et Brev, som gik ud paa at styrte hans Yndling Grev Holck. Dette var skeet faa Dage, forend Kongen tiltraadte sin Udenlandsreise, d. 4de Mai 1768. Denne Gang, da Brandt havde faaet en saa mægtig Allieret som Struensee, faldt det ikke vanskeligt at fjerne den af Dronningen forhadte Yndling, som Kongen desuden var begyndt at blive kjed af; thi ved Christian VII.'s Hof hørte Intriguer og Cabaler i de første sex Aar til Dagens Orden, og den ene uværdige Yndling styrtede og fortrængte hurtig den anden. Holck fik sin Afsked d. 30te Juli 1770 med Befaling strax at forlade Hoffet, og endeel af de andre fornemme Personer i Følget, deriblandt Holcks Søster Fru von der Lühe, der var Dronningens Overhofmesterinde, bleve sendte tilbage til Kjøbenhavn. Holcks Plads udfyldtes derefter af Brandt, som fik den sørgelige og ingenlunde lette Bestilling at more og adsprede den ulykkelige, baade paa Sjæl og Legeme afkræftede Konge. Men der var en anden Personlighed af ganske anderledes Betydning, som maatte fjernes, fordi han stod i Veien for Struensees ærgjerrige Planer; det var den ædle Minister Grev Johan Hartvig Ernst Bernstorff, der siden 1751, da han under Frederik V. indtraadte i Statsraadet, havde været Sjælen i den danske Regjering, og navnlig havde gjort sig i høi Grad fortjent af sit nye Fædreland — Bernstorff var en Tydsker ligesom Struensee — ved at tilveiebringe et venskabeligt Forhold til Rusland, med hvilket Rige Danmark i en lang Aarrække havde havt heftige Stridigheder angaaende Besiddelsen af den gottorpske Deel af Slesvig, og ved at tilstoppe denne Stridskilde for stedse ved den mærkelige Tractat af 1767,

som tillige skaffede Danmark Besiddelsen af hele Holsten. Ogsaa til Bernstorffs Fald lagdes Planen af Struensee i Forbindelse med Dronningen og hans to Venner under Opholdet paa Travendal. Bernstorff, der i hele den udvortes Politik var saa klog og skarpsynet, viste med Hensyn til Struensee en besynderlig sorglos Lemfældighed, idet han enten ikke forudsaae den Fare, der truede ham og hans Regjeringssystem fra denne Kant, i Tillid til den store Anseelse, han nød baade i Indland og Udland, og til Kongens hidtil aldrig svigtende Agtelse og Bevaagenhed, eller ogsaa han var altfor godmodig til at ville forebygge den ved itide at fjerne Yndlingen*). Hoffet kom tilbage fra Holsten d. 27de August; den 15de September modtog Bernstorff ved nogle egenhændige Linier paa Fransk fra Kongen sin Afsked, med det Tillæg, at Kongen forbeholdt ham hans Plads i Statsraadet. Bernstorff svarede med Værdighed, og udbad sig Tilladelse til ogsaa at nedlægge denne Post, idet han tilføiede: „Deres Majestæt er for oplyst til ikke at føle, at jeg kun til Unytte vilde beklæde den, og uden Tvivl for retfærdig til ikke at tilstaae mig en Hvile, hvorpaa jeg hidtil alene har givet Afkald i det Haab at kunne tjene Deres Majestæt til Behag." Den næste Dag bevilgede Kongen ved en Cabinetsskrivelse Bernstorffs Ønske, med en aarlig Pension af 6000 Rdl. Om en Holck eller en Brandt havde den Bestilling at fordrive Tiden for den sindssvage Konge med Leg og Narrestreger, var en temmelig ligegyldig Sag; men at den klogtige, redelige og uegennyttige Statsmand, den fine Diplomat, den i enhver Henseende noble Personlighed maatte vige Pladsen for en letfærdig Lykkeridder, der kun havde tilfældige Omstændigheder at takke for sin Stigen — hvilken Forbauselse maatte det ikke vække i hele Europa, og ikke mindst i det mægtige Rusland, med hvilket Rige Bernstorff havde pleiet

*) Bernstorff skal engang, da han blev advaret mod Struensee, have svaret: „Han har aldrig gjort mig noget ondt; hvorfor skulde jeg da gjøre det mod ham?"

saa mange endnu ikke tilendebragte Forhandlinger*), og som regjeredes af den kloge og aandfulde Katharine II.

Efter Hoffets Hjemkomst fra Holsten eller fra Begyndelsen af September 1770 var Struensee Danmarks enevældige Behersker og Herre i Cabinettet, skjøndt han endnu i nogen Tid holdt sig skjult bag Forhænget og lod sig nøie med Titlen af maître des requêtes eller Cabinetsreferent og Conferentsraad. I de 16—17 Maaneder, hvori han havde Magten, skete Meget og meget Mærkeligt; Struensees Virksomhed udstrakte sig til alle Dele af Statsstyrelsen; paa Alt vendte han op og ned, og satte Nyt istedetfor det Bestaaende. Her skal kun det Vigtigste finde Omtale. Først og fremmest maa da nævnes baade som den første i Tiden og som den mærkeligste af Struensees utallige Foranstaltninger, der ogsaa har kastet en vis Glands over hans korte Styrelse, Afskaffelsen af Censuren og Indforelsen af uindskrænket Trykkefrihed ved en tydsk Cabinetsordre af 4de September 1770. Det skal visselig til alle Tider regnes Struensee til Fortjeneste at have afskaffet Censurens forhadte Aag og dermed en Aandstvang, der meer end nogen anden Tvang er skikket til at hemme Oplysning og borgerlig Udvikling; men Maaden, hvorpaa det skete, maa høilig misbilliges. Vi skulle ikke opholde os ved den reent formelle Side af Sagen, at en gammel, fra Slægt til Slægt nedarvet Lov ophævedes ved en simpel Cabinetsordre i det tydske Sprog, men holde os til det Reelle: idet der indrommedes Enhver Frihed til uden Ansvarlighed at lade trykke, hvad han vilde, aabnedes Skranken for den tøilesløseste Misbrug af Pressen, hvorimod Loven ikke, som mod andre Misgjerninger, ydede noget Værn; og Ingen fik dette mere at føle end Struensee selv, der kun altfor meget stillede sig blot ved sit despotiske Regjeringssystem og sin hele Færd; hvorfor ogsaa den Masse Flyveblade og

---

*) Den ovenfor omtalte foreløbige Tractat af 1767 kunde ikke, førend Storfyrst Poul blev myndig, definitivt afsluttes, hvilket skete ved Bernstorffs endnu mere berømte Brodersøn 1773.

Skandskrifter, hvormed Pressen oversvømmede Landet i den nærmeste Tid, fornemmelig dreiede sig om denne Gjenstand. Ligesom dette første Skridt af Struensee paa hans politiske Bane synes beregnet paa at begynde hans Regjering med Effect, saaledes røber den tillige et meget kortsynet politisk Blik, naar han virkelig har kunnet indbilde sig, at Despotisme og Pressefrihed kunde gaae Haand i Haand ved Siden af hinanden; efter et Aars Forløb fandt han sig derfor ogsaa foranlediget til at gjøre den høist fornødne Indskrænkning i Trykkefriheden ved en ny Cabinetsordre af 7de October 1771, som paabød Ansvar for Loven. Samme Dag, da Trykkefrihedsanordningen fremkom, udstedtes en anden Cabinetsordre, der paalagde Collegierne ikke at anbefale Nogen til Titler eller Rang, om hvis Værdighed de ikke vare saa overbeviste, at de kunde være Kongen ansvarlige derfor; dette var vistnok et godt Middel til at stække de Danskes „honnette Ambition", hvorover allerede Holberg gjør sig lystig, og som hidtil var bleven stærkt næret af Regjeringen, naar blot Struensee var foregaaet med Exemplet for sin egen Person, men det var saa langt fra, at han tilsidst ophøiede sig selv til Greve. Med Hensyn til Embeders Besættelse blev der truffet den priselige Foranstaltning, at Domestikker ikke maatte indstilles til Embeder, i hvilken Henseende der tidligere var blevet drevet stort Misbrug. Den Form, som Statsstyrelsen havde havt siden Souverainitetens Indførelse 1660, blev saagodtsom ganske forandret: d. 27de December 1770 blev Geheime-Conseilet ophævet som uforeneligt med et uindskrænket Monarchi, hvor alene Kongen — Christian VII.! — bør regjere, og Bernstorffs Colleger Ministrene Adam Gottl. Moltke (Frederik V.'s bekjendte Yndling), Otto Thott (bekjendt af sin Lærdom og sit store Bibliothek), Ditl. Reventlov (Christian VII.'s Opdrager) og Frederik Christ. Rosenkrands, hvilke siden den nævnte Statsmands Fald aldeles ingen Betydning havde havt, fik deres Afsked, hvorhos Regjeringscollegierne omdannedes til Bureauer umiddelbart under Cabinettet, fra hvilket Alt udgik. I Finantsvæsenet indførtes større Orden og Besparelser, men forbundne med stor Vilkaarlighed og mere tilsyne-

ladende end virkelige; thi medens en Mængde Embedsmænd, fra de høieste, som vi have seet, til de laveste, afskedigedes, tildeels uden Pension, og derved mange Familier bragtes i uforskyldt Elendighed, blev der ikke alene ødslet stærkt i andre Retninger, navnlig til Hofforlystelser, men Struensee og Brandt gjorde sig skyldige i det skammeligste Optrækkeri for deres egen Person ved paa een Gang at lade sig udbetale hver 60,000 Rdl. I Henseende til Finantsvæsenets Ordning havde Struensee god Hjelp af to andre Tydskere, den lærde Botaniker og dygtige Statsøkonom Oeder og sin ældre, fra Preussen indkaldte Broder Justitsraad Carl August Struensee. Kjøbenhavns Communalforfatning, som Hovedstaden havde faaet af Kong Frederik III. til Belønning for sit tappre Forhold under de Svenskes Beleiring og for Overdragelsen af den uindskrænkede Kongemagt, blev kuldkastet ligesom alt Andet; Magistraten omdannedes og de 32 Mænds Raad ophævedes; i Spidsen for Bestyrelsen sattes som Overpræsident Grev Ulrik Adolf Holstein, der af Samtidige skildres som aldeles uduelig, men som var kaldet til Kjøbenhavn fra Tønder, hvor han var Amtmand, fordi hans Frue, som havde Brandt til Elsker, ansaaes for nødvendig ved Hoffet. Kjøbenhavn mistede ved samme Leilighed sin By- og Raadstueret, og fik en ny Jurisdiction, Hof- og Stadsretten — en af de faa af Struensees Indretninger, som have overlevet ham. Den voldsomme Ophævelse af Stadens Privilegier vakte vel Forbauselse og Harme hos Borgerne, men de afskaffede Autoriteter taug og fandt sig deri med en strafværdig Feighed, som der siges i en samtidig fransk Optegnelse. Landbosagen, som den unge Konge strax efter sin Thronbestigelse havde viist særlig Opmærksomhed efter sin Cabinetssecretair og tidligere Lærer, den ædle Reverdils Tilskyndelse, men som, efterat denne var fjernet, igjen var sovet hen, blev atter optagen af Struensee; Landcommissionen gjenoprettedes, hvori Oeder fik Sæde, og ved en Forordning af 20de Februar 1771 blev Hoveriet bestemt efter Hartkornet, ligesom Commissionen ogsaa indgav et Forslag til Stavnsbaandets Ophævelse, men det faldt tilligemed Magthaveren. I det Kirkelige

skete mange Forandringer. At endeel overflødige Festdage afskaffedes, Hjemmedaab tillodes og Forbud mod Ægteskab mellem Slægtninge indskrænkedes, vilde neppe have fundet Anstød hos nogen Oplyst, naar disse Bestemmelser vare udgaaede fra enhver Anden end Struensee; men at en Mand, der var almindelig bekjendt for sin Ringeagt for al Religion og for sine usædelige Grundsætninger og Levnet, vovede at udstrække sin vanhellige Haand til Kirken, vakte almindelig Forargelse, og det saa meget mere, som saa mange andre af hans Foranstaltninger tilstrækkelig røbede hans Tænkemaade, paa hvilken han forøvrigt heller ikke søgte at lægge Skjul; thi med alle sine Laster var Struensee ingen Hykler. Saaledes ophævedes Boder for Leiermaal og Politiets Tilsyn med Værtshuse; det tillodes Personer, som havde begaaet Ægteskabsbrud, at ægte hinanden efter erhvervet Skilsmisse; Frederiks-Hospitals Kirke forvandledes til Sygehuus for Veneriske; Maskerader og andre Forlystelser indførtes, undertiden endog med fri Adgang for Enhver; Rosenborg-Slotshave aabnedes for natlige Orgier, og Hazardspil tillodes der imod at erlægge en Afgift til den af Struensee oprettede Stiftelse for Hittebørn; endvidere næredes Spillesygen ved Indførelsen af Tallotteriet — denne Pest i Staten, som længe efter Struensees Tid vedblev at være Kilden til utallige Familiers Elendighed*). Endelig var der ogsaa tiltænkt Universitetet en Reform, og den throndhjemske Biskop Gunnerus bleven kaldt ned til Kjøbenhavn i denne Anledning, men det hindredes ved den snart indtrufne Katastrophe. Kort sagt: Alt skulde kuldkastes eller forandres, og i Alt viste Struensee sig — ikke som den besindige Reformator med det

*) Tallotteriet er, som bekjendt, først blevet ophævet i den nyeste Tid (fra Udgangen af 1851), da Staten længe antoges ikke at kunne undvære de Blodpenge, som denne Anstalt kastede af sig. — Blandt de Statsgrundsætninger, som Struensee udtalte i Fængslet, var ogsaa den, at Statsstyrelsen Intet havde at gjøre med at værne om Sæderne, men at dette alene maatte være Folkelærernes Sag — en vanskelig Opgave for Præster og Lærere at opbygge, hvor Regjeringen gjør Alt for at nedbryde!

skarpe Blik for stedfindende Brøst og Mangler og for Tidens Fordringer, men som en urolig Revolutionsmand med Hovedet fuldt af ufordøiede Statstheorier, der kun higer efter Nyt, uden at overveie, om det Nye er bedre eller slettere end det Bestaaende, som det skal afløse*).

Endelig traadte Struensee aabenlyst frem af sit Skjul som Statens Herre: d. 14de Juli 1771 — Ugedagen efterat Dronningen havde født sit andet Barn Prindsesse Louise Augusta — lod han sig udnævne til Geheimecabinetsminister og beklæde med en Magt, som endnu ingen Undersaat nogensinde havde havt i Danmark, hverken Rigshofmestrene under Adelsvælden eller Storcantslerne under Souverainiteten; han skulde nemlig affatte de Ordrer, som Kongen gav ham mundtlig, og udrustedes med Fuldmagt til i Kongens Navn og under Cabinettets Segl at udstede Ordrer, der skulde have samme Gyldighed, som om de egenhændig vare skrevne af Kongen. Det uindskrænkede Kongedømme i Danmark afløstes saaledes af et Ministerdespoti ligt Richelieus i Frankrig under Ludvig XIII. og de despotiske Statsformer i Orienten, hvor den almægtige Vezir regjerer istedetfor den afmægtige Sultan; og Folket fandt denne Usurpation saa meget mere oprørende, som Kongeloven i sin 26de Paragraph paa det Stærkeste værnede om Enevoldsmagten, idet den erklærede enhver til Skade for denne indrømmet Magtfuldkommenhed for ugyldig og stemplede Enhver, der erhvervede sig en saadan, som Majestætsforbryder. Faa Dage derefter, d. 22de Juli — Dronningens Fødselsdag — lod Struensee sig tilligemed sin Fortrolige Brandt, Kongens maître de plaisir, optage i den danske Grevestand. Men Struensee havde da regjeret sin længste Tid, og flere Omstændigheder tydede paa, at begge Yndlinger allerede svævede paa

*) Efter Reverdils for nogle Aar siden udgivne interessante Memoirer skal Struensee ogsaa, saasnart han var kommen i Gunst, have yttret, at Alt var feilfuldt i Regjeringen, og at han ikke vilde lade Steen paa Steen blive tilbage af det Bestaaende.

Randen af den Afgrund, som snart skulde opsluge dem*). Ved deres hensynsløse Vilkaarlighed og Overmod havde nemlig Yndlingerne skaffet sig en Mængde Fjender eller rettere gjort sig almindelig forhadte. Hertil bidrog, foruden det allerede Anførte, saavel den Ringeagt og Tilsidesættelse, den borgerligfødte Struensee udviste mod Landets gamle Adel, som den Haan, han viste det danske Sprog, idet alle Befalinger bleve udstedte paa Tydsk, alle Forestillinger fra de forskjellige Autoriteter maatte udfærdiges i dette Sprog, kun til tydske Ansøgninger blev der taget Hensyn o. s. v.; og den frigjorte Presse, i hvilken Struensee havde givet sine Fjender det farligste Vaaben i Hænder mod sig selv, skaanede ham naturligviis ikke. Man harmedes ogsaa over den uværdige Maade, hvorpaa man vidste, at Landets fødte Hersker, den ulykkelige Konge, blev behandlet, og over det forargelige Forhold i Kongehuset. Til Hadet sluttede sig Foragt; thi da den gjærende Forbittrelse henimod Slutningen af 1771 begyndte at give sig Luft i forskjellige Tumulter og oprørske Bevægelser, viste det sig, at den Mand, hvis hele Optræden maatte give Anledning til at antage ham for en energisk Charakteer, snarere var feig og raadløs i Faren. Saadanne Forbud paa den sig nærmende Storm vare de norske Matrosers Tog til Hirschholm, hvor Hoffet opholdt sig, for at fordre deres tilbageholdte Hyre, og Livvagtens

*) Fremtiden var ogsaa oftere Gjenstand for Omtale i deres Kreds, og der taltes baade om Fængsel og om Flugt. Engang spurgte den kaade Brandt hver af de Tilstedeværende, hvilken Haandtering han vilde vælge for at ernære sig, naar de bleve nødte til at flygte. Dronningen sagde, at hun vilde træde op som Sangerinde (hun sang nemlig smukt); Struensee, at han vilde forpagte et afsides liggende Gods og leve der som Philosoph; selv vilde Brandt vedblive i sin Stilling som Bestyrer af en Skuespillertrop. „Og De" — henvendte han sig til en af Damerne, der var meget smuk, men behændig vidste at skjule en Legemsfeil, som hun troede ubekjendt — „De vilde ikke kunne være i Tvivl om, hvilken Levevei De skulde vælge, da De med Deres Skabning vilde kunne tilbyde Dem som Model ved et Kunstakademi". (Reverdil.)

Modstand Juleaften 1771, da Struensee vilde opløse den endnu tilbageværende Bataillon Fodgardere, ligesom han allerede havde opløst Hestgarden. Oprorerne forbleve ustraffede, og i den lille Camarillakreds, hvorfra Landet styredes, blev der endog gjort Forberedelser til at flygte ud af Riget. Struensees Mangel paa Mod gav hans Fjender Mod. Der udspredtes det Rygte, at det var Struensees Plan at støde Kongen fra Thronen, ægte Dronningen, lade sig udraabe til Rigsforstander og saaledes anvende den Lov, han havde givet med Hensyn til Ægteskabsbrydere, til Fordeel for sig selv. Hvor ugrundet Rygtet end var, fandt det dog saa meget lettere Tiltro, som Struensee i den senere Tid havde truffet flere militære Foranstaltninger, saaledes ladet Vagterne paa Slottet forstærke, Kanonerne ved Hovedvagten lade med Kartætsker og lignende holde i Beredskab paa Tøihuset, for at møde den truende Bevægelse blandt Folket. Endelig besluttede Enkedronning Juliane Marie*), mod hvem og mod hendes Søn Arveprinds Frederik Yndlingerne i deres Overmod stadig viste usømmelig Ringeagt, samt hendes Fortrolige Ove Guldberg, der havde været Prindsens Lærer, at vove et Forsøg paa at gjøre Ende paa Skandalen og udrive Landet af den ulykkelige Tilstand, hvori det var nedsunket. De forbandt sig i den Hensigt med Grev Rantzau-Ascheberg, hvis tidligere Venskab for Struensee havde forvandlet sig til et dødeligt Had, fordi han ikke var kommen til at spille den fremragende Rolle under hans Regjering, som han havde ventet, Beringskjold, en som Bondeplager berygtet Godseier, General Eichstedt og Oberst Køller — uheldigviis Personer, af hvilke navnlig de to første vare endnu slettere end Struensee, hvilket har bidraget meget til at stille

*) Det er saa langt fra, at denne Dronning fortjener at staae i det forhadte Lys, hvori hun i Almindelighed fremstilles, at hendes Charakteer efter Reverdil og Andre, som have kjendt hende, og som maae ansees for upartiske, endog var ganske fri for de stygge Sider, som man har villet tillægge den: Ærgjerrighed, Herskesyge, intrigant Væsen o. s. v.

Katastrophen af 17de Januar og de ved samme styrtede Personer i det falske Lys, hvori de have staaet lige til den nyeste Tid. Planen aftaltes ved en Sammenkomst hos Enkedronningen d. 15de Januar 1772, og dens Udforelse fastsattes til Natten mellem 16de og 17de Januar efter en Maskerade paa Slottet; Eichstedts Dragoner og Kollers Infanteri-Regiment, som havde Vagt der, skulde sikkre et heldigt Udfald. I det yderste Dieblik var den lumpne Rantzau i Begreb med at røbe Sammensværgelsen, og hindredes kun deri ved den tilfældige Omstændighed, at han ikke kunde faae den ældre Struensee i Tale. Det var saa langt fra, at Nogen udenfor de Indviede anede, hvad der vilde skee, at Oberst Koller spillede i en Loge med to af de Personer, som han skulde fængsle et Par Timer senere. Efterat Ballet var endt, trængte Koller og Beringskjold med en Afdeling Grenaderer ind i Struensees og Brandts Værelser og befalede dem at følge med sig; paa Modstand var ikke at tænke; de bleve satte hver i sin Hyrekareth og bragte til Castellet. Samtidig dermed fængsledes flere andre Personer, deriblandt den ældre Struensee, Livlægen Berger og Oberst Falkenskjold. Derefter begave de Sammensvorne sig til Kongen, som de forestillede Nødvendigheden af, at der toges Forholdsregler til hans Sikkerhed, da der var en Sammensværgelse i Gjære mod hans Person, og derfor let fik til deels at afskrive, deels underskrive de af Guldberg conciperede Arrestordrer angaaende Dronningen og begge Yndlingerne. Forsynet med saadan Fuldmagt og ledsaget af Bevæbnede begav Rantzau sig til Dronningen, mod hvem han, sin Charakteer tro, opførte sig paa en høist uridderlig Maade. Hun blev i den tidlige Morgenstund med sin spæde Datter, som hun gav Bryst, paa Skjødet og kun ledsaget af en Hofdame fort til Kronborg. Da Rygtet om, hvad der var passeret paa Slottet, endnu før Daggry var kommet i Omløb, gjenlød Hovedstaden af Jubel fra de høieste Kredse til de laveste, og Jubelen fandt sit Udtryk saavel i Pressen som i Mængdens Fryderaab, da man om Formiddagen lod Kongen kjøre omkring

i Gaderne med hans Halvbroder Prinds Frederik ved Siden, og i Pøbelexcesser om Aftenen*). En Commission blev nedsat for at dømme de Fængslede, og de Bekjendelser, Struensee aflagde for denne angaaende sit Forhold til Dronningen**), i Forbindelse med hans politiske Overgreb vare tilstrækkelige til at fælde ham. I Fængslet modtog han hyppige Besøg af Præsten ved St. Petri tydske Menighed Balthasar Münter***), og det lykkedes denne værdige Geistlige at bøie den ulykkelige Fanges forhærdede Sind og aabne hans Øie for Religionens Sandheder. Et Brev, som Struensee skrev Dagen for sin Død til den Mand, der havde været den første Anledning til hans Ophøielse, ligesom han blev Hovedaarsagen til hans Død — Grev Rantzau-Ascheberg†) — vidner om hans forandrede Sind. Commissionen fældede d. 25de April den Dom, at Struensee og Brandt††) skulde som Majestætsforbrydere miste Ære, Liv og

---

*) De Lærde — Suhm, Langebek, Tyge Rothe, hvilken Sidste dog var truffen frem af Struensee — gave deres Glæde Luft i ret mærkelige Taler og Digte til Ære for d. 17de Januar, og Pøbelen sin ved samme Aften at storme 60 berygtede Huse.

**) Det kongelige Ægteskab blev ophævet ved en Skilsmissedom af 6te April; en engelsk Eskadre afhentede Dronningen fra Kronborg d. 30te Mai, og førte hende til Stade, hvorpaa hun fik sit Ophold i Celle. Hun døde allerede d. 10de Mai 1775 i sit 24de Aar.

***) Fader til den lærde sjællandske Biskop Frederik Münter og Farfader til Confessionarius, Provst Dr. Balth. Münter. Han udgav kort derefter Struensees Omvendelseshistorie.

†) For dem, som det maatte interessere at vide, hvorledes det siden gik denne høiadelige Usling, der især var Skyld i, at den haarde Dom over de Ulykkelige ikke blev formildet, skal her anføres, at han strax efter Omvæltningen udnævntes til virkelig General, Medlem af det gjenoprettede Statsraad og Elefantridder, men snart blev fjernet fra sine høie Poster med en betydelig aarlig Pension. Han forlod Danmark og tog tilsidst sin Bolig i Avignon, hvor han døde 1789.

††) Den eneste Majestætsforbrydelse, som kunde lægges denne aldeles ubetydelige Person til Last, var, at han engang i et Slagsmaal med

Gods, deres grevelige Vaaben sønderbrydes af Boddelen, den høire Haand levende afhugges dem og derpaa Hovedet, Kroppen parteres og lægges paa Steile og Hjul, og Hovedet med Haanden sættes paa en Stage. Dommen stadfæstedes af Kongen d. 27de April, og udførtes den følgende Dag paa Kjøbenhavns Østerfælled, først paa Brandt, derefter paa Struensee — som med Fasthed og Rolighed gik Døden imøde og paa en smuk Maade tog Afsked med sin Sjælesorger — i en umaadelig Menneskemasses Nærværelse. Det rystende Skue tilveiebragte et fuldstændigt Omslag i Folkestemningen — det almindelige Had til de faldne Yndlinger synes ligesom at være slukket i det Blod, som randt denne Dag, og forvandledes til Medlidenhed; man havde fra nu af kun Øie for den lysere Side af Struensees Virken, og man beklagede den unge Dronnings ulykkelige Skjebne; Hadet vendte sig mod det Parti, som havde seiret, og de styrtede Personers Minde har staaet omgivet med en Nimbus, der visselig var ufortjent, for de følgende Slægter. Men Historien er en streng retfærdig Dommer; den kjender ikke til Medlidenhed og lader sig ikke vildlede af Stemninger.

Vi lade hermed Tæppet falde for det uhyggelige Drama, hvori Hovedpersonen har paa de foregaaende Blade været Gjenstand for en Skildring, der er overeensstemmende baade med samtidige Kilder og med det Minde, han selv har sat sig i sin Færd. At et ædelt Folk kun med Uvillie lod sig beherske af en Mand, der i meer end een Henseende havde saa liden Adkomst til at regjere; at det med Harme saae sit Sprog og sin Nationalitet traadt under Fødder af en fremmed Usurpator — er saare naturligt; og man maa snarere undres over, at hans anmassede Herredømme kunde vare i henved sytten Maaneder, end at det varede saa kort. At Struensee efter de bestaaende Love

---

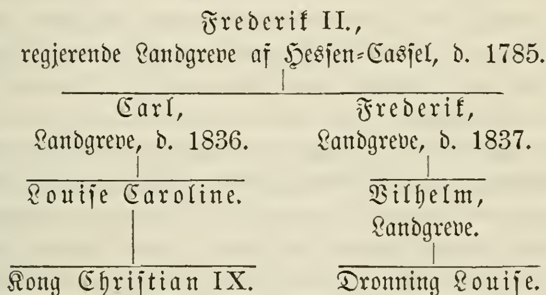
Kongen (hvad der forøvrigt hørte til Dagens Orden i dennes private Kreds) havde mishandlet ham paa en raa Maade — Noget, som Kongen imidlertid havde tilgivet ham.

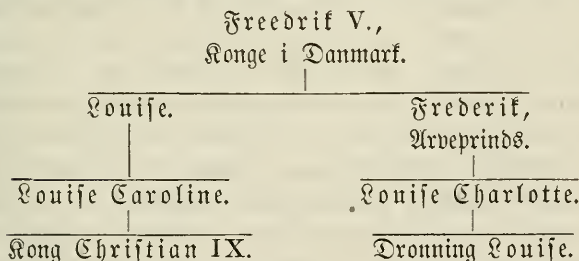
var skyldig til Døden, vil neppe kunne bestrides; et andet Spørgsmaal er, om det ikke havde været politisk rigtigere af de nye Magthavere desuagtet at lade ham beholde Livet og formilde Straffen til Fængsel eller Landsforviisning, ligesom ogsaa Humaniteten kunde synes at byde at tage Hensyn til de Forhold, hvorunder han optraadte; fra den raa barbariske Maade, hvorpaa Dommen fuldbyrdedes, vender man sig bort med Afsky. Struensees Exempel kan tjene til Advarsel om, at Den, der vil benytte sig af Omstændighederne til at hæve sig til Magten, baade maa besidde Forstand paa at bruge den og vise Maadehold i at udøve den, og at sædelig Alvor er den første Betingelse for at styre en Stat.

Blandinger.

Det danske Kongepar. Hs. Maj. Kong Christian IX. er født d. 8de April 1818 paa Slottet Gottorp i Slesvig; hans Forældre vare Hertug Frederik Vilhelm Poul Leopold af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck (et Gods i Westphalen), siden 1825 af Sl.-Holst.-Sønderb.-Glücksborg, dansk Generalmajor (født 1785, død 1831), og den endnu levende Prindsesse Louise Caroline af Hessen-Cassel (f. 1789), yngste Datter af Landgrev Carl af Hessen og den danske Prindsesse Louise, Kong Frederik V.'s Datter, samt Søster til Frederik VI.'s Dronning Marie. Kongen er det sjette af dette Ægtepars 10 Børn; hans ældre Søskende ere: Louise Marie Frederike (f. 1810), Enke efter den anhalt-bernburgske Oberst v. Lasperg og senere efter Grev Peter Alfred v. Hohenthal; Frederike Caroline Juliane (f. 1811), Enke efter den sidste Hertug af Anhalt-Bernburg Alexander; Hertug Carl af Sl.-Holst.-Sønderb.-Glücksborg (f. 1813), gift med den danske Prindsesse Vilhelmine (deres Ægteskab er barnløst); Prinds Frederik (f. 1814), gift med Prindsesse Adelheid af Schaumburg-Lippe (2 Sønner og 3 Døttre), og Prinds Vilhelm (f. 1816), østerrigsk Feltmarschallieutenant; hans yngre Søskende ere: Prindsesse Louise (f. 1820), Abbedisse i Itzehø, og Prindserne Julius (f. 1824) og Johan eller, som han nu sædvanlig kaldes, Hans (f. 1825); den yngste af de 10 Søskende Prinds Nicolaus (f. 1828) døde som preussisk Lieutenant 1849

i Berlin. Ligesom Kongen igjennem sin Moder nedstammer fra Kong Frederik V. som denne Konges Datterdatterson, saaledes nedstammer han ved sin Fader igjennem uafbrudt mandlige Slægtled fra de ældre oldenborgske Konger, navnlig fra Kong Christian III.'s yngste Søn Hertug Hans af Sønderborg; det er altsaa den holsten-glücksborgske (oprindelig holsten-beckske) Sidelinie af det oldenborgske Kongehuus, der nu regjerer i Danmark. Den 26de Mai 1842 holdt daværende Prinds Christian Bryllup paa Amalienborg med sit Næstsøskendebarn, Kong Christian VIII.'s Sosterdatter, Landgrev Vilhelm af Hessen-Cassels og den danske Prindse Louise Charlottes næstyngste Datter Prindsesse Louise Vilhelmine Frederike Caroline Auguste Julie, født d. 7de September 1817 i Cassel. Dronning Louise er baade paa Faders og Moders Side Næstsøskendebarn til sin kongelige Ægtefælle:

De i dette Ægteskab fodte 6 kongelige Prindser og Prindsesser ere: Kronprinds Christian Frederik Vilhelm Carl

(f. 3die Juni 1843); Prindsesse Alexandra Caroline Marie Charlotte Louise Julie (f. 1ste December 1844), gift med Prindsen af Wales; Georg I., Hellenernes Konge (som Prinds Christian Vilhelm Ferdinand Adolf Georg, f. 24de December 1845); Prindsesse Marie Sophie Frederike Dagmar (f. 26de November 1847); Prindsesse Thyra Amalie Caroline Charlotte Anna (f. 29de September 1853) og Prinds Valdemar (f. 27de October 1858). Den 22de Juni 1843 blev Prinds Christian decoreret med Elefantordenen. Medens flere af hans Brødre i den første slesvigske Krig kæmpede i Fjendens Rækker, ligesom Augustenborgerne, der høre til den ældre af de to tilbageværende, fra ovennævnte Hertug Hans af Sønderborg nedstammende Sidelinier af Kongehuset og paa Qvindesiden nedstamme fra Kong Christian VII. ved hans Datter Louise Augusta — blev vor nuværende Konge sit Fædrelands Sag tro, og deeltog personlig i Krigen som Major og senere Chef for Livgarden tilhest. Saavel paa Grund af denne sin Troskab mod Konge og Fædreland som af det nære Forhold, hvori han ved sit Giftermaal var kommen til Kongehuset, blev Prinds Christian af den danske Regjering udseet til Thronfølger i det samlede danske Monarchi, naar Kongehusets Mandsstamme uddøde. Til den Ende gave de efter Kongeloven nærmere Arveberettigede, Prindsens Svigermoder Landgrevinde Louise Charlotte af Hessen, hans Svoger Prinds Frederik af Hessen, hans Svigerinde og hans Ægtefælle Afkald til Fordeel for ham, ligeledes den russiske Keiser Nicolaus paa eventuelle Rettigheder, der maatte tilhøre ham og hans Huus, til en Deel af Holsten, ved en under 5te Juni 1851 i Varschau udstedt Act; og den til Europas Skjændsel krænkede Londonertractat af 8de Mai 1852, undertegnet af samtlige fem Stormagters samt Sverrig-Norges Repræsentanter, skulde sikkre Prinds Christian og hans mandlige Efterkommere i Ægteskabet med Prindsesse Louise Thronen; hvorpaa et kongeligt Budskab desangaaende i October 1852 forelagdes Rigsdagen. Dette fandt imidlertid her bestemt Modstand — ingenlunde fordi jo Alle vare enige om Kronens Overgang til Prinds Christian og hans Afkom,

men fordi det upopulære Heelstatsministerium med det Samme vilde ophæve den i Kongeloven fastsatte Arveret for de qvindelige Linier, hvilket mange af Danmarks dygtigste og meest fædrelandssindede Mænd — Wegener, J. E. Larsen, Clausen, Madvig o. Fl. — fandt ikke alene unødvendigt, men ligefrem farligt for Danmarks Selvstændighed i Fremtiden. Efter gjentagne Rigsdagsopløsninger lykkedes det dog endelig Ministeriet, understøttet af „Bondevennerne", at faae Arvefølgebudskabet med den i samme fastsatte Indskrænkning vedtaget af Rigsdagen d. 24de Juni 1853, hvorpaa Thronfølgeloven udstedtes d. 31te Juli s. A., og den designerede Thronfølger fik Titlen „Prinds til Danmark". Paa den militære Bane steg Prindsen efterhaanden til Generallieutenant og Chef for Cavalleriet. Aaret 1863 var et saare betydningsfuldt Aar for vor nuværende Konge. Den 10de Marts saae han sin yndige ældste Datter under almindelig Jubel formælet med Arvingen til de tre brittiske Rigers Throne, Prinds Albert Edvard af Wales; d. 30te Marts blev hans næstældste syttenaarige Søn valgt til Hellenernes Konge og modtog Valget d. 6te Juni; d. 29de Juni blev han selv ved Arveprinds Frederik Ferdinands Død nærmeste Thronarving i det danske Monarchi, og d. 15de November besteg han Thronen, da den gamle kongelige Mandsstamme uddøde med Kong Frederik VII. Den 18de November satte den nye Konge Slutstenen paa sin Forgængers Værk ved at underskrive Grundloven for Kongerigets og Hertugdømmet Slesvigs Fællesanliggender, som Rigsraadet faa Dage iforveien havde vedtaget. Hvad der senere har tildraget sig, er desværre i friskt Minde. Frederik VII.'s Død var en skjebnesvanger Begivenhed for Danmark og dets nye Konge, og sjelden har vel et Folks Skjebne i den Grad været knyttet til et Menneskeliv, som det danske Folks Skjebne var knyttet til den Konges Liv, der skabte dets Frihed og fremfor nogen af sine Forgængere hævdede dets Nationalitet. Allerede Dagen efter Kongens Død udstedte den æreløse Hertug af Augustenborg, som ved en Renunciationsact af 30te December 1852 havde forpligtiget sig og sin Familie „bei fürstlichen Worten und Ehren" (!)

til aldrig at forstyrre Roligheden i Kongen af Danmarks Lande eller modarbeide den af Kongen fastsatte Arvefølge i nogetsomhelst under hans Scepter hørende Land, et Document, hvori han gjorde Afkald paa sine „Rettigheder" til Fordeel for sin ældste Søn, og denne udstedte samme Dag en Proclamation, hvori han erklærede, at han tiltraadte Regjeringen i Hertugdømmerne Slesvig-Holsten, hvilket Skridt naturligviis fandt Gjenklang rundt omkring i „das große" for hvad der er raaddent og slet begeistrede „deutsche Vaterland". Det var tillige Signalet for vore rovbegjerlige Fjender til at styrte sig over os. Ved det skammelige Overfald af de to tydske Stormagter for at undertrykke den Svagere, ved vore saakaldte „Venners" Troløshed, ved Krigens ulykkelige Gang og slette Ledelse mod en knusende Overmagt, ved den efter en saadan Krig uundgaaelige Fred, som berøvede os to Femtedele af Monarchiet med det ældgamle danske Land Sønder-Jylland og bragte 200,000 trofaste danske Sjæle under fremmed Voldsherredømme — ved alt dette skulle vi ikke dvæle; det er det sorteste Blad i Danmarks Historie siden Begyndelsen af Aaret 1658. Men Saameget skal dog siges, at sjelden har Danmark, naar det gjældte, havt en saadan Mangel paa store og dygtige Mænd baade i Kongens Raad og i Felten, og desværre man synes at maatte tilføie: sjelden har et Folk selv været mindre skikket til at udholde en Kamp paa Liv og Død end det danske Folk netop i hiin skjebnesvangre Tid, da dets Tilværelse stod paa Spil. Gid Aanden maa blive anderledes; gid Forlystelsessyge, Slaphed og den usle Partiaand mere og mere maae vige for mandig Alvor, Fædrelandssind og Sammenhold; ellers vil det blive let for vore lumpne Fjender, som nu husere i vore Enemærker og lure paa vor Svaghed, at faae os ganske til at bukke under. Kun ved enig og kraftig Samvirken af Konge og Folk tør man nære Haab om, at Resten af gamle Danmarks Rige vil kunne reddes fra fuldstændig Undergang.

De sexten oldenborgske Kongers

	Leve-aar.	Regje-rings-aar.	Fødested.	Dødssted.
Christiern I.	55	32$\frac{8}{12}$		Kjøbenh.s Slot.
Hans	58	31$\frac{3}{4}$	Aalborg (?).	Aalborg.
Christiern II.	77$\frac{1}{2}$	10$\frac{1}{12}$	Nyborg-Slot.	Kallundb.-Slot.
Frederik I.	61$\frac{7}{12}$	10		Gottorp.
Christian III.	55$\frac{4}{12}$	24$\frac{1}{2}$		Koldinghuus.
Frederik II.	53$\frac{3}{4}$	29$\frac{1}{4}$	Haderslev-Slot.	Antvorskov.
Christian IV.	70$\frac{10}{12}$	59$\frac{10}{12}$	Frederiksborg.	Rosenborg.
Frederik III.	60$\frac{10}{12}$	21$\frac{3}{4}$	Haderslev-Slot.	Kjøbenh.s Slot.
Christian V.	53$\frac{4}{12}$	29$\frac{1}{2}$	Flensborg-Slot.	Kjøbenh.s Slot.
Frederik IV.	59	31$\frac{1}{12}$	Kjøbenh.s Slot.	Odense-Slot.
Christian VI.	46$\frac{8}{12}$	15$\frac{10}{12}$	Kjøbenh.s Slot.	Hirschholm.
Frederik V.	42$\frac{3}{4}$	19$\frac{5}{12}$	Kjøbenh.s Slot.	Christiansborg.
Christian VII.	59$\frac{1}{12}$	42$\frac{2}{12}$	Christiansborg.	Rendsborg.
Frederik VI.	71$\frac{10}{12}$	31$\frac{8}{12}$	Christiansborg.	Amalienborg.
Christian VIII.	61$\frac{4}{12}$	8$\frac{1}{12}$	Christiansborg.	Amalienborg.
Frederik VII.	55$\frac{1}{12}$	15$\frac{10}{12}$	Amalienborg.	Glücksborg.

Den første og den sidste Konge af den oldenborgske Stammes ældre Linie naaede samme Alder. Christiern I.'s, Frederik I.'s og Christian III.'s Fødested angives ikke; Sidstnævnte er rimeligviis født paa Gottorp, hans Faders sædvanlige Residents, hvor ogsaa Kong Christian IX. er født. Fem danske Konger af den oldenborgske Stamme ere saaledes fødte i det gamle danske Land Sønder-Jylland, og to have herovre udaandet deres sidste Suk — den første og den sidste Frederik. Med Undtagelse af Kongerne Hans og Christiern II., der bleve begravede i Graabrødrekirken i Odense og ved denne Kirkes Nedbrydelse i Begyndelsen af dette Aarhundrede flyttedes til St. Knuds Kirke sammesteds, samt Frederik I., der ligger begravet i Slesvig-Domkirke, ere alle de andre oldenborgske Konger begravede i Roskilde-Domkirke.

Dagmar og Valdemar. Navnet Dagmar, der for meer end halvsyvende hundrede Aar siden blev baaret af Danmarks meest elskede Dronning, og som nu igjen i vor Tid er kaldt tillive tilligemed de to andre folkekjære Dronningers Navne Thyra og Louise i vor nuregjerende Kongeslægt, er af slavisk (czechisk) Oprindelse og stammer fra Dronningens Hjemstavn Bohmen. Det er forøvrigt blevet forklaret paa forskjellig Maade: tidligere antog man det for et Tilnavn, da Dronningen ogsaa kaldes Margrete, og for at være af dansk Oprindelse, enten betydende Dagmoder, Dagens Moder d. e. Morgenrøden, eller, som det forklares af N. M. Petersen i en Afhandling om Dronning Dagmar i Annaler for nord. Oldkynd. 1842—43, Dagens Mo (Maar); F. Schiern mener i en Afhandling i Nyt hist. Tidsskrift 5te Bind, at det er det czechiske Qvindenavn Dragomír og derfor bor skrives Dargmar, hvorimod Navnet i en Afhandling af en slavisk Historieforsker K. Jaromir Erben, Stadsarchivar i Prag, i Antiqvar. Tidsskrift 1855—57 udledes af det czechiske Techmír eller Tesimír, der betyder Fredstrost. Gid den unge Prindsesse, som nu bærer dette minderige Navn, og de, som fremdeles maatte komme til at bære det, maae svare til den smukke Betydning, der ligger i Navnet efter den sidste Forklaring, og gid de maae ligne den fromme Dronning, der først bar det — ikke deres Stammoder Bengerd, der vel lignede Dagmar i Skjonhed, men ikke i Kjærlighed til Folket, hvorfor hun ogsaa har faaet et Eftermæle af modsat Art.

Ogsaa Valdemar er oprindelig et slavisk Navn med den samme Overgang af den slaviske Endestavelse mir til mar i Dansk og Tydsk, men det stammer fra Rusland. Det er nemlig indkommet i Norden ved Knud Lavards Giftermaal med den russiske Prindsesse Ingeborg, fra hvis Farfader Storfyrst Vladimir II. Navnet forplantedes til Medlemmerne af Svend Estridsons Kongeslægt, idet Knuds og Ingeborgs yngste, efter Faderens Dod fodte Barn blev kaldt Valdemar efter sin nævnte Oldefader; han blev Danmarks Valdemar den Store. Foruden af denne Konge blev Navnet baaret af hans Son Kong Valdemar Seier, dennes Son

Kong Valdemar den Unge og Sønnesøns Sønnesøn Kong Valdemar Atterdag, af tre Hertuger af Sønder-Jylland, der ogsaa nedstammede fra Valdemar Seier igjennem hans Søn Abel, af Valdemar den Stores Datterdattersøn, den svenske Konge Valdemar, og af flere danske Prindser af den gamle Kongeslægt. Under de oldenborgske Konger vare hidtil de gamle berømmelige nordiske Navne, som Knud og Valdemar, fortrængte af Navnene Christian, Frederik og Hans; kun Christian IV. kaldte sin Søn af det morganatiske Ægteskab med Kirsten Munk Valdemar Christian (efter ham Valdemars Slot paa Taasinge). Det er smukt, at vort nuregjerende Kongepar har givet sine Børn Navne, der ere det danske Folk dyrebare paa Grund af de Minder, der knytte sig til dem om en lykkelig og hæderlig Fortid. En dansk Konge kan ikke give sin Datter et skjønnere Navn end Dagmar, eller sin Søn noget stoltere Navn end Valdemar, thi dette Navn minder om Danmarks tre største Konger: de to, hvis Regjeringstid var Landets og Folkets meest glimrende Periode, og ham, der atter gjenfødte Danmarks Rige, efterat det en Tid havde været opløst som Stat under hans udulige Forgængere. Ogsaa den russiske Keiserfamilie har gjenoptaget mange af de gamle nationale Navne; man træffer nu i den Navnene Vladimir, Dimitri, Alexis, Viatscheslav, Sergius, Olga, Vera, Anastasia o. fl.

Christian IV.'s Steen ved Frederiksborg. Det tidligere gængse Sagn, at Christian IV. sad paa denne Steen og udbetalte Arbeidsfolkene deres Løn under Slottets Opførelse, strider mod den historiske Sandhed og er for længe siden forkastet. Stenen er henlagt 1628, som den selv angiver, og Slottet havde da allerede i længere Tid været færdigt og beboet; dets Bygning falder i Aarene 1602—20. Kongen har ogsaa selv anført Grunden til dens Henlæggelse i en Deduction mod sin Svigermoder Fru Ellen Marsviin af 1641, i Anledning af hans Strid med sin Ægtefælle Fru Kirsten Munk (trykt i de Suhmske Samlinger); og da Kongens Indlæg giver et interessant Indblik i Forholdet

mellem de to Ægtefæller i den nærmeste Tid for deres Skilsmisse, som fandt Sted 1629 (see ovenfor S. 47), skal det her meddeles:

„Anno 1628 imod St. Mortens Aften befalede Vi Prindsen, at han skulde tage Hr. Uldrich Salig*) og den gamle Greve af Turn med sig henad Friderichsborg, hvorhen Fru Kirsten for Froken Anne Saligs**) Skyld ogsaa fik Befaling at komme did; thi Vi holdt meget af det salige Barn, som hun intet kunde fordrage, fordi det var Os ligt, hvorfor Vi ikke heller vilde tage det med Os alene derhen, paa det hun intet hemmeligen skulde gjore hende noget ondt; thi havde Vi ikke engang kommen til Maade dermed, da vilde hun have slaaet samme Barn med en Jernstang for en Synaal, lille Trine klagede hende for at have kast bort. Der Vi nu samme St. Mortens Aften kom tilbords, da sad Fru Kirsten og snurmulede og vilde hverken see eller tale til Prindsen eller Hr. Uldrich salig, hvorudover det Laug blev spildt. Den Tid det nu var Tid at gaae i Seng, da lukkede hun Doren imellem Os og sig, og lagde de tvende tydske Jomfruer med nogle andre Qvindfolk tvert for Døren, saa ingen kunde komme derigjennem; hvorfor Vi til en evig Gedechtniß strax om Morgenen lod lægge en temmelig stor Kampesteen paa Veien, naar man gaaer bag ud til den liden Ladegaard. Hvilken Steen endnu findes der med Aarstallet paahuggen og et Sæde gjort deri".

Kongen har endyderligere i et Tillæg gjentaget det Samme: „Den Tid det nu var Tid at gaae i Seng, da vilde hun intet soge Seng med mig, men lukkede Doren imellem hendes og mit Kammer. Der det nu blev Dag, da forfoiede Jeg mig strax ud i Dyrehaven og ledte en Kampesteen ud, som Jeg lod lægge samme Formiddag ved Veien, naar man gaaer fra Stalden henad

*) Kongens yngste Søn i hans Ægteskab med Dronningen (f. 1611, d. 1633).

**) Kongens ældste Datter i hans Ægteskab med Kirsten Munk, Anna Katharine (f. 1618, d. 1633).

Ladegaarden, udi hvilken Jeg siden lod hugge et Sæde med Dag og Dato, naar den kom der at ligge".

Kirker og Klokker i Hillerød. Hillerød, der er en af de faa Kjøbsteder her i Landet, som ikke have deres egen Kirke (foruden den kun Frederikssund og Sandvig paa Bornholm), har dog tidligere i en kort Periode havt Kirke under Christian IV.'s Regjering. Et Kongebrev af 1585, som henviser Byens Beboere til at søge Herløv- eller Tjæreby-Sognekirke, „hvilken Hver er beleiligt, og ikke Slotskirken", viser, at Byen dengang endnu ikke havde nogen Kirke, men i Danske Atl. VI. S. 65 omtales „den gamle Kirke" (der maa være kaldt saaledes i Modsætning til den nye, som snart skal nævnes), hvor „de har holdt Gudstjeneste endnu 1617, da samme maa være bleven øde". En ny Kirke blev derefter opført, som det sees af en kongelig saakaldet Memorial af 12te Februar 1621 („Kong Christian IV.'s egenhænd. Breve, udg. af Molbech" S. 87), i sidstnævnte Aar, da en Tommermand beordres at skulle „hidskikkes (til Frederiksborg), at han beseer Kirken i Hyllerød, paa det man den i Sommer kunde faae færdig"; men denne Kirke maa have været en let Bindingsværksbygning, eftersom den kun stod et Par Aar og omblæste i en stærk Storm 1624 (efter en samtidig Optegnelse, som findes i Nyt hist. Tidsskr. V. S. 163, 1625; Danske Atl. II. S. 314 har urigtig 1627)*). Byens Beboere fik derefter 1630 Tilladelse til at holde Gudstjeneste i Slotskirken, som de siden den Tid have benyttet; paa Kirkegaarden, hvor nu Raadhuset staaer, blev efter D. Atl. i Aaret 1650 opreist et lille Taarn af

*) Nogle flere Documenter vedkommende denne Kirkes Opførelse fra samme Aar 1621 ere nylig meddeelte i „Danske Samlinger for Historie, Topographi" o. s. v. 1ste Hefte S. 24—28. Kirkens Opførelse paabegyndtes omtrent ved Midsommer 1620; den antages at være bleven færdig i Begyndelsen af 1622. Det var senere et Par Gange (1629 og 1655) paatænkt at opføre en ny Kirke i Hillerød, men Tanken kom ikke til Udførelse.

Tommer, hvori der var tre smaa Klokker. Nylig ere to gamle Klokker fremdragne, som hidtil have henstaaet upaaagtede i Sprøitehuset ved Byens Raadhuus, en stor med følgende Omskrift i Uncialer: Si Deus pro nobis, qvis contra nos (er Gud med os, hvo kan da være mod os). Anno 1621. Stöb. Mich. Hans. Kemmer, og under Omskriften paa den ene Side et Crucifix, paa den anden Christian IV.'s Navneziffer og Krone med de bekjendte Begyndelsesbogstaver af Kongens latinske Valgsprog R. F. P. over — og en mindre med Omskriften: Soli Deo gloria, in excelsis Deo (Gud alene Æren, Gud i det Høie). Otto Powisch, Slodtzherre paa Frederichborg. Me fecit Hans Meyer (H. M. har støbt mig) Anno 1658. Den Første, der veier 35 Lpd., hidrører saaledes fra den 1621 opførte Kirke, der havde saa kort en Tilværelse; den Sidste, der veier 9 Lpd. 4 Pd., er rimeligviis skjænket Byen af den i Omskriften nævnte Lehnsmand paa Frederiksborg i Aarene 1648—70 Otto Powisch og har været en af de i Danske Atl. omtalte tre smaa Klokker. De ere begge bestemte til at sælges.

Jordskjælv i Danmark. Som bekjendt foregaaer der i Tidernes Løb betydelige Forandringer i Naturforholdene, og vort Fædreland har saaledes tidligere været hjemsøgt af physiske Onder, som heldigviis nu kunne antages at høre til de forsvundne Ulykker. Her tænkes nærmest paa Pest og Jordskjælv. At Pesten hyppig hjemsøgte Danmark i det 15de, 16de og 17de Aarhundrede, især under Christian IV., og senest anrettede frygtelige Ødelæggelser i Kjøbenhavn og Helsingør under Frederik IV. 1710—11, er bekjendt nok. Jordskjælvenes Historie i Norden turde derimod være mindre bekjendt; men desværre have vore magre Kroniker kun optegnet, naar de fandt Sted, og ved flere af dem, at de have været „frygtelige", uden at angive de nærmere dermed forbundne Omstændigheder. Det første Jordskjælv, der omtales i Danmark, indtraf under Svend Estridsøns Regjering i Aaret 1073, og derefter nævnes Jordskjælv d. 22de April 1077, 1173, 1198,

d. 6te Mai 1272, 1409 og d. 6te Januar 1515. I Norge omtales 1339 et Jordskjælv, hvorved 50 Bondergaarde i Gaulardal gik tilgrunde. I en senere Periode tabte Jordskjælvene deres „frygtelige" Charakteer; saaledes fandt et Jordskjælv Sted i Vendsyssel d. 16de Mai 1677 mellem Kl. 9 og 10 om Aftenen, men uden at anrette nogen Skade, og et andet i Kjøbenhavn, Roskilde, Kjøge og omliggende Egne d. 11te Februar 1709, ligeledes om Aftenen.

Om Oprindelsen til adskillige danske Stednavne. Der gives mange Steder her i Landet, hvis Navne ere i den Grad forvanskede baade i Skrift og i Folkemunde, at deres Oprindelse kun vanskelig kan kjendes. Nogle af de meest ukjendelige skulle her gjennemgaaes.

Man hører ofte Alsønderup forklaret ved „alle Synderes By". Men det er saa langt fra, at Begrebet Synd ligger i Navnet, at dette tvertimod hidrører fra en Helgen, formodentlig den Biskop Alexander, hvis Helgendag i Almanakken findes at være d. 18de Marts; i Documenter fra Middelalderen skrives nemlig Navnet „Alexanderthorp", „Alsenthorp". Ligesaa ubilligt som det altsaa er paa Grund af Navnet at ansee Alsønderups Beboere for større Syndere end alle os Andre, ligesaa urigtigt vilde det være, om man ved Esbønderup og Tjærebŷ kun vilde tænke paa Bønder og Vognsmørelse. Førstnævnte kommer af det gamle danske Navn Asbjørn eller Esbern og skrives i Documenter „Esbjørnthorp", „Esbernthorp"; det sidste, der er Navnet paa flere Byer i Sjælland og een paa Falster, har man udledet af Kjær, men denne Overgang fra K til T kan ialfald ikke gjælde for de sjællandske Byer af dette Navn, som ogsaa stadig skrives „Terby", „Therby", „Tyærby", „Tyæræby", men dets Derivation er uvis. Torup, der ligesom Alsønderup, Esbønderup og et Tjærebŷ ligger paa den nordøstlige sjællandske Halvø, skulde man troe og har ogsaa troet bærer Navn efter Guden Thor; dets oprindelige Navn vise Documenter derimod at være „Towæ-

thorp" d. e. Toves By. I Sonnerup („Sonæthorp"), Ullerup og Ullerød („Ulfruth", „Uluerøth") ligge Mandsnavnene Sune og Ulf. Snodstrup i Nord-Sjælland skreves oprindelig „Snalsthorp" eller „Snolsthorp" d. e. Snolds By (det samme Mandsnavn forekommer i Snoldshoi og Snoldelev ved Roskilde). Navnet paa den nærliggende By Svedstrup skreves oprindelig „Swersthorp" d. e. Sverres By. Kristrup i Randers Amt skrives i Documenter „Christiærnsthorp" og har formodentlig Navn efter Biskop Christiern af Aarhus i det 11te Aarhundrede. Lolland betyder Lavland (Laaland). Læsø skreves oprindelig „Hlersey" d. e. Havguden Hlers (Ægirs) Ø. Skjelskør hed oprindelig Skjælfiskør (af Skjælfisk d. e. Muslinger). Viborg hed igjennem hele Middelalderen Viberg, hvilket Navn betyder helligt Bjerg eller hellig Hoi; her var nemlig i Oldtiden et af Hovedstederne for den hedenske Gudsdyrkelse i Norden. Det samme „Vi" forekommer ogsaa i Odense (Odensvi), da denne By var Odins Helligdom og formeentlige ældgamle Sæde, i den nærliggende, af de mærkelige Fund bekjendte Vimose og i de mange Landsbyer med Navnene Viby, Vium o. s. v. Aarhus hed oprindelig Aros, Arus d. e. Aamunding (sml. Nidaros), paa Grund af denne Byes Beliggenhed ved en saadan. Svendborg skreves i Middelalderen „Suinborg", „Svineborg", hvilket Navn rimeligviis kommer af Marsvinene, som fordum fangedes i Mængde i Sundet (Danske Atl. III. S. 530); Holberg gjør ogsaa i sin Danm.s Historie ved Aar 1247 den skjelmske Bemærkning: „Man kan slutte, at Indbyggerne af bevægelige Aarsager have forandret Svinborg til Svenborg" *). Middelfart har sit Navn som det mellemste af tre Overfartsteder over Lillebelt fra Fyen til Jylland (Fonsføre, Middelfart og Strib), jfr. Middelhavet, Middelalderen; det

*) Jeg har tidligere fulgt den almindelige Forklaring af Navnet ved Sundborg, men er ved nogle mig velvillig meddeelte Bemærkninger af Hr. Cand. Dyrlund bleven gjort opmærksom paa, at ovenstaaende Forklaring er rigtigere.

lignende Navn Middelsom-Herred i Jylland er en Forvanskning for Middelholms Herred, saa kaldet fordi dette Herred saagodtsom ganske er omflydt af Vand (Gudenaa og flere mindre Aaer). Kirkebyen Syv i Sjælland, de danske Kæmpevisers Udgiver Peder Syvs Fødeby, hed oprindelig Syvhøie („Sywhowæ", „Siuhøgh"). Merløse, hvorefter et sjællandsk Herred benævnes, skreves tidligere „Myærløse", „Myæthelosæ", og betyder (Manden) Mjods Indløsning, ligesom Jordløse i Holbek Amt Jvres (Jvers) Indløsning; det Sidste lyder paa Stedet selv Jørløse, som er langt bedre end Skriftsprogets meningsløse Jordløse*). Bjernede skreves oprindelig „Bjarnwithe", „Byernwithæ" d. e. Bjorneskov, ligesom Varde „Warwith"; With betyder Skov (Ved): Sundeved, „Sundwith", er saaledes Skov ved et Sund. Diernisse i Fyen skreves oprindelig „Dighærnæs„ d. e. det store eller brede Næs. Føns kommer af Fyens Næs (det skreves tidligere „Fynnnæs"), og Fønsskov af Fyens Skov, „Fyenskow". Nylarsker paa Bornholm, hvor de fleste Landsognes Navne ende paa „ker" d. e. Kirke, har ikke, som man skulde troe, Navn af Lars eller den hellige Laurentius, saaledes som Østerlarsker, men er en Forvanskning for Nikaus- d. e. St. Nicolaus-Kirke. Navnet Borre paa mange Steder rundt omkring i Landet og i Sammensætninger, som Borregaard, Borreby, Borre-Sø, er en Forvanskning for Borg og kommer af, at der fordum paa disse Steder har været en Borg. Det i Sammensætninger hyppig forekommende „Magle" og „Mogel" er et gammelt gothisk Ord, der betyder Store (det græske μεγάλη, Mykillati, Myklegaard er af samme Oprindelse), f. Ex. Magleby (= Megalopolis), Maglehøi, Maglekilde, Maglekjær, Magle-Sø, Mogeltønder, Møgelbjerg, Møgelmark, Herlufmagle, Egetslevmagle, Steenmagle,

*) Ogsaa denne Forklaring skylder jeg ovennævnte Sprogforsker; jeg har tidligere forklaret Navnet af Myr, Mose. En Analogi med Hensyn til Dobbeltformen Myærløse og Myætheløse synes man at have i et andet Bynavn Hatheløse og Harløse (af Hoðr, Gen. Haðar).

Torpmagle, Olsemagle (i Modsætning til Herlufslille, Egetslevlille o. s. v.); Maglebylille paa Amager indeholder altsaa i sit Navn en Modsigelse, og Store-Magleby sammesteds en Pleonasme. Navnet Bistrup paa flere Gaarde og Byer baade i Sjælland og Jylland skreves oprindelig „Biskopstorp" og hidrører fra, at disse Steder i Middelalderen hørte under en Bispestol; det er derfor urigtigt at skrive Navnet Bidstrup. Mysunde ved Slien, egentlig Mjosunde, betyder et snevert Sund (isl. mjósyndi, af mjór, smal, der ogsaa forekommer i Mjosen; det er altsaa urigtigt at skrive Navnet Midsunde eller Missunde, som om det betyder et Sund i Midten, nemlig af Fjorden); og Haddeby sydøst for Slesvig, der ikke maa forvexles med denne Byes gamle Navn Hedeby (Hedernes By), kommer af Mandsnavnet Hathi. Steder, hvis Navne endes paa „by", som Nordby, Haby o. fl., findes overhovedet heelt nede i den sydligste Deel af det gamle danske Land Sønder-Jylland, der nu saa skammelig er os frarøvet.

Ogsaa de kjøbenhavnske Gadenavne ere for en stor Deel forvanskede og deres Oprindelse mindre let at kjende. Kjøbmagergade er en Forvanskning for Kjødmangergade d. e. Slagtergade; her var nemlig i ældre Tid Byens Slagterboder. Gaden Klareboderne har Navn af et St. Claræ Nonnekloster — der var stiftet af Kong Hans og Dronning Christine 1497, men kun havde en kort Tilværelse (Nonnerne bleve først indførte 1505) — og nogle paa Klostrets Grund opførte Boder eller Smaahuse. I Navnet Skoubogade er en Forvanskning af Skoboder; denne Gade hed nemlig tidligere Skobodernes Stræde, ogsaa Suderboderne (Suder er Skomager). Hyskenstræde kaldes saaledes af de Boder, „Häuschen", hvor Hansestædernes Kræmmersvende, de saakaldte Pebersvende, havde deres Udsalg. Antoniistræde, der tidligere hed Lille-Pilestræde, har Navn af et Huus i denne Gade, som tilhørte St. Antonii Kloster i Præstø (see herom nedenfor), og Christenbernikovstræde af den tappre Adelsmand Christian Barnekow, der i en Træfning paa Skellinge-Hede under Calmarkrigen 1612 opoffrede sit

Liv for at redde sin Konges, og som skal have eiet det Meste af Strædet. Gronnegade skal have Navn af Nederlændere fra Gröningen, som der have drevet Handel, og en Gade af samme Navn i Ribe ligesaa. Navnet Vimmelskaftet kommer efter Pontoppidans Origines Hafnienses af denne Gades „Bugter og Krumhed, thi Navnet betyder Skaftet paa en Snedkers Boer". Snaregade antages af Pontoppidan at have Navn, ikke efter et almindeligt Sagn af Absalons Broder Esbern Snare, men af Erland Jonsson Snare, som var Raadmand i Kjobenhavn c. 1500. Aabenraa forklares af Pontoppidan ved aaben Vraa eller Krog, fordi denne Gade fordum ligesom Staden af samme Navn i Sonder-Jylland laae ved en aaben Fjord; ogsaa Navnet paa den tilstodende Gade Pustervig betegner, at her i ældre Tider har været en Bugt af Havet; sidstnævnte er ogsaa Benævnelsen paa en Gade i Horsens. Landemærket har Navn af, at her var forhen Grændseskjellet mellem Byen og Landet; Larsbjornstræde af en Borger Lasse Bjornson i det 15de Aarhundrede. Algaden i saa mange Kjobsteder her i Landet (det findes ofte i Documenter og Bøger skrevet baade Ahlgade og Adelgade) betyder den almindelige Gade eller Hovedgaden; Algaden i Kjobenhavn kaldtes saaledes efter Pontoppidan Vimmelskaftet, Ostergade og Kjobmagergade.

Antoniiklostre og Antoniistræde. Antoniistræde i Kjobenhavn hed i ældre Tid Lille-Pilestræde, og har faaet sit nuværende Navn af, at et Huus i samme tilhorte St. Antonii Kloster i Præsto. Denne Orden var stiftet 1095 i Vienne i Dauphiné til Ære for den hellige Antonius, der levede i Ægypten som Eremit i det tredie og fjerde Aarhundrede og var Munkelivets Fader (hans Helgendag er d. 17de Januar). Det var et Broderskab bestemt til Sygepleie. En fransk Adelsmand ved Navn Gaston havde en Son, der led af en ulægelig Sygdom. Han gjorde da det Lofte, at dersom hans Son kom sig, vilde de begge indvie sig til at pleie fattige Syge, især Saadanne,

som vare belagte med den hellige Ild eller Helvedesild (St. Antonsild), der paa den Tid var en ligesaa hyppig forekommende som farlig Sygdom; og da han derpaa faldt i Søvn, viste den hellige Antonius sig for ham og forkyndte, at Gud havde hørt hans Bøn, og at de, som vilde hellige sig til denne Sygetjeneste, skulde betegne sig med et Halvkors (T). Ordenen fik strax pavelig Stadfæstelse paa den berømte Kirkeforsamling i Clermont, hvor Korstogene bestemtes, og kom snart ved sin Iver for de Syges Pleie i stor Anseelse. Medlemmerne bare en sort Ordensdragt med et himmelblaat T (det saakaldte Antoniuskors) paa Brystet. I Danmark var der to Klostre af denne Orden. Hovedklostret var Maarkjær eller Morker (Mohrkirchen) i Angel; det var tidligere en adelig Gaard, som 1391 blev solgt til Ordenens Convent i Tempsin i Meklenborg, hvorfra i de næste Aar en Koloni sendtes herhen. Kong Christiern I. viste St. Antonii Kloster i Maarkjær stor Yndest og skjænkede det blandt Mere Præstø-Kirke i Sjælland 1470; hans Enke Dronning Dorothea lod sig endog 1483 optage i dets Broderskab. I Anledning af nysnævnte Gave stiftedes et St. Antoniikloster i Præstø, som stod under Maarkjær-Kloster; efter Klostrets Nedlæggelse blev dets Kirke Byens Sognekirke, som det endnu er. Sit Huus i Lille-Pilestræde nødtes Klostret 1531 af Trang til at sælge til Henrik Gøye, Lehnsmand paa Vordingborg. Maarkjær kom ved Delingen 1544 til den gottorpske Deel af Slesvig; derefter benævnedes en Tid lang et Amt og benævnes endnu et Herred under Gottorp Amt.

Angivere i det gamle Rom. I den fordærvede Periode af Romerstatens Tilværelse, i Keiserperioden, da Verdensriget hældede mod sin Undergang — en Periode, hvori Laster af alle mulige Slags gik i Svang i Verdensstaden — gaves der ogsaa en egen Classe Mennesker eller rettere Umennesker, der drev Angiveri som et Haandværk, der betalte sig godt; de kaldtes Delatores. Under Keisere som Tiberius, Nero, Domitian tri-

vedes især dette Uvæsen af den gemeneste Art; Enhver blev beluret, ethvert Ord, der blev sagt i privat Samtale eller ved Gjæstebud, som paa nogen Maade kunde antages at være den høie Hersker ubehageligt, blev ham forebragt af disse villige Aander enten hemmelig eller offentlig, som oftest vel behørig udsmykket; og vee den Ulykkelige, som saaledes blev røbet, den ofte Uskyldige, som Skurken havde udseet til sit Offer — Døden var ham vis, medens Angiveren nød allehaande Frugter af sin smukke Haandtering. De bedre Keisere, som indsaae, hvilken Gift der ved Delatorerne fortes ind i Livet, hvilken Fordærvelse der ved dem udbredtes i alle Samfundsforhold — Faderen var ikke sikker for Sønnen, Vennen frygtede for sin Ven — gik frem med stor Strenghed imod dem; saaledes siger Suetonius om Titus i 8de Capitel af sin Levnetsbeskrivelse af denne Keiser: „Blandt Tidens Plager vare ogsaa Delatorer og Spioner fra en ældre fordærvet Tid. Dem lod han idelig pidske og fugtle paa Torvet og tilsidst føre over Amphitheatret og deels sælge som Trælle ved offentlig Auction, deels føre bort til nogne Klippeøer". En saadan Behandling fandt Angiverne hos den høisindede Fyrste, som Samtid og Eftertid kaldte „Menneskeslægtens Kjærlighed og Glæde", og som selv sagde, at han ansaae den Dag for spildt, paa hvilken han ikke havde gjort noget Godt. Saa skummel en Last som Angiveri kan kun trives i en Stat, der er sin Undergang nær, og Fyrster som Titus kunne forhale deres Staters Undergang.

Dagenes Navne. Tidens Inddeling i Uger (græsk ἑβδομάδες, lat. septimanæ, Tidsrum af 7 Dage) og Syvtallets dermed i Forbindelse staaende Hellighed hidrører fra de i Oldtiden antagne 7 Planeter, som efter den Orden, hvori de antoges at bevæge sig omkring Jorden, vare: Maanen, Venus, Mercurius, Solen, Mars, Jupiter og Saturn. Derefter benævnede Romerne de enkelte Ugedage, og de danske Navne slutte sig paa en enkelt Undtagelse nær til disse Benævnelser, idet de i den nordiske

Mythologi til de latinske svarende Navne træde istedetfor disse. Søndag hed paa Latin dies Solis, hedder paa Tydsk Sonntag, paa Engelsk súnday, paa Islandsk sunnudagr (af sunna, der betyder Sol, men kun forekommer i Poesi og i Sammensætninger), hvoraf det danske Navn, som altsaa betyder Soldag, er kommet; paa Islandsk hedder Ugens første Dag ogsaa drottinsdagr, Herrens eller Christi Dag, ligesom paa Latin i Middelalderen dies Dominica eller blot Dominica, hvoraf det franske dimanche. Mandag hed paa Latin dies Lunæ, hvoraf det franske lundi, tydsk Montag, isl. mánadagr (af máni, Maane), hvoraf det danske Navn; Tirsdag dies Martis, hvoraf det franske mardi, paa Islandsk og Dansk benævnt efter Krigsguden Tyr, der svarer til Romernes Mars (tydsk Dienstag af det tilsvarende Tiu); Onsdag dies Mercurii, hvoraf det franske mercredi, isl. ódinsdagr (af den nordiske Hovedgud Odin, Wodan), hvoraf det danske Navn, eng. wédnesday; Torsdag dies Jovis, hvoraf det franske jeudi, tydsk Donnerstag, paa Islandsk og Dansk benævnt efter Thor, Tordenguden; Fredag dies Veneris, hvoraf det franske vendredi, tydsk Freitag og paa samme Maade paa Dansk benævnt efter Freia, der som Skjønhedens og Kjærlighedens Gudinde svarer til Romernes Venus; Løverdag dies Saturni, hvoraf det engelske saturday, isl. laugardagr (d. e. Badedag), hvoraf det svenske lögerdag og det danske Navn er kommet. I Documenter fra Middelalderen og i gamle Kroniker benævnes Ugedagene ved feriæ med tilføiet Tal, som feria secunda Mandag, feria tertia Tirsdag o. s. v.; Søndagen kaldes, som anført, i Almindelighed dominica, og Løverdag sabbatum, Hviledag (efter det Hebraiske og Græske), i Regelen med Navn efter den paafølgende Søndag, som sabbatum trinitatis Løverdagen før Trinitatis Søndag.

Tamperdag, i de tydske Almanakker Quatember, kommer af det latinske quatuor tempora d. e. de fire Aarstider, og betegner fire Onsdage, een i hvert Qvartal, nemlig den nærmest-

følgende Onsdag efter 1ste Søndag i Fasten, Pintse, Korsets Ophøielse og 3die Advents-Søndag. I Tydskland gjælde Quatemberne som Epocher for forskjellige borgerlige Forretninger, Udredelse af Skatter o. s. v. I Danmark holdtes forhen paa disse Dage de saakaldte Tamperretter eller Capitelsretter d. e. særegne Domstole, ved hvilke Ægteskabssager bleve paakjendte lige til Oprettelsen af Hof- og Stadsretten 1771, og af hvilke der fandtes een i hvert Stift, bestaaende af Stiftamtmanden og nogle geistlige Medlemmer, for Sjælland af Consistorium ved Kjøbenhavns Universitet eller Rector og Professorer. Holberg morer sig ofte over denne Indretning; saaledes siger Herman von Bremen i „Den politiske Kandestøber" 2den Act 3die Scene: „Folk, som hørte os tale, skulde tænke, vi holdt Consistorium eller Tamperret"; Henrik i „Maskeraden" 2den Act 4de Scene: „See, denne Stol, som jeg sætter her, er Tamperretten, og jeg er først Jomfruens Procurator. Nu læses op Stævningen: Rector og Professoribus gjøre vitterligt, at for os har ladet indstævne" o. s. v., og i 3die Act 5te Scene: „Naar Vielsen først er holdt, saa maa Monsieur Leonard siden stævne min Herre, om han vil, end for Tamperretten til Spiir"; og i „Erasmus Montanus" 3die Act 1ste Scene siger Nille: „Ach, min hjerte Søn! hvad hører jeg! har du forlovet dig med to andre Piger i Kjøbenhavn? Det kan blive en forbandet Sag for Capitelsretten".

Johannes-Fester. I vore Almanakker er, som bekjendt, hver Dag betegnet ved et Helgennavn; ved 6te Mai staaer saaledes „Joh. a. Port." (en enkelt Gang endog „Joh. af Port."), hvilket vistnok er uforstaaeligt for hvem der ikke er indviet i Almanakkens Mysterier. Kirken har fire Johannes-Fester, som ere betegnede i den danske Almanak: to til Ære for Døberen Johannes og to til Minde om Evangelisten Johannes. Af de første er den meest bekjendte den, der indtræffer ved Midsommerstid, d. 24de Juni, „St. Hansdag", der endnu fra ældgammel

Tid (lige siden Hedenskabets Dage) betegnes af Almuen ved de saakaldte St. Hansblus eller Baal, der tændes Aftenen og Natten før Festdagen; den anden er indstiftet til Minde om Døberens blodige Død og kaldes derfor i Almanakken „Johannes's Halshuggelse" (decollatio St. Johannis Baptistæ), d. 29de August. Af de to Fester, der ere indstiftede til Ære for Apostlen og Evangelisten Johannes, Frelserens kjæreste Discipel, er Hovedfesten d. 27de December, „Johannes Evangelisten", eller tredie Juledag. Traditionen beretter, at denne Apostel i Slutningen af den grusomme Keiser Domitians Regjering, under den anden store Christenforfølgelse, blev fort fra Ephesus til Rom og der udenfor den latinske Port kastet i et Fad med sydende Olie, men forblev uskadt, hvorpaa han blev forviist til Øen Patmos, hvor han skrev Aabenbaringen. Til Ære for denne Begivenhed blev der siden opført en Kirke udenfor den latinske Port i Rom og d. 6te Mai bestemt til Festdag under Benævnelsen Johannes ante portam latinam (Johannes udenfor den latinske Port). Den kaldes ogsaa i Modsætning til d. 24de Juni Lille-St. Hansdag.

Et underligt Forbud. Blandt de mange mærkelige Befalinger og Forbud, som Kong Christian VI. lod udgaae i det Kirkelige, er ogsaa følgende kuriøse Forbud mod Præsternes Reise til Kjobenhavn om Søndagen, hvilket er udtrykt i en Circulærskrivelse fra Sjællands Biskop Christen Worm til Provsterne i hans Stift, der lyder saaledes: „Velærværdig og Hoilærde Hr. Proust. Det hafver behaget Deris Kongl. Majt., ved Sit allernaadigste Rescript af 9 hujus, til Hr. Politie Mester Torm, at befale, at det ei maae være Præsterne, fra Landet, tilladt, ifald De, om Søndagen, maatte foretage Sig nogen reise her ind til Staden, igiennem Portene at indladis, hverken efter at Aftensang er til ende, eller naar Portene, paa den Dag, kunde staae aabne; Deris Velærværdighed vilde derfor tilkiengifve Præsterne, i det Dem anfortroede Herred, saadan Deris Kongl. Majts. aller-

naadigste Villie, samt advare Dem, at De Sig, om Søndagene, fra reiser her til Staden entholde. Jeg forblifver stedse, næst al Velsignelses trohiertligste tilynskning Deris Velærværdigheds Beredvilligste tienere C. W. Worm. Khafn. d. 13 Septembr. 1735."

Penges Betydning for 100 Aar siden. Som et lille Bidrag til at vise den store Forskjel imellem Pengenes Værdi i vore Tider og i Midten af forrige Aarhundrede kan anføres, at 1748 solgte Eierinden af Herregaarden Knivholt i Vendsyssel, Cancelliraad Arnfelds Enke, hele Fladstrand By og Grund til Peder Hansen Høyer, „Indvaaner i Fladstrand", for omtrent 4000 Rdl., og da en heftig Ildebrand samme Aar lagde 48 Gaarde i Nykjøbing paa Mors i Aske, skjænkede Kong Frederik V. til deres Opbyggelse 2000 Rdl., som bleve udbetalte i tre Aar, „ved hvilken Hjelp Byen strax igjen blev opbygget" (Danske Atl. V. S. 246. 537).

En geographisk Navnefeil. Baade i Geographierne og i Aviserne, ja endog paa Landkort, finder man hyppig den store Bugt, som Middelhavet danner paa den sydøstlige Side af Frankrig, urigtig benævnt „Bugten ved Lyon", en Benævnelse, der er ligesaa taabelig, som om man hos os vilde kalde Kjøgebugt Bugten ved Ringsted eller Sorø. Bemeldte Bugt hedder ikke Golfe de Lyon eller Bugten ved Lyon, hvilken Stad ligger 35 Mile fra Havet, men Golfe du lion eller L ø v e b u g t e n.

109103012081

